

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 13, oktober 2005
sštevilka 69–70

Izdajatelj revije

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Ljubljana

m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910

e.m. urednistvo@revijasrp.si

i.a. <http://www.revijasrp.si>

Naslovnica

Marjan Skumavc: Vinska trta, 2005

Izbor likovnih del

avtor

Tisk

FLEKS d.o.o., Zapotok 128, 1292 Ig

Uredništvo

Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Uredniški odbor

Rajko Shushtarshich – odg. urednik,
Ivo Antich – lektor in korektor,
Lev Detela (Dunaj) – neprevedene knjige,
Branko Lipnik – likovna priloga,
Franko Bushich (Split),
Jolka Milich, Bogdan Novak,
Just Rugel (Moskva), Lucijan Vuga

Narochila, prodaja

Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska
knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana

Izposoja na dom

Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1,
p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Izdajo omogočajo

sodelavci v reviji

ISSN 1318–1912

Vsebina

<i>Marko Pohlin</i>	Viteshka pesm	4
<i>Simon Jenko</i>	Po slovesu	7
<i>Iztok Vrhovec</i>	Chrni vran	8
<i>Vladimira Rejc</i>	Odeja besed	12
<i>Helle Busacca</i>	Samogovor ad vacuum	13
<i>Franko Bushich</i>	Pozhircem duha	21
<i>Rudyard Kipling</i>	Vampir	24
<i>Aglaja Veteranyi</i>	Besedna chrpalka	26
<i>Bogdan Novak</i>	Kamni in mivka	32
<i>Iztok Vrhovec</i>	Adolf P.	39
<i>Ivo Antich</i>	Slepa ptica	45
<i>Vjacheslav Djogtjev</i>	Izbira	48
<i>Lev Detela</i>	Tri zvezde, XI	52
<i>Milosh Bashin</i>	Skriti prizori v Skumavchevem slikarstvu	75
<i>Ivo Antich</i>	»Mrtvashki ples« med Shtajersko in Istro /O slikarstvu Marjana Skumavca/	77
<i>Tit Vidmar</i>	Slikarska izpoved Marjana Skumavca	79
<i>Marjan Skumavc</i>	Likovna dela /reprodukcije slik/	80
<i>Ciril Gale</i>	Od Silver Kida do Petra Klopotca	89
<i>Kostja Gatnik</i>	In ko pride smrtna ura /strip – karikatura/	90
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan /strip – karikatura/	91
<i>Andrej A. Golob</i>	Te dni /Radio Shkorpion/	92
<i>Bogdan Novak</i>	Novinarske race	94
<i>Bogdan Novak</i>	Misli v tabletah /izbrani aforizmi/	99
<i>Branko Lipnik</i>	Popoldanski epigrami	101
<i>Ivo Antich</i>	Epigramizmi: Anti(ch)kronika	104
<i>Ivo Antich</i>	Popare	107
<i>Ivo Antich</i>	Mnozichnomedijske belezhke	111

Chlovekov razvoj

<i>Jozhe Shtucin</i>	KD Republika Slovenija	130
<i>Vadim Kozhinov</i>	Drzhava zhivi v ozrachju destruktivnih mitov	132
<i>Sergej G. Kara–Murza</i>	Rusi in Judje: prilozhnost za dialog	135

Za zgodovinski spomin

<i>Bogdan Novak</i>	Nekaj gnilega je v dezheli DaNSki	155
<i>Bogdan Novak</i>	Zakaj smo pisatelji padli z Delove lojtre	157

Iz zgodovinskega spomina

<i>Lucijan Vuga</i>	Megalitski jeziki /Veneti in Anti/	160
---------------------	------------------------------------	-----

Neprevedene knjige

<i>Lev Detela</i>	Dunajska »antisemitska zarota« proti komponistu Gustavu Mahlerju	185
-------------------	---	-----

Chitalnica

<i>Lev Detela</i>	Celovshko literarno tekmovanje ali Chlovek, ne jezi se!	187
<i>Lev Detela</i>	Goethejev “Zahodno – vzhodni divan” v izboru in prevodu Mirka Krizhmana	189
<i>Ivo Antich</i>	Pod luno glasovi “volchic” /ob prevodih Jolke Milich/	192

Vprashalnica

<i>Jolka Milich</i>	O prevajanju in poeziji	194
---------------------	-------------------------	-----

Dokumenti, prichevanja

Dokument 1.1

<i>Jozhe Horvat</i>	Odgovor na Odprto pismo MKRS, X /Kaj se dogaja? – drugo nadaljevanje/	199
---------------------	--	-----

Dokument 1.2

<i>Rajko Shushtarshich</i>	Odprto pismo MKRS, X-1 /Kaj se dogaja? – tretje nadaljevanje/	201
----------------------------	--	-----

Dokument 1.3

<i>Rajko Shushtarshich</i>	Nadzorstvena pritozhba Ministrstvu za pravosodje RS – min. Lovru Shturmu	203
----------------------------	---	-----

Marko Pohlin

VITESHKA PESM

Kaj z en glas, ktir se skuz votle doline rezlega
lésèm k nam doli, perjeten iz hribov gorenskeh,
kjer Hromak v oglju podnevi, ponoči polega,
s tem svojmi topí prst, jen tega belega vovka
pod kláduvam jedrnu na majhene kosce pokuje.
Ke napnó, tok zhe sam svoje besede na more
shlishat nobeden; tak hrup méhi, voda, kolesa
jen ogn jen kladuvu jen kleshe jen birgle, vretena
delajo. Se tam ki teh krajskeh vitezov pesme
kujejo? Kjer ni nech koker vse umazane fante
vidit rezbijat nu zhgati v sajasteh luknah?
Kujejo ki ondi le-ti zlate zheble za kojna
vseh pevken? Tekó ki njuh srebrni studenci
od tod? Al ki sem h kotlu vrochino gasiti
hodejo? Al ki tam teh modreh sonce stanuje?
Be skor na vérjel, ak be se Jasona zharji
sem na bliskali jen zgovorne reke na tekle
iz visok chastite glavé, katira se vizha
po stari sirski jen palestinarski shegi,
njega jezik je z vech koker stu pregovarmi mazan:
pet pesem jen tavzhent on zna, pripovist pak tri tavzhent
od cedra na Libanu jen od vsakega drevca,
od tic, od chrvov, od kach, od sledne zhivale,
od rib, od zhlahtneh zelsh noter da ízhopa rajmno,
katir iz zida rasè, kmal eno povedat
nam ve. Gdu je ta? Ni li on en brat Salomonov?
Ja, vech ked Salomon! On je en Kristusov joger,
ke le v perglihah govori ta modre Belinesh,
ked de b po citrah svoje vezane pesme prepeval.
Pojdi shtet zvezde, pojd pesek na morskemu bregu
zbirat, al grabit tu suhu listje po borshtu,
al frashko cenit, al sirkove zrna prerajtat
na skeden, iz zhlico vodo iz jizera plati.

Vse bosh ti poprej sturil, koker une besede
 lepeh pregovorov v to farshko besago pogatil.
 Tolk ona drzhi, de le vech v sebe pozhira,
 ni nekol sita, ke dna nobenega nima,
 v nje najdesh, kar je lepshe ked rozhe dusheche,
 chistu chez zlatú, bel svitlu ked sonce rumenu.
 Take pshenice nekjer ni, ne tok sladkega grozdja,
 koker so pesme, katire krajnske duzhele
 pevke po gojzdeh, po pojlu prepevajo zmirej.
 Vse je noter v en rog zmashil mojster pregovorne
 ter je zapiskal v njega brz h eno za drugo;
 tu so zachele vse krajnske modrice plesáti,
 v rajah vrtiti, de vse se je treslu pod njeme,
 ter vpile toku: »Ta je samega travnega Pana
 premagal! Kuj mu eno krono na glavo deníte
 z rdech gartroz h, jen lorbarjovega pirja:
 s te pishve glasam vse drevja, vso zhvino za sabo
 vleches h, nash Jason. Kaj ochesh drugega she vech?
 Le ukazhi, kar chesh, al daj, kar ochesh imeti,
 kmal bosh ti shlishal, kok krajnska tica zna pejti.
 Ona bo pejla toku, koker se njo ti naúchil:
 ti se krajnske Jason. Ti se me k temu podvizal.
 Buh te je dal: Buh vechnè te zhivi nam she kaj dalej.«

(1779)

OPOMBA K POHLINU

Z vidikov »novega branja tradicije« je ob 270-letnici rojstva primerno spomniti se na prerodnega redovnika, slovnicharja in slovarnika Marka Pohlina (1735 – 1801) tudi kot na enega od zacetnikov slovenskega posvetnega pesnistva. Objavil je sicer le *Viteshko pesem* (v pesniskem zborniku *Pisarnica*, zvezek I, 1779), a ta je dovolj pomembna. Gre za hvalnico v heksametrih, formalno sicer posveчено zbiralcu pregovorov Janezu Mihelichu, dejansko pa je to za slovenske razmere she danes izjemna, vedro energichna (»hard boiled«, z rokodelsko-vojashko-mitoloshko metaforiko) budnica kranjskega (tj. slovenskega) pesnistva, ki ga Pohlina slikovito vidi kot »pesni kovanje«, tj. kovanje pesmi. V njej so domachi pesniki »krajnski vitezi«, umazani fantje v sajastih luknjah (aristokratski proletarci, podobni Hromaku, tj. hromemu, shepavemu Hefajstu), ki pod chastito glavo Triglava podnevi in ponochi kujejo verze, nad pokrajino pa se razliva sonchni svit preroda domache literature v svetlobi Jasona (jasnina – sonce). Jason naj bi bil isto kot Belin pri Devu, tj. voditelj muz Apolon, a velja tudi asociacija z argonavtom Jazonom, mitskim ustanoviteljem Emone. Pomembna je omemba »travnega Pana«, pesniskkega travnika (poie - gr. trava; poiesis – delo, pesnistvo), pa znachilna klasicistichna primerjava »nashega Jasona« z Orfejem kot pevcem, ki s svojim petjem prerodi vse okrog sebe, zhivo in nezhivo naravo.

Tukaj je tekst pesmi povzet po objavah v publikacijah *Pisanice 1779-1782*, SAZU, Lj. 1977, ur. Lino Legisha, in *Cvetnik* (slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja), I. knjiga, Lj. 1978, ur. Alfonz Gspan, in to z izogibom nekaterim »popravkom« omenjenih urednikov; osnovni kriterij je, kljub težje razumljivemu, starinskemu jeziku, pač še zmeraj le zvestoba izvorniku (tudi drugi narodi morajo svoje starejshe klasike izdajati »dvojezično«: v izvorniku in včasih dobesedno v novodobnem prevodu). Pojem »vitez« se je pojavljal tudi kot »bitez« (biti se, tepsti se), zato ima Gspanova objava naslov *Biteshka pesem*, neprimeren glede na prvo objavo v *Pisanicah* (WYTESTKA PESH). Gspan je v tekstu spremenil tudi Pohlinovega Jasona v Jazona in s tem zakril asociacijo na sončno jasnino. Za natanchnejshe branje je seveda nujno preshtudirati jezikovne opombe v obeh znanstvenih izdajah.

Izbor in opomba Ivo Antich

Simon Jenko

PO SLOVESU

Teman oblak izza goré
privlekel se je nad poljé,
nad poljem v sredi je obstal,
nebo je chez in chez obdal.

To ni oblak izza goré,
to tudi ni ravnó poljé;
to misel je le zhalostna
na sredi srca mojega.

OPOMBA K JENKU

Kot druge balkanske literature se tudi slovenska zares zachenja shele s t. i. moderno (konec XIX. – začetek XX. stol.) in podobno se v njej pojavlja nekaj vidnejših »predliterarnih« osebnosti: v poeziji predvsem Presheren in Jenko (vmesni Levstik ima le dve nedvomno antologijski pesmi: lirska *Dve otvi*, epska *Ubezhni kraj*). Ob 170-letnici rojstva se torej velja spomniti na Simona Jenka (27. 10. 1835 – 18. 10. 1869), najpomembnejšega slovenskega »lirskega realista«, ki je z drobnimi pesmimi kratkega verza, sorodnega ljudskemu, v drugi polovici XIX. st. postavil markanten kontrapunkt Preshernovemu patetično (»olimpijsko«) donechemu romantichno-klasicistichnemu »manirizmu«. Čeprav ima Jenko celo vrsto trajno vrednih pesmi (ciklusa *Obujenke in Obrazi*, humorne, ironichne, politichne zlasti o slovenstvu in slovanstvu), zanimiv pa je tudi kot prozaist, je »ključna pesem« njegovega opusa *Po slovesu*: avtentichna lirska miniatura v strogi formi jambsko-dvokvartinske »Dichtung« brez chesarkoli odvechnega, pravcati klasichni »zglede za vechnost«, s preprosto in široko pomenljivo metaforo iz narave v ljudskem duhu, podprtem z znachilno slovansko antitetichno komparacijo (trditev – zanikanje s poanto).

Izbor in opomba Ivo Antich

CHRNI VRAN

CHRNI VRAN

Chrni vran potuje sam
nad morji in grobovi –
chrni vran ne sanja sanj
uklenjenih z okovi –

chrni vran ne tochi solz
za pozhganimi domovi –
njegova sled ne izginja
v sledeh za izgubljenimi sinovi –

V poletni rosi upov
in pomladnih trav,
ko vse narobno prerashcha
v bleshchavi prav,

razpre svoj krvavechi kljun,
zaprhuta s krili,
in izgine v
gorech tolmun –

TISHINA

Tvoje srce je tako
mrtvo,
da usta izustijo vse,
kar jim pride na usta –

Tvoje lazhi bi bile
tako zhalostne,
che ne bi bile
tako boleche –

Tvoje solze
niso solze zhalosti ali sreche;
tvoje solze
so ledeni kosmi
tvojega razbitega srca –

In kako si nashla pot
v to svojo grozecho kletko?

Bojim se, da tega nikoli
nihche vech ne izve — tudi ti ne –

Zabrisala si vse sledi
teh tvojih zhalostnih poti.

Tvoj dih je le she refleks
zamrle dushe –

PLES HIPNOTICHNIH ODIJEV

Kokotajoche
grimase
krichave
grinjavosti

programirane v
mavrichno
izpuhtevanje
najedajoche
zlobivosti –

obsijane z
gloriolo
izvrelih
zlajnanj,

izbljuvki
razdrablajochih
teles,

brenkachenjem
zabrekajochih
ciparn –

V njih
 zrkalih
 strdine
 penechih
 strupencev,

v njih
 srchicah
 shchurkasta
 gomazljivost
 reklamirajochih
 jazbin,

plesnjava
 prepadnost
 uniformirajochih
 fantazmagorij,

krotovichni
 izkljuvki
 brezstidnih
 blodnjav –

vse
 za
 okostenel
 razbitek
 trzljajohega
 nicha.

GRANITNA DUSHA

Tvoja
 koshchichava susha
 konichi
 plenjave
 granita;

tlakuje
 kolovoze

tvojega
granitnega
sveta.

Po lobanjastih
malhah
ubegajo
granitne
mislivosti,
kujoch
nebesa
tvojih granitnih
oblastev.

Granitno dleto
izklesuje
spomine
razkapavajochih
se
bratov in sester
in drhtivih
otrok.

Klokot
granitnih vzduhov
razpreja
lovke
svojih granitnih
lovach,
ki pleshoch
v ritmih
granitnega
bicha

izkrichavajo
napev
tvojih
granitolomnih
tlapenj.

Vladimira Rejc

ODEJA BESED

(deset haikujev)

Gib zbledele sence.
Skozi priprta polkna.
Pochesano jutro.

Blazhen trenutek.
Med ostanki jutranje zarje.
Topa bolechina.

V pohojeni tishini.
Pod kostanji.
Dotik neba.

Ozka stara ulica.
Zdavnaj zabrisane sledi.
Trepetanje chasa.

Chrno dno.
Pod prameni travnatih bilk.
Skrivnost molka.

Siv zimski vecher.
Razkoshno speche drevo.
Zamrli zhenski koraki.

Upochasnjen kazalec na stenski uri.
Zasenchen zharek.
Stara okrogla miza.

Skrivnosten nasmeh.
Skovikanje skozi noch.
Vonj starih borovcev.

Listi rdechega ruja.
Plah korak.
Drhtecha svetloba.

Zamolkla tishina.
Posreban chas.
Dolga peshchena obala.

Helle Busacca

SAMOGOVOR AD VACUUM

MAJ

mar vidish moje vrtnice, kako jih smodi
in mendra.

Pochrnil je listje v vetru
in zdaj cvetovi gnijejo,
moji cvetovi, ogromni cvetovi
mojih vrtnic,
mehki kot otroshke glavice;
in vso zimo so potrebovale,
da si utrdijo korenine.

Mar vidish,
kako ta ubijalski letni chas
jih klesti.

Kje je
chlen, ki ne drzhi, neverjetno
kraljestvo zaporedij, kjer naj bo entropija
izbrisana, kjer jaz
in ti in vrtnice – naj jih pomlad ne segnije.

SHTEVILO

Res je, da so se povzpele
do prvega nadstropja med spleti in zavoji
tedaj, male vrtnice
iz vrta, na zid
iz samih cvetov

ah, koliko trnov.

Zid z vrtnicami je dedov
dom, nasproti pa so eolski otoki
na sinjem morju, sinjemu
morju nasproti pa je zid z vrtnicami
zid z vrtnicami
nasproti morja

ah, koliko trnov.

TV (KOSTI DINOZAVROV)

Morda so bili samo utrujeni.

Chas je navsezadnje utrujenost
vseh kosti, vseh
celic, vseh atomov,
ki zahrepenijo, da se razgubijo v megli
v prahu, v snegu
v jasminovih brstih
v zlatih kelihih forzicij
v nekem drugem svetu, kamor
ni she stopila chloveshka noga.

DVAJSET LET KASNEJE

Bolj ko ristem, manj dojemam smisel vsake
stvari. In se sprashujem, zakaj me nekdo
ishche in si zheli, da bi me ponovno videl,
zhenska, ki sem jo sreчала pred sedmimi leti.
Potem govorimo o shestem chutu
in o zhivljenju po smrti, oni so o njem
preprichani »iz lastne izkushnje«.

Nekoch sem bila tudi sama o tem
preprichana, zdaj pa ne. Vidim temo,
che pomislim na dan svoje smrti.
In rechem, upajmo, a ne verjamem,
upajmo, ker bi te rada ponovno videla.
»Ampak,« pravi Montale, »kako naj vidimo,
kjer sploh ni chutov, in kako naj slishimo,
kjer ne obstajajo zvochni valovi?«

PRAZNA POSODA

betocchi* mi pravi po telefonu:
»razumel sem, da Boga
ni, ne obstaja. Boga so si izmislili pesniki
in tudi ljudje, da; vendar Boga ni. Prishel sem
do tega spoznanja, brez povratka. Glej, o tem sem preprichan.

In pravzaprav, zakaj bi sploh moral biti? Brzhčas za chloveka, ki si ni znal drugache razlozhiti, zakaj sam sploh zhivi. V svoji domishljavosti in nevednosti si je chlovek izmislil Boga, ker ni hotel nikoli priznati, da ni nich pomembnejshi od listja, mravelj in kamna. Le z razliko, da se slednji ne sprashujejo o Bogu, zhivijo in to jim zadostuje. Nato pa izginejo in s tem je konec, in nich drugega. V vsej svoji zgodovini se chlovek ni nikoli nauchil ponizhnosti, saj ni hotel vedeti, da je kot vsaka stvar enak vsaki stvari: le del narave. In da Bog ne sodi zraven, zaradi tega sploh ni bilo treba Boga. In misliti nanj ni imelo smisla, nikoli.« Mislim nanj. In bi ti rada odgovorila: zame, tudi che Bog ne obstaja, saj konec koncev mi je zanj zhe oddavnaj prav malo mar, kot je njemu malo mar zame, a tudi che Boga ni, je, glej, aldo.** In ni niti list, niti kamen in niti mravlja. Je tishina.

Je nekakshna tishina, ki je odznotraj:
napolni posodo chez rob, brz h ko utihnem.
In potemtakem, cheprav ne obstaja,
Bog je. Je neka prisotna odsotnost.

KO JE TEMA

Hodili smo malo pred polnochjo po praznih milanskih ulicah in po korzu Italija, Anna Maria Ortese
in Massimo Leli

pa Guido Ballo in ne vem she kdo,
in jaz sem v svoji roki drzhala nez hno rochico deklice, o kateri se spominjam chrnih kodrchkov in velikih ochi, imena pa ne,
in nenadoma je punchka rekla na glas:
»Kakshna tema. Ko je tema, treba molchati.«

Potemtakem, sem pomislila, bi morali molchati vedno.

* Znani italijanski pesnik Carlo Betocchi, deklariran katolichan, rojen leta 1899 v Turinu, zhivel najdlje chasa v Firencah, umrl leta 1986 v Bordigheri (Ligurija), kjer je imel pochitnishko hishico. Med drugim stari oche trzhashke prevajalke Darje Betocchi. (Op. prev.)

** Aldo, shest let mlajshi brat pesnice, na katerega je bila silno navezana, si je leta 1965 vzel zhivljenje. Njegove smrti ni nikoli prebolela, nasprotno, nenehno in neutolazhljivo je za njim zhalovala in mu posvetila veliko pesmi. Travmatichno zaznamovala jo je za vselej. (Op. prev.)

SVARILA

In vчасih smo govorili besede,
ki niso bile nashe,
in jih nejeverno poslušali.
Potem, ko je plaz trčil
ob hisho na grichu, hrumeche
kot grom,
 kot pijani
smo se spomnili.

TA ROKA

Ta roka, ki drzhi
kristalno chasho z zlatim robom,
ta hip, z drobci ledu
in jantarnim ananasovim sokom, ta
roka, ki je pochela neshteto stvari,
nichevih celo pa she zaman,
ta roka, ki je bila tako gibchna
pri tkanju stihov in barv,
kateri se je nekoč zlomilo zelo
krhko zapestje, ki je zdaj
le vozlast zgib, ona pa iz samih senc,
s starostnimi rjastimi pegami, in zdaj
she pishe, in kmalu bo le zrnce pepela,
a jaz, ki jo gledam, kje sploh bom?

SAMOGOVOR AD VACUUM

tu ob posluhanju glasu
ob posluhanju glasu ob posluhanju
glasu, glasu, ki prihaja od znotraj
trpkega od sovrashstva sladkega od spominov
od katerega ne bomo mogli izcediti medu
ker je postal strupen
brez zvezd, ker so bile zvezde
za chloveka, ki je vanje verjel
da bi jih chez tisoč, da bi jih chez milijon
let ponovno videl
kakrshne so bile za chasa

keopsa hamurabija in minosa,
negibne, da bi se v njih zrcalil tako
da bi mu prezharile notranjost.

KVANTI O SAMOMORU
(izbor)

XXVIII

In vedi, da je bil, med zhivimi,
tisti, ki sem ga zaman chakala
in objokovala, in iskala; zanj svetle
preproge in okna polna neba
zanj na terasi zhive azaleje
in krokusi in frfotanje:

»stresam mrvice

za vrabce: vesh, prihajajo.«

Ponavljal si

v zenicah pa srechen in nejeveren preblisk
»res pridejo?«

»Ja; malce so sicer

nezaupljivi, a zavrshijo s krili, brzih ko se
umaknemo drugam: pozobali so vsa
vcherajsnja rizheva zrnca.«

Zate

moje barve, ki so ti bile vshech
obenem sanjani otoki in morja
daljna morja v melvillovih
knjigah. in otok minos,
in jaz;

bil pa si tako blizu,

da te nisem videla, in nisem vedela,
tedaj, jaz, kar si ti vedel:

to, da se hipoma in chisto nerazumljivo
pochutish kot ledena gora polarnih ledishch,
gnezdo, kamor se ne vrnejo »ptichki«

ti pa spish; ne bi te rada imela tukaj,
ne vech: tu se ne spremeni nich
in nichesar nam ne more ponuditi
to mochvirje, saj ni nichesar imelo,
da bi lahko pogasilo nasho zhejo.

Kar spi; chetudi bi se vrnil sem,
ne bi mogel drugache, kot da spet umresh.

XXX

In wright bi rekel: »iskal je
domovino, revezh!«

in rekel bi einstein: »genij
je nekdo, ki ga nihče ne razume...«
in rekel bi seneka: »tu
te ipse antecessisti«,

in ichikawa
bi rekel: »vsa rdeča od krvi
je prst v birmaniji...«

In ti bi rekel: »chlovek mojih let
je zhe chisto dovolj zhivel.«

In jaz rechem, ja, ti in jaz,
s tem, da SVA BILA ŽHIVA, ne da bi zares
zhivela, skodelico, ki je bila vedno
prazna, lahko vrzheva komu v obraz...

In buda reče na strani, kamor si dal
kot bralni znak, ko sem bila daleč,
mojo razglednico z nebom in morjem

»ananda, če hočesh postati bodhisattva,
morash imeti chisto naravo,
presevno in odbojno kot hlad in led
tako, da niti hinavshchina
niti obrekljivost niti prilizovanje
ne bodo vzklili iz resnichne dushe...«

in: »ananda, kdor se ne izogiba varanja,
je podoben nekemu, ki oblikuje govno,
namesto da bi izrezoval sandalovino.«

XXXI

In vendar jaz sem slishala, da jokash
dolgo enakomerno neprestano
neutolazhljivo jokanje, jokanje zaradi
»neizogibne in krivichne usode«

kot pishesh fiorelli
in sally v tistih nikoli odposlanih pismih

ali, če si jih poslal, kot moja,
ki so padla na črna lunina tla.

In koliko drugih nepoznanih besed
me uchish, in »sicilijansko
nepodkupljivo nebo,« zaprepashčenje
pushchava, ki se sesipa v belino
neodposlanih razglednic,

gledalishche v tindariju, »ognjeno
razkoshje oranžnih nasadov,«
etna: »in kaj naj rečem o sapicah,
o mesečinah? In o plavolasih
kodrih otrok?«

Chula sem te
jokati v sobi, kjer ne spish,
iz kotichka, kjer, kot pravi clara,
si tiho jokal, ko mene ni bilo,

chula sem te jokati
dolgo enakomerno neprestano
neutolazhljivo jokanje, da sem se sunkovito
prebudila sredi noči: aldo
joka... toda s priprtimi vekami,

bila sem gluha in slepa.

XCVIII

Gospod, če sploh obstajash kdove kje,
celo aldo je o tebi govoril, ko je bil obupan

prosim te, ne daj, da bi se spet rodili
na tej zemlji

vse je na njej preveliko
pa čeprav ni vechja od pike
med sencami drugih pik

ne daj, da
bi se spet vrnili, kjer je vse lepo
razen ljudi;

stori, da se ne vrnemo vech
in ne trpimo tuje bolechine pod toliko svetlobe.

CXLII

Bogve, ali si v tem jesenskem
umiranju, ki se zamuja tam v modrini
tako milem tako zamishljenem in tako blagem

bogve, ali si v teh redkih
oblakih, ki tako pochasi kot zračni puh
plovejo nad teraso in onstran zhič
nad televizijskimi streshniki in temnimi
linami jeche, kjer se dan za dnem zvija vedno bolj
izchrpan chloveshki duh

bogve, ali zase dovolj skrbish in kdo ti je podoben
ko si tako naglo izplaval, da bi se spojil z Nedolochnim,
z atmanom ali z »Absolutno Abstrakcijo«,

Blagi jesenski vetrovi,
ko prijetna toplota ne pojema,
tiho zacharana v milino konca...

Helle Busacca, italijanska pesnica, pripovednica in romanopiska, se je rodila leta 1915 na Siciliji, v okolici Messine, zhivela pa je zhe od detinstva v Bergamu in nato v Milanu, kjer je diplomirala na filozofski fakulteti iz klasičnega leposlovja. Prezhivljala se je s profesuro v najrazlichnejshih italijanskih mestih, tudi zunaj Lombardije, na koncu v Firencah, kjer je tudi umrla leta 1996. Objavljala je pesmi in povesti v neshtetih italijanskih revijah, o njej pa je pisalo kar lepo shtevilo znamenitih ital. pesnikov in recenzentov; kazhe omeniti vsaj nekaj imen, ki so nam bolj znana: Carlo Betocchi, Eugenio Montale, Oreste Macrì, Carlo Bo, Mario Luzi, Sergio Solmi, Vittorio Sereni, Leonardo Sinisgalli in Maurizio Cucchi. Ogromno njene knjizhno zhe objavljene in she neobjavljene zapushchine hrani firenshki Drzhavni arhiv pod geslom Fondo (Sklad) "Helle Busacca". Seznam objavljenih pesniskih zbirk: *Giucio della memoria* (Igra spomina), zal. Guanda, Parma 1949; *Ritmi*, zal. Magenta, Varese 1965; *I quanti del suicidio* (Kvanti o samomoru), S.E.T.i., Rim 1972, Seledizioni, Bologna 1973; *I quanti del karma* (Kvanti o karmi), Seledizioni, Bologna 1974; *Niente poesia da Babele* (Nich pesmi iz Babilona), Seledizioni, Bologna 1980, *Il libro del risucchio* (Knjiga o vodnem vrtincu), Book Editore, Castel Maggiore (BO) 1990; *Il libro delle ombre cinesi* (Knjiga o zajchkih na steni), Fondi (LT), nagrada Libero de Libero 1990; *Pene di amor perdute* (Izgubljene srčne bolechine), Cultura Duemila Editore, Ragusa 1994. Posmrtno sta izshli: *Ottovolante* (Toboganska zheleznica v lunaparku), zal. Franco Cesati, Firenze 1997, zbirko je uredila Idolina Landolfi, Daniela Monreale pa *Poesie scelte* (Izbrane pesmi), Edizioni Ripostes, Salerno 2002. Proza: *Vento d'estate* (Poletni veter), Maser (TV), Edizioni Amadeus, 1987, in *Racconti di un mondo perduto* (Povesti o izgubljenem svetu), Silver Press, Genova 1992. Izbor prevedenih pesmi je iz zbirke *I quanti del suicidio* (Kvanti o samomoru), ki je izshla v Rimu leta 1972, in iz zadnje posmrtno pesniskhe zbirke *Izbrane pesmi*, ki ji je znana esejistka Ernestina Pellegrini napisala spremno besedo in jo opremila z zanimivim fotografskim gradivom o pesnici in pisateljici.

Prevod iz italijanshchine in belezhka o avtorici Jolka Milich

Franko Bushich

POZHIRALCEM DUHA

NA KRIZHISHCHU KRIZHANKE

vibracija ustnic
stohastichna
eufuizem eufuizma
citiram z mislijo misel
ostanek otokovega ostanka otoka
dezhnik in klobuk
zrezek v roki iztegnjeni
chreva srajce
ostajajo nerazparana s praznostjo
zelenjava v steklenici
zhganje in marmelada
kot seks signal
signal kot seks
in mandarine obeshene
koruzni storzhi pa giljotinirani

na krizhishchu krizhanke

PRITEPENEC

mi pravijo zagorski kmetavzi
naj jih jebe Zagor-te-nei
»gozdni-duh-s-sekiro«
da se ne bodo sekirali
glede mojega priseljenstva

jaz sem pesnik-nomad
in zbiram svoje ovchice
stare dame
polite s parfumom

ki so tudi kogarkoli mame
pri tem
celo vashe
pozhiralci mastnega bureka
zavitega v chasopis
ki me imenujete
pritepenec

STOHAŠTIČNA IZJAVA
(o temni strani pri padlih partizanih)

partizani so bili dobri
ker so se partizanke
depilirale

POZHIRALCEM DUHA

poskakovanje svetlikavih prdljivk
bojishche bitke obsije
in ozhigosa
kot kljuch
kot turbina
kot violina
z vodnim brusom
in termoforjem toploposteljnim
gotovo ste se nauzhivali
strahopetci
strahopetnishtva inozemskega
a ne tudi tujinskega
smrt delfinom
in tunam analitichnim
in vam pozhiralci duha
nasmeha
in kletve vsake

UMETNO ZHITO
(erotichna)

*»okus bombona v pasjem ochesu«
Tristan Tzara*

v umetnem zhitu
zharnica in kakshen mak
ne rdechi
beli
kot prestrashena kumara
uspavana z napudrano lasuljo
pes stoji pokonchno
v posevih
v umetnem zhitu
siv
kot prestrashena kumara
in cevka za snifanje kokaina
zhelé drhtljiv prozoren
smrad pokojnika v zhitu
v okeh hrushkaste machke
v zevu votlin
fluorescentna zelenjava branjevke
zhre drobovja vegetarijancev
v okeh hrushkaste machke
mishi podgane klokani

in pleshasti petelin
ki kavsa plishasti klitoris

(Split, jan. – jun. 2005)

Iz hrvashchine prevedel Ivo Antich

Rudyard Kipling

VAMPIR

Bil je norec in je z molitvijo chastil
(prav kakor ti in jaz)
cunje z okostjem in klobchichem las
(za vechino nemarna zhenska),
a norec jo je klical moj srchni okras
(prav kakor ti in jaz)!

O, v pust nich nasha leta in solzé,
in delo nashih glav in dlani
pripada zhenski, ki nichesar ne ve
(in zdaj vemo, da sploh ne more vedeti)
in nichesar razumela ni!

Bil je norec in je vse zapravitl,
(prav kakor ti in jaz),
chast in vero in trdnost namer
(pa to niti ni bil dame konchni namen),
a norec pach sledi svoji naravi
(prav kakor ti in jaz)!

Oh, zgubljen je nash trud in nash raj,
in nashi chudoviti nachrti vsi
pripadajo zhenski, ki ni vedela, zakaj
(in zdaj vemo, da sploh ne more vedeti, zakaj),
in nichesar razumela ni!

Norec je bil do gole kozhe obran
(prav kakor ti in jaz),
razgaljen, ko ga je ona vrgla stran
(a to se iz njenega spomina zhe gubi),
tako del njega zhivi, vechinoma pa zhiv ni
(prav kakor ti in jaz)!

In to ni sramota in kazen ni,
te zhgochega zhela sledi –
jasno je, da ni vedela, zakaj
(saj, naposled, sploh ne more vedeti, zakaj),
in nikoli nich razumela ni!

Iz angleshchine prevedel Ivo Antich

RUDYARD KIPLING (Bombay, 30. 12. 1865 – London, 18. 1. 1936), angleshki pisatelj in pesnik; otroštvo v Indiji, oficirska shola v Angliji, od 1883 novinar v Indiji, potovanja po Japonski in Ameriki, od 1900 književnik v Angliji, nobelovec 1907. Mojster novele, izjemen poznavalec Indije, njenih ljudi in zhivali (popularna *Knjiga o dzhungli*), zlasti ga zanima zhivljenje tamkajšnjih Anglezhev; zagovornik britanskega imperializma in vojashtva, katerega pogum in občutek dolžnosti dviga nad orientalsko meditativno otrplost. Njegova poezija je zaradi patetičnosti in sentimentalizma v senci njegove proze, cheprav je izbrane pesmi pripravil sam T. S. Eliot (1941 – patriotska vrednost med drugo svetovno vojno); pesmi so formalno korektne, retorichne, vechkrat ritmichno uchinkovite, tu pa tam je kakshna zanimivejsiha she danes, ključna je vsekakor *Vampir*; napisana v letu izida Stokerjevega romana *Dracula* (1897); oboje pomembno za zacetke filma in sploh za zasnovu enega najbolj znachilnih filmskih likov. Kiplingova pesem o »zhenski varianti« vampirja, kakrshna je istega leta upodobljena tudi na sliki *Vampirka* angl. slikarja Philipa Burne-Jonesa (sin bolj znanega Edwarda), je bila navdih za film *Bil je norec* (*A Fool There Was*, 1915; naslov po zacetnih besedah prvega verza), v katerem se pojavi t. i. »vamp« kot lik femme fatale. Kipling je napisal tudi pesnitev *The Ballad of East and West* (1889), katere prvi verz je »nachelna deziluzija« kakrshnekoli idile med Zahodom in Vzhodom (»Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet«). V kontekstu zahodne tradicije je Vzhod v funkciji »charobno privlachne« (zhenske) nevarnosti; v filmu *Bil je norec* je kot »vamp« nastopila amer. igralka Theda Bara, katere psevdonim je anagram iz »arab death« – arabska smrt, ta pojem pa ima danes izrazito teroristichen (asasinski) prizvok.

(izbor in opomba prev.)

Aglaja Veteranyi

BESEDNA CHRPAKA

Nagradni razpis

Moshki, nekadilec, useka kadilca naravnost v obraz. Kadilec udari z glavo v zhensko in si zlomi nogo.

Dolgoletni korporal umre zaradi militarizma. Militarizem je tujka in pomeni »vnetje mozhganske mreene«.

Neki moshki pride in odide.

»Moja miza je mrtva,« reche neznanka.

Katastrofa se dogodi, ker sezonski delavec iz doslej she neznanih razlogov sanja v nekem tujem jeziku in ne razume vech zvonjenja budilke.

Moshki z avtom povozi moshkega in se pusti povoziti od nekega drugega moshkega, ki se je tudi pustil povoziti od nekega moshkega, in tako naprej. Samo malo manjka, pa bi zadnji moshki skochil z mosta.

Rejec chrvov obesi svoj poklic na klin in postane samomorilec.

Vse to se je zgodilo po nagradnem razpisu »Kdor najhitreje umre, zadene potovanje v Ameriko!«

Zajtrk

Pogovarjala sta se le poredko, vedno redkeje. V jutranjem mraku je vstala, odshla v kuhinjo, se zelo skrchila in zlezla v majhen zaboj s slamnatim pokrovom. Ljubil je njena jajca v treh minutah.

Sprehod

Nepomemben komponist je odshel v gozd in izginil. Ko so chez nekaj let zapazili izginitev, je njegova zhena ponosno izjavila: »Tako rad poslusha krichanje lesa!«

Atrakcija

Vsako noch nastopita v varieteju in se devet minut med seboj pogovarjata.

Delopust

Moshki se zapre v sobo z vsemi chasopisi, ki jih je zbral v svojem zhivljenju. Njegova zhena stoji zhe devetnajst let v kuhinji in pripravlja govejo pechenko. Saj pridem takoj, reche skozi zaprta vrata, in potem she dolgo prebira osmrtnice.

Ljubezenska zgodba

Neka ženska vzame moshkega in ga utopi v akvariju. Potem se vedno znova zagovarja: »Vedno, ko sva se kregala, je trdil, da imam ribe raje kot njega. Hotela sem mu samo dokazati, da mi ribe prav nič ne pomenijo!«

Preobrat

Prasec ni vech hotel biti prasec in se je pustil oklicati za drzhavnika. Razshiril je svoja razumska obzorja, da bi razreshil svinjsko vprashanje. »Od zdaj,« je odlochil, »je klanje prashichev prepovedano!«

Prashichi so odshli v sholo in postali pametni. Pri uchni uri za zhivljenje so se uchili: »Nochemo biti prasci! Nochemo biti prasci!«

Na vprashanje, kaj bi radi postali, so odgovorili: »Radi bi bili goveja pechenka.«

Otroshka igra

Otroci so tekali v krogu in se tolkli po glavah. Che je kateri padel na tla, so ga pokrili in napisali na listek: »Otrok mrtev«. Ko so vsi umrli, so vstali in zacheli znova. Zadnji je moral vedno ostati pri zhivljenju.

Rodoslovno drevo

Oche si odlupi spomin. Polozhi ga k uvelemu hcherkinemu obrazu. Odpro se vrata in drevo stopi v sobo. Oche in hchi se ulezeta v drevo.

Soba se spominja.

Tovarna

Starsha vrzheta otroka chez prag in recheta: »Izgini, ne zanimash naju vech.« Otrok se sleche do golega in postane odrasel. Potem ustanovi tovarno za izdelovanje vrat. Vsakokrat, ko zagleda kakega otroka, ga postavi pred vrata in reche: »Izgini, ne zanimash me vech.«

Materinshchina

»Nekoch je zhivela neka ženska,« pripoveduje Marina mati, »ki ni mogla dobiti otrok, ker je imela usta v trebuhu. Che hodish vedno bos naokoli, ti zrasedo v trebuhu usta.« Mati strizhe Marine lase. »Dolgi lasje se zarijejo v zemljo in te potegnejo k mrtvim.« Mara je iste starosti kot njena kamnita punchka. Oche in mati sta mrtva in lezhita v shkatlicah za vzhigalice pod njeno blazino. Mari ni ime Mara, tudi ne drugache ali podobno, sploh nima imena.

»Si zdaj mati?« vprasha mati. Mara si natakne materine oči in jo gleda. Materin obraz je ura, kazalec se zarije v kozho in odrezhe majhne kose.

Hisha prich

*Nihche ne pricha
za priche...*

Paul Celan

Priche so se zbrale, da bi jih spoznali. Imele so zakrite obraze. Kogar so prepoznali, je moral molchat. Če je katera od prich prekrshila zapoved molchečnosti, so ji razkrili obraz. Pozabljene priche, ki so med chakanjem preminile, so pokopali. Preostala imena so lahko odnesli iz hishe prich. Po izteku chakalnega roka so tudi te položili k mrtvim.

Upor

Dostojen moshki je sredi nochi izgubil zhivce, dvignil se je na postelji, odrinil odejo in zavpil: »Prenesem samo srecho!«
To je bil edini stavek, ki ga je iznashel v svojem zhivljenju.

Krava

(igrokaz za dolocene sekunde)

V majhni sobi brez oken & vrat stoji krava.

Krava: Zakaj mora biti krava zmeraj krava?

Moj oche trdi, da je krava krava. Jaz pa ne verjamem, da je krava zmeraj krava. Krava je seveda lahko krava. Na vsak nachin pa je krava lahko tudi kaj drugega. V to verjamem. Precej bolje se pochutim, odkar vem, da je tako. Drugi trdijo, da krava ostane krava, vendar se motijo. Če bi natanchneje pogledali, bi ugotovili, da krava ni vedno krava. Recimo kar se tiche mene: zdaj sem krava. Toda jutri sem lahko krava, che to zhelim. Danes sem tako in jutri tako. Samo to je vazhno.

Navodilo za korektno kashljanje

Vsak chlovek, ki poseduje telo, je sposoben za kashljanje.

Kako pa lahko ugotovimo, da izpolnjuje nekdo, ki mora na primer nekje kashljati, veljavna kashljalna pravila?

Tujci, to pomeni vsi, ki se ne nahajajo v eni sami dezheli, nachelno kashljajo drugache. Zato je neizogibno potrebno, da se nahajamo v neki dezheli, preden zahnemo kashljati.

Che ta prvi pogoj ni izpolnjen, je treba kashljanje na vsak nachin prestaviti.

Profesor Trovrat, ki je odkril kashelj, je sredi svojega raziskovalnega dela zaspal in polagoma preminil. Kljub temu je po vsem svetu odlochilno vplival na zhivljenje vsakega kashljajochega.

Celo zhirafe kashljajo po njegovi metodi.

Zato je potrebno upoštevati naslednje:

3. Vashe kashljanje morate nachrtovati.
2. Ne kashljajte nikoli v tujini.
1. Nikoli ne poskušajte kashljati brez telesa.

Rezidenca Belvedere

Gospa dr. Neumann se nenadoma noče več smejati. V tretjem nadstropju stanuje osemindesetletna gospa Weiss. Nanni mora imeti vedno odprta vrata, drugache dobi napad in začne krichati. Chisto zgoraj je prejšnji teden umrl gospod Fried. Od tu naprej je tujina. Ali veste, kje je moja soba? O smrti se ne govori. Gospod Frei je bil zhe od nekdej zhenskar! Pogrebi so tudi ob praznikih. Chetrto nadstropje pravkar prenavljajo. Raje bi imel kaj drugega, je she rekel gospod Fried. Kavarnica ostane zaradi prezidave zaprta. Ali veste, kje se nahaja moja soba? Moshki pevski zbor upokojenih zheleznicharjev in njegov predsednik so za nashe drage pripravili podoknico. Gospod Walter Linsi in njegovih trideset mozh. Tedenske vaje v smejanju so prostovoljne. Vsi obiskovalci naj se, prosim, javijo v uradu! Gospa dr. Neumann izgubi besede iz ust. Mozhganska kap. Pozor, tla so svezhe premazana z voskom. Vcheraj je prishel dostavni avto z yo-yolkami. Ta dom je, kot da bi bili doma. Ali v hotelu. Kdor she zmore, lahko odide ven. Gospod dr. Neumann zaneti v spodnjem nadstropju pozhar v skupni sobi. Ali morda veste, kje se nahaja moja soba? Kako vam gre? Mora iti. Hvala.

Krotilec besed

I.

Potem je prishel krotilec besed. In jih je nenadoma izkashljala, besede, penile so se ji med ustnicami ven iz nje in kapljale v manezho.

Pred krotanjem vedno telesni izpushchaj, zagotovo tudi dushni izpushchaj. Izguba dushe?

II.

Zhenska brez spodnjega dela telesa stoji na mizi. Obraz napudran in gladek. Mimoidochi obstanejo in se chudijo. Zhenska brez trebuha iztegne tilnik, se smehlja. In che mora oditi lulat, jo vprashajo, ali ji pride vse tisto kar iz ust? Ne odgovori. Da o drugih vprashanjih sploh ne govorimo.

III.

Krotilec besed mora ugotoviti, komu pripadajo besede. Grozna naloga! Predstavljajte si zmedo nemishljenih, nerazumljenih ali pobeglih besed. Zakaj samo ukrochene se

mu predajo prostovoljno. Če ima opraviti z divjo besedo, ne pomaga niti najzahrbtnejša zvižacha. Beseda je vedno zahrbtnejša in se lahko spremeni v vse.

IV.

Beseda se lahko spremeni celo v samo sebe, je premisljevala med eno besedo in drugo besedo, medtem ko ji je krotilec besed potisnil v usta prst. Ali je res prishlo vse ven, je hotel vedeti. Bruhala pa je lahko samo na ukaz, ker je bila pohlevna, obraz strastno bled in prhek kot moka. In ushesa bi lahko bila ravno tako od kake druge, zakaj kar je slišala, ni razumela. Ampak samo zato, da bi dražila krotilca besed.

V.

Seveda se je lahko tudi spremenila! Enkrat kachja zhenška, drugih pa tudi ne-kachja zhenška. Velikokrat zhenška brez spodnjega dela telesa. Včasih tudi popolnoma brez. In od tu sploh ni bila. A tudi ne tuja. Ne, ni bila tuja. Glede tega bi bilo treba najti kraj, kjer ni bila.

VI.

Riba pod njo je bila tako velika kot morje.

Besedne luske.

Morda pa tudi kachje luske.

Si z levom izdneviti in izjutriti in izvcherajti levecho se kozho.

VII.

Molk besed.

Tu je bil brez mochi, krotilec besed. Molka ni mogoče ujeti. Molka ni mogoče ukrotiti. Molk je molchal.

VIII.

In strah! Bil je vedno spredaj in ji je zadrnil vse in ji je stisnil srce.

Zanj si je veliko izmislila. Na primer, olupila si je eno plast kozhe. Potem she drugo.

Kozha ni imela ne konca in ne kraja in se je svetila v vseh barvah.

IX.

Kozha je bila pokrita z besedami. In besede so bile pokrite z molkom. In ona, kachja zhenška brez spodnjega dela telesa, je ljubila molk, ker ga krotilec besed ni razumel. Zavila se je v molk.

X.

Molka ni bilo mogoče izbruhati.

XI.

Tam sta se spogledala, krotilec besed in zhenska, ker sta se poznala in nista nehala biti tuja in se nista prenehala chuditi.

XII.

In on si je pustil rasti usta zanjo, ker ga je vprashala: »Kaj me ne bosh objel?«

Aglaja Veteranyi se je rodila leta 1962 v Bukareshti v cirkushki družini. Zhe s tremi leti je zachela nastopati v areni. S cirkusom je potovala po Evropi, Afriki in Juzhni Ameriki. Dalj chasa je zhivela v Shpaniji, kjer je nastopala kot plesalka in pevka v razlicnih varietejih. Nazadnje se je ustavila v shvicarskem Zürichu, kjer se je izsholala za igralko in zachela nastopati kot samostojna igralka. Poleg tega je napisala prve prozne tekste. Od leta 1982 je objavljala v antologijah, revijah in chasopisih krajsha besedila in prejela razlicne nagrade za zgodbe, ki jih je velikokrat pretkala z izvorno klovnovsko domishljijo in z duhovitimi besednimi harlekinadami, nastalimi tudi iz spominov na lastno cirkushko otroshko preteklost. V Zürichu je vodila literarno delavnico *Ohrenhöhe*. Leta 1993 je soustanovila eksperimentalno literarno skupino *Die Wortpumpe* (Besedna chrpalka). Med drugim je sodelovala pri humoristiczni reviji *Nebelspalter* in postala chlanica nemshkoshvicarskega PEN kluba. Leta 1999 je objavila v Stuttgartu (Deutsche Verlagsanstalt) svoj prvi provokativno-surrealni roman *Warum das Kind in der Polenta kocht* (Zakaj se otrok kuha v polenti). Sledili sta she dve knjigi, *Ein Totentanz* (Mrtvashki ples), 1999, in *Das Regal der letzten Atemzüge* (Polica zadnjih izdihov), 2002 (posthumno). Svoje kratko zhivljenje je konchala 3. februarja 2002 v Zürichu s samomorom.

Vsestransko kritichna avtorica je bila tudi sodelavka dunajske literarne revije za mednarodno literaturo *Log* kjer je med leti 1996 in 1999 kar petkrat objavila svoje bizarno ironichne in istochasno senzibilno tragiczne tekste o trdem konvencionalnem svetu, v katerem grede »chiste dushe v smrt«. Prek *Log*a so se za Aglajo Veteranyi zacheli zanimati tudi romunski avtorji iz njene prvotne domovine. Njene prve knjizhne izdaje so naletele na dobre odmeve pri kritiki. Leta 2000 je prejela pospeshevalno nagrado Adalbert von Chamisso za tujejezichne avtorje, ki pishejo v nemshkem jeziku. Njeno nadaljnjo literarno pot je pretrgala prerana smrt.

Prevod iz nemshchine in belezhka o avtorici Lev Detela

Bogdan Novak

KAMNI IN MIVKA

(zgodbe kar tako)

Medo

Imel je sicer krstno ime, a ga nihče ni klical drugache kot Medo. Meter devetdeset je imel v vishino, krepko chez cent in velikanski trebuh. Nosil je divjo brado, dolgo in razmrsheno, v njej je bilo zhe precej sivih dlak. Videti je bil res kot medved, pravzaprav bolj kot kakshen divji mozh, kakshen Bedanec, s katerim bi lahko zhivchne matere strashile otroke.

V resnici je bil zelo blage narave, vedno dobre volje, cheprav je nenehno godrnjal in pizdil na drobno. Tudi glas je imel grmech, tako da je lepo sodil k njegovemu telesu. Vsak vecher je v bifeju Turist izpil nekaj piv, pozneje se je preselil v bife Konjak, kjer je prav tako zhulil pivce za pivcem. Pivce za zhivce, je godrnjal s svojim basom. Do konca vechera se jih je nabralo tam nekje med petnajstimi in dvajsetimi, che so kaj praznovali, je shlo tudi proti petindvajseti steklenici. Vmes je seveda moral neprestano romati na stranishche, da se je odtochil.

Ne vem, ali so tole rumene solze ali mi zhe pir sili skozi ochi, se je poshalil in shel odtochit.

Svoj vzdevek Medo si je prisluzhil, ker je bil kuhan in pechen v zhivalskem vrtu. Od malega je zahajal tja in obchudoval zhivali. Imel je doma celo knjizhnico o zhivalskem svetu, verjetno najvechjo v nashem kraju. Vedel je vse o zhivalskih vrtovih po svetu. Chesar o tem ni vedel on, se ni splachalo vedeti. Tudi obiskoval jih je. Kamorkoli je shel po svetu, vedno je obiskal tudi zhivalski vrt v mestu, kjer je bil. Nekatero, recimo berlinskega, kar po vechkrat.

Saj mu ni bilo tezhko. Bil je samski, cheprav se je blizhal zhe Abrahamu. Vmes je bil sicer kratek chas porochen, toliko, da je naredil sina. Potem se je zhena lochila, ker ga nikoli ni bilo doma, in se je vrnil k materi; oche je pred leti umrl. Imel je dobro sluzhbo v novinarstvu, lepo placho, denar pa mu je ostajal samo za pivo in za potovanja po svetu. Na obleko ni dosti dal, vedno je bil v oguljenih kavbojkah in karirasti flanelasti srajci. Pozimi je chez to potegnill she sivomodro vetrovko, za katero je bilo videti, da bo tudi srechala Abrahama. Tudi v najhujshem mrazu je ni zapel.

V zhivalskem vrtu je poznal vsako zhival po imenu. Z zhivalmi se je znal pogovarjati. K medvedu in volku je hodil v kletko, usedel se je poleg njiju in se pogovarjal. Prisegal je, da ga zhivali razumejo in mu tudi odgovarjajo z gibi in z glasovi. Z medvedom se je tudi igral, objemala sta se in se delala, kakor da se mecheta. Medvedu je bilo to

vshech, zadovoljno je godrnjal in s shapo suval Medota sem ter tja po kletki, vendar je pazil, da so kremplji ostali med blazinicami. Medo se je ves blazhen smejal in se vedno znova zaletaval v kosmato mrcino, v svojega najboljšega prijatelja. Vsi delavci zhivalskega vrta so ga poznali in z njim prijateljevali. Pustili so mu, da je hodil v kletke, pomagal jim je kidati gnoj, pometati in krmiti zhivali.

Bil je veseljak, igral je kitaro, celo v nekem bendu je sodeloval, ki se je imenoval po njem Medo. Pisal je za svoj chasopis novice iz zhivalskega vrta, tracharije, prirejal chlanke in opravljal redatorske posle. Ker je bil priden in sposoben, je prilezel do pomochnika odgovornega urednika. Delo se mu je zachelo ob desetih, ko je bil vedno na svojem delovnem mestu, saj mu je bila sluzhba poleg gostilne in zhivalskega vrta drugi dom. Na delo je obichajno prishel iz zhivalskega vrta, kajti odkar je postal pomochnik urednika, ni mogel vech popoldne med svoje zhivali. Je pa zato med sluzhbo vechkrat skochil na kakshno pivo, ki ga je v naglici pozhulil v hishnem bifeju, chez cesto v Turistu ali kar v blizhnjem Konjaku.

Ko so ob osmih zvecher zakljuchili chasopis, je odshel v bife Konjak, kjer je tolkel pivo za pivom. Vmes je glasno razpravljajl s kolegi in znanci o vsem mogochem, kar je bilo tisti dan na dnevnem redu. Nikoli ni bil videti zelo pijan, tudi po petindvajsetem pivu ne. Ob desetih so zaprli lokal in potem so she eno uro pili iz zalog, ki jim jih je natakarcica znosila na shank ob plochniku ali pa na mizice, ki so bile zunaj vso noch. Ko je zmanjkalo pijache, se je mirno odpravil domov, se naspal, zjutraj odshel v zhivalski vrt in ob desetih je bil na svojem delovnem mestu.

Zhivljenje je teklo kot iz pirovske flashe.

Kloshar

Zhivel je na velikanskem podstreshju predvojnega stanovanjskega bloka. Tam je imel atelje, je govoril. Ker bil je slikar z narejeno specialko. Podstreshje je bilo veliko chez sto kvadratnih metrov. V nekem kotu je imel staro vojashko posteljo z zhimnico. Nashla se je tudi vegasta miza. Na manjsi mizici v drugem kotu je bil elektrichni kuhalnik. Nekaj stolov je samevalo po prostoru. Slike so bile kar prislonjene po vsem ateljeju na lesene tramove. Slikal je tisto, kar je videl vsak dan. Kurbe na skretni shkoljki, pijance, ki kozlajo, samomorilce tik preden so konchali svoje klavrno zhivljenje, pa tudi potem, ko je vlak zhe peljal cheznje. Vsi so bili mozoljasti, debeli, zapiti, grdi, na dnu zhivljenja.

Na tleh je bil beton, pri postelji si je od nekod privlekel star linolej in ga pognil s preprogo. Pozimi je bilo kljub gashpercku peklenko mrz. Sicer pa se mu najvechkrat ni ljubilo zakuriti, ko je prihajal domov zgodaj zjutraj. Zaril se je pod odeje v posteljo, zaspal dostikrat kar oblechen in zjutraj se je dvignil ter odshel pogledat, kaj se dogaja na svetu.

Imel je poseben obred, v katerem je od jutra do jutra obsedel najbolj zanikrne lokale v mestu. V chasih, ob sobotah in nedeljah so ga opazili tudi v kakšnih mestecih okoli Ljubljane. Poznal je na tisoče ljudi in z vsemi je bil v dobrih odnosih.

Najprej je zjutraj obiskal klošarje ob Ljubljani in jim dal za liter pijache. Ko je sedel z njimi in klepetal, bi tezhko rekel, da ni njihov. Nosil je stare chrne zhametaste hlache, chrno srjaco, ob mrazu chrno zhametno bundo. Ker chrno se ne umazhe tako hitro, vsaj vidi se ne. Brado, ki si jo je pushchal, je imel kodrasto in zhe bolj sivo, tako kot kratke lase. Velik in mochan je bil, kajti nekoch je poklicno boksal. Tako za zabavo med shtudijem slikarstva in pijanchevanjem. Bil je dober boksar. Sploh je bil v vsem dober, chesar se je lotil, pa naj je shlo za boks, zhenske, pijacho ali slikarstvo. Kot slikarja so ga strokovnjaki zelo cenili.

Ko je od klošarjev izvedel, kaj je novega, ali je prishla kakshna nova kurba v mesto, je spet kdo pristal med klošarji, se je ponoči zgodilo kaj vznemirljivega, se je odpravil naprej. Spotoma je po bifejih spil kavico z rumom. Vsak dan je obredel bifeje na drugem koncu, potem je nadaljeval tam, kjer je konchal in tako je v dobrem mesecu dni obsedel vse lokale v mestu. Poznale so ga vse natarice in tudi on nje: natanchno je vedel, katera da zastonj in katera hoche vsaj sto mark. Sem ter tja je katero od njih povabil, da mu je pozirala v ateljeju. Che ji je moral kaj plachati za to, se je z njo toliko chasa pogajal, da je imel od tega she kaj bolj konkretnega, kot samo poziranje za sliko.

Vmes je najmanj enkrat na dan obiskal tistih nekaj bifejev, v katerih se zbirajo pisatelji, slikarji in novinarji. Kajti bil je zelo bister fant, na stvari je gledal resno in z njim si se imel kaj pogovarjati. Nekajkrat so ga intervjuvali za chasopis, kot slikarja, seveda. Enega stavka ni povedal, ki bi ne sedel. Vsaka njegova beseda je bila kot privita z vijakom ravno na pravo mesto. In nobene tujke ni uporabil. Preprosto je govoril o najbolj globokih stvareh. Vendar nikakor ne prazno. Kajti rad je povedal, da lahko o zapletenih stvareh govorish preprosto le takrat, kadar o njih kaj vesh. Che ne vesh, potem zapletash in se skrivash za drdranjem tujih besed, da she samega sebe ne razumesh. Zato se je pogovarjal samo o zadevah, ki jih je poznal do obisti. O slikah, o babah, pijachi, kriminalu.

Poznal je vse mestno podzemlje. Ne le kriminalce, tudi policaje. In policaji njega. Vechkrat so skupaj popili kozarchek z njim, kadar niso bili v sluzhbi. Ampak z njimi se ni pogovarjal o tistem, kar je izvedel v svojih romanjih po bifejih. Nikoli ni nikogar ovadil. To so vedeli tako eni kot drugi in so mu zaupali.

Nekoch davno je bil porochen in imel je menda hcherko. Kadar je pogovor nanesel na zhenske, je lakonichno dejal, da so vse zhenske kurbe in da hochejo od moshkih le kavs in denar. To je vse, kar jih zanima. Zlasti poslednje.

Denarja je imel veliko, saj so se njegove slike dobro prodajale. Nalagal ga je na devizno knjizhico, ki jo je vso zmechkano vedno nosil s seboj. Vendar niti pomislil ni na to, da bi zhivel urejeno, v stanovanju z udobjem. Ni videl vzroka. Bil je zadovoljen

s tem, da je imel brlog, v katerega se je lahko zatekel in kjer je lahko delal. Drugache pa za chloveka poskrbijo, che le placha, je rad dejal. Perilo je nosil v pralnico, jedel je zunaj, saj je bil vedno po gostilnah in bifejih. Drugega pa tako ni potreboval. Spotoma je jemal, kar mu je navrglo zhivljenje.

In zhivljenje mu je navrglo marsikaj. Moral se je zdraviti zaradi tuberkuloze, potem ga je dvakrat zgrabila slinavka. Drugich je mesec dni lezhal na intenzivni, na samih iglah in cevkah in bi bil skoraj umrl. Nobenega alkohola vech, so mu govorili zdravniki. Kakshen mesec ali dva je vzdrzhal, potem je kdaj pa kdaj zvrnil pivce. Kmalu je bil spet na rednih dozah piva in kave z rumom.

Nas, pijance, je zagodel, bodo kar prelili v grob.

Pa kaj, saj je zhivljenje tako vredno en drek, je zagodrnjal, che mu je kdo she kaj rekel o tem.

Mame ni tukaj

Ahmed je bil sobar na maldivskem otoku Embudu Village. Vsako jutro je vstal in pospravil enajst bungalovov za goste. Najprej jih je pometel, pomil je umivalnik in shkoljko v kopalnici, pospravil postelje, potem je z omelom pomil tla v kopalnici, sobi in na terasi. Popoldne, vchasih shele pozno zvecher, po sonchnem zahodu, je pogledal v sobe, pogrnil postelje, prinesel toaletni papir in zamenjal brisache v kopalnici.

Delo mu je bilo vshech. Ni bilo naporno in srecheval je veliko zanimivih gostov, ki so se radi pogovarjali z njim. Vechinoma so bili Nemci, Avstrijci in Francozi. Mene ni vedel, kam bi me dal. Slovenija mu je pomenila manj kot meni podatek, da je on doma z otoka Gan. Ker jaz sem potem pogledal na zemljevid in sem nashel tisti otok. She posebej sem se zanimal za ta otok, ker mi je Ahmed pripovedoval o svoji mladosti, ki jo je prebil na Ganu. Zdaj je imel dvajset let, pod nosom so mu zhe poganjali chrni brkci, na otoku pa je od shtirinajstega leta garal v tovarni, kjer je krojil zhenske kopalkke. Imel je stroj in shablono in iz dneva v dan je rezal iste dele kopalk kot avtomat. Plache je dobil 55 dolarjev na mesec. Za to si v mestu dobil pet kosov mila in pol. Potem je imel srecho, da je dobil mesto sobarja na turistichnem otoku. Tu ni imel plache, samo hrano in stanovanje, vendar mu je vseeno shlo bolje, kajti vodichi so zhe prvi dan opozorili turiste, naj ob odhodu dajo sobarju napitnino, pri chemer naj ne razmetavajo, ker je deset dolarjev zanj dovolj. Gostje so se zamenjali vsakih shtirinajst dni in tako je dobil Ahmed na mesec 220 dolarjev ali shtirikrat vech za manj naporno delo kot v tovarni.

Enkrat na leto je lahko shel za mesec dni domov. Drugache je moral delati na otoku. O svojem domu mi je pripovedoval z navdushenjem. Vmes me je neprestano sprasheval, kako se kaj reche po nemshko ali po francosko. Govoril je maldivski

dialekt z otoka Gan, lomil nekaj preprostih angleskih stavkov, zdaj pa je hotel napredovati, in z muko se je učil dach in french, kot je rekel nemshchini in francoshchini. V bistvu je shlo za besede kot so morgen, guten tag, danke in podobno. Ker znanje nekaj besed je spravilo dajalce napitnine v dobro voljo in to je pomenilo vechjo napitnino. Tako se je nauchil rechi tudi dobro jutro, medtem ko si na svidenje ni mogel zapomniti.

Mene je učil maldivshchine in shrilanshchine. Asalaam alejkum sem mu rekel, ko sem ga zagledal, in vaki velani, ko je shel. S shukurija sem se mu zahvalil, in ko sem odhajal, sem mu to zhe znal povedati, da grem domov: aharin rashad-danin. Od navdushenja je kazal zdrave in bleshcheche bele zobe. Bil je ponosen, da se pogovarjava. Kajti na otoku je vladala azijska miselnost kast. Pometachi otoka, ki so skrbeli za snago in z metlami vsako jutro pometli listje, so bili v njihovih ocheh najmanj vredni. Sobarji so bili druga stopnja, tretja stopnja v hierarhiji so bili natararji in kuharji, chetrta receptorji in rachunovodje, medtem ko so se shrilanshke natararice v dnevnem baru na obali imele za nekaj vech in se z Maldivchani sploh niso hotele družiti.

Nekega vechera je prishel Ahmed v sosednjo sobo, kjer je bil mlad shvicarski par. Dolgo ga ni bilo ven. Nato je prishel she en sobar in zaprla sta se v sobo. Kmalu sta prishla she dva in vsi shtirje so zhivahno govorili v sosednji sobi in jih ni bilo na spregled. Bilo mi je chudno. Konchno je prishel she shef pometachev, ki je bil tudi vrtnar, in spet so se zaprla vrata. Pomislil sem zhe, da imajo tam notri veselico, ko je prishel Ahmed iz sobe in nekam hitel.

“What’s going on?” sem ga vprashal.

“Baddej!” mi je rekel in odhitel.

Kmalu se je vrnil in se zaprl z drugimi v sobo. Chez pol ure so prishli ven in se razshli. Ahmed je ostal pri meni.

“Ju vish si?” me je vprashal in z glavo namignil proti sobi. “Baddej!”

Pokimal sem, ker me je razganjalo od firbca, kaj so pocheli v sobi skoraj uro chasa in kaj pomeni ta baddej.

Odprl mi je vrata. Dvojna postelja v sobi je bila prekrita z zeleno svilo, uokvirjena z zelenimi listki in rdechimi cvetnimi listi, prav tako sta bilo okrasheni blazini in posuti s cvetjem, na sredi postelje pa je pisalo HAPPY BIRTHDAY. Zdaj sem vedel, kaj je baddej. Sosedovo dekle je imelo rojstni dan in uprava se je tega spomnila. Zhe pri vecherji so jima posuli mizo s cvetnimi listi, obdarili so ju s torto, zdaj pa so jim pripravili she to presenechenje. Ahmed je kar zharel od navdushenja, kot da bi to naredil za svojega brata.

Chez kakshno uro sta shvicarska soseda prishla mochno okajena, vzdihnili od zachudenja, pofotografirala posteljo in odshla nazaj na zabavo v bar. Nich posebnega se jima ni zdelo.

Drugi dan sem Ahmeda malce sprasheval o njegovi družini. Pripovedoval mi je o ochetu, ki da je zelo star, chez petdeset jih ima. Stisnil sem zobe in se skushal nasmehniti,

saj se mi je blizhal triinpetdeseti rojstni dan. Omenil je she dve sestri, ki da delata v tisti tekstilni tovarni na Ganu. Tudi dva brata da ima, vendar ne govori rad o njih.

“Zakaj?” sem ga vprashal.

“Slaba sta,” je rekel, “v ladjedelnici delata. Saj vesh, so dobri ljudje in so slabi ljudje. Moja brata sta slaba chloveka.”

“Kaj pa mama?” sem ga vprashal.

“Mame ni tukaj,” mi je odvrnil.

“Vem, da je ni tukaj,” sem mu rekel. “Na Ganu je. Kaj pa dela?”

“Mame ni tukaj,” je trmasto ponovil.

“Kje pa je?” sem ga she enkrat vprashal.

“Mame ni tukaj,” je rekel, obupan nad mojo neumnostjo. Potem se je spomnil: “Vi rechete mrtva. Moje mame ni tukaj.”

Zdaj sem ga razumel. Ahmed je bil zadovoljen, da sem dojel, kako je z njegovo mamo, pokazal mi je bele zobe in odshel v polmrak. Sonce je zahajalo za obzorje. Sedel sem na terasi in gledal zahod, kako tone v morje. Ta trenutek je she tukaj, naslednji hip ga ne bo vech.

Kamni in mivka

Grabar je imel chez sedemdeset let, ko sta ga sin in snaha vzela s seboj na morje. Malce zato, da bi mu polepshala stare dni, malce pa zato, da je popazil na vnuka in vnuchko na plazhi in tudi zvecher, ko sta shla ona dva plesat, staremu ochetu pa se ni dalo nikamor. Gledal je v apartmaju televizijo in vmes prislushkoval vnukoma, kako mirno spita.

Na plazhi v prijetnem mivkastem zalivu se je stari Grabar drzhal bolj sence in opazoval petletno vnukinjo in sedemletnega vnuka, kako chofotata po plitvi vodi. Grabarju ni bilo za vodo. Che mu je bilo prevroche, je shel do pasu v vodo, malo pochepnil, da se je cel zmochil, potem pa odshel nazaj v senco. Bil je na morju prvich v zhivljenju. Nikoli prej ni bilo chasa za to.

V senci je mislil na svojo vasico, v kateri je zhivel, na pobochju pod Krvavcem. Na velikanski zelenjavni vrt, ki ga sicer vsak dan okopaval, na hisho, okoli katere je treba vsak dan kaj narediti. Moral bi zhe pobrati solato. Zdaj, ko ga ni, gre gotovo zhe v cvet. Chisto propadla bo, she za kure ne bo. Sicer pa zdaj nima kokoshi, jih je zhe poklal in pospravil v zmrzovalnik. V jeseni jih bo vzredil she eno jato za v skrinjo. Chez domache pishchance jih ni. Treba bi bilo tudi okopati korenje in ga opleti, drugache bo jeseni predrobno. Cel teden bo zapraval na morju. Bogve, ali je padlo kaj dezha, drugache mu bo susha unichila pol pridelka. Le kaj sta ga otroka zvbila na morje! To je za mlade. No ja, zdaj je, kar je!

Vzdihnil je in zhivchno sedel v senci. She pivo mu ni teknilo.

Nenadoma je vnuk javsknil! Grabar se je dvignil in shel pogledat, kaj je. Vnuk mu je kazal palec na nogi, iz katerega je malce krvavel. Brcnil je bil v kamen na dnu. Po mivki je bilo posejanih kar precej kamnov, ki jih je tja zaneslo valovito morje med hujšim viharjem. Grabar se je sklonil, pobral kamen in ga vrgel daleč v globoko morje. Potem je videl, da je v blizhini she eden. Sklonil se je in ga pobral. Takrat jih je videl she nekaj.

Zachel je pobirati kamne po mivki. Zaradi kopalcev jih ni mogel kar metati, zato si jih je nekaj nabral v roke in pochasi zabredel v globoko vodo. Ko mu je segala skoraj do vratu, je kamne spustil na dno. Tam ne bodo v napoto, saj v tej globini zhe vsi plavajo.

Vrnil se je in pobral she nekaj kamnov. Bilo mu je, kot da je mivkasto dno njiva, ki jo je treba ochistiti kamnov. Vse, kar je bilo vechje od oreha, je pobral in nosil v globoko vodo. Otroka sta chofotala v plitvini, Grabar pa je pobiral kamne in jih prenashal. Nenadoma je postal dobre volje, zazhvizghal si je pesmico, pobiral kamne, jih nosil v globino in se vrachal v plitvino. Zdaj so imele njegove pochitnice smisel.

Nekateri kopalci so ga samo chudno gledali, drugi so se mu smejali, eni so se kremzhili, chesh da s temi svojimi kamni kali vodo. Vsi skupaj so ga imeli za otrochjega chudaka in prismuknjenca.

Zvecher je Grabar pustil televizijo in je zaspal skupaj z vnukoma, ker je bil prijetno utrujen. Zaspal je z mislijo, kako bo naslednje jutro spet nosil kamenje v globljo vodo. Dvignil se je zhe zgodaj, pojedel zajtrk in se takoj odpravil na plazho. Otroka sta bila zadovoljna, saj sta ga she vcheraj morala dolgo moledovati, preden se je odpravil z njima do vode. Tokrat se ni nich skrival v senci, ampak je takoj zagazil v vodo in zachel pobirati kamne ter jih prenashati v globino. Nauchil se je celo, da je v globlji vodi zajel sapo, jo zadržhal in pochepnil, da je dobil iz vode kamne, ki so bili tam, kjer se ni mogel skloniti do njih. Malo so ga pekle oči od slane vode, toda srečno se je smehljaj.

Na koncu tedna je bil ves zaliv ochishchen kamenja. Do tja, kjer je voda segala do vratu, je bila sama bela mivka. Grabarjevi so se odpeljali domov. Odpeljali so se tudi tisti, ki so godrnjali zaradi njegovega prenashanja kamnov in ga imeli za chudaka.

Ko so prishli novi turisti, so bili navdusheno nad lepo plazho, kjer je bila po dnu sama mivka. Zaliv je bil chudovit she chez nekaj let, ko je stari Grabar zhe lezhal na vashkem pokopalishchu s kamnom za vzglavje. Shele chez desetletja je viharna plima spet zanesla nekaj kamnov na mivko v plitvini in she nova desetletja je trajalo, da je bila plazha spet posuta po dnu s kamni kot takrat, preden jo je Grabar ochistil.

Spet je bilo vse tako kot prej. Pa vendar ni bilo chisto tako kot prej.

ADOLF P.

Profesor Adolf Petrichek je trpel za boleznijo, ki slej ko prej doleti vsakega učitelja, ki ni bil rojen za ta poklic: verjel je namreč, da ve, *kaj se dogaja*. Bil je kot tisti (u)bog(ec), ki je naslikal svet, potem pa umrl v pomanjkanju, ne vedoč, da njegova slika in vse, kar se na njej dogaja in se she mora zgoditi, she naprej *zhivi* brez njega.

Petrichek je kot orozhje svojega sadizma uporabljal predmet, ki ga je poucheval zhe petnajst let: organsko kemijo.

Nekega večera je sedel v svojem kabinetu, se nalival z vinom in razmisljal o tem, kaj vse je zamudil, ker ni nikoli prav razumel Schrödingerjevih enachb – valovnih funkcij, ki pojasnjujejo, kolikshna je verjetnost nahajanja določenega elektrona na določenem mestu v določeni elektronski orbiti. Kvantna mehanika je bila vedno njegova hiba. Ker ni bil preveč bistre glave, se je odlochil za študij kemije, saj je vedel, da so profesorji, ki poučujejo na tej fakulteti, zatezheni provincialci, to ga je opogumljalo in mu vlivalo upanje, da bo uspel, saj se je njegov znachaj z njihovimi skladal skoraj do popolnosti.

Bil je pripravljen storiti vse, da bi le doshtudiral; pomival je na primer okna svoji profesorici, ta pa ga v zameno ni gnjavila s kvantno mehaniko, kar ji je po svoje odleglo: tudi ona je bila namreč zaprisezheni kemik, in kvantne mehanike prav tako ni nikoli prav razumela. A kljub temu je z njo (s kvantno mehaniko) gnjavil svoje študente. Ko ga je nekoch eden od njih prosil, naj mu izpelje Schrödingerjeve enachbe in pojasni logiko njihovega delovanja, je Petrichek najprej prebledel, potem zardel in konchno padel v besen histerichni napad. To je bilo najpodrobnejshe pojasnilo Schrödingerjevih enachb, ki so ga bili njegovi študenti kdajkoli delezhni.

Ko se je tako nalival z vinom in objokoval svojo krmezhljavo pamet, je potrkalo na vrata njegovega majhnega kabineta. Petrichek se je najprej prestrashil, kajti navadil se je vedno prichakovati najslabshe. V resnici je bil globoko v sebi she vedno le majhen dechek, ki ni nikoli razumel, kaj pomeni odrasti, zato se je zmeraj bal, da bo iz nekega skrivnega kota prihitela mama in ga oshtela, ker je spet ni ubogal.

A nich takega se ni zgodilo. Le trkanje je postalo malce glasnejshe, kot je bilo hipec poprej. Hitro je pospravil steklenico in kozarec v predal mize, si popravil lase in ochala, si zategnil kravato, se odhrkal, potem pa se konchno le odzval:

»Naprej,« je izdaval kar se dá resno in se ob tem komaj zadržhal, da se ni preveč glasno zasmel, ko je zaslišal svoj hinavski glas. A se je zhe naslednji trenutek zbral,

saj se je ovedel, da je glas vendarle njegov, samemu sebi pa se vendarle ne spodobi posmehovati.

Vstopila je ena njegovih shtudentk.

Profesor Adolf se ji je kislo nasmehnil in chakal, kaj mu bo imela povedati. Shtudenti so ga le redko obiskovali, saj ga ni nihche maral. A včasih se je vendarle nashla kakshna zhrtev, ki je bila she vedno dovolj naivna, da je verjela, da se shtudenti od svojih učiteljev morajo nauchiti chesa smiselnega – na primer organske kemije.

»Lepo pozdravljena, kolegica,« se je rahlo priklonil Petrichek. »No, kaj vas je prineslo, kolegica?«

Kolegica je sedla na stol, ki ji ga je ponudil, in izvlekla iz torbe goro zapiskov. Petrichku je veselo zaigralo srce, ko je videl, kako uspešno je njegovo trpinčenje mladih, nedolžnih dush.

»Oh, vidim, da si pridno zapisujete vse, kar povem na predavanjih, kolegica ...« se je muzal.

Kolegica she vedno ni rekla nichesar. Ko je končno izvlekla vso kramo na mizo, pa je le odprla usta.

»Gospod profesor, moram vam povedati, da marsichesa ne razumem,« je rekla s pretirano nesramezhljivostjo.

Petrichka se je ob teh njenih besedah polastila rahla nejevolja, a se ni zmedel. Che kaj, se je v zhivljenju nauchil, da svoje zmedenosti ni dobro kazati drugim, she posebej shtudentom ne. Tudi on marsichesa ni razumel, a se s tem ni pretirano hvalil; zato je kolegico she predobro razumel. Bila je mlada. She precej chasa bo preteklo, preden se bo nauchila, da je nerazumevanje lastnega bivanja eno od neomajnih temeljev chloveshkega bivanja.

»Torej,« je nadaljevala *kolegica*, »vemo, da je tista kemijska spojina, katere energija je najnižja, najbolj stabilna.«

»Da, kolegica, natanko tako. Zelo dobro ...«

»Che to védenje apliciramo na ljudi, to pomeni, da so najbolj stabilni tisti osebk, ki sledijo drugim, ker za to potrebujejo najmanj energije, to pa po drugi strani pomeni, da so ti ljudje tudi najmanj sposobni karkoli spremeniti.«

»Da, da, kolegica ... Spremeniti na slabshe, seveda,« je zadovoljno kimal Petrichek.

»Ali na boljše, gospod Petrichek,« je dodala kolegica.

»Gospod doktor Petrichek, kolegica,« jo je popravil gospod doktor.

»Iz povedanega torej sledi, da so najbolj stabilni od vseh ljudi tisti, ki so mrtvi. Takrat ni nobene nedolochenosti vech. Povedano she malo drugache: to pomeni, da je sodobna civilizacija tovarna – izdelovalnica – mrlichev. Tekochi trak, ki omogocha in zagotavlja chim bolj stabilno pot v smrt.«

»Zanimivo, kolegica,« se je hahljal Petrichek, ne zavedajoch se she popolnoma, kaj *kolegica* pravzaprav govori, she manj pa, zakaj je za tovrstno razglabljanje izbrala ravno njega, profesorja organske kemije.

»No, in zdaj pridemo do bistva!« je študentka zmagoslavno vzdignila svoj desni kazalec.

»A tako? No, le povejte, kolegica,« je she vedno zadovoljno kimal Petrichek.

»Končni sklep, do katerega se lahko iz pravkar povedanega dokopljemo, je, da je vsa tale vasha znanost, vashe shole, vasha organska kemija – eno navadno bio-nerazgradljivo sranje, gospod doktor Prashichek! Pardon – Petrichek.«

»Gospod DOK-TOR Petrichek,« jo je spet popravil gospod doktor. Potem pa končno dojel, da nekaj ni chisto tako, kot bi moralo biti. Ta ... ta oseba, ki ga je zmotila pri cukanju njegovega večernega kozarchka vina, se je obnashala prevech ... neshtudentsko. Za zacetek je ni bilo prav nich strah. Zhe to bi bilo chisto dovolj, da jo nazhene iz svojega kabineta. Nadalje se je z njim pogovarjala, kot da ji ni chisto jasno, s kom ima opravka ... Da pred njo sedi gospod profesor doktor Petrichek, ki je dolgih dvajset let hodil v sholo, se slinil učiteljem in učiteljicam, sklanjal glavo, molche goltal vse, kar se je smelo in moralo pogoltniti, trpel, trpel in znova trpel, da je dosegel to, kar je dosegel; sposhtovani naziv, zanikrn kletni kabinet in – najpomembnejše! – moch, da greni zhivljenje tistim mladim dusham, ki so ravno prav naivne in neumne in otrochje ambiciozne, da se prostovoljno prepushchajo njegovim miselnim izlochkom. Ta ... ta chloveshki izmechek pa ni prishel k njemu zato, da bi trpel! Za boga svetega!! Kakshna nezaslishana predrznost!!! In povrh vsega v obliki zhenskega spola! Ta mu je shel she posebej na zhivce. In kako je blebetala! Pa she v nekakshno logiko mu je vse skupaj zavila, da ji niti ni znal oporekati.

»Kaj pravzaprav hochete od mene, gospodichna ...?« je dejal zdaj s precejshnjo mero nejevolje, ki je niti ni hotel skriti.

»Franchishek.«

»Prosim?« je pogledal zachudeno Petrichek.

»Gospodichna Franchishek.«

»Aha, aha, torej vi ste gospodichna ...«

»... ja, saj pravim – Franchishek.«

»Dobro, gospodichna Franchishek.«

»Torej, gospod Petrichek ...«

»Gospod DOKTOR Petrichek, che smem ...«

»Torej gospod Petrichek, hochem, da priznate, da ste bedak, da ste le majhno, topo kolesce v mashineriji, ki ljudi usposoblja za bebce ... po vashi podobi – torej podobi teleta, ki naj bi s chim manj energije bebavo sledilo drugim teletom na tekochi trak, ki jih bo popeljal v *popolno* stabilnost – a.k.a. smrt.«

»Hm, gospodichna Franchishek, ni ravno obichaj, da shtudenti takole govorijo z mano.«

»No – vidite!« so se kolegici zdaj she bolj goreche zaiskrile oči. »Natanko o tem govorim! Tako ste zhe neumni, da sploh niste vech sposobni spodobne chloveshke reakcije. Postali ste en sam gromozanski pogojnik: popolni zasvojenec z neumnostmi,

ki ste jih v zhivljenju pogoltnili. Niti poskusa razmishljanja, ki presega vashe okvire, niste vech sposobni. Skratka – bebchek, ki se je povzpel na najvishji piedestal omejenosti.«

Zdaj je Petrichek zhe nedvoumno vedel, da je tole, *kar se dogaja*, zelo zelo narobe. Da se pravzaprav ne dá povedati, kako zelo narobe. Ta ... ta zhenshchina si je preprosto privoshchila prevech. Tako gromozansko prevech, da ... da se sploh ne dá povedati, kako gromozansko prevech.

»Che bi bili mlajshi, gospodichna Franchishkova, bi vam eno prima ...« je zdaj poskushal malce ostreje doktor Petrichek, a she preden je uspel stavek izrechi do konca, ga je gospodichna Franchishkova klofnila; v doktorjevem tesnem kabinetu je rezko zadonelo.

»Ste mislili takole, *mojster* Petrichek?« se je zasmejala shtudentka in se med krohotom tlesknila po kolenih. Kazalo je, da jo vsa rech nadvse zabava.

»Ja, ampak vi ste pa res popolnoma nori, gospodichna Franchishkova!« je zarobantil Petrichek in se prestrasheno prijel za lice. Prav na enak nachin ga je vse prevechkrat udarila mama, kadar z njim ni bila zadovoljna. Adolf je ob teh spominih rahlo zardel.

»Ampak, kaj vam je za bozhjo voljo, gospodichna?« je sprasheval kot naiven fantich, ki ne ve, da takshna vprashanja postavljajo le naivni fantichi. »Pa ne, da mislite spremeniti svet? To je shele naivno!«

»Ne, gospod P., nisem tako butasta. Stvari so mnogo preprostejshe, kot si domishlja vasha naoblana glava. Gre za to, da se jaz NE spremenim. Da ne postanem bebka po vashi podobi. Tele vashe kiralnosti, homologne vrste, racemati in vse to sranje dolgochasnih umov, ki so v zhivljenju bolehali za najhujsho boleznijo izmed vseh – neskonchnim dolgochasjem, ki so ga preganjali s kvazimentalnim masturbiranjem – je mrtvec, ki ga poskushajo ozhivljati mrtvoudni prfoksi, kakrshni ste vi; ki ne premorejo niti toliko poguma, da bi brskali po svoji nesmiselno zdolgochaseni pameti, kot so to pocheli pred vami vsi ti kvazigeniji, ki jih tako povrshno citirate, katerih nauke ponavljate iz leta v leto kot najbolj zloglasne resnice, da bi se s tem zavarovali pred lastno mrtvoudnostjo in dosegli stabilnost na tekochem traku, ki vas bo *varno* popeljal v vечно pozabo. Ob tem pa seveda *radostno* pozabljate, da le tisti, ki sluchajno ali pa zanalashch odidejo s tega traku bebavosti, v resnici zhivijo. In kot ve vsak, ki je zhe kdaj poshteno vdihnil tale zemeljski zrak, je smisel zhivljenja zhivljenje in ne vsezhivljenjsko krepavanje. Vashe mozhgansko kvihtanje je priblizhno tako smiselno kot kitanje podirajochega se gradu s pinceto za puljenje obrvi. In moshki ste pri tem pochetju she posebej bebavo iznajdljivi. Saj veste, kot v tistem vicu ...«

»Vicu?« je pomodrel Petrichek. »A zdaj mi boste pa she z vici ..?«

»... ko helikopter reshuje ljudi, ki visijo na vrvi ..?«

»Na vrvi ...« je skoraj v brezumju zashklepetal z zobmi Petrichek.

»Ena od zhensk, ki visi na vrvi, ganjeno spregovori o tem, kako pomembno in chastno se je zhrtvovati za druge.«

»Zhrtvovati za druge, gospodichna Franchishek?« je she naprej bledele Petrichek.
»Pa kaj mi delate, zhenshchina??«

»Natanko tako, gospod Petrichek. Zhrtvovati za druge. Ko zhenska torej koncha s pripovedovanjem, se druge osebe istega spola – zhenskega, da ne bo pomote –, ki visijo skupaj z njo na preobtezeni vrvi, nasmehnejo, moshki pa navdusheno zaploskajo.«

»Oh, za boga! Zaploskajo?«

»No, vidite: tudi sami ste *pravi* moshki. Tak, kot vsi tisti z vrvi. Vi ste zhe zdavnaj izgubljeni primerek, Adolf.«

»Adolf??« ni bilo gospodu doktorju vech nich jasno. Pa saj ga vendar nihche ne kliche po imenu! Saj vsak shtudent ve, da ga nihche ne sme klicati po imenu! Kajti, che ga kdorkoli pokliche po imenu, potem ... !!!

»Ampak, zaboga, zhenska, zakaj ste sploh prishli??« je zakrichal v brezupnem gnevu gospod Petrichek.

»Ker vas ne morem vech prenashati.«

»Am ... am ... ampak ...« je jecljal Petrichek.

»Potrebujem pa oceno iz vashega predmeta,« je nadaljevala popolnoma mirno gospodichna Franchishkova, *aka* shtudentka, *aka* kolegica.

»Vas potem ne bom nikoli vech videl?« jo je proseche pogledal Petrichek.

»Morda v sanjah, a o tem ne odlocham jaz, gospod doktor.«

»Gospod doktor, gospod doktor ... ja, tako je prav ...« je mrmral Petrichek, potem pa se zopet v strahu zazrl v Franchishko:

»Upajmo, da tudi v sanjah ne. Imate indeks s sabo?«

»In prijavnico tudi. Oceno sem zhe napisala, vi se samo she podpishite.«

Petrichek je bil na robu pameti. S tresocho roko je poskushal izvlechi pero, ki ga je vedno nosil v levem zhepu svojega suknjicha, a je zdaj nekako chudezhno izginilo. A mlade kolegice to znova ni prav nich vrglo iz tira. Ponudila mu je svoj kemichni svinchnik.

»Deset, pravite, da zasluzhite, gospodichna F.?« je zmajeval z glavo Petrichek. »Pa se zavedate, da v petnajstih letih, kar pouchujem organsko kemijo, she nihche ni dobil desetke?«

»Tule se podpishite, gospod profesor,« je Franchishka podrsala s prstom po papirju, kamor naj bi se podpisal Petrichek.

Gospod doktor ni vech rekel nichesar. Molche je nakracal svoje ime na prijavnico in potem she v indeks.

»Pa ne pozabite oddati prijavnice!« ga je *kolegica* she enkrat ostro pogledala, preden se je odpravila proti vratom.

»Torej vas zares in nikoli vech ne bo v moj kabinet? In tudi na predavanja zares in nikoli vech ne boste prishli, sposhtovana kolegica?« je moledujoche sprasheval Petrichek.

»Prav zares nikoli vech, gospod profesor doktor Petrichek. In da nimate pojma o Schrödingerjevih in DeBrogliejevih enachbah, tudi ne bom nikomur povedala. Che bo seveda prijavnica jutri tam, kjer ji je mesto.«

»Tako j zjutraj jo odnesem v tajnishtvo, sposhtovana kolegica. No, zdaj pa le pojdite skozi vrata, kot ste nameravali.«

»Adijo, gospod Petrichek.«

»Gospod doktor Petrichek,« je zamomljaj Adolf, sin pokojnega ocheta Petrichka, ki je zadnja leta svojega zhivljenja prezhivel v svoji majhni kletni sobi svoje majhne hishe, in lokal najcenejsi cvichek, ki se ga je dalo izprositi od soseda. Razredchenega z vodo. In vchasih s solzami, ki so pritekale iz njegovih majhnih, uvelih ochi.

Zdaj, ko je bil spet sam, je gospod doktor Adolf Petrichek, odprl predal in ponovno postavil na mizo steklenico vina in kozarec.

Danes si gotovo zasluzhim dvojni odmerek, je pomislil. Chlovek le redko reshi tako kochljivo zhivljenjsko situacijo s takshno eleganco, kot je to danes uspelo meni.

Zadovoljno je nagnil kozarec, globoko vdihnil, se mrko zazrl v strop in zamomljaj:
»Gospod profesor doktor Petrichek, ti ... ti si car!«

Ivo Antich

SLEPA PTICA

Admiral se je po zgledu starih, zlasti vzhodnjashkih vladarjev vчасih naskrivaj pomeshal med svoje ljudstvo; neopazno sta ga spremljala le telesna strazharja, tudi onadva neprepoznavno preoblechena in maskirana. To svojo navado je Admiral vsakokrat, ko se je odpravljaj v pustolovshchino, strazharjema pojasnjeval z istimi besedami: da namrech v upravni palachi, ki ji ljudje pravijo Zlata kletka, zaradi občutka neznosno zadushljive ujetosti nujno potrebuje občasne stike z resničnim in »svobodnim« (to besedo je she posebno poudarjal) zhivljenjem navadnih podanikov.

Na lepo sobotno dopoldne v zgodnji pomladi se je Admiral spet sprehodil po osrednji trzhnici glavnega mesta. Bil je shportno oblechen kot navaden družinski poglavar na sobotnem nakupovanju, v roki je imel velik cekar, iz katerega je shtrlel svezh izvod dnevnika »Arbajt«, eden od strazharjev je bil maskiran kot njegova zhena, drugi kot hcherka. Seveda je bil tudi iz mnozhichnih obchil znani Admiralov obraz ustrezno predelan: brez koshatih brkov, obveznih za vsakogar na admiralski dolzhnosti, z bledimi, zabuhlimi lici, na nos pa si je nataknil ochala. Trudil se je tudi shepati na eno nogo.

Tako so shli skozi vrvecho mnozhico najprej mimo stojnic zeljarjev, zelenjavarjev in sadjarjev; »oche« je rekel, da bodo nakupovali nazaj grede, prej bodo obshli she bolshji trg na koncu trzhnice. »Mati« je vihala nos nad zadimljenim smradom iz kioskov s hitro pripravljeno eksotichno hrano in mrmrala pripombe nad »juzhnjashko bando«, ki da znova kar narashcha in se razmnozhuje kot zalega, cheprav so ji pravi domachini zhe ob davni osvoboditvi pokazali juzhna (morska) vrata. »Hcherka« v kratkem krilcu je hodila s poplesujochim najstnishkim korakom in polglasno prepevala popevko nekega izzivalno premaknjenega pevca z refrenom »Kurbe burek ljubijo, moj ata je pa turk«.

Ko so prishli na nekoliko mirnejshi bolshji trg, kjer so najrazlichnejshi tipi razstavili vsakovrstno kramo od starinskih dragocenosti do odpadkov, je »oche« po nekaj korakih odsekano obstal pred eno od miz in se zazrl v prazno ptichjo kletko na njej. Kletka ni bila videti nich posebnega, navadna ptichja kletka iz porjavelih zhic, ampak »ochetovo« pozornost je pritegnil predvsem listek, pritrjen pri vratcih, na njem pa napis: ZLATA KLETKA. To je usoda, je pomislil, in zachutil vznemirljiv in obenem rahlo grozljiv

hlad od srca do grla. Za hip se je spomnil svojega otroštva: ravnatelj osnovne shole je v govoru ob prazniku takratne države zbrane učenke opozoril, da morajo biti vsi otroci politično pozorni tudi do svojih staršev, še posebno, če ti niso bili aktivni v boju proti okupatorju; mnogi starši namreč po svojih nazorih pripadajo še staremu svetu, medtem ko je mladina dolžna graditi novi, napredni čas tudi tako, da varnostnim organom naznani morebitno nazadnjashko in izdajalsko delovanje staršev; kdor bo pokazal uchinovito tovrstno budnost, bo nagrajen s sprejemom v podmladek Zveze kolumbistov (tj. osvajalcev novega sveta). Po govoru je med zabavo s prigrizkom, ki je bil za revnejshe otroke prava pojedina, k njemu pristopil neki starejši deček in ga zaupno povprašal, kakšne ocene ima; ko je slisal, da ne ve, ali bo sploh izdelal osnovno sholo, mu je novi znanec rekel, da bo izdelal vsakdo, ki bo chlan podmladka Zveze kolumbistov; če bo hotel karkoli sporočiti, naj na sedezhu terenskega podmladka povpraša za Dareta... Pokazala se je reshitev iz zagate; če ne dobi pozitivnega sprichevala, ga bo oče pretepel kot psa, prihodnost pa bo med stroji v tovarni ali med kravami v kmechki zadrugi. Chez nekaj dni je povprašal za Dareta in odpeljali so ga v neko pisarno, v kateri je za veliko pisalno mizo sedel zhe znani starejši deček. Temu je potem povedal, da se oče doma norčuje iz nove oblasti, da je nezrela, skregana z naravnimi zakoni, zato ne bo zdržala dolgo, sesula se bo sama vase, ter da vsako nedeljo hodi k masi, chesh da naj mladina pochne, kar hoche, on pa ne bo opushchal svojih starih navad. Ko sta kmalu zatem zgodaj zjutraj, ko je bila še vsa družina v pizhamah, prishla plechata mozhaka s klobukoma in v usnjenih, prepasanih plashchih po ocheta, ta ni bil posebno presenechen. Pod budnim ochesom obiskovalcev se je hitro oblekel in kot v slovo polozhil desnico na sinovo ramo, z levico pa je pokazal proti prazni kletki, ki je visela na zidu; pred nekaj tedni so v njej nashli mrtvega ochetovega ljubljenca, kanarchka. »Izbral si zlato kletko,« je rekel oče mirno in prijazno ter ga za hip pogledal v oči z nenavadno sijochim pogledom. Potem ni videl ocheta nikoli vech.

»Kaj pa pomeni ta napis? Ali je kletka res iz zlata?« je vprashal mozha, ki je stal poleg mize; chuden tip je bil, vzhodnjashki, iz ozke, podolgovate glave so mu predirno gledale velike chrne oči. Odgovoril je prijazno, z mehkim, lepo zvenechim glasom, v pravilnem jeziku z malce tujega naglasa; pojasnil je, da je kletka sicer iz chisto navadne zhice, toda lastniku lahko prinese pravo bogastvo, zato je pravzaprav res – zlata. »Ocheta« je stvar nenadoma zachela resnichno zanimati; ochitno vznemirjen, je vprashal, kako naj taka ne dosti vredna kletka komurkoli prinese bogastvo, saj niti nikakrshne ptice ni v njej. Prodajalec je pokazal na precej veliko shkatlo ob svojih nogah in rekel, da je ptica v njej; nenavadna ptica, o kateri bi bilo za novega lastnika shkodljivo vedeti, od kod in kakshne vrste je; to je chudezhno, charobno bitje, skrajno obchutljivo na svetlobo in zunanjo toploto, zato je ne more tukaj niti pokazati, ker bi zbolela. Lahko jo le kupi skupaj s kletko in jo shele doma, v temni in topli sobi, odviije

iz obloge v shkatli in položil v kletko. Bogastvo pa mu bo prinesla s prelepim petjem, kakršnega she ni slišalo chloveshko uho. »Oche« ni razumel: kako pa bo obogatel z njo, che ne prenasha dnevne svetlobe in tukajšnjih vremenskih razmer. »Che ji boste iztaknili oči, bo zachela peti, hkrati pa ne bo vech občutljiva ne na svetlobo ne na toploto, tudi pobegniti ne bo skushala,« je pojasnil prodajalec. »Ochetu« seveda ni shlo za bogastvo, saj je imel kot Admiral dovolj premoženja. Predvsem ga je zanimala ta charovnjica sama po sebi, kako pach to deluje. In ker cena ni bila taka, da bi vzbujala posebno pozornost (v smislu: kdo pa je ta, ki za staro kletko in majhno ptico vrzhe toliko denarja?), se je she hitreje odločil, da se bo do konca spustil v zadevo. »Druzhina« je odshla s kletko in shkatlo.

Ko je bil Admiral spet v svoji palachi, je vse kupljeno odnesel v temno in toplo sobo. Pri medli svetlobi je odprl shkatlo, vzel iz nje drobno ptico in jo dal v kletko. Bila je zhiva, obrachala je glavo in kakor zachudeno pogledovala v novega lastnika, bila pa je tudi popolnoma brez glasu. Dolgo se ni mogel odločiti, kaj naj stori. Naposled je spoznal, da ni drugega izhoda, kot da gre do konca. Z nozhem ji je iztaknil oči. To je storil nad razgrnjenim chasopisnim papirjem in ko je vanj brisal krvavi nozh, je s pogledom oshinil naslov nekega chlanka: »Nash ljubljeni Admiral ima tako nezhno srce, da ne more umoriti niti mravljinca«. Ptica pa je zachela peti, ko se ji niti she ni posushila kri v praznih ochesnih luknjah, in Admiral je otrpnil, ocharan nad napevom, ki je bil lepshi kakor slavchev, sploh lepshi od vsega, kar je kadarkoli slishal; zdelo se mu je kot charobno vabilo z nekega drugega sveta. Potem se mu je neke nochi sanjalo nekaj nenavadnega: spet je bil na bolshjem trgu, spet je obstal pred mizo s kletko, v prodajalcu pa je chez chas spoznal obraz svojega ocheta. Gledal ga je z istim znachilnim pogledom kot takrat, ko so ga odpeljali. Ko se je zbudil, je skushal ugotoviti, kje je in kaj se z njim dogaja. Strmel je v gosto temo in shele chez chas doumel, da ne vidi nichesar. Ob spoznanju, da je slep, se mu je najprej iz prsi izvilo nekakshno pritajeno shkripanje, ki se mu je zazdelo podobno strganju nozha, ko je ptici iz glave izrezoval oči; potem pa je ta zvok prerasel v strahoten krik, ob katerem so okameneli vsi, ki so ga slisali, kako se po neshtetih prostorih in hodnikih Zlate kletke odvija v neskonchnost.

Vjacheslav Djogtjev

IZBIRA

Posvečam Juriju Bondarjevu

On je bil z Dona, ona s Kubana.¹

Sluzhil je kot minometalec, ona v poljski pekarni.

Z njim se je pred tem dogajalo marsikaj, predvsem neprijetnega, to pa se je zdaj, v vojski, kazalo kot nebstveno: sluzhba, zhena, družinski prepiri.

Kot so pravili fantje, je ona nekje v Armaviru pustila svojo staro mamo, za katero ni bilo sredstev za zdravljenje, zato se je prijavila v vojsko kot pekovka. Osemsto rubljev dnevno – “bojnih” – kje v Rusiji zasluzhis tak denar?

Nikoli nista spregovorila drug z drugim – ona je rezala kruh, on je shel mimo v vrsti, na delitev enakim kot on, umazanim, prepotenim vojakom, mladim in neizkushenim “vpoklicancem” in pretezhno mrkim “pogodbenukom”, ki so vsi po vrsti prezihveli kakshno svojo tragedijo (zaradi dobrega zhivljenja nihche ne gre v vojsko), shel je do nje in molche jemal svoj obrok, rad ga je imel z zapecheno skorjo, da je celo malo zazhgan, in zadnje chase mu je pushchala prav takega. Molche mu je polagala v njegovo zhuljavo dlan she kadech se, sochno dishech kruh, njuni prsti so se dotikali, pogledala sta si v oči – on je imel sivo-jeklaste z nianso zelene, ona – leshnikovo rjave kot chistokrven, vdan pes; zadnje chase so njene oči kdove zakaj postale jantarno zlataste. In to so bili vsi njuni odnosi.

Vedel je, da jo klichejo Oksana, redko ime danes. Ona vsekakor ni vedela, kako mu je ime. In le zakaj bi, mlada in lepa, vedela ime nekega minometalca v oguljenem jopichu, ki mu zhe sivijo lasje, “divjo gos”, “psa vojne”, ki je v to nerazumljivo, nenapovedano vojno zbezhhal iz nuje, brezupa in tesnobe. Pa vendar, menda ji je dvakrat rekel “Hvala!”, ona pa je odgovorila “Prosim!”. To je bilo tudi vse, prav gotovo.

Zadnja leta res ni zhivel – vegetiral je. V tesnobi in brezupu. V zhenske je prenehal verjeti. Zdelo se mu je, kot da so vse postale lajdre, mahnjene na denar, cunje in uzhitke. Televizor z reklamami za vlohke, varen seks, srechen dopust na Bahamih in Kanarih ter francoski parfum je ugonobil rusko zhensko. Namesto da bi sanjarile o otrocih, zdaj sanjarijo o hulahupkah znamke versace. Zhe kar nekaj chasa je, odkar razmishlja popolnoma kot te “zveri”, s katerimi se je zdaj vojskoval: ruske zhenske so naprodaj, zhivijo s komerkoli (“samo, da je v redu chlovek”), zato za nas ni prihodnosti in ves narod je obsojen na izumrtje.

Strinjal se je s tem, pa naj bo she tako zhalostno. Prej je delal kot okrozхни milichnik

in se je nagledal takih stvari, da ne bi tvegala nikomur pripovedovati o njih – ne bi verjeli. Ljubil je svojo zheno pianistko, ta ga je zanichevala, chesh da ji ni par, potlej se je pa zapletla z nekim priskutnim uglashevalcem klavirjev ter potem z nenehnimi prijavami prisilila njegovo vodstvo, da so mu odvzeli, njemu, od shestnajstega leta navdushenemu lovcu, orozhje, s katerim naj bi ji grozil, nakar so mu vzeli sluzhbeno pishtolo, na koncu pa so ga she odpustili iz “organov”. Stanovanje, ki ga je on prisluzhil, je razdelila, ne da bi oddala kljuch, in zhivela v njem sama. Prevedril je najprej pri starshih, potlej kjerkoli pach, prisiljen pristati na to, kar mu je ona predlagala (she hvala sosedom, ki so jo vztrajno obsojali), in po razdelitvi se je znashel v luknji, dobesedno, brez vsakih narekovajev. In kako tesnobno in hudo mu je bilo v tisti luknji, she posebno ob vecherih! Kaj mu je preostalo drugega, kot da gre ven po flasho? Dokler je she bilo kaj denarja...

Prav takrat se je zachela vojna. In noge so ga kar same pripeljale h kozashkemu atamanu, potem pred naborno komisijo, in vzeli so ga v vojsko po vojashki specialnosti in z vojashkim chinom – minometalec in mlajshi serzhant.

Zdaj je sluzhil zhe drugo leto, nekdanji milichnishki nadporochnik, kot mlajshi serzhant. V tem chasu je postal pravi “pes vojne”. “Zveri”, ki jih je ubijal, se mu niso vech pojavljale v sanjah, v boju se mu niso vech tresle roke. Pred kratkim je moral ustreliti svojega poba, ki je bil strashen strahopetec, za vsako malenkost je padal v paniko, malo je manjkalo, da bi v boju, s svojim neobvladanim obnashanjem, vse unièil, ni imel druge izbire, kot da ga med sploshnim trushchem pochi v tilnik. Da, in nedavno je v polk prishel neki moskovski pisun, znan po svojih gnusnih intervjujih s tako imenovanimi “podrochnimi komandirji” – tega pedrchka so preprosto zvito nastavili pod krogle tistih, ki jim je pel hvalnice; nakar so nekateri sobojevniki, celo oficirji, stopali k njemu in mu molche stiskali roko. Kaj chesh, zato tudi je vojna...

Takshno torej je bilo zdaj njegovo zhivljenje.

Vendar pa se je zadnje chase njegovo surovo zhivljenje polepshalo z navzochnostjo Oksane v njihovi poljski, mobilni pekarni.

Ob neki prilozhnosti, ob Dnevu zmage, je Oksana nastopila pred vojaki. Skupaj z drugimi amaterji je plesala chechjotko ali, kot to imenujejo strokovnjaki – step. Zhe davno je od tega, ko je vadila v plesnem krozhku Pionirskega doma, in na ta dan, svet za vsakega Rusa, na Dan zmage, se je oчитno odlochila, da pokazhe svojo veshchino. Na njej so bili bleshchechi usnjeni shkornji, ki so jih polkovni mojstri tako podkovali, da so kar zveneli s svojimi medeninastimi podkovicami in shkripali z ljubjem, vlozhenim med vlozhki v obliki stopala. Njene vitke nogice, malce debelushkaste v mechah, so migljale in shvigale po sceni iz desk, shum topota, udarcev in shkripanja je odmeval neznansko, in vojaki so sedeli na chemerkoli, nekateri so od obchudovanja odprli usta – sedeli so in gledali ta chudezh, in gotovo jih je bilo veliko, ki so to noch slabo spali.

Da, bila je prava kraljica njihovega polka. Mnogi so vzdihovali, nekateri so celo

nekaj poskušali, ampak zaman. Kot prava kozachka se je zavedala svoje cene in se držala strogo. Zato ni niti poskušal...

In zdajle sta jo prinesla na nosilih dva krepka, z glino zamazana desantnika. Prinesla sta jo v kletno zaklonišče, kjer so prej gojili shampinjone (od njih je she zdaj kislo zaudarjalo), zdaj je bila tu poljska bolnisha, on pa je zavel sem po osebne "apoteke" za ves odred.

Vse do podbradka je bila pokrita z okrvavljenim pledom ali s tapeto ali z odejo. Med ranjenci in medicinskim osebjem se se razširile govorice, da so "zveri" obstreljevale mobilno pekarno, kjer so lahko tudi sami dobili zastonj kruh.

Polozhili so jo zraven pechi "burzhujke", v kateri je tulil zaprt plamen; od pechke je shel topolov grenak dimček, ki je budil v spominu jesenske sobotnike² in vonj sezghanih listov.

Ochi so ji gorele z nekim chudnim, vrochichnim, jantarnim ognjem. Iz njih je dobesedno brizgal nerazumljiv in zato grozen ogenj. Stopil je k njej. Prepoznala ga je in se nasmehnila.

– A-a, Roman! Zdravo!

Bil je presenečen: od kod ve, kako mu je ime? Saj se nista spoznala. Niti enkrat se nista pogovarjala. "Hvala" – "Prosim" – to je bilo vse! Ona je pekla kruh za ves polk. On je bil eden izmed tri tisoč vojakov. Vsi vojski so si podobni... V dushi mu je postalo tako toplo, da bi kar poskочil in zavriskal...

– Vidish, kako me je? – je nadaljevala. – Nich, nich, to ni nich hudega. In ne bo dolgo trajalo. Bova she plesala. Ali ne? Roma?

– Jasno. Samo ne govori prevech. Chuvaj mochi. Potem se bova nagovorila. In naplesala. She bosh pokazala svoje mojstrovine – v svojih shkripajochih shkornjih...

– Shkorenj... Shkorenj! – zgrabila ga je za roko, povlekla k sebi, pritisnila dlan k svojemu licu – lice je kar gorelo! – in zashepetala s shvistechim polshepotom, s sunkovitimi vzdih: – Poslushaj, bodi prijatelj... Sram me je pred temi fanti – sanitejci, tuji ljudje, lepo prosim, snemi mi levi shkorenj – tishchi hudich, da ni za zdrzhati! Ali ga pa razrezhi, a?

Pokimal je in dvignil od krvi otrdeli rob odeje.

Nog ni imela vse do kolen.

Vrochica mu je udarila v glavo. Komaj se je premagal, da ni odskочil v grozi. Mlada medicinska sestra, stojecha zraven ob betonskem steburu, ki je pomagala razmeshchati ranjence, je komaj slishno kriknila, ko je to zagledala, in si je zamashila usta z ovratnikom halje, umazane s krvjo, umazanijo in *zeljonka*³

Pochasi je spustil rob odeje, jo popravil in se priblizhal k njenemu obrazu. V okeh Oksane, omotichne od promedola,⁴ je prebral olajshanje, kot da jo je shkorenj v resnici prenehal tishchati.

V kleti je nenadoma vse utihnilo. Tako tiho je bilo, da se je slisal zhvenket in zven inštumentov za zaveso, kjer so pripravljali mizo za operacijo.

– Vesh kaj... Oksana, draga? – je rekel s hripavim, vendar trdnim glasom. – Vzemiva se, – je dokončal, kot da je dobesedno odvrigel breme z ramen.

Na široko je odprla oči. V njih so bile solze.

– Kaj? Poročiti se? – zdaj je v njenih očeh brizgala radost. Da, radost! Zlata radost, nepotvorjena. – Vedela sem, da bosh prej ali slej spregovoril z mano. Vedela sem... Ampak poroka?! – zdajci je v njenem tonu zaznal sum, celo previdnost se je pojavila v intonaciji. – Pa zakaj prav danes, prav zdaj?

– Bojim se, da jutri... jutri se ne bi upal. Torej se odlochi sedaj.

Dotaknila se je njegove temne, zagorele roke. Zaprla je svoje jantarne, od sreče prechudovite oči, in zashepetala:

– Kakshen si... Ali ne, vse bo z nama dobro? Mene bodo sedaj prevezali in midva bova she plesala na najini svatbi... Oh, kako sem srečna, Romka!

Zraven betonskega stebra je stala mlada medicinska sestra in neslišno jokala.

V kleti je visela zvenecha, chista, dobesedno sterilna tishina, duh gob je tudi izginil in le grenak vonj topolovih polen je prihajal od pechke.

Iz rushchine prevedel Just Rugel

Vjacheslav Djogtjev (1959 – 2005), letos preminuli ruski pisatelj, je zhivel v Voroneshki pokrajini; bil je delavec, pomochnik strojnika, pilot letal L-29 in MiG-17 – ta in ostala avtobiografska dejstva so vtkana v njegovih pisateljskih delih. Kratka zgodba *Izbira* je iz knjige zgodb *Krizh* (*Krest*), Moskva, 2003.

¹ *Kuban* – reka na severnem Kavkazu, 907 km, z vech rokavi se izliva v Azovsko morje.

² *sobotniki* – v Sovjetski zvezi prostovoljno kolektivno neplachano družbenokoristno delo ob prostem dnevu, v prostem chasu. Zadnja leta se znova uveljavlja ob koncu zime, ko ljudje urejajo okolico.

³ *zeljonka* – razkuzhevalno sredstvo: brilliant (ethyl) green.

⁴ *promedol* – blazhilo proti bolechinam. (Op. prev.)

Iz rushchine prevedel Just Rugel

Lev Detela

TRI ZVEZDE

XI

(Odlomki iz nastajajočega romana o celjskih grofi in Veroniki Desenishki)*

Oboroženi hlapci v težkem zhelezju porinejo Friderika chez spolzki pod na dolg nizek hodnik. Prepoteni, z izbočenimi cheljstmi, jeznorito, v strahu, da bodo s chelom butnili ob kamniti strop, ga pehajo kot divjo zhival po vijugastih stopnicah proti temni luknji v stolpu.

Zmedeno povешa glavo. Zdi se mu, da se nahaja sredi zloveshchih sanj in ga tlachi mora. Koraki strazharjev votlo odmevajo skozi zadushljivi polmrak, v katerega medlo prodira svetloba iz ene same bakle.

Potem se zdrzne, ker zashkripajo z zhelezom okovana vrata. Nekdo ga sune pod rebra in pahne navzdol. Pade na umazano, vlazhno slamo. Komaj diha. Strah ga hoche zadushiti. Shele pochasi mu postane jasno, kaj se dogaja. Prevech prostosrchno je upal, da se bo oche, ko ga pripeljejo v Celje, skushal z njim pogovoriti. Toda grof Herman ne pozna milosti.

Tezhke verige okoli chlenkov in zapestij ga rezhejo v meso. Zhivljenje je postalo neznosno!

* * *

Strah. Neizprosen kot divja voda. Kot hudournik, ki vali po narasli strugi veje in kamenje in bobni strmo navzdol. Vedno shirshi, globlji. Kalen kot huda ura.

Kaj se je zgodilo v Budi?

Veronika zhe dva tedna ne more spati. Z neurejenimi lasmi blodi po hodnikih kochevskega gradu. Vedno bolj zhivi v osamljeni drugachnosti. Zakaj se ji mozh ne javi niti z najmanjšim sporochilom?

Nich vech ne vidi mladega bukovega gozda zadaj za grajskim poslopjem, ki sta ga s Friderikom ob tihih vecherih tako rada opazovala. Ne zna vech zachutiti chudovitosti narave: shumenja zelenega listja, meshajočega se s predvecherno tishino. Tudi je pozabila, da zadaj, za grajsko lino, rumeni shiroko zhitno polje, segajoche vse do blizhnjih hribov.

She do nedavnega je bila preprichana, da je ljubezen najvechja vrednota. She vech. Zdelo se ji je, da sta ljubezen in ljubljenje edina vrednota, ki v zhivljenju res nekaj velja. Zdaj pa zachenja dvomiti prav o tem. Na trenutke se ji zazdi, da na svetu sploh ni nikakrshnega smisla. Vse je minljivo. Sanje ostajajo vedno neizpolnjene. Moshki so jo pravzaprav razocharali. Tudi Friderik. Od katerega je najvech prichakovala. In ki ga she vedno potrebuje. Da jo zashchiti. Da lahko v tem temnem nepredvidljivem svetu sploh prezhivi. Vendar ga ne more vech obchutiti v svoji dushi. V svojem srcu. Ve, da ga ne ljubi vech. Zato vedno bolj obupano tava v zhalostnih spominih.

Sredi nochi jo zbudi misel na Desenice in ocheta. Z njim je spet na polju, kot pred

tisto nevihto v otroških letih, ki bi jo lahko pogubila. Ujeta v črno zloveshčnost, ki grozi iz sredine nedostopnega neba. Nad vozom sena lebdi nevarnost. Dve strelji se zazheneta med somrak nad obronki blizhnjega gozda. Strupena svetloba jo vrzhe naravnost na tla, v mokroto trave in preslic. Ali je she zhiva? Ko spet odpre oči, se ji zazdi, da sredi neznansko prostranega polja stoji velikanski voz sena in gori z ostrim neprizanesljivim plamenom. Z moreche vrochim plamenom. Vrochim kot prepovedano sladostrastje s prijateljico Johano, ko se ta usede med praprot na jasi sredi gozda in si razpne zgornji del obleke. Veronika sramezhljivo povesi oči, ko jo chnolasa prijateljica vrochekrvno pogleda in si z roko sezhe do leve, medeno dozorevajoche dojke. Potem na skrivaj razburjeno opazuje, kako Johanini konici bradavic rezko in shpichasto vstajata iz vznemirljive rdechkastorumene okrogline, ki se vidno shiri iz njene zhe močno razvite zhenskosti...

Ve, da je za marsikaj, kar se ji je zgodilo, sama kriva. Očitno je vsakdo sam odgovoren za svojo srecho. Morda ji manjka zdravi razum, da bi lahko pametno zhivela. Pa kaj! Saj se skoraj ne more spremeniti. Le zakaj je taka? Vse prevech je hrepenela po dozhivetju lepega, ki naj bi jo popolnoma osrechilo. A se ni nikoli izpolnilo, cheprav se je brezpogojno predajala prijetnim obljubam. In kje je zdaj? Okrog nje se shiri strah kot visok, hladen zid. Nesrecha je vseprisotna.

Z roko si sezhe med dolge svetle lase in si jih porine dalech nazaj. Chez she vedno lepi vitki tilnik. Zapre oči in se popolnoma umakne vase.

* * *

Friderik zhdi v temnici ob chebru z vodo. Priklenjen z verigami k vlazhni mrzli steni. S kosom kruha na lesenem tnalu, kot za kako zhival. Ujet v grozljivo negotovost. Prikovan v zhalostno usodo. V visokem stolpu na celjskem gradu svojega ocheta.

Obe kamniti utezhi na zheleznih obrochih verige ob nogi ga rezheta v meso. Che skusha vstati, se napne glavna veriga ob steni, da ga she bolj zaboli. Ne more narediti niti dveh korakov. Samo che se sedé skrchi in nagne nekoliko nazaj, postane veriga nekoliko ohlapna. Pritisk obrochev na meso in kosti ob zapestjih in chlenkih tedaj za trenutek popusti.

Pod nogami mu ob vsakem premiku zashumi vlazhna smrdljiva slama, pod katero od sten po majhnem jarku polzi umazana voda. Cheprav je poletje, drgeta od mraza. Zdi se mu, da se zachenja spreminjati v nichvreden smrdljiv odpadek.

Od chasa do chasa hushkne mimo njegovega kolena senca ostre podgane, ki takoj zatem izgine v temi. Che se skusha premakniti, zzhvenketajo verige, ko se napnejo chez golo mokro steno. Iz ozadja svareche zacvili podgana. Na rokah in nogah se mu zachenjajo pojavljati rane. Verige ga rezhejo do kosti. Bolechina je vedno bolj neznosna. Zdi se mu, da bo izgubil razum in zavest.

Na trenutke se nekoliko umiri. Tedaj se skusha spomniti, kako se je kot otrok, che ocheta ni bilo doma, na skrivaj splazil do stolpa in vznemirjenemu strazharju porinil v roke novec, da mu je odprl tezhka, z zhelezom obita vhodna vrata. Zadihano je tekkel po temnih kamnitih stopnicah vrtoglavo navzgor in navzdol. Pred vrati, za katerimi so se nahajale celice, se je bojzljivo zaustavil. Zazdelo se mu je, da se nahaja v strashni pravljici. Iz mrachne luknje za vrati se je oglashalo zatishano jechanje. Jok

uboge dushe, ki jo je oblast stisnila v svoj neusmiljeni primezh. Shpichil je ushesa, da bi zaznal kako posebno in najbolj nenavadno skrivnost. Nenadoma ga je obšla chudna groza. Tezhki nepregibni zrak ga je hotel zadushiti. Zadah po trohnobi in odpadkih je postajal neznosen. Z bledim obrazom je tekel nazaj chez stopnice, do izhoda, v prekrasno svetlobo vročega poletnega dne.

Toda zdaj ni vech izhoda iz groznega stolpa. Ni vech izhoda iz njegove zhivljenjske nesreche. Razen che ugodi ochetu. Che se odpove Veroniki. Jo dokonchno in popolnoma zavrzhe. Pozabi.

Ali je to mogoche?

Skozi temo se skusha zazreti proti kochevskemu gradu. Kaj zdaj pochne njegova zhenazhen? V duhu skusha zachutiti, otipati, dozhiveti svojo nenavadno Veroniko. Zaznati obrise njenega lepega obraza in telesa. Ji razpeti v sonchni svetlobi lesketajoche se lase, jih narahlo privzdigniti nad negovanim ushesom in jo nezhno poljubiti na vrat in tilnik...

Zakaj vse to? Te tezhave? Ti chrni oblaki?

Ah, Veronika, zakaj je bilo vse to potrebno?

Premakne se proti steni, da zarozhljajo tezhke mrzle verige. Ne! Zdaj ne gre le za ljubezen in strast, temvech predvsem za njegovo viteshko chast! Veroniki se ne more odpovedati, cheprav ga oche muchi in zastrashuje!

* * *

»Nobenega usmiljenja!«

Kastelan in hishni nadzornik v zadregi povesita oči.

Besede velikega grofa tokrat ne zvenijo grobo in ostro, temvech razocharano in zagrenjeno.

Herman jezno dvigne glavo. Pred sinom in njegovo charovnico ne bo popushchal. Oba zasluzhita najstrozhjo kazen. Desenishko zvodnico je treba ponovno postaviti pred sodishche. Sin si je sam kriv za svojo nesrecho. Iz njega ne bo nikoli nich. Celjska slava in chast bosta odslej v rokah Friderikovega mlajshega brata Hermana.

Opoteka se chez spolzke, od dezhja izlizane kamnite stopnice.

Zaradi nespametnega sina se mu zvrtili v glavi.

Naj se s sinom pogovori? Naj stopi tja v stolp, v jecho?

Ne! Nobene mehknosti!

Pod ochmi se mu rishejo temne gube. Z obema rokama se krchevito oprijema rochaja na imenitno izdelanem mechu. Motni pogled mu bega nekam chez sivi grajski zid in se utrujeno izgublja v zamegljeni daljavi. Zhivljenje se mu krchi v umazano kvanto, v neumno shalo, v puhli nich... V nered... Svet postaja nichvreden nishtrc. Zdi se mu, da prihaja novi vesoljni potop.

Nikakor ne sme popustiti!

* * *

Sodnik Konrad Raspe je v svojem zhivljenju srechal zhe prevech demonov. Zdaj, po zapletih okoli Veronike z Desenic zaradi zavrtnitve njenega domnevnega charovnishtva na prvem procesu, kar mu je nakopalo sovrashstvo velikega grofa, nima vech prave mochi, da bi she enkrat izganjal hudicha iz dush poneumljenih ljudi. Zato si kar

oddahne, ko izve, da je primer po skrivnem namigu in ostrem pritisku vishje gospode prevzel sodnik Gregor Velden, o katerem se shiri glas, da se je zhe vechkrat spustil v najtemnejsha brezna bivanja in mu na tem nashem ubogem svetu ni nich tuje in nich sveto. Znano je namrech, da je veliki grof Herman primer charovnishkih zlochinov omenjene Veronike ponovno predlozil prevzvishenemu sodishchu. In to po umni in strogi presoji in z dodatnim dolgotrajnim sprashevanjem lastne vesti.

Kakor koli zhe, jasno je, da je veliki grof mozh odlochnih ukrepov, ki drzhi svoje podrejene ostro na kratkih vajetih. Tudi zdaj ne bo slepomishil. Konrad Raspe prav dobro ve, da ne bo dal prej miru, dokler nesrečna Veronika ne zgori na grmadi.

* * *

Italijanski vitez se ponovno prikloni pred popolnoma golo cesarico, ki stoji sredi sobe pod glavnim stebrom. S chasho vina v roki. Tezhki, polni, kot zrelo grozdje navzdol visechi dojki se pred moshkim zatreseta kot vrocha ponudba.

»Je torej spet tu! Se mi ne more odpovedati!«

Rezko se zasmeje, ko se samo trenutek zatem s hrbtom nasloni na steber in razpre kolena. Moshka dlan nevzdrzhno pochasi polzi chez mehko kozho na notranji strani Barbarinih toplih stegen. Zhenska omamljeno zapre ochi in zdrsi ob steburu na tla, ko si ljubimec razvezhe trakova na mednozjni vrechnati *braguetti* iz trdega blaga in razkrije svoje veliko spolovilo. Razposajeni prsti se dotaknejo s puhom mochno obrasle vlazhne razpoke med sramnicami in jo na shiroko razprejo. Cesarica zatrza z nogami, ko jo Italijan z obema rokama prime pod zadnjico, potisne proti sebi in zachne ljubiti. Na nenavadno razdrazhljiv nachin ga zachuti globoko v trebuhu, ko se mu med hitrimi premiki napnejo mishice med nogami in se s skremzhenim obrazom konchno razleti v dno njene na shiroko razprte rezhe.

„Mu je bilo vshech?“ zasplo zashepeta in se ga she bolj oklene.

„Ja, ker ve, da je tudi ona uzhivala!“

Sigismundova zhen a se zakrohota. Umolkne. Ga posebno vroche in zapeljivo pogleda.

»Ima neko proshnjo!«

»Ja!«

»Kot ve, bo potoval v Neapelj prek Celja.«

»In?«

»Rada bi mu izrochila pisemce... Pravzaprav proshnjo, za ocheta.«

»Rad pomaga.«

»Grofa Hermana bi prosila, naj ne bo prestrog s Friderikom. Naj se ga usmili. Naj bo velikodushen. Milostljiv. Da ji brat ne bo segnil v zloglasnem stolpu.«

»Bo poskusil srecho. Vendar ne more nich obljubiti. Jeza in mashchevalnost velikega grofa sta preshli v pregovor...«

Barbara se skloni k ljubimcu in ga poljubi na ustnice.

»Hvalezhna mu je za to pomoch!«

Z roko spolzi chez Italijanovo spolovilo in ga nezahno pobozha. Ko se ji zazdi, da je spet nenavadno shirok, napet in chvrst, ga zajaha nad kolena. Medtem ko ji poredno izbochena seska na vrhu tolstih dojk vrochekrvno poskakujeta po z gosto temno dlako poraslih moshkih prsiah, se z razgreto zadnjico in razprtim mednozhhjem zasplo

dviga, spushcha in drgne po Italijanovem bohotno razdraženem udu ter vedno tezhe chaka na njegov novi ljubezenski izliv.

* * *

Neprijetne oči Gregorja Veldena nemirno begajo po temachni sobi. Novi sodnik se she predobro zaveda, da so charovnice na Donachki gori zhe najmanj petkrat napravile pogubno tocho. Preprichan je, da je pri tem zločinu s tremi ali shtirimi tovarishicami sodelovala tudi ovadena Veronika z Desenic. Govorijo, da je hudemu duhu zaobljubila svojo dusho. Z drugimi charovnicami je povzročila najrazlicnejše bolezni, zaradi katerih so umirali ljudje in zhivali. Predvsem pa je kriva za tocho, ki je popolnoma opustoshila polja okoli Krapine na Hrvashkem. Ko je bila za spletichno na celjskem gradu, je tam po pripovedovanju zanesljive priche opolnochi popolnoma gola v velikanskem kotlu kuhala chloveshko glavo in s tem zacharala grofa Friderika. Zato je tochno opolnochi na gradu nastalo grozno pasje lajanje, kot da se tristo psov trga za chloveshko meso in kosti. Grof Herman je sicer ukazal svojim ljudem, naj nazhenejo podivjane zhivali, vendar si ni upal nihche izpolniti njegovega povelja. Shele ko je grajski duhovnik prinesel blagoslovljeno vodo, so shli k pobesnelim psom. Zagledali pa so le chrnega mrtvega psa, ki je lezhal na pol raztrgan v lastni krvi. Takoj zatem je nastal tak vihar, da se je zdelo, da bo celotni celjski grad vrglo v zrak. Z ozirom na grozno tuljenje psov in na mrtvega psa grof Herman sklepa, da je charovnica Veronika sklenila s hudichi posebno pogodbo, kako bi si pridobila mladega grofa Friderika za zhenina, vendar pa se celo nekateri hudichi s tem hudodelstvom niso popolnoma strinjali. Zlasti niso hoteli, da bi zastrupila Friderikovo vzorno soprogo Elizabeto in se tako povzpela kot nova zhenina v sinovo zakonsko posteljo. Zato je naglo nastali vihar mogoche tolmachiti kot velikansko veselje najhujshih duhov. Ti so namrech zmagali nad sodniki na prvem Veronikinem procesu in tako dosegli, da je charovnica lahko umorila Friderikovo zveno in se nato porochila z mladim celjskim grofom. Na drugem procesu se kaj takega ne sme ponoviti!

Sodnik Gregor Velden ve, kaj dela. Zhe skoraj dvajset let se bori proti temnim sencam nepravilnega chlovekoljubja, ki odpushcha celo najhujshie zlochine. Zdaj se konchno ponuja prilozhnost, da visoko sodishche na primeru desenishke charovnice izreche strogi ukor vsem tistim popustljivim strahopetcem, ki so se na skrivaj zhe prepustili navidezno ljubeznivim objemom demonskega Luciferja in njegovih hudichev.

* * *

Gospod monsinjor tajnik prestrasheno zavzdihne. Obtezilni dokazi zoper vedno bolj razshirjeno charovnishtvo mu rastejo chez glavo. Besede, ki jih z nenavadno pozornostjo in z veliko ihto pishe v pripravljajocho knjigo o zlu sveta, mu rojijo kot hudi besi po razgretih mozhganih. Kljub temu se noche zaustaviti. Zhe prevech dolgo opazuje nesramne zlochine charovnishtva. V zvezi s tem se lahko pohvali, da njegovo delo nastaja na podlagi lastnih izkushenj, spoznanj in premishljevanj – pa tudi dejstev, ki so na splošno v javnosti she premalo znana. Gosje pero divje shkripa po pergamentu. Odlochni pisatelj z vrochichnim pogledom si ne dá miru.

To bo knjiga, ki bo spremenila podobo sveta. Zakaj če ne začnemo ukrepati, bo vsak trenutek gospodar sveta peklenški Lucifer – in ne vsemogočni Bog!

Za trenutek se zazre v veliki krizh na steni. Skloni glavo. Kot da moli. Vendar njegova roka obracha papirje in pregleduje do sedaj opravljeno delo.

Ali je bil dovolj natančen? Bo prenilostljiva eminenca gospod kardinal odobrila njegovo nujno prizadevanje?

She enkrat se zazre v krizh sredi bele stene, nakar začne pozorno prebirati svoj dragoceni rokopis:

Strogo zaupno. Casus Criminalis.

Ali charovnice res obstajajo?

Salva me! / I. (Reshi me, o Gospod! / I.)

(Zaradi pohujshljivosti besedila naredi tri krizhe in izmoli tri ochenashe!)

Mlada charovnica stoji v s soncem obsijani prostorni sobi. Lepi rdechkasti lasje ji padajo chez izzivalno izstopajoče prsi naravnost na lakte. V zelo negovani roki drzhi steklenico z ljubezenskim napojem. Razen rdechih umetelno izdelanih sholenchkov, ki so pravi okras za njene vitke noge, nima nichesar na sebi. Njena izzivalna golota ne pozna meja. Za njo se v temni zakmashni obleki zhe opoteka zaljubljeni mladi moshki, ki ga je zacharala.

Salva me! / II.

(Zaradi pohujshljivosti besedila naredi tri krizhe in moli tri ochenashe!)

Druga charovnica zabije v sod zhebelj, da lahko izteche vino naravnost v usta pripravnega hudicha, ki je v resnici hudoben zhiv mrtvec. Tretja charovnica udari s sekiro na vrata sosedovega hleva, da rezko zazhvenketa, kot da bi se kotalili cekini. Iz rochaja sekire priteche mleko sosedove krave naravnost v charovnichino golido. Iz oblaka zachne ob petem udarcu na plodna polja padati zavratna tocha. Pred hishnim pragom zanetijo charovnice zarotnishki ogenj in vanj postavijo vrch z ukradenim mlekom.

Salva me! / III.

(Zaradi pohujshljivosti isto kot pod II.!)

V kochi na robu vasi se sedem charovnic odpravlja na nočni polet k Belcebubom. Na steni pred hishnim pragom slonijo shtiri metle. Ena od charovnic pravkar leti na dolgi vrbovi metli iz dimnika, drugo je prijela v izbi debela charovnica kar pod široko zadnjico, ki ji moli iz pridvignjenega krila. Z metlo vred jo poriva v dimnik. Tudi sama se zhe z razgaljeno dojko, ki ji sili iz razpete srajce, pripravlja na polet na Donachko goro.

Salva me! / IV.

(Isto kot pod III.!)

Charovnice se vedno in povsod povezhejo s hudichem. Zelo velikokrat se zgodi, da obishche sredi nochi lepo modrooko specho zhensko zlobni demon in ji s svojimi ostrimi kremplji razcheshe svetle lase. Narahlo ji zasadi krempelj levega sredinca tik

pod kozho desnega ušesa, da v nesrechnico vdere strup zlobe in nechistovanja. Samo nekateri lahko v sanjah zagledajo ostri rob chrne charovnishke ograje, ki lochi zemeljski svet od peklenškega sveta groze in pogubnega zapeljevanja. Le redkim se pri tem v sanjah prikazhe vrh strashne gore, na kateri sedi vremenarska charovnica, ki neprestano povzrocha neurja, poplave, tocho, susho in potrese. Iz razpoke pod vrhom gore se ob skrajno slabem vremenu dvakrat ali trikrat na leto prikazhe glava neusmiljenega satana. Ta grozi s popolnim unichenjem vseh dobrih dush, ki ljubijo pobožna dela in chiste stvari.

Salva me! / V.

(Pohujshljivo! / Isto kot pod IV.!)

Gospodarji morajo paziti na pravilno vedenje svojih dekel. Che opazijo, da so si te pristrigle svoje prej dolge lepe lase, je jasno, da so se pregreshno vdale hudichu. Zakaj che si pobožne nune ostrizhejo lase, da se lahko popolnoma posvetijo sveti sluzhbi za Jezusa Kristusa, si pregreshne zhenske ostrizhejo lase le iz enega samega vzroka. Namrech da lahko nechistujejo s satanom in njegovimi pomochniki. Zelo velikokrat se zgodi, da te zhenske pri parjenju s hudichi razvijejo skrajno pogubno strast, zaradi katere se vzhgejo strehe blizhnjih hish in zgori celo mesto.

Salva me! / VI.

(Kot pod V.!)

Redkemu popotniku lahko predvsem v vetrovnem oktobru zastane dih sredi gozda. Na jasi namrech zagleda tri ali shtiri zhenske, ki popolnoma gole rajajo okoli velikega kresa. Che se takoj ne prekrizha in ne izmoli ochenasha, bo v naslednjem trenutku pogubljen. Ena od razposajenih zhensk mu bo pomignila, naj pristopi in se ob ognju she sam pozabava. Ko ga bo zlobna baba zagrabila s svojo vrocho roko, bo zhe izgubljen. Postal bo grozovit plamen in bo zgorel pri zhivem telesu.

Salva me! / VII.

(Kot pod VI.!)

Shtiri coprnice so se na tolstoritih kozlih pognale v zrak in letijo na hudichev kres. Neka charovnishka starka povzrocha na vrhu zaklete gore tezhko nevihto. Na slami za leseno bajto se lezhechi vrag *incubus* zabava z vrochekrvno kmetico. Zhe ji je privzdignil krilo in se zaril med njen gosti temnorjavi mednozjni puh.

Salva me! / VIII.

(Kot pod VII.!)

Na brezzobi charovnici chepi majhen peklenshcek in brije norce iz vseh svetnikov in device Marije. Vsemu svetu kazhe popadljive temnorumene zobe. Iz ust mu grchijo bogokletne besede.

Mlada gola charovnica stoji pred hisho pod drevesom, na katerem se bohota rdeche jabolko spoznanja. Starejsa charovnica je obrnila vsemu svetu hrbet in razkazuje svojo razgaljeno zajetno zadnjico. Sklanja se proti mladi goli leptici pod drevesom in ji z dlanjo zakriva sram. Skozi na pol priprta vrata kuka v izbo mrtvashka glava

smrti, ob njej se shopiri kosmata roka glavnega hudicha z velikimi umazanimi kremplji.

Salva me! / IX.

(Kot pod VIII.!)

V znamenju Kozoroga postanejo charovnice posebno nesramne. Glavna charovnica se tedaj usede k velikanskemu kolovratu in zaprede ves svet v zmedo in pogubo.

Salva me! / X.

(Kot pod IX.!)

V s peklenskim ognjem razsvetljeni nochi kuhajo tri charovnice v zamazanem kotlu chloveshke kosti. Ob zidu zariplo meketa nashopirjeni kozel. Nad njegovo hudobno glavo visijo na kavlju shtiri dolge klobase, napete kot hudichev ud pred parjenjem. Med razprtimi nogami ene od popolnoma golih zhensk stoji vrch z opojno tezhkim rdechim vinom.

Salva me! / XI.

(Kot pod X.!)

Med polomljenimi drevesi, porumenelo preslico in ozhgano travo sedita dve zoprni nagi babi z velikima chrnima rutama na glavah. Ena od zhensk vzdigne zarjavele shkarje in na vretenu starinskega kolovrata prerezhe belo nit zhivljenja. Mnogi v trenutku umrejo. Chlovekova usoda je neprevidljiva. Svet je brezizhoden blodnjak, poln nevarnosti.

Salva me! / XII.

(Kot pod XI.!)

Ena od mladih coprnice izbochi goli trebuh in se na metli navdusheno vzdigne nad domacho hisho. Druga coprnica si sezhe z roko med noge, da bi se s hudichevo mastjo she bolj razvnela.

Salva me! / XIII.

(Kot pod XII.!)

Znano je, da nekaterim charovnicam ogenj sploh ne more do zhivega. Glavna charovnica ob vetrovnem vremenu zelo rada prizhge dolgo rdecho svecho, s katero zaneti svojo notranjo strast in jo razplamti v besnech ogenj. Za njeno razgaljeno zadnjico peche stara charovnica na zharu domache klobase tik nad razkrechenimi nogami tretje gole charovnice. Te charovnice ne morejo pri zhivem telesu nikoli zgoreti na grmadi, zato so posebno nevarne.

Salva me! / XIV.

(Pohujshljivo! /Kot pod XIII.!)

Tri lepe coprnice kuhajo novoletno chorbo, s katero bodo zastrupile svet. Najmlajsha klechi na levi nogi pred nago glavno charovnico, ki si z levico vabljiivo zakriva spol. Zadaj se smeji zajeten hudich in dviga kosmato nogo s kopitom proti tolsti zadnjici tretje babnice, ki se zadihano sklanja nad lonec na ognjishchu.

*Salva me! / XV.**(Kot pod XIV.!)*

Mlada svetlolasa charovnica se je pravkar razgalila pred hudichem, ki ji poriva ostro nazobčan jezik med velike in male ustnice. Z na pol zaprtimi očmi drgeta v nasladi in z levico grabi za peklenshchkov vedno bolj nabrekli ud.

*Salva me! / XVI.**(Kot pod XV.!)*

Demon s kozjo glavo zaletavo vzpodbuja charovnici, naj zhe vendar napravita tocho. Prsata gola debelushka zato pristopi k veliki hrastovi mizi in odpre steklenico, v kateri je skrito neurje. Druga charovnica z dolgima rdechima seskoma na vrhu shpichastih dojk se mashchevalno zasmеji, ko tocha udari iz steklenice skozi okno na blizhnje polje in ga popolnoma opustoshi.

*Salva me! / XVII.**(Kot pod XVI.!)*

Pod konjem v grajskem hlevu omrtvicheno lezhi zacharani hlapec, kot da ga je zadela strela. Za njim se je nagrmadilo seno, h kateremu se z gorecho baklo blizha brezzoba charovnica. Ochi se ji nesramno bliskajo. Vsak trenutek bo vrgla baklo v seno, saj zheli unichiti hlapca, ki je ni uslishal, ko ga je spolno nadlegovala. V ostrem ognju bo skupaj s hlapcem umrlo she pet ljudi, a tudi grad bo pogorel do tal.

*Salva me! / XVIII.**(Kot pod XVII.!)*

Grda stara charovnica s poveshenimi dojkami stoji tik ob prepadu. Opazovalca nesramno motri naravnost v ochi, kot da bi hotela rechi: Natanchno me poglej! To si ti, kot da se zrcalish v zacharanem ogledalu! Tudi ti bosh postal tak, kot sem zdaj jaz! She en korak proti meni, in za vedno bosh zgrmel v brezno!

*Salva me! / XIX.**(Kot pod XVIII.!)*

Sredi charovnishke kuhinje sedi vech zoprnih coprnic v zelo lepih oblachilih. Ena od grozних zhensk bere iz charovnishke knjige. Na glavi druge charovnice se shopiri hudobna sova. Na levi strani se pachijo trije besi. Po tleh se v zakletem risu med chloveshkimi lobanjami, kostmi, Davidovo rumeno zvezdo in drugimi skrivnimi znamenji plazijo shkorpijoni, kache in chrne machke. Glavna charovnica dvigne roko. Zunaj zavrshi silovit veter. Polknice na oknu se v strashnem ropotu odpro na stezhaj. Ena od charovnic se prostashko zasmеje, ko vidi, da je charovnika uspela in najblizhja hisha zhe gori s sikajochim plamenom. Zdi se, da bodo zublji vsak trenutek preskочili tudi na sosednjo hisho in jo popolnoma unichili.

*Salva me! / XX.**(Kot pod XIX.!)*

Samo redkim je znano, da se nekatere glavne charovnice lahko sredi nochi spremenijo v volkove in druge nevarne zveri. Z najvechjim veseljem se priplazijo v blizhino

naselij in proti jutru prezhijo na plen. Ob zori, ko se odpirajo vrata hish, koch in hlevov, planejo na njih hudega sluteche pridne moshke, verne fante in dobro zhivino in jih raztrgajo na drobne kosce.

Salva me! / XXI.

(Kot pod XX.!)

Neki zelo pobozen in učen gospod je ugotovil, da se coprnice pred zborovanjem na Kleku ali Donachki gori namazhejo po vsem telesu s posebno mastjo, kar jim shele omogochi letenje po zraku. Mast skuhajo v bakrenem kotlu iz chloveshkih trupel. Nadvse uchalkovita je mast, ki jo pripravijo iz umorjenih dojenchkov in mlajshih otrok. Zhe omenjeni zelo ucheni gospod je neke nochi na lastne ochi opazoval pet charovnic pri pogubnih opravilih. V velikem kotlu je v vreli vodi zhlobudralo truplo nesrechnega otroka. Pred glavno charovnico je na lesenem pladnju lezhala odsekana glava tri mesece starega dojenchka, za njo se je na steptanih ilovnatih tleh valjalo vech chloveshkih lobanj. Ucheni gospod je videl mlado popolnoma golo charovnico s presherno izbochenimi dojkami, ki je ravnokar lezla v veliko krushno pech, iz katere je zhelela chim prej poleteti na hudichev ples na Donachki gori. Ucheni gospod je zardel in povesil glavo, ker se mu je zazdelo, da bi jo rad bozhal in ljubkoval po vablivo razgaljenih prsih.

Salva me! / XXII.

(Kot pod XXI.!)

Najhujsh charovnice se v viharnih noceh odpravijo na vrazhji ples k Luciferju in njegovim pomochnikom. Na sredi pekla se namrech nahaja rdeche razzharjena dvorana, po kateri med netopirji, kachami, krokodili in iznakazhenimi poshastmi pleshejo in se z razposajenimi hudichi pregreshno druzhijo zavratne coprnice. Nekatere coprnice jahajo tolste kozle, druge se zabavajo ob hudichevi godbi, ki jo z mehovi, pishchalmi in drugimi trobili izvaja shest dolgorepih kosmatih peklenshchkov.

Salva me! / XXIII.

(Kot pod XXII.!)

Nesrečno spechi, ki ga pravkar tlachi mora, zakrichi v snu. Iz odprtih ust mu bruhnejo demoni, krastache, shkorpijoni in razlichne druge strupenjache. Obsedeno pleshejo nad njegovo glavo. Ko she enkrat zakrichi, prileti izpod njegovega nekoliko privzdignjenega jezika tolstorita charovnica. Trikrat se zavrti po zraku in pri tem nespodobno zavreshchi. Nesrečno spechi prestrasheno odpre ochi. Vendar ne vidi nichesar. Temna soba, v katero vdira shchip z rezkimi zharki, je popolnoma prazna. She pred nekaj trenutki nesrečno spechi se dvigne na postelji. Njegovo srce prehitro utripa.

Salva me! / XXIV.

(Kot pod XXIII.!)

Na veliki metli letita chudni charovnici. Spredaj chepi stara izmozgana charovnica - vodnica. S kruljavo roko se krchevito oprijema rochaja in usmerja krivi polet navzgor proti Donachki gori. Za njo sedi z razkrechenimi polnimi stegni naga mlada charovnica

z vidno privzdignjenimi prsmi. S povesheno glavo se razburjeno stiska k slokemu hrbtu grde stare charovnice in se je z obema rokama krchevito oprijema okoli pasu. Očitno se boji, da bosta strmoglavili v globino.

Salva me! / XXV.

(Kot pod XXIV.!)

Posebno nevarne so charovnishke kuhinje. V njih kuhajo glavne charovnice sredi nochi v velikem loncu na odprtem ognjishchu sredi oblakov zadushljivo chrnega dima hudichevo chorbo iz prebodenega chloveshkega srca, na drobno sesekljanega moshkega spolovila, na grobo odrezanih dojk umorjene nune z dodatkom treh podgan in drobnih ptichjih kosti. Med strashnim mijavkanjem shtirih chrnih machk in ob prostashkem rezgetanju divjega kozla, kvakanju krastache in zahrbtnem krohotanju rdecheglavega hudicha prelivajo chorbo v svinjski meh. Z gorechimi pogledi ponujajo vrazhjo pijacho glavnemu, popolnoma golemu demonu, ki se z levo nogo dotika razgaljenega trebuha na rdechi preprogi sedeche zelo lepe mlade charovnice in se zanesenjashko pachi. Pozhreshno loka grozni charovnishki zvarek, ki ga polni z neverjetnimi zlodejevskimi mochmi. Vedno bolj strastno rine proti mladi charovnici in si jo zachne na divji nachin prilashchati. Tudi ostale charovnice se lakomno vrzhejo na nevarno jed. Iz ozadja se prikazhe pet novih demonov. Eden od njih zaigra na pishchal brezbozhno vesele melodije. Charovnice se oklenejo svojih hudichev in tesno objete zarajajo nespodoben ples, v katerem nekatere she oblechene odvrzhejo svoja zadnja oblachila, ko se zavrtijo okoli glavnega golega hudicha.

Salva me! / XXVI.

(Kot pod XXV.!)

Che je kdo obtozhen charovnishtva, ga pred smrtno obsodbo in pogubo lahko reshi le preizkus z bozhjo sodbo. Osumljenega, zvezanega na rokah in nogah in chez trebuh obtezhenega s tremi velikimi kamni, je treba pahnuti v globoko derocho vodo. Che ne potone, je to edini dokaz, da ni charovnik. V tem primeru so obtozhbe proti njemu izmishljene.

Salva me! / XXVII.

(Kot pod XXVI.!)

Najhujshe charovnice je treba tako tanko muchiti, da lahko skozi njihovo zlochinsko telo posijejo zharki bozhje sonchne svetlobe. Vsako charovnico je potrebno po vsem telesu natanchno preiskati. Dokaz charovnishtva so hudicheva znamenja, ki se lahko nahajajo na najbolj nedostopnih in nespodobnih delih telesa, na primer pod gubo na notranji strani dojke ali pa med puhom tik ob sramnicah. Che najdemo hudichevo znamenje v shpranji zadnjice ali ob spolovilu, je to dokaz posebno hudega charovnishtva.

Salva me! / XXVIII.

(Kot pod XXVII.!)

Tudi sove so velikokrat le zakrinkane charovnice, ki so spremenile zhivljenjsko obliko, da bi ushle upravicheni obsodbi. Znano je namrech, da so sove tista bitja, ki so *bonum et malum* spoznanj in razmishljanj. Toda vsak dobro poucheni ve, da dobro v podlih

dushah sploh ne obstaja, vsota vsega slabega, ta nesrečni *summum malum*, pa je lahko samo smrt. Zato zasluži vsakdo, ki se mu dokazhe charovništvo, smrt na grmadi.

Salva me! / XXIX.

(Kot pod XXVIII.!)

Nevarno charovnico lahko zalotimo sredi zakletih zlodejevih krogov pri nechednih opravilih sredi gozda. Ne smemo ji pogledati v oči, ker nas lahko zaroti. To je skrivnostna charovnica. Je naga nosečnica, ki stopa z izbočenim trebuhom skozi praprot in preslico v najgloblji del gozda. Dviga roke, poje, se predaja soncu in vetru. Dolgi temni lasje ji med hitro hojo valovijo chez ramena. Zadnjica je polna in oblo napeta, toda za njenimi stopinjami lezhijo odsekane moshke glave. Ta charovnica vedno znova pogubi in umori svoje ljubimce. Iz njenega trebuha se po devetih mesecih skotijo zlobni rdechkasti peklenshchki.

Salva me! / XXX.

(Kot pod XXIX.!)

Vitka mlada charovnica jezdi na debelem prashichu proti nekoliko starejši charovnici na mrshavem kozlu. Starejša zhenska dvigne roko proti temnemu oblaku nad svojo glavo in z odločno kretnjo povabi mlajsho charovnico na nočno jezho k peklenshchku na gori. Mlada charovnica se skloni k prashichevi glavi in ga poljubi na ushesa. Z napetima dojčkama drsa po shchetinastem hrbtu in se zaljubljeno smeje. Starejša charovnica razkrechi noge. Skloni se proti kozlovi zadnjici in jo nezžno pobozha. Obe zhivali se pozheneta v zrak. Trenutek zatem na njenih hrbtih sedechi zhenski izgineta v chrnem oblaku.

Salva me! / XXXI.

(Kot pod XXX.!)

Na kresni vecher obishche coprnico, ki je pravkar odprla charovnishko knjigo, zoprn charovnik z dolgo belo brado. S suho roko potrka na vrata in chaka, da se odprejo. Starcheve oči se vidno zaiskrijo, ko si coprnica sleche srajco in se z razkrechenimi nogami ulezhe na posteljo. Shiroke dojke vabijo na veselico. Starec skloni glavo in z dolgo koshcheno roko polzi chez obe izzivalno izstopajochi nabrekli bradavici.

Salva me! / XXXII.

(Kot pod XXXI.!)

Pravzaprav ne vesh, ali se iz njenih zamolklo temnih oči iskri zloba ali dobrota. Shele ko premagash prvi strah, se zavesh, da te uročno motri strashno osamljeno bitje, ki je odpadlo od vsemogochnega Boga in kljub svojim zlobnim charovnijam in drugim ukrepom proti chloveshtvu neizogibno drsi v pogubni prepad.

Salva me! / XXXIII.

(Kot pod XXXII.!)

Ker so se charovnice zapisale hudichu, so dovoljena vsa sredstva, s katerimi izsilimo priznanje njihove krivde. Jasno je, da te pokvarjenke vedno in povsod zasluzhijo smrt.

Mnoge charovnice se zelo rade združijo z besi ognja ali vode, s shkopljeniki in povodnimi mozghi. Redki opolnoči budni jih srečajo na jasih ob vodi, ko gole rajajo z rdečimi peklenshchki in zelenimi hudichi. Drugi jih vidijo leteti visoko pod oblaki proti Kleku ali Donachki gori. Po takem srečanju s charovnicami postanesh zelo utrujen, kot da bosh izgubil glavo. Nekateri preplasheno bezhijo v varno zavetje domače hiše, drugi se izmuchenih zgrudijo med praprot in poletno travo. Ko zaspijo, jih tlachi mora. Zazdi se jim, da so se jim približale lepe charovnice. Vabijo na zabavo ob vodi, kjer nihče ne shtedi s poljubi in objemi.

Salva me! / XXXIV.

(Kot pod XXXIII.!)

Chvrsta mlada charovnica s pripravnimi dojkami, sredi katerih se shopirita bradavici kot dve nabrekli rdeči jagodi, je pravkar z razkrečenimi bedri zajahala meketajočega kozla. Ob njej stoji mlad gol charovnik in igra na pishchal. V ozadju se smejeta dve starejši oblečeni charovnici z rdečimi lasmi. Pogubno charanje se shele zachenja.

Salva me! / XXXV.

(Kot pod XXXIV.! – Zaradi pohujshljivosti besedila naredi tri krizhe in izmoli tri ochenashe!)

Dva charovnika in tri starejshe charovnice se sklanjajo nad kotel, v katerem se kuha chloveshka glava. Od zadaj se razglasheno oglasi razbita pesem. Charovnice sunkovito dvignejo glave in se divje zasmejejo. Ena od charovnic se s prizhgano baklo vzpne na divjega kozla in oddirja v temno brezdushno pokrajino. Brezzoba coprnic dvigne vrh z opojno pijacho in pozhreshno loka charovnishki zvarek. Druga zelo jezna charovnica stisne krempljasto roko v pest in grozi vsemu svetu. Pri sosedu zheli takoj povzročiti bolezen in nesrečo. Neka charovnica z nenavadno veliko shtirioglato glavo divje zavreshchi in poskочи v zrak. Ko se pretrgajo oblaki, se sredi neba zasveti chudna zvezda. Zavrti se okoli svoje osi in se popolnoma neprichakovano v obliki zharechega rdechega bliska utrne nad Donachko goro.

(Zaradi pohujshljive vsebine izmoli s posebno pobozhnostjo za srečni konec pet ochenashev!)

Gospod tajnik tezhko zavzdihne in si z rutico obrishe potno chelo. Da bi pouchna knjiga vendarle kaj zalegla! Da bi pomagala ugonobiti charovnishko golazen! S sklonjeno glavo ponizhno moli. Nato stopi k steni pod sveti krizh in si sleche zgornji del oblachila. Iz skrinje pri vratih potegne bich z dolgimi usnjenimi kitami. She enkrat se prekrizha. Zavzdihne in se zachne z vedno hitrejšimi zamahi bichati po zgornjem delu hrbta. Bese in nechiste misli je treba izgnati iz zadnjih globin uboge dushe!

* * *

Brez besed osramočeno skloni glavo, ko oboroženi hlapci vderejo v sobo. Divje vpijejo in jo vklenejo v verige. Neki moshki v temni suknji dviga nekakshen papir in z ostrim glasom bere povelje visokega sodishcha. To odreja ponovni zapor za Veroniko z Desenic, ker da se nezakonito izdaja za zheni grofa Friderika Celjskega, cheprav ga je po vsej verjetnosti zacharala in jo je baje samo zato porochil.

Z bledim obrazom stopa med mrkimi strazharji, ki jo pehajo proti vozu v sredini

grajskega dvorishcha. Eden od moshkih jo zanalashch prime spodaj pod zadnjico. Da bi jo she bolj prestrashil in osramotil. Tipa po goli kozhi. Se divje zarezhi in jo potisne na kup sena na sprednji strani voza.

Komaj diha, od groze in tesnobe. Cesta je strma in vijugasta. Voz premetava kot ladjico v viharju, gor in dol chez kamenje in kotanje. Ko voznik pochi z bichem, konja divje poskochita. Veronika se boji, da se bo zlomila os in se bodo zrushili v blizhnjo grapo. Od premetavanja jo bole trebuh in vse kosti.

Zdi se ji, da jo strazharji motrijo na oster, zelo neprizanesljiv nachin. Obraz levega strazharja je vijolichasto rdech. Je popil prevech zhgane pijache? Z ozkimi zahrbtnimi ochmi vrochichno bliska, ko s pogledom nemirno polzi chez vabljivo postavo nesrechne ujetnice in pohotno bozha njene poudarjeno polne zhenske vabljivosti pod obleko.

Le kaj jo chaka zdaj, ko jo ponovno peljejo v jecho?

* * *

Stari grof Herman pomigne z roko in zahteva nov bokal vina. Na njegovih oteklih prstih se shopirijo zlati prstani z dragocenimi kamni, skoraj tako velikimi kot golobja jajca.

Imenitnik je neprijetno razdrazhen. Nejevoljno bolshchi v tochaja, ki pristopi z novim vrchem rujnega vina. S ponizhno upognjenim hrptom ga naliva v dragoceno chasho. Veliki grof se neprijazno zarezhi in namigne trem dvanajstletnim dechkom – predokushevalcem, naj pokusijo vino, ali ni zastrupljeno. S sklonjenimi glavami stopijo pred grofa. Bokal z vinom roma od ust do ust. Vsak od otrok naredi le en sam pozhirek.

Ko Herman vidi, da se nich ne zgodi in nobeden od pokushevalcev ne pade mrtev na tla, zagradi bokal in hlastno pije. Vino se mu cedi po bradi in pada na rdechkasti zhametni jopich, mojstrsko pretkan z zlatimi nitmi.

Nenadoma skremzhi obraz.

»Prekleta kislica! Od kod imate ta zvarek?«

Predokushevalci bi se zaradi grofove jeze najraje ugreznili v tla, vendar se ravno v trenutku, ko postaja Hermanova glava od besa skrajno rdechka, odpro vrata.

V sobo vstopi vitez Josht Soteshki in navdusheno naznani, da so *Friderikovo charovnico zhe privedli v jecho*.

Veliki grof dvigne glavo in se zadovoljno zakrohota.

»Zdaj jo imamo v pesti! Ne bo nam vech ushla! Sodishche jo mora najstrozhje obsoditi!«

»Seveda, njihova milost ima popolnoma prav!« reche Soteshki.

»A pustimo najprej sodishchu, da ukrepa po zakonu,« zarobanti veliki grof. »Novi sodnik Gregor Velden je chisto po mojem okusu. Ta bo zhe vedel, kakshno kazen zasluhzi prevzetnica z Desenic!«

»Seveda smrt!«

Soteshki razburjeno mezhika z ochmi in se pred grofom hinavsko prikloni.

»Prekleti grad, ki ga je sin zgradil za svojo charovnico, pa bom takoj porushil do tall!« Hermanove ochi se zloveshche zabliskajo.

»Josht, ti bosh prevzel to nalogo. Razrushi in pozghi, da ne ostane od pregresshnega kraja niti en sam cel kamen!«

Rezko se zasmeji in pomigne vitezu, naj se usede k njemu za mizo.

»Dechki, prinesite nama novega vina!« se zadere proti okushevalcem. »Toda sladkega! Da mi ne pridete vech pred ochi s tisto zoprno kislico!«

* * *

Sploh ne ve, koliko chasa je zhe v jechi. Saj je bila pripravljena na najslabshe, a ni mislila, da bo tako hudo. Cheprav je do sedaj she sploh niso zaslighali. Sodniki in vishja gospoda jo pustijo chakati v chrni luknji in se ne zganejo. Pochuti se, kot da so jo privezali na natezalnico.

Medtem jo v pesteh drzhijo jecharji in strazharji, od katerih oчитno ne more prichakovati milosti. Verjetno jim je vishja oblast namignila, da lahko z ujetnico ravnajo, kakor se jim zljubi, samo da jo pustijo pri zhivljenju.

Najbolj se boji nochi, ko v temnico s prizhgano baklo vdirata dva mlajsha jecharja, ki si dovolita najvechje nesramnosti. S prijaznim nasmehom jo skoraj vsak vecher odkleneta z verig. S seboj imata vrch vina in kos kruha s slanino. Popolnoma nedolzhno ji zapovesta, naj pije in je. Vrochichno jo opazujeta, kako pozhira hrano. Oчитno komaj chakata, da je gotova.

Ko se okrepcha, zachneta od obeh strani riniti proti njenemu telesu. Eden od obeh ji sune z roko pod krilo in z ljubeznivim nasmeshkom, kot da se ni nich zgodilo, spolzi med toplu zhenska stegna. Rada bi zakrichala in ga odrinila od sebe, a se ne upa niti premakniti. Ko prsti lakomnega moshkega zaidejo na njen mehki puh, se vda v usodo. Za trenutek jo celo prevzame nesramno ugodje. Se skoraj prevech radodarno skloni k jecharju. Ta ji zapove, naj vstane, dvigne krilo, razkrechi noge in se z rokami oprime kavlja za verige ob steni. Shele zdaj lahko zhe mochno narasli ud z odlochnim gibom sune v razprto nozhnico.

Nenasitna spolna igra prvega takoj mochno razdrazhi drugega moshkega, ki zahteva, da se s hrbtom nagne proti njemu in mu v vsem ugodi. Medtem ko se prvi jechar vedno odlochneje zaganja v njeno razbolelo meso, zachuti grobe sunke drugega posiljevalca zadaj med obema polovicama svoje oble zadnjice. Oba nasilnezha zadihano grabita po njenem telesu. Divje sopeta. Se le nekaj trenutkov zatem skoraj istochasno z zhivalskimi kriki izgubita v zhenski. Vendar she nista gotova. Eden od obeh ji privzdigne noge in si jih porine na rame. Drugi se skloni k Veronikini navzdol visechi glavi in si jo potisne med kolena.

Prestrasheno zatrepeta, ker se od obeh shiri rezki, ubijalni vojn pohote in smrti. Prebadata jo z motnimi ochmi, ko jo she trikrat ali shtirikrat izmenoma od spredaj in zadaj posilita na zelo razdrazhljiv nachin, preden jo sredi nochi spolno popolnoma zdelano vkleneta nazaj v verige, da onemoglo oblezhi kot vreacha neuporabnega zrnja na dnu umazane luknje.

* * *

Vitez Josht Soteshki je tokrat posebno neizprosen. V blizhnjem naselju prebivalci vznemirjeno zapirajo vrata svojih revnih koch, ko prirohni z oborozenimi jezdecami in

s shtevilnimi s slamo natovorjenimi vozovi proti kochevskemu gradu.

Topot konjskih kopit zloveshche odmeva pod obronki gozda. Pred grajskimi zidovi se konjeniki jeznorito zaustavijo. Vitez razjaha s konja in z zlobnim pogledom preleti ponosno dvonadstropno stavbo. Svojim jezdecem zapove, naj takoj zachno z delom. Zadovoljno opazuje mozhe, ki odnashajo slamo v širokih pletenih kosih z vozov v zgornje in spodnje prostore gradu. Med prizidki nad glavnim procheljem se zibljejo shtirioglate glave zasoplih mozh. Chez notranje dvorishche se proti glavnim stopnicam, ki vodijo proti okroglemu stolpastemu naddzidku, z razmrshenimi lasmi topoumno zaganja grucha jeznih hlapcev.

Josht Soteshki postane nestrpen.

»Hitreje!« krichi z osornim glasom.

Neusmiljeno delo mora biti chim prej opravljeno! Dobro opravljeno! Grad, v katerem se je nesrečni grof Friderik pojal z nichvredno desenishko vlachugo, mora pogoreti do tal!

S stisnjenimi pestmi ukazhe kar skozi zobe, naj prizhgo bakle in jih vrzhejo skozi line najprej v zgornje in potem she v spodnje prostore.

Ko grad zagori v neshtetih majhnih in velikih zubljih, ki se s kratkimi rezkimi poki zelo hitro združijo v velike sikajoche plamene, dvigne glavo in z besnim zadoshčenjem opazuje, kako ognjeni petelin preskочи na prochelje stavbe in na streho.

Kmetje v dolini sklonijo glave in se nemochno prekrizhajo, ko se izza gozdnega obronka dvigne gost chrn dim. Molijo k vsem svetnikom in prosijo Boga za pomoch! Cheprav Friderika in njegove mlade zhene Veronike niso ljubili, jim mashchevanje velikega grofa poganja strah v kosti.

Zgoraj na hribu, pred nekdanjo imenitno grajsko stavbo, si vitez Josht zadovoljno mane roke, ko se zachne z ostrim pokom lomiti tramovje in sesedati streha na glavnem delu poslopja. Velikemu grofu Hermanu bo lahko z najvechjim veseljem sporočil novico, da je nesrečni grad nepokornega sina pogorel do tal. S svojimi hlapci bo ostal na kraju dogajanja she dalech v naslednji teden. S krampi in lopatami bodo razrushili takoj zatem, ko se pogorishche ohladi, she zadnje ostanke zidu in debelih sten na spodnjem delu nekdanjega gradu. Od nezazhelene Friderikove gosposhchine ne sme ostati cel niti en sam kamen! Grad mora biti unichen podobno kot nekoch prekleti mesti Troja in Kartagina! Poleg tega mora za kazen za vedno izginiti iz spomina in zgodovine!

* * *

Pred vhodom v jecho se veliki grof razburjeno zaustavi. Za trenutek skloni glavo. Strese se in dvigne roko, kot da bi se hotel prijeti za srce, vendar zagrabi le za mech ob boku. Chaka. Tezhko diha. Nato se z gospodovalnim pogledom obrne proti strazharju. Ochi se mu ostro zasvetijo.

»Odprite vrata!«

Soj zharkov iz treh ali shtirih plamenic v rokah strumnih hlapcev oplazi nekaj nedolochnega sredi temnega prostora. Kup nesreche, kup smeti, ki se imenujejo njegov sin!

Grofu Hermanu se zazdi, da je zablodil v zakleto hisho strahov, vendar se hitro zbere in z dvignjeno glavo vstopi skozi nizka vrata v zadushljivo luknjo.

»Ali si se spametoval?« zagrmi z rezkim oblastniskim glasom.

Shele pochasi se mu oči navadijo na mrak. Na kupu slame zdaj vendarle dovolj razločno zagleda svojega Friderika v verigah, z vrchem vode ob skrčenih nogah.

»Rekel sem, naj ti prinesejo pechenko in vino... Che me bosh ubogal!«

Frideriku se zazdi, da se očetov glas prekopicuje kot hudi duh med vlažnimi stenami.

»No, se ji bosh odpovedal..?«

»Pogresham jo!«

»Kaj?«

Hermanov glas se jezno zatrese med zidovi. Bolshchi v sina.

»Da se mi drznesh ugovarjati...! Koga pogreshash? Tisto charovnico pogreshash?«

»Tista je moja zena!«

»Kakshna zena! Nesramna vlachuga je! Navadna coprnica! Priznaj, da te je zacharala!«

»To ni res! Na lastno zheljjo in odgovornost sem jo porochil!«

Herman se zloveshche skloni proti sinu.

»Le zgnij tu na poscani slami! Pa bi se lahko reshil! Zaradi pohlepa tiste pokvarjene babnice bosh raje crknil v luknji, kot priznal, da te je gnusna zhenska zacharala!«

»Ni me zacharala!«

Veliki grof svareche dvigne prst in zvisha glas.

»A da vesh! Imamo jo v pesteh... In vse kosti ji bomo polomili... Tudi brez tebe bo priznala, da je charovnica...«

»Kaj? Kaj delate, oche!«

»Nich ne delam... Z njo dela sodishche, kot se spodobi... Toda *causa* je odvzeta, kolikor vem, neumnemu sodniku Raspeju, ki baje sploh ne verjame v charovnice... Zadevo vodi novi, zelo sposobni sodnik Gregor Velden... Ne bo ushla zasluženi kazni...«

»Gospod oche, prosim jih, naj bodo usmiljeni do Veronike!«

»Vidim, da se ne bosh spametoval... Zato bom tudi tebe strl kot ush! Grad v Kochevju sem zhe dal porushiti... Nich ne bo ostalo od te tvoje velike ljubezni!«

Ostro se zasmee. Dvigne glavo in zanichljivo pljune proti Frideriku. Takoj nato se neprijazno obrne proti izhodu in zatuli: »Dobro zaklenite vrata, da nam gnus ne uide!«

Jezno zakolovrati po dolgem praznem hodniku.

Zdi se mu, da odhaja kot porazhenec. Ves chas je namrech upal, da se bo sin vdal v usodo in se bosta nekako pobotala.

In zdaj? Kaj je zdaj?

Ja, zdaj bo charovnica gorela in sin mu bo crknil v tej luknji.

Sam je kriv! Tako je hotel.

Le kaj bi rekla k vsemu temu njegova zena, ko bi she zhivela?

Raje noche misliti na kaj takega.

Osramoчено zapira oči.

Hvala bogu, da je zhe umrla!

She sreča, da ima v mlajšem sinu Hermanu pravega naslednika. Drugache bi shla celotna posest Celjskih po njegovi smrti po vsej verjetnosti rakom zhvizhgat. In vnuk Ulrik? Ah, ta je she premlad. In coprnica bi ga itak ugonobila!

Hiti po vijugastem rovu, kolikor ga nosijo stare noge. Iz preklete smrdljive teme mora priti chimprej ven na plan, na svezhi celjski zrak.

Koraki velikega grofa besno topotajo skozi polmrak.

* * *

Opolnochi je noč najtemnejša. Opolnochi se prebudijo duhovi zemlje, vode, ognja in zraka, shkrati, pasječlanci... Undine, gnomi, nimfe... V temi krozhijo po zraku in po vodi. Strashijo v ognju in v zemlji... Pred njimi ni miru ne doma in ne na polju in v gozdu. Svet se potopi v brezdušno temo... Veronika zastoka sredi tezhkega sna. Se noče zbuditi. Noče odpreti oči, ki bi zagledale nekaj neprizanesljivo strashnega...

* * *

Zaslishevanja so stroga, enolichna... Vlechejo se od jutra do večera kot jara kacha brez konca in kraja... Veronika skusha ostati mirna. Pred izprashevalci noče skloniti glave. Cheprav jo vprashanja utrujajo... Se ji zdijo krivichna... Neumna...

Zakaj je letela na Donachko goro? Kako more trditi, da ni bila na obisku pri charovnicah, che so jo priche videle sedeti golo na metli in leteti po zraku? Iz izjav ochividcev se dá sklepati, da je sklenila zvezo s hudichem... Ta se ji je na Donachki gori prikazal v chloveshki podobi... Sodishchu ni neznano, da je zelo dovzetna za moshke chare in she posebej naklonjena vsem nachinom ljubljenja... Zato visoko sodishche zanesljivo sklepa, da se je na srechanju na gori z dusho in telesom predala hudichu... Ali ima glede gornje domneve, ki je vech kot verjetno gola resnica, kako pripombo? Ali se ni zhe na Desenicah sestajala z neko mlado zhensko, ki se je sicer izdajala za Johano, a je v resnici *baba Smrka*, strashna voditeljica charovnic in glavna ljubica poglavarja vseh hudichev? Zakaj taji omenjene obtozhbe, ki so vech kot ochitne? Zakaj ne bi bile resnichne? Ker se je s hudichem sestajala ponoči, ko je mislila, da je nihche ne vidi? Se mu je vechkrat vdala? Ji je bilo pri tem prijetno? Zakaj taji, ko visoko sodishche dobro ve, kaj se je dogajalo na Donachki gori! Tam ji je glavni hudich dal tudi nalog, da umori kneginjo Elizabeto, chastitljivo soprogo grofa Friderika Celjskega! Na Donachki gori je med spolno igro s hudichem dokonchno sklenila, da s svojimi charovnishkimi chari ulovi v svoj ris nesrechnega grofa Friderika in ga po smrti uboge Elizabete vzame za mozha... Zakaj spet taji, ko je visokemu sodishchu popolnoma jasno, kakshna grozna coprnica je!

Kadar postane prenaporno, skusha misliti na kaj lepega... Spomni se na prva srechanja s Friderikom, ko je bilo she vse tako zanosno svezhe in polno upanja... Kadar je posebno hudo, skloni glavo in tiho premika ustnice, kot da bi molila in prosila Boga za pomoc... Vchasih trpi na poseben nachin... Ker jo bolijo vsi deli telesa... Zaradi dushnih in zaradi telesnih muk, zaradi stalnega posiljevanja v jechi... Tedaj bi najraje umrla... Potem pomisli na ocheta, na otroshka leta na Desenicah, ko je bil svet she v redu, vse tako domache in polno zaupanja... Ko je she imela vero v ljudi... Ko se ni bala prihodnosti...

Zakaj vse to? Zakaj hočejo unichiti tudi Friderika?

Sodnik Gregor Velden postavlja vedno nova vprasanja... Z njimi jo hoče pribiti na krizh... Pri tem se poslužuje najrazlicnejših zvijach... Misli, da so dovoljena vsa sredstva ... Zato se Veronika najbolj boji muchenja... *Zhelezne device... Natezalnic...* Cheprav z ozirom na to, da je plemkinja, s tem she odlashajo...

Vprasanja so vedno ostrejsha... Neizprosna... Chrni sodnik je kot krt, ki izdolbe v njeno dusho vedno nove krvave rove... Z izmishljenimi obtozhami rije do njenega srca... Rezhe v njeno zhivo meso... Jo hoče popolnoma razgaliti...

Na pomoch kliche najrazlicnejshe priche... Ki jo po krivem obtozhujejo... Ki trdijo, da jim je s charovnjijo zastrupila kravo... Ki lazhejo, da so videle, kako je pri charanju uporabljala zarjavel zhebelj, ki ga je zabadala v umazane cunje...

Noche gledati v obraz glavnega sodnika... Pred njegovim hudobnim, skodozhelnim nasmehom se umika v svoj notranji svet... Boji se tega neusmiljenega chloveka... Vedno znova jo s popolnoma izmishljenimi obtozhami rani globoko v srce... Cheprav se zaveda, da je, kar se tiche dosedanmega nachina zhivljenja, resnichna greshnica... Toda so drugi kaj boljši? Vsi smo na razne nachine mali in veliki greshniki... A se boji, da jo bodo na zaslisanjih strli... Ali pa bo zbolela... Oziroma znorela... Spet skloni glavo in moli...

* * *

Noch je neizprosno kruta. Grofa Friderika muchijo v celjski temnici chudne sanje... Ah, kje si, Veronika?

Veronika, tvoja zhenska dusha. Pijesh jo in ne izpijesh, utapljash se vanjo, a se utopiti ne moresh... She imam roke, ki bi te rade bozhale in ljubile!

A tu je tudi vse ostalo zhivljenje...

Nekdanje uzhaljenosti, drugachna chustva, mashchevanja... Tu so zhene, ki si jih pustil na cesti, ki te klichejo iz teme, ki ne puste, da bi mirno dihal...

Friderik trpi sredi tezhkih sanj... Po njem rije chrv vesti.

Kaj niso imele neznhnih rok, zharechih ochi in zanosa, ki bi odkril nove zvezde!

Toda potem zagleda spet njo, zagleda tisto, zaradi katere si je nalozhil na ramena vso nesrecho.

Veronika, zakaj vse to?

Ali zaradi tvojih temnozelenih ochi, v katerih se moshka dusha izgubi kot v globokem, nevarnem tolmunu?

Zaradi bujnih pramenov tvojih svetlozharechih las, ki si si jih chesala v snopu sonchne svetlobe, ko sem te prvich zagledal?

Veronika!

Zakaj, zakaj?

* * *

Pod lesenim stropom, na katerega je neznani mojster umetelno naslikal velike lipove liste in veje, sedi pet ali shest v chрно oblechenih gospodov.

Sodnik Gregor Velden se trese od jeze, ker se prisednik zhe spet upira, medtem ko debeli gospod prosht bolshchi nekam v tla, kot da ne slishi in ne vidi nichesar.

Kaj se res ne bojijo charovnic?

Sodnik strmi z neprizanesljivim pogledom v prisednike.

»Obsodba te zhenske bi bila velika napaka, gospod sodnik... Njihova presvetlost dezhelni vojvoda so ostro narochili, da bodimo nadvse previdni in natanchni, kar se tiche dokazov...«

»No, kaj ni dokazov? Ali ni letela na Klek? Shtiri priche so jo videle! Se ni družhila in pojala s hudichem?«

»Kakshne priche... Nobenih dokazov ni... Priche, o katerih njihova milost pripovedujejo, so popolnoma nezanesljive osebe... Dva sta pijanca... Tretja pricha, tista uboga zhenska, je vdova, o kateri pravijo, da se ji je zmeshalo... Marsikaj so si izmislili... Iz nevoshchljivosti... Da bi shkodili... Ali pa so sanjali...«

»Tako, tako! Le kaj pravite! To mi je popolnoma novo...«

Sodnik Velden si s kazalcem svoje suhljate roke jezno drgne chrne brhice.

»Vidim, da imajo gospod veliki grof hude nasprotnike...«

»Che jo bomo obsodili kot charovnico, bo prishla nad nas njena kri... Taka nepravilna obsodba bo imela posledice...«

Prisednik Karel Georg razburjeno dviga glavo in miga z rokami sem in tja.

»Kakshne posledice?«

»Gospod dezhelni vojvoda bodo zelo nezadovoljni...«

»Zmeraj znova mi prihajate s temi Habsburzhani... Nasha naloga je, da zadostimo zheljam grofov Celjskih«

»Tudi grof Friderik sodi k Celjskim... Ali se morda motim?«

»Zhe, zhe...«

Sodnik Velden je vedno bolj razburjen.

»Kot vemo, grof Friderik izrecno ugovarja mnenju svojega ocheta, da ga je Veronika Desenishka zacharala!«

»Gospod veliki grof so ga zato vrgli v jecho!«

»Ja, in zdaj bo gospod sodnik morda celo zatrdil, da je bilo s tem zadoshcheno pravici!«

Gregorju Veldenu se od razburjenja zashibijo kolena. Z ochmi zlobno oshvrkne neprijetnega chloveka, ki se mu upa ugovarjati.

»Kaj naj torej postorimo?«

Prisednik Karel Georg se skloni nad mizo in se z ostrim pogledom zazre v sodnikove ochi.

»Nich ne moremo storiti... Opreti se moramo na rabsodbo prvega procesa, ki je gospodichno Veroniko Desenishko v vseh tochkah oprostila krivde charovnishtva...«

»Toda zdaj jo bremenijo nova dejstva!«

»Katera?«

Gregorju Veldenu se zablistajo ochi.

»No, njeno lahkomiselno zhivljenje... S shtevilnimi moshkimi... Kljub temu, da je baje zhena grofa Friderika Celjskega.«

»Ah, te stvari naj uredi kar s svojim mozhem... Nashe sodishche za to ni pristojno...«

»In trditve vech prich, da je bila ona tista, ki je v Krapini umorila prvo zheno grofa Friderika?«

»Vse te trditve so bile ovrzhene... V omenjenem času sploh ni bila v Krapini, temveč doma na Desenicah...«

»Pri svojih shtevilnih moshkih... Cheprav je baje poročena.«

»O tem naj se pogovori s svojim soprogom...«

»Ki pa se tudi ne otepa dobre hrane z lepim zhenskimi mesom, ha, ha...«

Gospod prosht se na glas zakrohota. Očitno se je shele zdaj, pri teh sočnih besedah, zbudil iz kratkega, a bridko zaslužnega prebavnega spanca.

Sodnik Velden jezno prebledi.

»Gospoda, nehajmo se shaliti! Kako naj torej ukrepamo?«

»Sploh ne bomo ukrepali. Obtožba charovnishtva je kratko in malo zavrjnena kot neumestna! Mislim, da se vechina prisednikov s tem strinja!«

V črno oblečeni moshki molche poveshajo glave in z na pol priprtimi ochmi bojazljivo prikimavajo.

»Naj to vasho izjavo razumem kot ugotovitev, da charovnice sploh ne obstajajo?«

Gregor Velden besno bolschi v Karla Georga.

»Chesa takega sploh nisem izjavil...«

»No, no... Toda tako se to lahko razume... Gospod vojvoda Habsburg gor ali dol, veliki grof Herman tega nasprotovanja obsodbi charovnice ne bo pozabil... Ob prvi prilozhnosti nam bo zmlal vse kosti... Ne bomo se vech razpoznali...«

»Ah, zdaj pa gospod sodnik zares pretiravajo... Gospod grof Herman ni edini gospod na tem svetu...«

»In njihova prechastitost... Kaj menijo oni o tej charovnici?«

Debeli prosht zardi do vrha ushes. Maha s tolstimi rokami. Zagrchi s piskajochim glasom.

»Saj smo slishali, da ni dokazov... Lahkomiselna greshnica zagotovo, kot pravijo... A to ni dovolj, da jo damo zazhgati na grmado... Naj se spokori... Naj pridno moli... Postori dobra dela... Gospod Bog je nadvse dobrotljiv... On zelo ljubi tudi hude greshnike...«

»Ja, ampak gospod prosht naj ne pozabijo, da zdaj nismo pri pridigi v cerkvi, temveč na simpoziju visokega sodishcha...«

Sodnik Velden si od besa navije brhvice v dva navzgor strmo zavihana svitka.

»Nichesar jasnega nimamo proti njej v rokah,« zahrumi nenadoma prosht z ostrim glasom. »V prvem procesu je bila prav zaradi tega oproshchena, kljub njenemu gotovo zelo vprashljivemu osebnemu zhivljenju... A she enkrat. Nimamo nobenih pravih dokazov... In che nichesar ne vemo, je ne moremo obsoditi... In amen. Kot sodnik bi njihova milost morala vedeti za znano pravilo pametnega Rima, ki se glasi *In dubio pro reo*. V primeru dvoma odlochiti v korist osumljenega... Tu ni mogoche nichesar vech dodati...«

Sodnik Velden se ogorcheno zasmeje.

»*Roma locuta, causa finita!* Prechastiti gospod prosht bodo zhe vedeli... Che je Rim povedal svojo, potem je jasno, da tudi v nashi dezveli, ki je bolj papeska kot sam papezh, ni nobenega dvoma vech. Zadeva je torej zakljuchena...«

Debeli prosht jezno zasika.

»Ne zhalite mi svetega ocheta!«

»Na katerega ste pomislili? Na levega ali desnega? Cesarjevega? Ali na tistega, ki se repenchi pri francoskem kralju!«

Prechastiti prosht uzhaljeno prebledi. Dviga tolsto roko. Gregor Velden udari s pestjo po mizi. Obrne se proti pisarju v levem kotu ter zasika z ogorčenim glasom: »Naj zapishe, da je visoko sodishche ovrglo ovadbo velikega grofa Hermana kot neutemeljeno. Veronika Desenishka je oproshchena krivde charovnishtva in jo je potrebno nemudoma izpustiti iz jeche...«

Ko to izreche, s sitnim obrazom vstane in se prikloni pred prisedniki. Brez besed s trdim korakom zaropota proti izhodu.

* * *

Chez pokrajino se vlachijo tezhke dezhevne megle. Strma pot proti Kochevju postane proti vecheru zloveshche temachna. Veronika se utrujeno sesede na kamen na robu kolovoza. Tezhko diha. Njen polozhaj je postal naravnost brezizhoden.

Zhe deset dni se klati proti nekdanjemu gradu. Ve, da ga je grozni grof Herman dal porushiti do tal. Ve, da je stari grof vrgel njenega mozha v jecho. Kljub temu upa, da bo pri nekdanjem gradu nashla nekaj dobrih ljudi, ki ji bodo pomagali. Morda ji ponudijo zatochishche. Che se je ne bodo usmilili, se bo morala prebiti skozi gozdove do Desenic.

Ji bo oche po vsem tem, kar se je zgodilo, sploh naklonjen? Je ne bo vrgel chez prag?

Zavija se v raztrgan volnen pled, vendar jo vseeno zebe. Pochuti se shibko. Popolnoma zapushcheno. Sestradano. Zavrzheno kot umazane cunje.

Jeche je v njeno dusho zarezala usodne rane. Bolijo jo vsi deli she vedno lepega, a izmuchenega telesa. Che zapre ochi, zamigotajo po njeni notranjosti chrne umazane pike. Grozljive temne packe. Svarilna znamenja...

Spet zachuti glavnega jecharja na svojih stegnih. Zapira ochi, ker seka njegova strashna roka kot nozh po njenem telesu, kot da bi bilo to le kos mesa, ki ga je vredno pohotno ubiti in nato z uzhitkom do konca prebaviti. To ni vech prijetno in zabavno ljubljenje, kot ga je dozhivela z navihanim Orlandom in drugimi prijatelji, to tudi ni zaljubljena predanost njenih prvih zblizhanj s Friderikom. Ne... To je *muchenje*. To je *nasilje* mochnega nad shibkim, ki se je znashel v nemilostnih rokah oblastnika.

Zdaj bi sicer rada poklicala na pomoch Friderika... Vendar ve, da tudi njen mozh sedi v pasti... In da mu bodo, che se jim bo zdelo primerno, strli telo in dusho.

Njej so posiljevalci v jechi ranili dusho in skoraj strli srce... Cheprav jih je za trenutek hotela razumeti... Se hotela pochutiti kot pozhelenja vredna lepa zhenska, ki vznemiri vsakega moshkega. Toda surovezh ji je, kot da bi bila neumna krava, brez besed porinil svoje nabreklost naravnost med noge in udaril vanjo kot s kosom trdega lesa, da jo je mochno zabolelo... Hotela je zakrichati na pomoch... Vendar ji je posiljevalec pritisnil roko na usta in jo z vso silo potisnil v umazano slamo, kjer se mu je konchno vdala.

Tedaj se je v njej nekaj skrchilo. Zagozdilo. Se hotelo braniti... Ker jo je drugi jechar, pravi silak, cheprav jo je imel v pesteh zhe njegov tovarish, prijel pod zadnjico in zavrtel pred svoj izbocheni trebuh, kot da bi bila koza, dobra za zakol...

Zachelo se je dolgo neznosno muchenje s stopnjevanim spolnim nasiljem.

Drugi jechar je bil posebno divji. Z umazanimi rokami jo je pochil po stegnih in potem zdrsel navzgor, k zhe dodobra od prvega prelizanim dojkam... Si jih spet in spet potisnil med ustnice... Jih zachel gristi, da je bolelo...

Ni vech mogla vpiti na svoji gnili slami, ker se je vse v njej stisnilo v nich, kot da bi hotela umreti, ko sta jo na koncu oba s podvojenimi mochmi zachela she enkrat prostashko obdelovati in si jo prilashchati na najbolj ponizhevalen nachin...

Izmuchena je od vsega hudega... Popolnoma onechashchena... Zavrzhena...

Zdaj sedi na obcestnem kamnu in se ozira proti blizhnjemu hribu, pod katerim stojijo tri ali shtiri koche... Morda bo dobila v vasi pri dobrih ljudeh kos kruha, lonchek mleka? Saj so ji kmetje v stranskih zaselkih zhe vechkrat pomagali in tako preprechili, da bi umrla od lakote. Ali bo vzdrzhala? Morda se le zgodi chudezh! Sodishche jo je oprostilo krivde! Poboljšhala se bo! Postala bo drugachna! Morda bo she vse dobro! Tudi Friderik bo prishel iz jeche in na razvalinah starega si bosta zgradila novo, boljše zhivljenje!

* * *

Veliki grof zhe ves dan nasrsheno blodi po grajskih hodnikih. Ponovna oprostitev Veronike Desenishke ga je zadela kot strela z jasnega... Che sodishcha niso vech sposobna, da bi ugotovila neizpodbitne dokaze charovnishtva pri zhenski, ki je zacharala njegovega sina, ne pomaga nich vech... Zdaj bo moral ukrepati na lastno pest... Zvesti Josht Soteshki mora poskrbeti, da charovnico chim prej ujamejo... Potem se naj zgodi, kar se mora zgoditi... Sama sta kriva, da je tako... Poroचना... Dajte no mir! Na tak nachin se ne bo nihche norcheval iz njega, velikega grofa Celjskega!

Na najbolj zanichljiv nachin preleti list papirja, ki mu ga je izročil grof Orlando de Campoamore, ko ga je mimogrede obiskal na poti v Italijo... Glej, glej! Zdaj se za svojega neumnega brata zavzema celo lahkomiseln Barbara! Toda iz te moke ne bo kruha! Pred nikomur ne bo popustil... Vsak si je sam svoje sreche kovach! Frideriku je jasno in nedvoumno povedal, da se mora odpovedati desenishki charovnici. Che tega ni zmoghen, bo zgnil v chrni grajski luknji!

* (Glej tudi prejšnje objave v *Reviji SRP* 49/50 – 2002; 51/52 – 2002; 53/54 – 2003; 55/56 – 2003; 57/58 – 2003; 59/60 – 2004 ; 61/62 – 2004 ; 63/64 – 2004; 65/66 – 2005; 67/68 – 2005)

Milosh Bashin

SKRITI PRIZORI IZ ZHIVLJENJA LJUDI V SLIKARSTVU MARJANA SKUMAVCA

Marjan Skumavc je zhe med shtudijem slikarstva iznashel svoj takoj razpoznaven slog, tako z motiviko risb, slik in grafik kot z nachinom slikanja in risanja, ki je dozhivel v petindvajsetih letih minimalne slogovne spremembe. Bolj očitne so v risbah ali v shtudijah za slike. Che je bila poteza na zacetku umirjena, vendar pa nikoli zadržana, je z leti postajala vse bolj sproščena in hipna: prelomnico pomeni serija risb na temo samomorilcev z naslovom »Padachi«, ko se je njegov nachin risanja radikalno spremenil. Ta serija risb je zachel nastajati v letu 1987. Ne glede na tematiko in obdobja, je pri slikanju chloveshkih in zhivalskih figur vedno prevladovala robna risba.

Za njegovo likovno ustvarjanje je znachilna samo njemu lastna razlichica ekspresionizma, ki ga oznachujejo z leti vse bolj mrzliche poteze in razigrane, zhivahne barve in delno slog art bruta. Ta likovni slog se nanasha samo na dolochena dela in predvsem na risbe in dela na papirju v kombiniranih likovnih tehnikah, ustvarjena v prvi polovici osemdesetih in devetdesetih letih. V povrshino slike vkljuchuje geometrijske oblike, prevladujejo kvadrati in pravokotniki, ki she poudarijo prostor dogajanja in iluzijo globine slike ali pa ga tudi zamejujejo in poudarjajo perspektivichnost. Poudarjena iluzija je ena bistvenih znachilnosti slikarstva Marjana Skumavca. Velikokrat slike »oznachuje« z zaporednimi, diagonalno naslikanimi belimi progami, rdeche-belimi trodimenzionalno naslikanimi palicami, ki jih kriminalisti uporabljajo za oznake kriminalnih dejanj in uchinkujejo kot chisti likovni znak in obenem kot znak prepovedi. Chloveshka figura, pa naj bo to zhenska ali moshka, je velikokrat upodobljena karikirano, tudi do grotesknosti. Vendar nikoli zhaljivo.

S predimenzioniranostjo delov chloveshkega telesa in s poudarjenimi karakternimi in chustvenimi potezami upodoblencev hoche opozoriti gledalca na dogajanje, na vsebinsko in likovno sporochilnost dela, ki ga le-ta opazuje.

Njegovo likovno ustvarjanje je zhe od vsega zacetka razdeljeno in razdvojeno na dva pola, dela. Prvi: v zacetku sedemdesetih let je Marjan Skumavc zachel ustvarjati podobe ljudi urbanega okolja, v katerih je chloveshko bitje najvechkrat naslikano v trenutkih najhujshe samote, pa naj gre prizore ljudi v najvechjih dushevskih stiskah, osamljene, samomorilce, ponesrečence, ciklus deklic - hotnic ter konec sedemdesetih

let podobe demonstrantov in boji boksarjev. Prav podobe s tematiko boksa so prava metafora za medchloveshke odnose. V zacetnem ustvarjalnem obdobju so bile podobe ne mrlichev, ampak mrtvih ljudi naslikane v odprtih kockah, ki dajejo vtis utesnjenih prostorov, podobnih kletkam ali zapornishkim celicam, kar je she poudarjalo sporochilnost podobe, da so ljudje v stiskah prepushcheni sami sebi.

In drugi: vzporedno je slikal tudi krajine, najbolj znachilne in najvech jih je ustvaril v Istri, in pomenijo njegov umik, tudi beg v naravo: kot samoochishchevalno dushevno dejanje. V ta, drugi del sodijo tudi sproshchene, vchasih ironichne in humorne upodobitve turistov in kopalcev na obmorskih kopalishchih.

Slikarstvo Marjana Skumavca razgalja ter opozarja na chloveshke tabuje in sprenevedanja. Predvsem ga vznemirjajo dogodki, o katerih ne bi zheleli vedeti prav nich ali pa chim manj. Nich ni izmishljeno, vse to, kar vidimo na slikah, se je zgodilo in se seveda she dogaja.

Njegovo slikarstvo je zmaga nad »lepim«, nad marsikatero teorijo o estetiki, in je she zdaj poshteno likovno ustvarjanje brez sprenevedanja in oziranja na trenutne modne usmeritve. Risbe in slike skritih prizorov iz zhivljenja ljudi so podobe tostranskega pekla.

Ivo Antich

»MRTVASHKI PLES« MED SHTAJERSKO IN ISTRO

(O slikarstvu Marjana Skumavca)

Morda je slikovita, radozhiva makabrichnost nekakšna »shtajerska tipichnost«, ki jo je v likovni umetnosti verjetno najbolj markantno najprej nakazal topichno (po gorenjskem rojstnem kraju) netipichni »Shtajerec« France Mihelich s svojim znamenitim kurentovskim ciklom. Po svoje se mu pridružujeta Jozhe Tisnikar in Marjan Skumavc, prvi iz Mislinje, drugi iz Jurkloshtra. Mihelich prikazuje starosvetno mitologizirano »folkloro« (svet kot obredje), Tisnikar svet »onstran smrti« v mrtvashnici (svet kot mrtvashnica), Skumavcheve slike iz njegovega najbolj znanega chnokronikalnega cikla pa predochajo »pred-svet« ali »vmesni svet«, tj. svet »smrti v akciji« (svet kot chrna kronika). Skratka, recheno v poenostavljeni paradigmi: Mihelich – folklor, Tisnikar – mrtvashnica, Skumavc – chrna kronika.

Skumavc je svoj »chrni cikel« v glavnem ustvaril z izkushnjami novinarja kriminalistichne rubrike dnevnika *Delo*, ko se mu je razkrival z vidika obichajne vsakdanjosti poseben, bizaren, morbiden, »izpahnjen« nivo resnichnosti. Na teh njegovih ostro barvitih in jedrnato, odlochno, kar zhivchno zachrtanih slikah kot sukcesivni vizualni kriki v dinamicnih rezih utripajo surovo karikirane kepe chloveshke materije, sarkastichno zasachene v agonichnih situacijah ohromelosti, utapljanja, pretepashkih dvobojev, topo izgubljenega bivanja ali zhe razpadanja v prometni nesrechi, umoru, samomoru. Skumavc je gotovo tudi v svetovnem merilu redek slikar, ki si »upa« brez posebne esteticistichne distance naslikati razcefrano chloveshko truplo med zheleznishkimi tiri. Morda bi lahko kdo imel do tovrstnega Skumavchevega ustvarjanja dolochen pridrzhek zaradi njegovega formalno in she bolj vsebinsko (tematsko) poudarjenega primitivizma, s katerim »siromashi« t.i. neskonchno bogastvo in lepoto zhivljenja. Skorajda kot nekakshen »mrhovinar« rije po nekih sicer pretresljivih, a »dokumentarno« enostranskih, nizko, neestetiko, celo antiestetiko opredeljenih bivanjskih obrobjih, pri chemer je brez vidneje tematizirane reshitve ali osmislitve. Toda njegovo estetsko sporochilo hoche dramatichno opozoriti, da ne gre za obrobne kanale, temvech za bistvene, sredishchne probleme eksistence. Nikakrshno kvazicivilizirano »vtikanje glave v pesek« ne more nikogar obvarovati pred neusmiljenimi, temeljnimi posegi resnice, ki razbija vsak lazni lesk in lishp samozadovoljstva. Enostranskost svojega sveta groze in obupa umetnik pach presega zhe s samo slikarsko akcijo, s kreativno intervencijo v dogajanje; umetnishki produkt

zhe sam po sebi – ne glede na to, kaj in kako »upodablja« – pomeni primer in dokaz presezhka kot »pozitivne volje«. Naslikana nesreča ni prava, realna nesreča, temveč je »mimetični« spomin in opomin na pravo nesrečo; je res njen »ponaredek«, toda v primeru prepričljive umetnine (po)narejen v avtentični luči »aisthesis«.

Vendar Skumavchev likovni imaginarij ni enostranski, vsaj ne v tolikšni meri, kot je sklenjen, zaprt in v vseh odtenkih s kontekstom mrtvashnice opredeljen Tisnikarjev. Pomembno in likovno nič manj tehtno razširjanje Skumavcheve ustvarjalne vizije pomenijo njegove virtuozno ekspresivne istrske krajine s prislushkovanjem »mrtvim stvarjem«, zemlji, hisham, drevju, kjer je dramatičnost pridushena, »prikrita« v samo strukturo likovnega zapisa. Ob teh pretežno krajinarskih refleksijah pa se nikakor ni odpovedal svojemu značilnemu, tako rekoč prvinskemu »socioloshkemu naturalizmu« s posluhom za sočno belezhenje določenih utrinkov iz chloveshkega vsakdanjika. »Zapisi« teh utrinkov sicer niso vech tako chrnokronikalno shokantni kot prej, a so enako likovno uchinkoviti in so ponekod celo dokumentarno zanimivi, zlasti npr. ko se med upodobljenci pojavi njegov (zhal zhe pokojni) »duhovni brat« Tisnikar.

Tit Vidmar

SLIKARSKA IZPOVED MARJANA SKUMAVCA

Ne gre za to, da bi gledalec oboch sprejel umetnostni nazor avtorja, chigar delo opazuje: poglavitna naloga slike – in vsake enakovredne umetnine – je slej ko prej v tem, da se gledalcu približa s svojo resnichnostjo oziroma, she bolje, da se v njegovi zavesti predstavi in zasidra kot obche resnichnosti. Kako umetnik, v tem primeru slikar, to dosezhe, je manj pomembno, cheprav je seveda tudi zanimivo. Potem ko chlovek dojame in z vso resnobo registrira sporocho podobe, ga naravna radovednost spodbuja tudi k vprashanjem o tem, iz kakshne dozhivljajske snovi chrpa slikar, po kakshnih miselnih poteh ter s kakshnim pojmovanjem in obvladovanjem slikarskih sredstev je dospel do svojega izdelka oziroma do trenutka, ko je občutil, da na svojem platnu ne more dodati niti poteze vech. Tako sprashevanje je sestavni del spoznavnega procesa, ki ga ponuja umetnost, in gledalcu tudi omogocha, da do neke mere objektivno preveri lastnosti, se pravi, vrline in slabosti predstavljenega dela. Primarna pa kot recheno, vedno ostaja podoba kot celota, s svojo chloveshko resnichnostjo ali neresnichnostjo.

Ni nakljuchje, da te misli, ki nikakor niso nove, s poudarkom obujamo ravno ob slikah Marjana Skumavca. Govorijo nam tisto, kar od slike prichakujemo, in razodevajo nam, da za njimi stoji slikar, ki nima pred ochmi nich drugega kot svojo slikarsko izpoved. Odtod tudi njihova resnichnost. A che ponavljamo to besedo, s tem seveda nikakor ne mislimo na kako realistischno maniro ali na tako imenovano podobnost z realistischnimi predmeti in prizori. Ne da bi se spushchali v kakrshno koli stilno analizo, ki mi tudi ne pomeni dosti, hochem samo rechi, da verjamem Skumavchevemu videnju stvari in tudi njegovim prividom. Kajti vse to je naslikano z veliko zanesljivostjo, z ustreznim znanjem in preprichanjem.

Kar zadeva »vsebino« njegovih slik, se bo verjetno komu zdela nenavadna, izzivalna, shokantna, cheprav je vzeta neposredno »iz zhivljenja«, in to zelo obichajnega. Ko slika pijance, pohotnice in samomorilce, se v resnici bori proti zhalosti, tegobnosti in umazaniji chloveshkega zhivljenja. Bori se tudi proti lastnim občutjem, ki mu jih vsiljuje svet. In s tem, ko jih s svojim chopichem fiksira, jim podeljuje resnichne dimenzije in v bistvu visoko zmaguje nad grdobijo tako imenovane realnosti. Skumavcheve slike nochejo ugajati v preprostem pomenu besede. In che se motivi na njih ponavljajo, se ne ponavljajo zato, da bi se z majhnimi variacijami serijsko prodajale po umetnostnih kramarijah. S svojim hotenjem in s svojimi konkretnimi podobami se Marjan Skumavc kazhe kot zelo samosvoja, pristna in tudi zelo osamljena postava v sodobnem slovenskem likovnem svetu.

Marjan Skumavc

LIKOVNA DELA /REPRODUKCIJE/

- 1 Ring, 2005, akvarel – pastel, 55x55 cm
- 2 Kegljach, 2004, olje, 50x60 cm
- 3 Krchma, 1996, olje, 50x70 cm
- 4 Krchma, 1996, akvarel – pastel, 50x70 cm
- 5 Krchma, 1995, akvarel – pastel, 50x70 cm
- 6 Na obali, 2005, olje, 65x50 cm
- 7 Krchma, 2005, akvarel – pastel, 60x55 cm
- 8 Biljard, 2005, akvarel – pastel, 110x55 cm

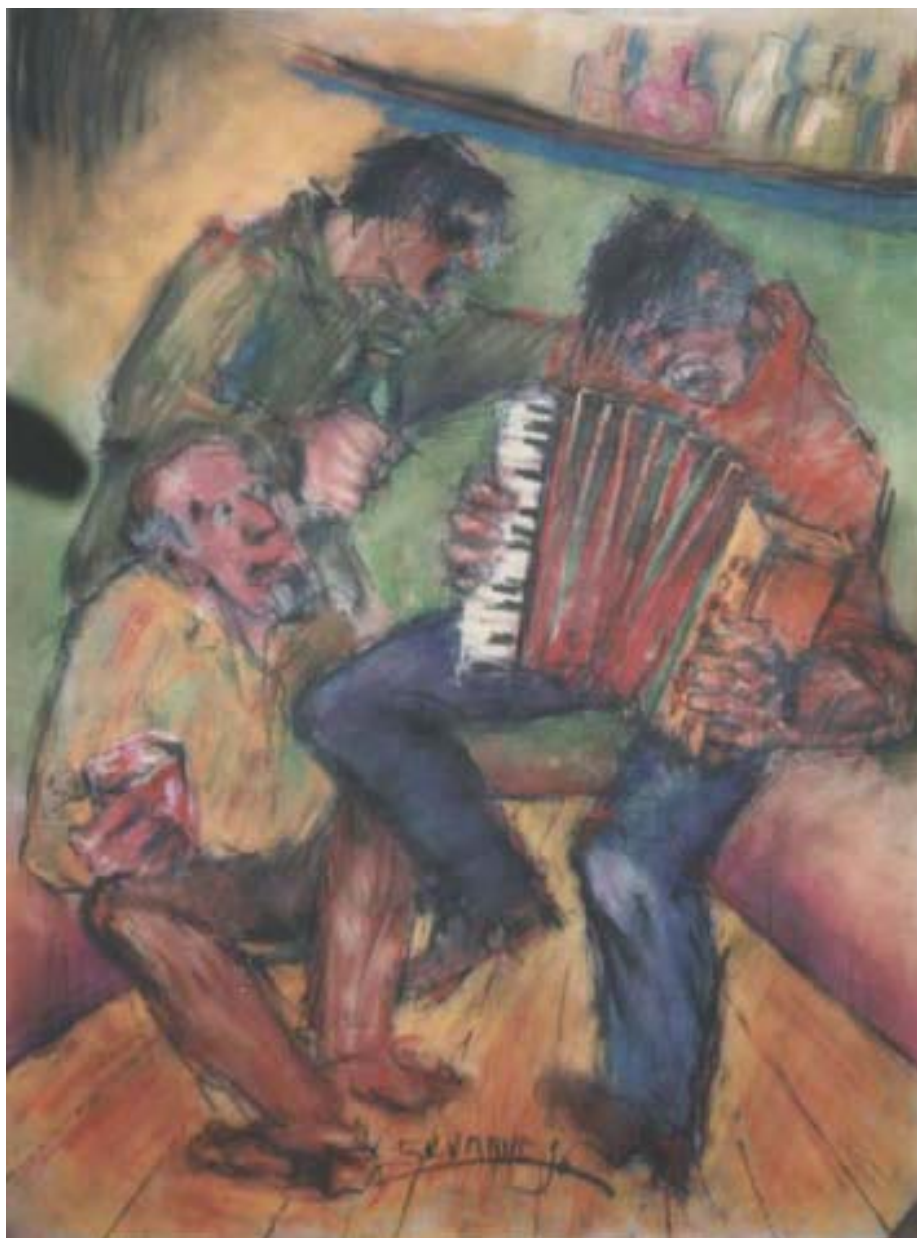
Naslovnica

- 9 Vinska trta, 2005, akvarel – pastel, 50x65 cm

Marjan Skumavc – slikar, grafik, risar in karikaturist – je bil rojen 24. maja 1947 v Jurkloshtru na Shtajerskem. Mladost je preživljal na Notranjskem in Gorenjskem. Na Jesenicah se je izučil za zidarja. Kasneje se je vpisal na sholo za oblikovanje v Ljubljani in jo konchal leta 1967. Na Akademiji za likovno umetnost je diplomiral leta 1972, specialko pa konchal leta 1974. V mladosti se je ukvarjal z borilnimi športi (prvak Jugoslavije v boksu, tezhka kategorija). Vrsto let je bil zaposlen kot novinar dnevnika *Delo* (urednik »chrne kronike«, za katero je pisal tudi nekoch znamenito rubriko *Mala nochna kronika*). Bil je tudi chlan gasilske ekipe ChGP Delo. Zdaj je upokojen in slika vech kot prej – v Ljubljani, v Istri in na Shtajerskem. (Op. ur.)

Ciril Gale

OD SILVER KIDA DO PETRA KLOPOTCA

(Akad. slikar Kostja Gatnik kot avtor stripov in karikaturist)

Na stripski strani *Ljubljanskega dnevnika* je v 60. letih prejšnjega stoletja začel svoje stripe objavljati tudi Kostja Gatnik, čigar ime je danes zhe ena od legend slovenskega stripa in karikature. Rojen je bil v Ljubljani 11. 9. 1945, diplomiral je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Čeprav je razstavljal tudi slikarska dela, se je bolj posvetil popularni kulturi: karikaturi, stripu, ilustraciji, fotografiji, graficnemu oblikovanju, opremi, scenografiji.

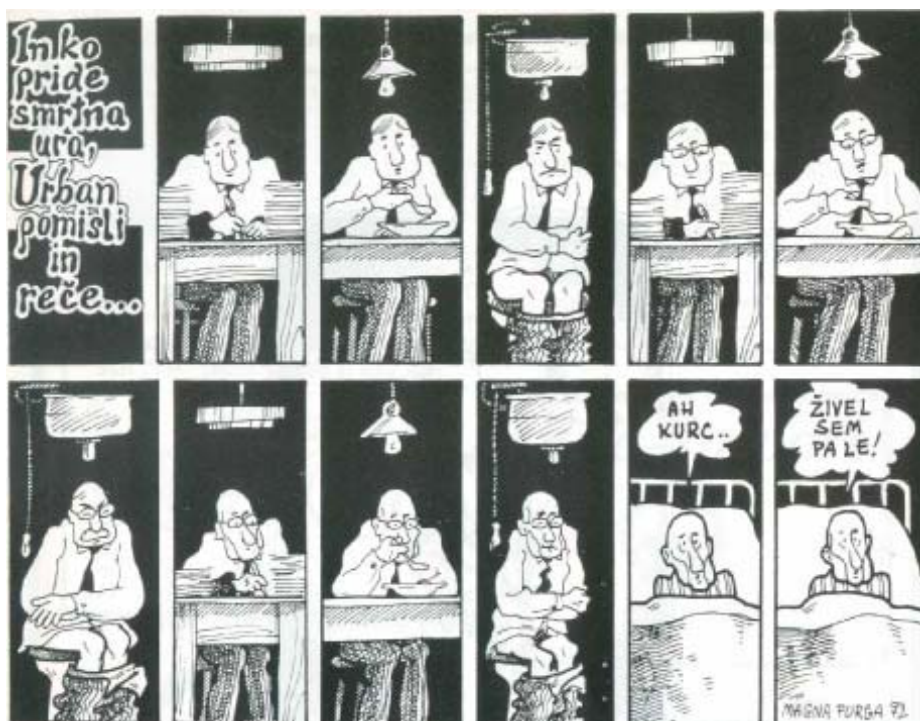
»Ko sem bil majhen, so v stripih vedno zmagovali kavboji,« je Gatnik povedal v pogovoru s piscem teh vrstic, »jaz pa sem navijal za Indijance, zato sem začel risati svoje stripe. V teh so potem Indijanci gotovo zmagovali... Leta 1965 sem v *Ljubljanskem dnevniku* objavil strip *Silver Kid*, svojevrstno parodijo na vesterne, ki jih je bilo takrat pri nas izredno veliko. Kot študent sem se prezhiviljal z risanjem ilustracij in stripov.« (*Silver Kid* je izhajal okt. – nov. pod psevd. Janez Marin). Tako je v stripskem tedniku *Zvitorepec* leta 1966 objavil obširno priredbo v realističnem stilu po Jalnovem romanu *Bobri*, sledila pa je parodija tedaj zelo popularnega filmskega agenta *Janez Blond* (prvi in drugi del, *Zvitorepec*, 1967, 1968). Za filmsko-televizijski tednik *Stop* je narisal strip *Srce, ki ljubi* (1973). V mladinski reviji *Antena* je ilustriral zgodbe, v humorističnem tedniku *Pavliha* pa je objavljaj karikature. Ko je *Pavliha* leta 1970 spremenil svojo graficno podobo, je v njem objavil strip *Peter Klepec*, karikirano parodijo junaka iz slovenske ljudske mitologije, ki se v stripu pojavlja tudi pod imenom Peter Cllepez in Peter Klopotec. Zacetek Gatnikove knjizhne ilustracije je v Scottovem romanu *Ivanhoe* leta 1974. *Magna Purga – danes in nikdar veche* je naslov zbirke njegovih krajših satiricnih stripov, ki je izshla leta 1977 (razshirjeni ponatis 1997 – dodan strip *Srce, ki ljubi*). S knjigo Sashe Vegri *Jure Kvak kvak* (1975) je v ilustracijo za otroshko knjizhevnost uvedel elemente stripa (oblachke). Za ilustracijo mladinskih knjig je dobil Levstikovo nagrado (1982), za strip pa nagrado A. Maurovicha (1984). Moderna galerija v Ljubljani je leta 2004 priredila retrospektivno razstavo Gatnikovih del s področja stripa in oblikovanja.

Gatnikov stripski opus sicer ni posebno obsezhen, saj je stripe risal v glavnem v mlajshih letih, vendar se je zapisal v zgodovino slovenskega stripa in karikature kot prodoren, izviren in duhovit avtor z mochno satiricno noto. Vse njegovo risarsko delo je zgled profesionalizma, enakovrednega tovrstnim dosezhkom v mednarodnem prostoru. Stripe je najvech risal v karikaturisticnem stilu, sorodnem tedaj zelo popularnemu »undergroundu« (kot avtorje, ki jih je posebej cenil, je navedel ravno »amerishke undergroundarje«: Roberta Crumba, Gilberta Sheltona in Claya Wilsona). Kot scenarista sta pri nekaterih njegovih stripih sodelovala knjizhevnika Milan Jesih in Marko Shvabich.

Kostja Gatnik

IN KO PRIDE SMRTNA URA

/strip – karikatura/

Ivo Antich

JANEZ & JOVAN

/strip – karikatura/

Andrej A. Golob

TE DNI

Radio Shkorpion

1991 MHz

- 00.00 – **Nagovor**
- 00.05 – **Zagovor**
- 00.10 – **Besede, besede, besede**
Predvajali bomo politične govore, da boste lazhje zaspali.
- 02.00 – **Chveka, chvek**
Ker boste vi spali, bodo vaši znanci lazhje povedali, kaj mislijo o vas.
- 03.00 – **Alo, alo**
Zbudili bomo znanega politika in mu zastavili nagradno vprašanje:
ali veste, koliko je ura?
- 03.15 – **Etnofonija**
Izvirna ljudska glasba v izvedbi skupin Izplakovanjeglave, Praznaslamaouspehu,
Evropazgubamoja, Popotehkanalizacije, Stoletjeskomin in drugih.
- 05.00 – **Misel dneva**
Jutro se prebuja, ptichki zhvrgolijo...
- 05.10 – **Svetla prihodnost**
Deset nasvetov, kako oditi v nov dan in ostati živ.
- 05.20 – **Misel dneva** (ponovitev)
- 05.30 – **Svetla prihodnost** (ponovitev)
- 05.40 – **Misel dneva** (ponovitev)
- 05.50 – **Svetla prihodnost** (ponovitev)
- 06.00 – **Dost mam** (kviz)
Koliko ste si zapomnili zadnjo uro našega nočnega programa?
- 06.30 – **Gremo v sluzhbo**
Polke in korachnice za lazhjo pot do dela.
- 08.00 – **Opomnik**
Ne pozabite: zachel se je nov delovni dan.
- 08.05 – **Memento mori**
Minute molka za vse, ki nimajo te sreče in chasti, da lahko sluzhijo nadrejenim.
- 08.10 – **Zvok nash vsakdanji**
Ropotanje strojev, brnenje telefonov, shkripanje z zobmi, shelestenje mesečnih planov, brenchanje shefov, sikanje podrejenih, jezijkljanje prijaznih strank, padanje standarda, kockanje veljakov, streljanje civilistov in druga popularna glasba.

- 13.00 – **Ljudske novice**
Poročila o delovnih zmagah slovenskega naroda in imperialistichnih sil v prvih urah tega dne.
- 14.00 – **Zvok nash vsakdanji II**
Nadaljevanje dopoldanske oddaje.
- 18.30 – **Ljudske novice II**
Zaključna poročila o nenadkriljivih uspehah združenih sil delovnih ljudi.
- 19.00 – **dr. Hecko Smeh**
Da boste vedeli, kaj se je zares dogajalo med dnevom.
- 19.20 – **Nebesne razmere**
Kako bo vreme vplivalo na civilizacijo.
- 19.25 – **Kult + ura**
... to nasha je kura.
- 19.35 – **Shport ni shah**
Kako so se rekreirali drugi.
- 19.45 – **Lahko noch, otroci**
Pravljice nashe vsakdanje, za velike in male.
Pipoveduje: Svetlovid Poslanec.
- 19.55 – **Blazheni**
Molimo skupaj k nashim oblastnikom, da nam vsaj nekaj revshchine pustijo she za jutri.
- 20.00 – **Da ne bo bolelo**
Nekaj receptov za sozhitje narodov v vashi družini.
- 20.15 – **Velika usta**
Novi recepti nashih babic za vse, ki radi jeste prepozno.
- 20.30 – **Evropski koncertni nokturno**
»Velesila«, simfonija v ajs molu. Neposredni prenos iz Bruslja.
- 21.30 – **Dober vecher, slovenshchina**
Kletvice in druge nizhje pogovorne besede za lazhje izpovedovanje srda in podobnih stanj.
- 21.45 – **Pomagajmo si**
Kratka radijska igra o raju na Marsu; 1000. ponovitev!
- 22.15 – **Vroche serenade**
Tezhkometalci, alternativci, elektronci in drugi za prijetno sprostitiv.
- 23.15 – **Vecherni izlet**
Sprehod na balkon in ogled nochne idile.
- 23.25 – **Zvok nash vakdanji III**
Preden poskusite zaspati, se spomnite vseh prisrchnih trenutkov zadnjih 1440 minut.
- 23.45 – **Ljudske novice III**
Nepomembni popravki zaključnih poročil o ganljivih dosezhkih družbe.
- 23.50 – **Klobasa**
Sklenimo dnevokrog z venchkom pripetljajev iz sveta in tujine.

Bogdan Novak

NOVINARSKÉ RACE

(anekdote)

CHERNELCH Vojko

Vojko Chernelch je bil odgovorni urednik *Dnevnik*. Kadar je odshel iz hishe, pa ni hotel, da to opazijo, je položil na svojo mizo razgrnjen časopis, nanj pa svinčnik in ochala. Potem je odshel na pivo.

Kdor je pokukal v njegovo sobo, je bil preprichan, da se bo vsak hip vrnil, saj je dobil vtis, kot da je Vojko še ravnokar bral časopis in je samo nekam za hip skochil. Saj je še ochala pustil na mizi!

Ko je bil Chernelch zhe urednik pri *Delu*, je rad rekel, da so dobri samo tisti davki, ki jih ljudje z veseljem plachujejo.

»Che bi bil politik,« je rekel, »bi uvedel davek na zhensko lepoto, pri moshkih pa na potenco. Tekmovali bi, kdo bi na davkariji vech vplachal!«

CHONTALA Borut

Na vsejugoslovanskih grafichnih igrah v Dalmaciji je bil tudi tedaj še mlechnozob novinar *Dela* Borut Chontala. Vrgel je oko na kolegico Jozho, ampak ona mu je rekla: »Chonti, a vidish tistole akacijo? Prej bo ta padla kot jaz!«

Sredi nochi se je v taboru zaslislhalo vztrajno trkanje: tok, tok, tok! Vsi so se zbudili in prishli na plano s svetilkami, da bi poiskali nadlezhno zholno.

Nashli so okajenega Chontija, ki je kot v transu sedel pri akaciji in jo skushal posekati s tabornishko sekirico. Tok, tok, tok ...

Ko je bil še pomochnik urednika centralne redakcije *Dela*, je Borut Chontala vozil prastar citroenov ami. Bil je ves nesrechen, ko so mu zacheli rjaveti pragi, pa tudi v samonosni shasiji so se na dnu zachele kazati luknje.

Nekega dne je prishel v sluzhbo ves zharech.

»Sem zhe zrihtal amija,« se je pohvalil.

Pragove in vse votle dele shasije je preprosto zalil z betonom.

K srechi se s svojim »blindiranim« avtom ni nikoli zaletel.

CHUCHEK Janez

Ko je bil Janez Chuchek she urednik zunanje politike v *Dnevniku*, je njegov kolega Marko Spazzapan rad dejal:

»Janez ima zobe kot bisere.« Za hip je pomolchal, potem je dodal: »Tako redke, tako redke ...«

Plache novinarjev so bile na zacetku sedemdesetih let odvisne zdaj od tega, zdaj od onega merila. V *Dnevniku* so nagrajevali po tipkani vrstici. Janez Chuchek je bil mojster za kovanje novcev.

Ko se je peljal iz Medvod v sluzhbo, je videl manjsho prometno nesrecho in o njej napisal trideset vrstic.

Potem so rekli shefi, da to ne gre, in so zacheli plachevati po zvrsteh. Novica toliko tochk, chlanek toliko, komentar toliko...

Chuchek se ni dal. Za prvo stran je napisal chlanek o zametih v New Yorku, na kroniki je objavil vestichko, da je davi v Medvodah padlo pet centimetrov snega, kar je v prometu povzrochilo veliko zmedo in zastoje.

Pa je spet shtel cekine.

Vsi uredniki so bili skoraj obvezno chlani partije. Chuchek pa se ni vchlani, cheprav so ga vabili. Nekoch je sedel v centralni redakciji *Dnevnik*a in v eni roki drzhal Mao Ce Tungovo knjizhico, ki jo je glasno komentiral:

»Kako so brihtni ti fantje v partiji! Kakshne globoke misli! Chlovek bi si kar zhelel postati tako bister fant, kot so tile komunisti. Ah, fantje, pejmo v Pegelzen na pivo, mene je ta modrost kar uzhejala.«

Ko pa je izshlo znamenito pismo Izvrshnega biroja CK ZKJ in Josipa Broza Tita, so se stvari zaostriale. Chuchek je moral zaprositi za sprejem v partijo, sicer bi izgubil urednishko mesto. Svojo proshnjo je prebral na glas in se je glasila nekako takole:

»Komu zvoni? Tako se je vprashal veliki pisatelj Hemingway. In tako se moramo vprashati tudi mi danes. Zvoni tebi ali meni? ... Zato prosim za sprejem v Zvezo komunistov Slovenije.«

In so ga sprejeli.

Janez Chuchek je imel v *Dnevniku* dolgo tezhave z besedo mera. Namesto da bi meril pijacho z litri, je neprestano pisal o »podvzemanju mer«. Ko je spet enkrat zapisal v *Dnevniku* to grdo frazo, ga je po telefonu poklical general Jaka Avshich.

Najprej je Chuchka nahrulil, potem pa mu je zgrozil, da ga bo dal ustreliti, che bo she kdaj namesto ukrepa zapisal »mero« in »podvzemati mere« namesto ukrepanja.

Od takrat si je Janez zapomnil, kaj je mera in kaj ukrep.

Tehnichni urednik Janez Shuster – Shuco pa je pikro pripomnil:

»Lahko je tebi, Janez, ko imash za inshtruktorja slovenshchine kar generala!«

Ko je Janez Chuchek odshel iz *Dnevnik*a na *TV Ljubljana*, je naglo zaslovel kot voditelj vechernega dnevnika, ker je pogosto na koncu oddaje dejal:

»Pa ostanite she naprej z nami!«

Ta njegov pozdrav je postal tako zelo priljubljen, da so ljudje zacheli ob zacetku dnevnika sklepati stave, ali ga bo na koncu izrekel ali ne.

Nekateri so celo zacheli govoriti, da je ta pozdrav le shifrirano sporočilo njegovi družbi. Kadar ga izreče, gre v družbo, kadar ga ne izreče, gre domov.

DERMASTIA Matija

Matic Dermastia, znani kosharkar in *Delov* urednik, si je rad izmisljal zgodbice, zato so ga krstili za Andersena. Včasih se je vozil v ruski volgi, kajti edino v njej je lahko stegnil noge. Ko se je vozil she v fichku, je pravil, da je odtrgal sprednji sedezh in vozil z zadnje klopi.

V centralno uredništvo je po telefotu prishla fotografija prototipa terenskega avta lade nive, za katero so Rusi napovedovali, da jo bodo zacheli izdelovati chez nekaj mesecev.

Shef deska Bogdan Novak je pokazal fotografijo Maticu, ki pa si ne bi zaslužil vzdevka Andersen, che ne bi dejal, kot bi mignil:

»Pa ja! Poznam! Ravno prejšnji teden sem jo vplachal!«

DOBERSHEK Tit

Tit Dobershek se je vrnil z dopisnishkega mesta v Moskvi. Rad bi shel she kam za dopisnika, toda v *Delu* so ga dolochili za odgovornega urednika. Tedaj je Tit objavil v *Sobotni prilogi Dela* uvodnik o sovjetskem vplivu v Afriki. Sobotni uvodnik je imel takrat na zacetku vsakega odstavka krepko veliko zacetno chrko. Kdor je prebral te chrke v Dobershkovem komentarju, je dobil akrostih: BOJ SE RUSOV.

V Centralnem komiteju so znoreli, Dobershku so grozili z zaporom, a chez shtirinajst dni so se Rusi nenapovedano vmeshali v afrishke zadeve z orožjem.

Dobershek ni postal odgovorni urednik *Dela*, ampak so mu izpolnili zheljo: poslali so ga za dopisnika v Nairobi.

DOLNICHAR Boris

Glavnega urednika *Dela* Borisa Dolnicharja so kolegi krstili za Pishuko.

Vedno, kadar ga je kaj zachudilo, je rekel:

»Uuuu, pishuka! A res?«

Na urednishki seji mu je pomochnik glavnega urednika Miro Poch nekoch v jezi rekel:

»Ti, Pishuka, bod pa kar tih!«

Od takrat je bil za vse Pishuka.

Ko je bil Boris Dolnichar she odgovorni urednik *Dela*, je le redko napisal kakshen chlanek. Enkrat pa je v tednu dni napisal kar tri.

Najprej je v *Delu* objavil novichko, da je izshla knjiga *Muharjenje*.

V naslednjih dneh je na kulturni strani objavil chlanek o knjigi *Muharjenje*

Svoje delo je kronal z razshirjenim prikazom knjige *Muharjenje v Knjizhevnikih listih*.

Dolnichar je bil namrech tedaj tudi predsednik *Ribishke zveze Slovenije*.

GAMZE Marjan

Novinar *Dnevnika* Marjan Gamze je dolgo zidal hisho. Vanjo je vložil vsak prihranjen dinar. Njegov najbolj priljubljeni stavek je bil:

»Spet sem prekratek, da bi si kupil streshnike.«

Vedno je bil prekratek, zato pa je imel dovolj dolgo shpago, da je shel s prijatelji na pivo.

GORJUP Mitja

V spomin na prezgodaj umrlega glavnega urednika *Dela* Mitja Gorjupa je *Drushtvo novinarjev Slovenije* vsako leto organiziralo Gorjupove dneve, letno srechanje slovenskih novinarjev.

Medtem ko so chlani drushtva razpravljali pozno v vecher, sta se znani *Dnevnikov* novinar in televizijska voditeljica umaknila v bazen hotela *Toplice*. V temi sta v Adamovih kopalkah ob robu bazena plavala v neobichajnem polozhaju.

Hkrati z novinarskim srechanjem je bil v *Toplicah* seminar za duhovnike, ki so si za zvecher rezervirali bazen. Ob dogovorjeni uri so drug za drugim s sklenjenimi rokami prikorakali v prostor z bazenom. Prizhgali so luchi in zagledali parchek v intimnem polozhaju.

Duhovnik, ki je bil na chelu, se je obrnil; kakor so prishli, so tudi odshli v gosjem redu in zadnji je ugasnil luch.

Preden so alarmirali vodstvo hotela, se je parchek zhe umaknil na varno.

Glavni urednik *Dela* Mitja Gorjup se je rad shalil s plavookci.

»Oh, kakshne lepe modre oči imate! Vi ste pravi chlan nashe stranke. Shkoda, da nimate she pshenichnih las!«

GRUDEN Igor

Urednik *Dnevnika* Marko Spazzapan je rad ljudem dajal vzdevke, da jih je lahko v pogovorih omenjal, ne da bi vsakdo vedel, o kom govori.

Za Igorja Grudna je izumil ime Dekabrist.

(Gruden je sicer december, toda med francosko revolucijo se je imenoval decabre, dekabristi pa so bili ruski revolucionarji, med njimi tudi Dostojevski).

GUZELJ Igor

Teleks je ob katastrofalnem potresu v Chrno goro poslal novinarja Igorja Guzelja. Vrnil naj bi se nekaj ur pred zadnjim rokom za oddajo rokopisa.

Uredništvo *Teleksa* se je usedlo v bife *Shibenik* in ga čakalo. Igor je prishel precej pozno in v uredništvu takoj zachel pisati reportazho. Potrebovali so kakšnih devet strani rokopisa in fotografije.

»Boste videli,« je rekel namestnik glavnega in odgovornega urednika *Teleksa* Bogdan Novak, »Igor se bo zdaj kakshne tri strani rokopisa ogreval, potem bo zachel pisati, kot se spodobi. In zagotovo bo izročil predolg chlanek. Vedno mora najprej nekaj strani filozofirati, preden posezhe v bistvo.«

»In zadnji hip bosh moral krajshati,« se je rezhal redaktor Aljosha Vrechar.

»To sploh ni problem,« je odvrnil Novak. »Prechrtal mu bom prve tri strani, na katerih nikoli ne pove nich bistvenega. Kar bo ostalo, pa bo odlichen chlanek.«

»Ej, che bosh to naredil, ti placham rundo,« je rekel Bogi Pogachnik iz *Gospodarskega vestnika*.

Igor Guzelj je prinesel dvanajst strani dolg chlanek s polurno zamudo. Novak je prechrtal prve tri strani, preletel ostanek chlanka in ga oddal v tiskarno.

Bil je odlichen chlanek, ki je med bralci vzbudil veliko zanimanja. Igor pa Novaka zaradi tega she danes postrani gleda, chesh da mu je prechrtal najboljši del reportazhe.

Bogdan Novak

MISLI V TABLETAH

Izbrani aforizmi

*Trikrat po enega na dan.
Pred uporabo se posvetujte s svojim
psihiatrom ali z dezhurnim psihologom.*

Aforizem je grenka pilula v chokoladi.

Ali si predstavljate, kakshna tishina bi nastala v skupshchini, che bi poslanci govorili samo o tistem, na kar se spoznajo?

Atomska bomba je kot lev v kletki. Vedno se bojimo, da ga bo kak norec odklenil.

Balet je samo barski program za fino družbo.

Bedaki umirajo, norost nam ostaja.

Bil je cenjen pisatelj. Manj ko je pisal, bolj so ga cenili.

Bil je heroj. Junashko je dal zhivljenje za podjetje. Pokopali ga bomo s sluzhbenim avtomobilom.

Bil je satirik, dokler ni postal panegirik.

Bil je tako domishljav, da se je dal prositi, preden je sprejel podkupnino.

Bil je tako pijan, da je mislil, da igra simultanko.

Biti profesor je strashno. A she strashneje je biti upokojen profesor.

Blagor ubogim na programu!

Bogatashi prisegajo na evolucijo, revezhi na revolucijo.

Bog je dal chloveku svobodno voljo. Slovenska duhovshchina bi rada to bozhjo napako popravila.

Bolechina drugih nas vchasih bolj peche kakor nasha.

Bolje s psa na konja kot s konja na psa.

Cepec je cepec, pa če ga pogledash od spredaj nazaj ali od zadaj naprej.

Ceste največkrat pripeljejo do pokopalishcha.

Chakamo na stranko krshchanskih socialistov. Po tistem, ko smo 45 let zaman chakali na krshchanske komuniste.

Che bi bile vse gobe strupene, ne bi bilo zastrupitev z njimi.

Che bi delili pamet v tabletah, bi jo mnogi morali jemati trikrat na dan po dve tableti.

Che bi lahko z besedami gnojili polja, bi bili največnji izvozniki hrane.

Che imash Ksantipo doma, ti ni treba hoditi po modrost k Sokratu.

Che je Aristotel imel prav, da oblast kvari chloveka, potem me ne chudi, da nashi politiki zaudarjajo kot kvargelj.

Che je list lahko utrgan, a je shteker potem odshtekan?

Che je literatura zrcalo zhivljenja, potem smo pri nas največji ponarejevalci zrcal.

Cheprav je bil slab gospodarstvenik, si je v enem letu prigospodaril vilo in avto.

Cheprav so nam unichili preteklost, nam she vedno obljublajo lepsho prihodnost.

Chesar se Janezek nauchi, to mu Janezi s prosvetno reformo spremenijo zhe chez tri dni.

Che z lovcem vzamem kraljico – bodo kralju pognali rogovi?

Che zhe mora biti v ustavi zapisana pravica do prekinitve nosečnosti, potem menim, da bi morala biti zapisana tudi pravica do zacetja nosečnosti, che se fino izrazim ...

Chuden je ta svet, v katerem geniji rodijo idiote in idioti genije.

Danes je she vedno aktualen star vic. Kaj je to: chrno je in trka na nasha vrata? Svetla prihodnost.

Darwin ni imel prav. Nimamo vsi za prednike opic. Eni imajo srake.

Delavec je zgodovinski pojem sedanjosti.

Denarja je na pretek. Le v napachnih rokah je.

Dober diplomat je tisti, za katerega si drugi opechejo prste.

Dobil je pet let, ker je ponaredil svoj podpis. Baje je bil blagajnik.

Dobra svecha gori tudi v slabem svechniku.

Dobra vaga v nebesa pomaga. Pa na cesto tudi.

Branko Lipnik

POPOLDANSKI EPIGRAMI

Direktorju

Stvar je porazna,
ampak tako pach je,
genijev ni, kultura ima hibe,
najbolje, da grem na Karibe!

Rezhiserju

V gosposki lozhi shtiri ure zhe sedim,
besed vech ni, le luch in dim,
sladkosti sem zdaj za leta sit,
she iz drugih dajte norca brit!

Arhitektu

Vali se iz pipe prazen dim:
Kaj velikega naj she storim?
Glavo dviguje spet ta svojat,
beton zalije naj do vrha grad!

Leksikografu

Pomoch orjak odkloni prav po nashe,
imena kar z lopato noter bashe.
Da so luknje v vrechi? Prazne flance!
Kljub vsemu, prosim tolerance!

Veseljaku

Je plesal, je zhvizhgal,
po plochniku skakljaj,
rezhal se shiroko,
chasopise zazhgal.

Sindikalistu

Se boril za delavske pravice,
lastnini zdaj, ali je za vice?
Morda pa nima kam domov –
kje pa, vazhen je ulov.

Pevcu

Glas zadoshcha za kratek tek,
odpira usta na playback,
zamuja zhe za cel refren,
pa kaj, vazhen dolar je zelen.

Novinarju

Jezik je moral biti fool,
manire, jasno, vedno cool,
zapihal nov je veter, a ni mu mar,
le plashch obrne, postane pridigar.

Komediografu

Nekoch učitelj in she kaj,
nasedel je v poslanski raj,
zdaj solze tochi za prejsnjho chast,
a zmaga ga sladkost – oblast.

Sredincem

Che ni tich in ni ne mish,
lahko kot netopir kar dobro shaja,
sicer bo zhrtev krvosesov sam,
kdor kot poshten sredinec vztraja.

Igralcu

Igralec prve klase, vech ni dvoma,
obvlada vse, visoke igre in reklame,
ko cash pobere vse Dravske banovine,
kakshne, ob letu osorej, so zdaj skomine?

Zelenim

Poganjek vitek, mlad, zelen,
dekletom bil je zazhelen,
postal razvajen debel plevel,
na stolah dveh bi zdaj sedel.

Poslancem

Umetnik in shportnik, pripravno orodje,
to dobro vedo tudi nashi gospodje,
na koncertu, tribuni vazhen je pomp,
pred kmeta, shiviljo ne stopi vech lump.

Zaveznikom

Pogoltnost je kriva te nesreche,
na sladke jagode, chrne in rdeche.
Brez panike, zakaj ta hrup,
saj drug drugemu smo protistrup!

Ministrom

Ste zopet novcev strigli nam peroti,
zachuda zdaj prevech me to ne moti,
saj kot pri moji dragi se pridusham,
da raje nosim vas, kot pa poslusham.

Jezikoslovcu

Da delal tekst bi, orodje izbira:
pero je pravo ali mar sekira?
Jeclja zdaj mladezh, besede ishche,
zdaj ve: dovolj je toporishche!

Birokratom

Mnozhi se trot v pisarni skrit,
a ravnotezhje v naravi mora bit,
zato chebela pridna, brez dopusta,
garaj, da njih ne bodo prazna usta!

Konjerejcem

Konjichi so postali krave,
je molzlo zhe kar pol drzhave,
cekinov vech ni zdaj zhvenketa,
spomenik naj bodo ta kljuseta!

Sadjarjem

Medtem ko shtejemo si bushke,
pomeshali smo jabolka in hrushke.
Kako se znajti v tej chezhani?
Drevo pomladi novo nas ohrani.

Boksarjem

Kroshe z leve ali desne,
pa she tri korake plesne,
za direkt ni vech mochi,
bi moral gledati v ochi!

Sholnikom

Evalvacija, kurikulum, edukacija,
pa she kakshna akrobacija,
pomaga zdaj mi andragog,
kljub temu ostal sem praznih rok.

Sholarjem

Retorika bo kmalu v mali sholi,
spretno roke kar mirno v zhep,
in che stari bodo zopet tiho,
dobimo she delavnico za psiho!

Trgovcem

Zhe od nekdej, da reshili bi si glavo,
menjavali smo kralje, celo boga, zastavo,
zdaj moramo she v zadnji punt,
saj jezik dajete za mali grunt!

Oblikovalcem

Samo en list je bil dovolj
za kazhipot pod nashe lipe,
a cvetje tuje raje trga brat fakini,
zdaj vech ne vem, al' Flamec sem al' pa Turchin.

Vizionarju

Ko volku shkrbina zadnja izpade,
brzh ovce iz ograde,
a glej, zdaj volkec glasno vpije:
Nazaj, saj vi ste brez vizije!

Vsem nam

Ni vech besede oprostite,
ni moja zmota, vi greshite,
medalj na kupe in brez napak,
tako je genij zhe kar vsak.

Tenisachem

Zachel je raj iskati kot ministrant,
ni shlo, zato zamenja hitro gvant,
gradil je ceste, proge v napachno smer,
zdaj tenis shpila in ni zamer.

Vegetarijancem

Meso samo v nedeljo in na kredit,
veseli smo se shli napit,
spet zelje, repa, zhganci,
s kreditno kartico vegetarijanci.

Krojachem

Tezhko krojiti je po zadnji modi,
che revolucija tako oshabno hodi,
in che ne mara zhametnega stila,
za njo je le zmuzljiva svila.

Zhejnim

Za vince prazen shtefan prosi krotko,
dobi zdaj viski, drugih vodko,
zvrti se glazhu, iz roke skochi,
vroche-hladno in revezh pochi.

Filozofu

Balonar visoko leta, vsa mu chast,
domacha prst mu je balast,
Ameriko odkriva zhe dvajsetich,
a ne verjame, Lacanov tich.

Sladkosnednim

Smo kradli sladke hrushke iz omare,
eni zvita, drugi lachna mladezh,
vprashanje veliko nas she danes tare:
komu grenko oblezhi v zhelodcu sadezh?

Evroskeptikom

Sosedu naj she koza crkne!
Ta vrocha zhelja je doma povsod,
zato kvishku glavo, ponosno stopi,
saj to je star dokaz, da smo v Evropi!

Zhivchnim

Doma, v sluzhbi vlada stres,
v glavi pravcati potres,
she kino, plazho in smuchishche
takoj zamenjam za dvorishche.

Ivo Antich

EPIGRAMIZMI: ANTI(CH)KRONIKA

SLOVENIZMI

CARANTAÑA
(Korantanija?)

Po shpansko: stara grda zhenska.
Zveza karantansko-slovenska
z Iberci, ker so se zhe Baski
skrivali v korantovski maski?

ARKANUM
(tripanosom?)

Priletela muha céce
gor v stari podalpski stan je
in zdramila s pevske lece
jugoarkadijske sanje.

PRAZ(NICH)NA EMONA

Praznik sredi poletja,
enkratnost dozhivetja:
opustela Emona,
kuzhno soparna »mona«...

USTANOVITELJ EMONE

Kmalu res ne bo vech dvoma,
da je bil Venet tudi Jazon,
saj to ime v krogu dóma
Venetov znano zveni: JAZ-ON.

PREPOZ(NAV)NOST

Prepoznavnost mikrodržhve
sredi globalne »nove krame«:
shtevilne alpsko-krashke jame,
polne zgodovine krvave...

FORMER YUGOSLAV REPUBLIC

Slovenija bi svojo
prepoznavnost reshila,
che bi le kratico FYR
pred imenom nosila.

SPOMENIK KULTURE

Kako? Cukrarna?
Je to – kavarna?
Ne, le nevarna
bede tovarna.

PARANOJA

Para z gnoja
je lahko vzrok,
da vdre v obtok
paranoja.

KINO »WITCH«
(Lj., apr. 2005, film *Propad*)

Hitlerja niso
charovnishke sile,
morda pa bodo
ta kino reshile...

BARJANSKO SVETOVLANSTVO

V potemkinovskem Koloseju
se podkrimskemu pigmeju
v sejmarskih hangarjih le zazdi,
da kot kolos zhe v svet shrtili.

KOLOSALNI KOLOS

Oglasha se strah ljubljanski,
da novi kolos kolizejski
bo Evrope konj trojanski
v luknji zaprashedi, muzejski.

DOMACHI TUJCI

Najbrzh komu ustreza,
da se ta problem razteza:
domorodci in tujci –
kot Tutsiji in Hutujci?

MED PRAVICO IN PRAVOM

Tudi v raju pod Triglavom
boj med pravico in pravom:
pravna projekcija raja,
che smisel zhitja je – kraja.

OSAMA

Katera je torej vechja pridobitev:
osvoboditev, osamosvojitvev?
O, sama osama, samosvoja drama:
ne biti v evropskih sapah le slama...

SICKLY SICKLE

Ugotovil je »strokovnjak«,
da je SRP res ustrezen znak:
neka revija skrivljena,
z mrtvim pismom ozhivljena.

SI(C)K
(sikanje)

Vsi pishejo na mashine
sichnike iz tujine,
slékanje ali sseljanje
je zhe normalno stanje.

TRANZICIZMI

RAZVOJ JAJCHEVCEV

Od balkanskega kotla
prek bosanskega lonca
do mikrovalovnega
evrozveznega konca.

ECONOMY

Kdor je uspeshen,
je greshen.
Kdor ni uspeshen,
je smeshen.

POLOZHNICE

Vse vech je perspektiv
brez pravih alternativ:
tlaka za polozhnice –
vse do ubozhnice.

CHETRT STOLETJA HISHE CVETJA
(4. 5. 2005)

Seveda ni bil navadna ovca.
A zdaj bi iz Njega vsaj Marsovca
nekateri radi naredili –
pri tem pa dejstva spet prikrojili.

UKRAJINSKA »IZBIRA«
(eu-ropé – gr. dobra odlochitev, izbira)

Zahodna ali vzhodna –
evropska ali ruska?
Tudi tu zdaj bolj ugodna
se kazhe stran »rimsko-pruska«.

AFRIKA ALI SIBIRIJA?

Vremenski preroki so rekli,
da bo afrishko vroche poletje.
Prvi julij, da so se opekli,
kazhe: sibirsko mladoletje...

S »TATARI« POD TATRAMI

Slovashka za vzor,
kako priti v obor
Amerikancev
po poti kampanjcev?

DEMOKRATICHNO ODLOCHANJE

Odlochanje tudi spodaj
je omogočeno,
kljub temu, da vse zhe zgoraj
je prej odločeno.

GLOBALIZMI

VECHNI SPOMIN

Marsikdo je prepričan,
da bo ukanil hudicha
in z internetno vabo
premagal vechno pozabo.

REVSHCHINA

Prishli so pihalniki,
nato rachunalniki,
a tudi najvechji vedezh
je kot prachloveshki revezh...

OLIMP G8 – 2012
(London, 7. 7. 2005)

Dvojno olimpsko navdushenje.
Naslednji dan – popolno skrushenje.
Upor zoper bogato krshchanstvo –
je v tem teh eksplozij poslanstvo?

TERORIZEM

Kdor počenja teror,
ni terorist za svojo stran –
je le izvajalec
nujnih patriotskih dejanj.

FU(J)TURIZEM
(Glupe grupe XXI)

Geslo globalizma,
novega turizma:
»V veselje na izlet –
z alkaidovcem vred!«

OD JEZIKA DO PREMIKA
(vsak dan izumre vsaj en jezik)

Che bi prav vsaka jazbina
vztrajala pri svojem jeziku,
se chloveshka zgodovina
ne bi približhala premiku.

ETNOHIERARHIJA

Mnogo je plemen chloveshke vrste,
narodov je precej manj nastalo,
medtem ko nacije le na prste
obeh rok preshteti bi se dalo.

GLOBALNA IDILA

Zemlja postaja reva,
ozrachje se pregreva,
led na polih se tanjšha,
strup v hrani se ne manjšha...

(maj – avg. 2005)

Ivo Antich

POPARE

(Posthistorichne parabole)

JANTARNA ZAVESA

Nekoch zhelezna zavesa
sredi evropskega telesa,
zdaj pa podaljshana mora
pridružitvenega napora
v senci jantarnega zastora,
ki neviden, lazhji od peresa,
fino rezhe kroglico ochesa
na levo–desno stran prizora
kot zahodno–vzhodna gora
sredi vechnega obora...

MUCHNO, A POUCHNO (maj-junij 2005)

Francozi in Nizozemci
so tako glasovali,
da so nezaupnico
Slovanom in Turkom dali.

Holandci in Francozi
so s tem zheljo nakazali,
naj bi vzhodni martoloz
na robovih ostali...

SKLEDA

Kdor je bil pravi Slovenec,
je bil med vojno kot Nemeč.
Kdor je bil pravi Slovan,
je bil v vojni partizan.

S takimi pogledi
se spravljajo dedi.
S takimi nauki
se spravljajo vnuki.

V isti skledi,
v isti muki.

MO(I)RA

Klepec reče: »Zbogom, Balkan!«
Vendar pa kmalu opazi,
da senca za njim se plazi,
s katero je v past zavozlan.

Resnica kot kri je slana:
lazhe se je posloviti
od lepljivih lovč Balkana
kot pa se jih res znebiti.

Chetudi na robu rezhe
balkanske je Peter rojen,
ne bo nikdar osvobojen
od zhilastih zhil te mrezhe.

SFERA KOT AFERA (SF Republika Jugoslavija)

SFRJ je pomembna kratica:
z dodanimi vokali zasije
SFERIJA kot spet balkanska klica
globalne medkulturne morije.

Od atentata v Sarajevu
do atentata na Sarajevo
se tako zaokrozha sfera
kot ena sama, večna afera
znanstveno-fantastichnega »vica«
o projektu neke utopije...

KARAGÖZ (tur. – chrnook, charovnik, lutkovna predstava)

Zmeraj gre za domovino,
za norce in gotovino:
splet zemeljske histerije
in krvne ekonomije.

V igri so tudi mladichi
in chrnosholski karadzhichi:
vsak se z bodalom v tla zapichi,
da Predstavo uresnichi.

(N)EVROZASLUGE

- Le mi smo vam med bitko
s turizmom sezone reshevali.
- Shli ste se EU-elito,
mi smo pa Satana stran drzhali.

Kdo ima torej vechje zasluge,
bilo bi vprashanje.
Namrech zasluge za odhod Juge
in prihod Odjuge.

Vse skupaj so zasluge za sluge,
za smislom pehanje –
na dnu vampa, balkanske kotanje,
praslovanske t(r)uge.

YUHA

Kotlu z yuho, kjer bratranci
se kuhajo skupaj z brati,
niti »svobodni« obstranci
ne morejo ubezhati.

Yuha je sicer res juha,
ni pa glavna; zgolj prikuha
je k jedem dosti bolj slavnim,
dodatek k obrokom glavnim.

Che pa zhe je kdaj v ospredju
pri gastronomskem obredju,
potem za sékanico gre –
za jugoevropski hashé,

dar blizhnjevzhodnega svata,
porinjen skoz tesna vrata,
ko skoz to balkansko lopo
prikrito leze v Evropo.

FIGHT FOR MIGHT

Irak – Iran,
chrka razlike
tezhe velike,
znak prepoznan.

Irak kakor rak
hotel je na dan,
v Zaliv kot silak
je bil naravnian.

Skoz Kuzistan
ali Kuvajt –
tak je bil plan:
biti BIG MIGHT!

Kaj pa Iran?
Z atomsko bombo
skoz hekatombo
biti TIRAN?

ZGODOVINA AMERIKE

Ko so Indijanci
Americhani postali,
so predhodnike
Avstralce poklali.

Ko so Evropejci
Americhani postali,
so predhodnike
Indijance poklali.

Koga bodo
Africhani poklali,
da bi Americhani
pravi postali?

MNOZHICHNOMEDIJSKE BELEZHKE: MITOLOGIJA IDENTITETE (IV)

AMERISHKI FILM: VESTERN (*American Cinema: The Western*, ZDA, 1995; TVS 1 – 9. 11. 2004). Prvi del dokuserije o filmu, namenjen »pravemu ameriskemu filmu« – vesternu. Solidna informativna predstavitev, ki spodbuja splošnejše vprasanje o fenomenu vesterna in njegovem razvoju v prvem stoletju (ob stoletnici vesterna tudi slovenska publikacija – posebna sht. *Ekрана*, 5 – 6, 2003, posvečena vesternu). »Off« narator dokumentarca je Eli Wallach, najbolj znan po vlogi Grdega v znanem Leonejevem italovesternu. Zacetek vesterna: *Veliki rop vlaka* (1903). Zgodovina vesterna je zgodovina legende, mitoloshki kraj je t.i. Divji zahod ZDA (zahodno od Missisippija), mitoloshko dejanje je osvajanje tega področja. Izjave znanih režiserjev vesternov: John Sturges omeni pomen pokrajine, ki sugerira osamljenost, shirno, negibno, prazno ozadje vesterna; igralec in pokrajina sta glavni zvezdi; gre za romantichen pogled na naravo; po drugi strani pa je znachilno tudi zatohlo provincijsko mestece z eno samo ulico in lesenimi hishami naokrog; na tej ulici se zgodi znameniti vesternovski dvoboj z revolverji mozh proti mozhu, tak dvoboj so si izmislili v Hollywoodu, v resnici so bili revolverashki spopadi bolj divjanje psihopatov, zahrbtnih morilcev; kavboje kot junake orožnja so si izmislili pisci, ki vechinoma nikoli bili zahodno od Missisippija; po Sturgesu je vestern »discipliniran zhanr« z določenimi pravili in z nasiljem, katerega osnova je strah, strah pa je sploh del filma; po Eastwoodu, ki je dal nov zagon napol mrtvem vesternu, je to dramatischen zhanr in nasilje je del vsake drame, tudi pri Shakespearu; tudi po Anthonyju Mannu drama potrebuje nasilje, silovitost, ekspresivne emocije. John Ford, ki je s *Poshtno kochijo* (1939) uvedel v vestern bolj poglobljeno zgodbo in kompleksnejšo psihologijo likov, je rad snemal vesterne, ker se je lahko prezrachil od Hollywooda v zdravi naravi. Pisatelj Elmore Leonard je shele, ko je zachel pisati scenarije za vesterne, spoznal, da to sploh ni tako preprosto. Po avtorjih dokumentarca je vloga zhenske v vesternu pretezhno v tem, da privezhe moshkega k domu; zlasti režiser H. Hawks je imel rad zhenske in je prikazal vech »mochnih zhensk« v svojih vesternih. Najbolj znachilen vestern lik naj bi poosebljal igralec John Wayne. Za Arthurja Penna je vestern »skoraj chisti film«. John Ford je prvo režisersko ime t. i. »A vesterna« s svojim najbolj pogostim igralcem Johnom Waynom, prvo ime »B vesterna« (predvsem akcijski, »low budget«) pa Budd Boetticher z igralcem Randolphom Scottom (zdi se, da pri tem sodobnik Gary Cooper ostaja v nekakshnem »elitistichnem oklepaju«).

OPRAVICHILLO REPUBLIKE SRBSKE (*Dela*, 11. 11. 2004, zadnja stran). Srbska entiteta v BiH se je opravicila rojakom - muslimanskim Boshnjakom za pokol v Srebrenici in priznala zlochinn, zlochinci morajo biti kaznovani. To je seveda lepo in prav. Toda dejstvo

ostane: pobitih ok. 8000 muslimanov, vchinoma mlajših moshkih, to pomeni, vsaj teoretichno, tako rekoch isto shtevilo družin, se pravi: »namenski dosezhek« genocidnega chishčenja je očiteno. Izvrševalci zlochina ali v tedanjih razmerah »zmagovalci« bodo pach nagrajani s kaznovanjem kot pri Aztekih zmagovalci v igri z zhogo...

MARIO – HRIBAR. Od jeseni 2004 ima TVS na programu poleg poudarjeno domachijsko prenovljene nedeljske oddaje voditelja Maria Galunicha *Spet doma* she sobotno humorista Sasha Hribarja, ki je nekak »anti-Mario«. Perfekcionizem prve s presenetljivo osvezhenim dodatkom »zhenskega humorja«: Natasha Tich Ralijan je nedvomno odkritje, a s kmalu občutnim nevarnim robom manj okusne manire. Hribarjeva oddaja kazhe she določeno iskanje, cheprav z vrsto dobro zasnovanih domislic. Pri Mariu je humor le »premor«, »Hri-bar« je humoristichen, vendar precej niha v intenzivnosti in invenciji. V obeh primerih je opazen tudi vsesplošni slovenski problem omejenosti chloveshkih resursov (s kakshnimi gosti »napolniti sceno«?).

SREDNJEEVROPSKA POBUDA (27. 11. 2004). Po porochanju medijev je bila osrednji predmet pozornosti na srechanju predsednikov vlad t. i. Srenjeevropske pobude (SEP) v Portorozhu (Slovenija kot predsedujoča) – Ukrajina. Chlanica SEP je tudi Italija, njen premier Berlusconi je naredil znachilno »berlusconijevsko« potezo: najavil je svoj prihod s chasovnim zamikom, potem pa kot vodjo italijanske delegacije poslal ministrskega namestnika. Che je kurtoazna hierarhija eden bistvenih aksiomov diplomacije, je bilo s tem povedano dovolj (Italija je v tem »tretjerazrednem krogu« pach nekaj posebnega, cheprav sicer dobrohotno sodeluje s to pisano jugovzhodno »eksotiko« vsakrshnih drzhav/ic). Pozornost slovenskih medijev srechanju hrv. premiera Sanaderja in slov. premiera »v prevzemu« Janshe (z nekaj nenavadno »slikovitih« primer/k/ov med predlaganimi ministri svoje vlade) predvsem v luchi Piranskega zaliva; politokratska hierarhija se tu kazhe kot neizogibna, vsako strankarstvo presegajoča, »velikodrzhavna« tendenca Hrvashke v odnosu do Slovenije, skupaj z očitno ignoracijo slovenske »podpore« pri hrvashkem vstopanju v EU (slovenski prezir do »južno od Kolpe«, na hrv. strani pa slovensko evrozashchitnishtvo zveni ponizhevalno: drzhava, stara deset stoletij, za vrnitev v Evropo »ne potrebuje« podpore drzhave, stare deset let, ki je vrh tega prishla do drzhavnosti le zato, ker jo je pred Srbijo »reshila« vmesna Hrvashka, ki je od Slovenije dobivala do desetkrat preplachano orozhje).

»RUSHENJE« DERRIDAJA. V reviji *Sodobnost* (2004, sht. 11) je objavljen chlanek, ki naj bi na treh straneh svojega obsega tako rekoch enkrat za vselej opravil z »likom in delom« nevshechnega filozofa; spis ima naslov *Zakaj ne bom zhalovala za Derridajem?*, podpisan pa je z imenom Johann Hari, kar naj bi po obichajnejshi logiki kazalo na avtorja moshkega spola, toda v naslovu je zhenski povedek, sicer pa o avtorju ne o jeziku, iz katerega je »prevedla Maja Kraigher« (cit.), ni podatkov. V chlanku je recheno, da je ob Derridajevi smrti chas za »vprashanje, ali ne bi bilo treba z njim pokopati tudi njegovih idej – in dolgega, muchnega postmodernistichnega intelektualnega krcha. /.../ Skratka, Derrida je bil nori unichevalec zahodne filozofije.« (cit.). Ob tako nakazanem vprashanju se je pach mogoche tudi vprashati, ali je Derrida »vzrok ali posledica«: svojih spisov ni nikomur vsiljeval v smislu kakrshnekoli obveznosti, prishli

so v javnost kot eden od načinov filozofskega zastavljanja vprasanj in ugotavljanja določenega stanja sveta z analitičnim razpiranjem (dekonstrukcijo) problemov, ki so se mu zdeli bistveni. Literatura, proza se je »sesula« zhe precej pred »unichevalnim pohodom« Derridaja in postmodernizma, zhe pri Kafki in Borgesu je opazna nemozhnost velikih zgodb; Kafka ne koncha nobenega romana, Borges pishe le chrtice, komaj kakshno novelo... Ne Derridaja ne njegovega »uchitelja« Heidegggra ni mogoche »po gospodinjsko« izbrisati, najmanj s kakshnim »udarnim« chlanichem, cheprav sta mnogim oblezhala v zhelodcu. Kljub vsakrshni mozhni kritiki nekaj njunih osrednjih tez ohranja nedvomno veljavo: Heidegger z vprasanjem o (pozabi) biti, o pesnistvu in o poti k jeziku, Derrida z nadgraditvijo pojma biti v smeri aporichne »diferance«, s tekstualno analizo, ki tekst »dekonstruira«, in s potjo k pisavi. Njuni imeni sta v tem smislu komplementarni: zaokrozhata filozofsko (avto)refleksijo XX. stoletja, eden za prvo, drugi za drugo polovico. Ravno za slovanstvo je she posebno pomembna Derridajeva oznaka biti kot aporiije: slovanska pozicija v svetu je izrazito aporichna, dvoznachna, razdvojena med Evropo in Azijo, med Zahodom in Vzhodom, med latinskim katolishtvom in grshkim pravoslavjem (v zadnjem chasu je to zlasti opazno v Ukrajini), seveda tudi ob tisochetnem stiku z islamom (sprva arabskim, nato turshkim, danes z albanskim, boshnjashkim, kavkashkim...).

DIGITALNI SREDNJI VEK (Nemchija; TVS 1 – 30. 11. 2004). Izvrsten nemshki dokumentarec o sodobni rachunalniskih tehnologiji. Shokantno pouchno, zlasti za vsakovrstne rachunalniskhe navdushence, ki jih infantilna tehnolatrija zhene vse do chiste samoironije »v nezavednem«. Digitalna tehnologija na sistemu nichele in enice je bolj neobstojna kot papir: amerishki pisatelj in vrhunski strokovnjak, eden od utemeljiteljev rachunalnistva (torej nikakrshen »humanistichni teleban«), je poudaril, da bomo zanesljivo lahko brali določeno knjigo chez sto let, medtem ko je vprasanje, ali bo rachunalniskhi CD (zgoshchenko) mogoche prebrati chez petnajst let... (Pri tem se zdi znachilno, da so ob nastajanju modernih tehnoloshkih dosezhkov obichajni papirnati knjigi zhe vechkrat napovedovali »dokonchni odpis«, toda zdi se, da po vsaki taki »chrni napovedi« kljub vsej svoji krhkosti in neprestani ogrozhenosti postane she mochnejsha, she bolj navzocha in neizogibna; ne nazadnje je po njej nastal tudi termin »knjizhni jezik« kot pojem za oznako najbolj izdelane in urejene oblike besedne komunikacije; »rachunalniskhi jezik« je nekaj popolnoma drugega in she zdalech nima podobnega funkcijsko-identifikacijskega obsega.) Posebne glivice napadajo diske kot poslastico in jih v kratkem naredijo povsem neuporabne... Za shranjevanje obchutljivih rachunalniskih nosilcev podatkov so potrebne skrajno zahtevne razmere (temperatura, svetloba, vlaga, sploh okolje in ravnanje z njimi), predvsem pa v 12 - 18 mesecih zastari oprema, tako da je problem zhe branje (dekodiranje) deset let starih podatkovnikov... Da se pride do digitalnih podatkov, je potrebna tehnologija kot posrednik, prav ta posrednost je najbolj problematichna; klasichno knjigo ali album se gleda neposredno. To je bistvo: do danes so se ohranili povsem »primitivni« nosilci sporočil: glinaste tablice, kamen, kar je statichno in neposredno dostopno... Skrajno aktualno vprasanje: kaj bo ostalo od nashe civilizacije potomcem, ki bodo kot vse generacije doslej neizogibno hoteli na vednosti o preteklosti utemeljevati in pojasnjevati

svojo identiteto? Ne presenecha mnenje nekaterih resnih znanstvenikov (npr. Bertrand Russell), da je bilo na Zemlji zhe vech (menda 22) tehnoloshko visoko razvitih civilizacij, ki so izginile brez oprijemljivejsih sledov, le z zastrtimi spomini v mitologijah (v nekaterih saharskih votlinah je menda najti vech desetisochletij stare risbe na stenah, ki kazhejo ljudi, zroche v tv ekrane)... Seveda od tod ni dalech do sklepa, da je vsaka civilizacija pravzaprav »zanich projekt v nichu«...

TRETJA SVETOVNA VOJNA – AL KAIDA (*Kotishche – Jugovzhodna Azija*, VB; TVS 1 - 30. 11. 2004). Tretji del dokumentarca o Al Kaidi: Indonezija kot eno od organizacijskih in vadbenih sredishch (najvechja muslimanska drzhava na svetu, ki pa svojo »islamsko« identiteto zapisuje z latinico). Predstavitev izvajalcev eksplozije v turistichnem centru na Baliju. Eden od njih: »Mislil sem, da bo moja nagrada v drugem zhivljenju tem vechja, chim vech ljudi bom pobil.« – Bistveno vprashanje: kako lahko določeno verstvo, ki naj bi bilo utemeljeno na etiki, v praksi deluje kot zlochinsko »zverstvo«? Ali gre pri tem za etichni »manko« ali za etichni »presezhek«? Ali ideoloshka radikalizacija etike neizbezhno vodi v »post-etiko«, v takshno ali drugachno militaristichno-terroristichno prakso? Ekstremistichni islamizem ochita osvajalski terorizem Zahodu, Evropi. Po islamskem nauku naj bi se islam shiril brez nasilja, toda zachtetno bistveno razshiritev je izvedel z orozhjem, prvi osvajalski pohod islama je kot »pushchavski vihar« zajel Blizhnji vzhod, severno Afriko in segel v Evropo. Evropske krizharske vojne s konchno shpansko rekonkvisto so bile v določenem smislu zgolj reakcija; v svoji »idealni osnovi« so bile krizharske vojne obramba svetih mest krshchanstva, ki je bilo v njih pred islamom; t.i. dzhihad kot »svetovojno« shirjenje islama je tako rekoch bistvena dolzhnost vsakega muslimana v lucht prerokbe, da bo svet pred koncem neizogibno ves muslimanski. Krizharski vitezi so schasoma postali neustrezní, neprijetni tako za evropske posvetne vladarje kot za katolishko cerkev, ker so po eni strani bogateli, po drugi pa so zacheli prihajati pod »sirenski vpliv islama«; postopoma so jih unichili ali drugache onemogochili, razen tevtonskih vitezov, Nemcev, ker so bili koristni na vzhodu Evrope, kjer so na povabilo poljskih vladarjev klali pogane, podobno kot v Karantaniji na povabilo domachinov pridejo Nemci in potem ostanejo ter zatrejo tako tiste, ki so jih poklicali, kot one, proti katerim so bili poklicani... Neznosnost islama kot simptoma je za krshchansko Evropo tudi v tem, da se v njem realizira prav tisto, kar bi zhelelo realizirati tudi samo krshchanstvo; vsi pglavitni islamski postulati so v bistvu radikalizacija judovsko-krshchanskih osnov, z izjemo vloge Kristusa, ki ima tudi v islamu posebno chastno mesto, le da je za islam nesprejemljivo, da bi bil katerikoli chlovek neposredna inkarnacija Boga. V soochenju z islamom je Evropa (in z njo ves Zahod) spet, podobno kot v srednjem veku v chasu zachtetnega poleta islama, postavljena v radikalni razmislek o sebi, o svoji identiteti, o svojem mestu in poslanstvu, v tem smislu je islamski izziv po svoje tudi dobrodoshel; ironija je v tem, da je bila tretja vojna pol stoletja prichakovana kot vojna z rusko Sovjetijo, danes pa se »tretja vojna« z druge strani obeta zaveznishtvu med Zahodom in Rusijo... Globalna »poanta«: neunichljiva kontinuiteta terorizma skozi najrazlichnejshe preobleke od XX. v XXI. stoletje, sicer pa se v zachtetkih vsake demokracije skriva tak ali drugachen terorizem (npr. Harmodij in Aristogiton,

starogrška »balkanska atentatorja« na atenskega tirana Hiparha; v letu 2004 tridesetletnica usmrtnice »evroteroristične legende«, 24-letnega Puiga Anticha, katalonskega nacionalista in iberoanarhista, na garroti v kaznilnici Modelo v Barceloni, 2. marca 1974; to je zadnja izvedba smrtne kazni v Španiji, tedaj še pod Frankom, ki ga v njegovem »pedagogškem« besu nista omajala niti skrajno dvomljiv dokaz, da je Antich res ustrelil policista, niti papeževa proshnja za pomilostitev.)

MOJA SESTRA MARIA (*Meine Schwester Maria*; Shvica, 2002; TVS 1 – 30. 11. 2004). Dokumentarec v režiji Maximiliana Schella o njegovi sestri, v prvih desetletjih po drugi vojni najslavnejši evropski igralki, ki je osvojila tudi Hollywood (od njenih tamkajšnjih filmov je morda najbolj slaven in znachilen vestern *Drevo za obeshanje*, kjer je ob markantno ostarelem Garyju Cooperju izkoristila vse svoje registre na robu sentimentalnega kicha). Iz ugledne intelektualno-plemishke družine, rojena na Dunaju. Po nemški vojni katastrofi je bila dobrodošla kot drugi, ljudomili, »novi« obraz »strahne Nemčije« (prim. *Nemčija, blede mati*). Svetlooka vzporednica temnooke Audry Hepburn: obe veljata za lastnici najlepših oči v prvem stoletju svetovnega filma. Zanimivo koncipiran dokumentarec z igranimi vložki, brat se pogovarja z ostarelo, onemoglo sestro, v intenzivno subtilnem pogovoru analizirata preteklost in spomine. »Nemshko« dosledno, naturalistično »neizprosno« in hkrati visoko kultivirano, mestoma tudi občutno razvlečeno. Vsekakor je Maria Schell s svojim »dunajsko-slovanskim« sharmom še danes jasno prepoznavna osebnost v množici filmskih igralk, ki so na splošno manj profilirane (vpisljive v spomin) kot igralki.

MISS SVETA 2004 (Posnetek prireditve; POP TV – 4. 12. 2004). Izbor »najlepshe na svetu« spet v »sanjskem« mestu s »slovanskim« imenom Sanya (v kit. lahko kot zveza besed san-ya, tj. »raca v sencih«) na južnokitajskem otoku Hainan (kit. hai-nan: južno morje). Kandidatke iz 107 držav, največ doslej. Blesteče, brezhbno organiziran »show« (kit. beseda »shou« ima z različnimi naglasi celo vrsto pomenov, med drugim »glava, prvi, zacetek, najbolj pomemben« - simb. medijski zacetek Kitajske kot bodoče vodilne v globalnem showu?); aktualna nevarnost t. i. ptichje ali perutninske gripe v JV Aziji očitno ni zajela tega karnevala (z dobrodelnim pokritjem) in »ptichic z vseh vetrov« na njem. Po vseh selekcijah je ob zhe tradicionalnem preferiranju kreolske eksotike naposled ostalo pet superfinalistk: Americhanka (chrnka), Dominikanka, Filipinka, Peruanka, Poljakinja (slednja edina »nordijska« blondinka, sicer očitno prizadeta zaradi svoje slabe globangleshchine in novice o smrti ocheta, a je vseeno primerno reshevala »chast slovanstva«). Med temi se je zhirija odlochila profesionalno nesporno: pri zadnjem soochenju je ob rahlo »prevech eksotichnik« Dominikanki izbrala manj zhivopisno, elegantnejšo in nezhnejšo (sicer prvakinjo v mnogoboju!) Peruanko, ki si je tako zasluženeno nadela krono (Americhanka, sicer prej komaj ustavljivo zgovorna, je bila vidno razocharana, ker se je imela, kdo ve zakaj, za »glavno favoritko«). Slovenijo je solidno, a brez vechjih možnosti zastopala Zhiva Vadnov, »avtentichna Barjanka« z južnoljubljanske okolice. (Cheprav Preshernova »reklama«, da so od nekdej slovele ljubljanske lepotic, očitno nima vpliva na zhirijo za miss sveta, je možno, da so Argonavti res zaradi njih naredili

daljši postanek na Barju in »mimogrede« ustanovili Emono, kot pravi legenda; morda se je Jazon, »prvi Janez«, prav zaradi kakšne Barjanke sprl z Medejo...)

ALOJZ URAN (Umestitev novega ljubljanskega nadškofa msgr. Alojza Urana. Prenos iz stolnice; TVS 2 – 5. 12. 2004). Novi ljubljanski nadškof in slovenski metropolit je bil imenovan 25. 10. 2004. Po sedmih letih odhaja Franc Rode, metropolit z geslom, privzetim iz Trubarjevega (protestantskega) *Katekizma*: »Stati inu obstati« (pod tem naslovom dve Rodetovi publikaciji, 1997, 2001). Opazno zveni tudi naslov njegove knjige: *Za chast dezhele* (1997; citat po Preshernovem *Sonetnem vencu*, 7. sonet: »Da bi nam srca vnel za chast dezhele«; ta »orfichni« sonet vzpostavlja zvezo z antichnim nekromantichnim kultom Orfeja; vse ključne osebnosti slovenske identitete so tako ali drugače »problematicne«: Trubar kot luteran, Presheren in Cankar kot bohemska devianta; Rode je Cankarjevemu »proletarskemu« slovenstvu zoperstavil svoje slovenstvo kot aristokratstvo; v vsakem primeru se neizogibno pokazhe protislovnost slovenstva / slovanstva). S tem naslovom je Slovenija v danashnjem kontekstu svoje samostojnosti she zmeraj oznachena kot »dezhele«, Land, ne kot drzhava (sedem let je bila tako rekoch »Rodeland«, tj. v nem. »krchevina«, kjer je potrebno krchiti novo evangelizacijo). Z izvolitvijo Urana naj bi se ljubljansko nadshkofovanje, tako vsaj sugerirajo (necerkveni) mediji, nekako vrnilo k Shushtarjevemu bolj umirjenemu stilu. Rode ni bil posebno dolgo, a ostal bo v spominu po svoji izrazitosti: blestech, kot britev oster svetovljanski intelektualec, izvrsten retorik z zvenechim glasom, govorech jasno in udarno, o nekaterih stvareh bolj slikovito, kot je obichaj pri odmerjeno zadržanih verskih dostojanstvenikih (o katolishkem duhovnishkem celibatu, ki danes vzbuja pozornost medijev zaradi razkritih pedofilsko-homoseksualnih afer, je npr. rekel, da je njegov vpliv na laichno okolje ugoden zato, ker z zhivimi primeri dokazuje, da je možno zhivljenje brez zasuzhnjenosti spolnemu nagonu; pri tem Cerkev ni naklonjena laichnemu samstvu). V nagovoru ob Uranovi umestitvi je Rode spet znachilno izstopal s svojo retorichno veshchino: v kratkem in uchinkovitem nagovoru je mimogrede kritichno zbdel v slovenske razmere in se na koncu inventivno poigral s slavljencevim priimkom: »Imenujesh se Vran, bodi – orell!« (ob svojem ustolichenju se je Rode zhe poigral z lastnim priimkom; v knjizhici *Stati inu obstati* omenja blizhino grshke besede »rodos« - vrtnica; prim. gr. τό 'ródon). Uranov priimek resnichno vzbuja pozornost, je dokaj nenavaden in redek, lahko je le starinski zapis besede »vran« (»napoved« vstajenja kralja Matjazha, chigar simbol je bil ta ptica?), lahko pa gre za nemshko besedo »Urahn« (prednik), manj verjetno je seveda, da bi bil zadaj grshki Uran ali »revolucionarna« radioaktivna prvina (odkrita v letu franc. rev. 1789). Kanadski shkof Ambrozich je v svojem »amerishko« sproshchenem nagovoru omenil Uranovo prijazno osebnost (resnichno po svoje spominja na kakshnega starosvetnega kmechkega ochanca), novi metropolit sam pa je med svojimi nastopnimi besedami poudaril »hvalezhnost Bogu za dar zhivljenja« in potrebo »nove evangelizacije« v Sloveniji.

MANCA KOSHIR (Intervju; Slovenija, 2004; TVS 1 – 5. 12. 2004). Voditeljski veteran Lado Ambrozich v pogovoru z veteranko slovenskega novinarstva prof. dr. Manco Koshir, ki je nedvomno dragocena osebnost v tem kulturnem kontekstu, z

izbruseno intelektualnim in hkrati »ljudsko« temperamentnim nastopom, nenavadnim za bolj togo okolje kranjskega »janez-janzenizma« (v zvezi z Drnovshkovo zadržanostjo je omenila svoje geslo, da je »chlavekov znachaj chlovekova usoda«, v zvezi z njegovo meditativno poglobitvijo spricho bolezni pa, da je bolezen »posebno sporochilo... bolezen namrech chloveka tudi zdravi...«). Do sedanjega stanja, v katerem so slovenski mediji, je izrazito kritichna; njena misel, da je treba ustanoviti chisto nov, »resnichno kvaliteten« slovenski dnevnik, pa kljub vsemu vzbuja skepso, zlasti spricho dejstva, da je v tem mikroprostoru verjetno nemogoche vzpostaviti resnejshega konkurenta *Delu* (tudi sama omenja, da je njegova dolgoletna narochnica in vsakodnevna bralka, s slovensko majhnostjo pa je zadovoljna, saj naj bi omogochala »preglednost«). V pogovoru je bila omenjena tudi njena najnovejsiha knjiga *Surovi chas medijev* (nedvomno strokovno korektna publikacija, ki pa vseeno z naslovom obeta vech, kot je od nje dobiti; poglavitna trditev v njej, da mediji ne odrazhajo, temvech »ustvarjajo« javno mnenje, se zdi dovolj sporna – »ustvarjajo« ga namrech zmeraj in neizbezhno v pogojih določenega geohistorichnega socialnega konteksta, to pa *eo ipso* pomeni, da so kljub vsemu predvsem njegov »odraz«, se pravi bolj njegovi ujetniki kot pa kreatorji).

PESHCHICA IZBRANIH (*Carentan: Band of Brothers*, ZDA, 2001; TVS 2 – 5. 12. 2004). Tretji od desetih delov nadaljevanke o amerishkih osvajalcih Normadije med drugo svetovno vojno (izvirni naslov se zdi vprashljivo preveden, saj bolj sugerira določeno socioloshko hierarhijo, a najbrzh bi npr. »Tolpa bratov« zvenelo precej nenavadno). Prichujochi zapis se nima namena podrobneje ukvarjati s tem nedvomno markantnim, monumentalnim tv projektom, za katerim producentsko stojita filmska velikana Steven Spielberg in Tom Hanks; zadeva je s profesionalnega vidika v vsakem pogledu korektna, utemeljena na resnichnih dogodkih, ne sprozha pa kakshnih »provokativnejshih« vprashanj (posneto po knjigi Josepha Ambrosa, sicer pa se zdi, grobo recheno, nekakshen »dodatek«, skoraj v smislu »zhe videno«, k Spielbergovemu hitu *Reshevanje vojaka Ryana*). S tako rekoch eno samo izjemo, vsaj z vidika slovenskega gledalca: v tretjem delu gre za normandijsko mesto Carentan (za to mesto so se amerishki padalci spopadli z Nemci). Nad imenom tega francoskega mesta se pach lahko zamisli vsak danashnji prebivalec nekdanje Karantanije...

VABA (*Cruising* ZDA, 1980; TVS 2 – 10. 12. 2004). Film svojevrstnega mojstra trilerjev Williama Friedkina (*Francoska zveza*, 1971; *Izganjalec hudicha*, 1973, slednji eden najbolj donosnih filmov v zgodovini). Tokrat reflektira newyorshko homoseksualno sceno skozi perspektivo »intruderja«, policijskega detektiva, ki ga verzirano igra Al Pacino: s »krizharjenjem« (prim. izvirni naslov) po gayevskih beznicah naj bi odkril serijskega morilca »pedrov«. Tezhka naloga – igrati vabo - ga seveda psihichno obremenjuje, she zlasti, ker si morda sam ni na jasnem o svoji spolni identiteti. Film je v glavnem bolj zanimiv po svoji »dokumentarnosti«, zgodba in razmerja med liki so brez posebne izvirnosti in dramske intenzitete, ritem zastaja in izgublja »nit«. V tem stilu je tudi poanta: na koncu ni jasno, ali je »odkriti« morilec res pravi.

PRAH (*Dust*, koprodukcija, 2001; TVS 2 – 14. 12. 2004). Rezhiral Milcho Manchevski, ameriški režiser makedonskega porekla, meteorsko se je uveljavil s filmom *Pred dezhjem* (1994), kjer je soočal makedonski Balkan in zahodno Evropo, v *Prahu* pa ga soočil z ZDA. Spiralna zgodba v smislu »magičnega realizma« (preplet različnih časovno-prostorskih in psiho-realnih nivojev), uchinovitost ni izenachena, mestoma deluje artificialno, z »operetno« forsirano poetiko nasilja, ki spominja na Leoneja, vendar je celota zanimiva, tehtna variacija na temo »west – east«, dobro sestavljena, vredna pozornosti. (Kot kuriozum: pojem »prah« je dokaj pogost v filmskih naslovih, npr. izvrstni angl. film *Prah*, posnet po romanu *V srcu dezhele* južnoafriškega nobelovca Coetzeeja).

DEMONSKO ZHIVLJENJE MED PARADIZHEM IN PEKLOM (Portret Vladimira Bartola; SLO; TVS 2 – 18. 12. 2004). Dokumentarec v režiji Slavka Hrena. Solidna predstavitev vrste zanimivosti iz biografije enega od treh ključnih slovenskih pisateljev (s Cankarjem in Zupanom trojica »demonov« brez pravega mesta tako v »paradizhu« kot v »peklu«, zato je nadvse ustrezna naslovna »vampiroidna« vmesnost), tudi s prispevkom Bartolovega sina Bojana. Bolj od »privatnih« slikovitosti se oddaja zdi pomembna kot priložnostna spodbuda za nove razmisleke o »fenomenu Bartol«. Njegov svetovno znani (sicer tudi najpomembnejši slovenski) roman *Alamut* o gradu, ki je bil sredishche srednjeveskih islamskih teroristov, je v določenem smislu »dokončna realizacija« Kafkovega nedokončanega *Gradu*. prikazano je srce, drobjeve totalitaristichne mashinerije, mehanizem njenega uma. Hkrati je *Alamut* svojo analizo totalitaristichno-hedonistichne komponente islamskega konteksta tudi predhodnik dveh, v določenem smislu sorodnih, v balkanski in svetovni literaturi vidnih in pomembnih del - Selimovichevega romana *Dervish in smrt* in Rushdiejevih *Satanskih stihov* (zraven bi sodil tudi npr. roman *Nur Baba*, 1922, enega od glavnih turshkih prozaistov Y. K. Karaosmanogluja, skrajno kritichna podoba dekadentnega zhivljenja v nekem carigraskem dervishkem samostanu). K vprashanju (nacionalne) identitete pa Bartolovo osrednje delo *Alamut* prispeva dejstvo, da je to v slovenskem kontekstu izrazito eksotichen roman; slovenska proza se je najbolj markantno predstavila v svetu z delom, ki ne govori o Sloveniji ali vsaj »o njej« govori le skrajno posredno, skozi vzhodnjashko zgodovinsko-religiozno parabolo / metaforo (tudi Presheren je v sredishche svojih *Poeziji* postavil »orientalski« cikel *Gazele*, kar je tako rekoč heretichno, kot je za katolishko tradicijo heretichna vsaka izrazitejsa orientalska in tudi antichna naveza, cheprav je sama utemeljena na istem). Taka izrazita parabolichnost je za nekatere (tradicionalistichne) kritike / teoretike manjvredna, v novejšem chasu (post/modernizma, metafikcije, magičnega realizma) pa velja pravzaprav za bistvo literarnega ustvarjanja ravno razmik med mimesis in fikcijo. *Alamut* je vrh Bartolovega »magičnega realizma«, prozna vzporednica Kocbekovi *Zemlji*, obe deli, cheprav vsako po svoje (prvo kot »knjiga iz knjig«, iz zgodovinskih dokumentov, druga »neposredno« iz poduhovljenih rodnih tal), sta odmaknjeni od tedaj, v chasu njenega izida pred drugo svetovno vojno, zelo mochnega socialnega realizma.

PLESALKA V TEMI (*Dancer in the Dark*; kopr. Danska/ Francija, 2000; TVS 1 – 22. 12. 2004). Film svetovno uveljavljenega (»enfant terrible« danskega filma) režiserja Larsa von Trierja o cheshki emigrantki v ZDA, ki gara v zhelezarni, da bi z denarjem za operacijo reshila sinu vid. Bizarna meshanica presunljive tragedije z dna in osladnosti muzikala, enega od znachilnih zhanrov klasichnega Hollywooda. »Antidogmatically« (Trier kot avtor novofilmske »dogme« z gibljivo, ročno, »nevrotično« kamero), anarhoidno, psihotično, shizoidno, provokativno, a kljub vsemu kot celota uchinovito, vredno sposhovanja, ne nazadnje tudi zaradi fenomenalne islandske pevke in glasbenice Bjoerk (Gudmundsdottir), ki je odigrala glavno vlogo ter napisala in zapela vse pesmi. Poanta: shok (srednje)evropskega srechanja z »american dream«, zhivljenje kot kafkova mora (prim. Kafkov prvi roman *Amerika*, mittelevropska analiza ZDA, v literarnem smislu najboljshe delo na to temo, preroshka vizija zunaj dokumentarizma, »iz odsotnosti in distance«, Kafka ni bil nikoli v ZDA), nerazlochljiva sanjska zmes groze in groteske (prim. Trierjev film *Evropa*, 1991, o povojnih srednjeevropskih, nemshkih »volkodlakih«, prav tako preplet zhanrov).

JANEZ MENART: SREDNJEVESHKE PRIDIGE IN BALADE (TVS 2 – 22. 12. 2004). Srednjesholska deklamacija Menartovih pesmi v organizaciji »Satirichnega gledalishcha Cerjak«. Ni bistveno, ali je vzrok v samih pesmih ali v izvedbi – okorna populistichna kvazipedagogika, negledljivo.

AMERISHKI FILM: FILM NOIR (TVS 2 – 28. 12. 2004). Eden od delov amerishke dokuserije o amerishkem filmu, narator Richard Widmark, igralec klasichnega »filma noir« (ta zhanr je dal she vrsto trdih, mrachnih igralskih »tipov«: E. G. Robinson, Jack Palance, Robert Ryan itd., predvsem pa Humphrey Bogart, najvechje igralsko ime »chrnega filma«). Nizkoprorachunski zhanr, zacet med drugo svetovno vojno in desetletje po njej. Nadaljevanje nemshkega ekspresinozma (tudi z emigrantskimi režiserji iz Nemchije) in amerishkih gangsterskih filmov 30-ih let. Vrsta nedvomno she danes zanimivih režiserskih in igralskih dosezhkov. Znachilnost: pretezhno snemanje v realnem okolju, ne v studiih, mrachna podoba sveta – iz perspektive velemestnega podzemlja. Komentarji danashnjih sodobnikov so deljeni: eni menijo, da je »film noir« specifichnost nekega obdobja, ki ga ni vech, da je torej chista preteklost, zgodovinski dokument, drugi menijo, da so določene modifikacije zhanra she vedno mozhne in da tudi stari izvirniki she vedno lahko najdejo globlji sik z gledalcem, kajti bistveni eksistencialno-umetnishki problemi ostajajo isti.

OTROK CHERNOBILA (*Igor – Child of Chernobyl*, VB – POP TV 28. 12. 2004). Dokumentarec o beloruskih otrocih, spochetih po jedrski katastrofi v ukrajinskem Chernobilu (26. aprila 1986), zaradi radioaktivnega sevanja na razlicne nachine okvarjenih, na obisku v Angliji pri razlicnih dobrodelnikih. Eden od teh otrok, s pravim »slovenskim« imenom Igor Pavlovec, raste samo od pasu navzgor, vse pod pasom je zakrnelo in fantazmagorichno deformirano, hodi »kot pingvin« po dveh plavutastih shtrecljih. Posvojil ga je starejsi angleski par; v Belorusiji je bil v sirotishnici, kamor sta ga oddala starsha. Ob takih strahotah chloveka v kolikor toliko normalnem

stanju obide sram, da si je sploh kadarkoli drznil gledati na lastne probleme kot na kakshne posebnosti. In se postavlja staro vprasanje: s chim si nekatera, chisto nich kriva chloveshka bitja »zasluzhijo« tako nesrečno usodo? Ali gre res, kot menijo nekateri, za negativno karmo prednikov ali »prejshnjih zhivljenj«? Ali je chisto nakljuchje ali mrezhasta »simbolichna logika« v tem, da je najhujsha jedrska mirnodobna katastrofa nastala na tleh Ukrajine, v »jedru« slovanstva?

UKRAJINA – JUSHCHENKO (29. 12. 2004). Zmaga voditelja ukrajinske nacionalistichne opozicije Viktorja Jushchenka na ponovljenem drugem krogu volitev. Ukrajina, ki za povprechnega (ne le zahodnega) Evropejca v glavnem sploh ni obstajala, z dramatičnimi predsedniškimi volitvami dozhivlja svojo »uro zgodovine« v svetovnih medijih. Vprasanje hierarhije kot projekcije mochi se kazhe tudi med velikani: zadaj je Rusija. Cheprav je Ukrajina najvechja evropska drzhava, z lastnim jezikom in bogato literaturo v njem, je v ruski senci vse doslej ostajala le privesek she vechjega velikana (za carsko Rusijo so bili Ukrajinci »Malorusi«; pod Karpati, v Bukovini, v exYU se imenujejo Rusini; ob koncu srednjega veka tudi Ruteni, Roksolani...). Ukrajina, ki je po imenu tako rekoč »Kranjska« (okrajna, okrajek, v kraj, na robu; tj. »mejna pokrajina«), je paradigmatichen primer sploshne esencialne in »večne« slovanske razklanosti med Zahodom in Vzhodom (podobno kot nekdanja YU ali BiH; povsod je vzhodni, pravoslavni del v bioloshko-politichni, zahodni pa v kulturno-civilizacijski prednosti). Bila je tako pod Poljaki in Litvanci kot pod Rusi in Mongoli; Ukrajinci so se sredi 17. stol. z legendarnim vodjo Hmelnickim (po judovskih historikih je bil zverinski judofob) zatekli pod okrilje »matjushke Rusije«, ker niso mogli vech vzdrzhevati dveh front – proti Poljakom in proti Turkom. To razklanost »hochesh-nochesh« po svoje kazhe njena zastava, pri kateri je barvna simbolika »obrnjena na glavo«: zahodna, uniatska, grshko-katolishka stran drzhave je rumena (zhito, kmetijsko podrochje), vzhodna, rusko-pravoslavna je modra (rudarsko-industrijsko), ti dve barvi pa bi bilo mogoche razumeti tudi kot »modra Evropa« in »rumena Azija«. Hajdamaki, ukrajinski »beli« nacionalisti, so leta 1918 razglasili samostojno republiko, a so jih bolsheviki, »rdechi« internacionalisti, v kratkem zbrisali. (Ta »rdechi izbris« je bil po nekaterih podatkih nadvse temeljit: nacionalizem je bil v tej veliki sovjetski republici izkoreninjen z iztrebljenjem ukrajinske inteligence, pa tudi z lakoto v chasu kolektivizacije kmetijstva.) Che so literati lahko tudi »simptomi« dolochenega identitetnega konteksta, je zanimiv(a) Marko Vovchok alias Marija Vilinska (1834 – 1907), eno najpomembnejshih imen ukr. literature, »dvospolno in dvojezichno bitje« (pisanje v ukr. in rus. jez.). Znachilni sta tudi imeni obeh sedanjih kandidatov za ukrajinskega predsednika, ob katerih se je Ukrajina razklala: oba sta Viktorja, kakor se pri Ukrajincu Gogolju, ki je bil tudi sam histerichno razpet med Rusijo in Zahodom, spreta dva Ivana, ukrajinska podezhelska plemicha, zaradi industrijsko-kmechkega razlochka (menjava svinje za pushko), toda »zahodni«, nacionalistichni Jushchenko ima pravi, tipichno ukrajinski priimek na -enko, proruski Janukovich pa bolj »po rusko« na -ich. Za Jushchenkom naj bi stala zhena Americhanka ukr. porekla, ki je za Ruse »agentka CIA«; za njim pa je she ena »mochna zhenska«, namrech Julija Timoshenko, v ukrajinski revshchini nepredstavlivo bogata »miss of

gas«, obogatela z monopolističnim uvozom ruskega plina za Ukrajino, zato je, po ruski razlagi, tako gorecha ukr. nacionalistka. Vzhodna, »Janukovicheva« Ukrajina je tudi po pravoslavju in jeziku ruska, v zahodni je ob grkokatolishtvu she zhiva ukrajinskchina (kot belorushchina nekakshen »jezikovni most« med poljskchino in rushchino). Pri tem ni odvech vprashanje, kako je sploh nastala ukrajinska nacionalnost, saj je Kijev izvor vseruske drzhavnosti (pravzaprav sploh slovanske; kronist Nestor, zhivech v XI./ XXII. stol. v kijevisko-pecherski lavri, je imel vse Slovane za eno pleme); za nekatere je ukrajinstvo mittelevropsko »kukavichje jajce« kot ne-etnichni pojem, zgolj »geografski izum« pod naknadnim poltisocholetnim poljsko-vatikansko-dunajskim vplivom (podobno »razlagajo« Hrvate velikosrbski nacionalisti; za nekatere hrvashke nacionaliste pa je Ukrajina celo hrvashka »pradomovina«, prim. podobnosti med ukrajinskchino in hrv. chakavshchino). Ideal »Velike Poljske« je namrech: z osvojeno zahodno Ukrajino biti mogochen katolishki zid v vzhodni Evropi od Baltika do Chrnega morja; tik pred drugo svetovno vojno so obstajale celo »sanje« o sporazumni delitvi Ukrajine s Hitlerjem, kakor so Poljaki zhe v XIII. stoletju skupaj z Nemci omogochili nemshkemu viteshkemu redu, da je v kratkem »nekrshchansko« iztrebil poganske baltske Pruse (upirali so se kot alpski Slovani – Karantanci; kasneje, sochasno s Trubarjem, v prushchino prevedeni katekizem jih ni reshil...). Po drugi strani se imajo ukrajinski nacionalisti za »prave arijce«, potomce »pravih«, gotskih Rusov, moskovski Rusi ali »Moskali« pa so zanje »aziati«. Tako je Ukrajina dejansko na robu drzhavljanske vojne, saj je podobno vmesna kot BiH, pach v smislu vzporednosti med severnoslovanskim in juzhnoslovanskim podrochjem (»zahodno-vzhodno«/ belo-rdeche razdeljena tudi Koreja, le da je tu delitev S - J); »zloveshchi« Huntington je v *Spopadu civilizacij* predvidel spopad med katolishtvom in pravoslavjem prav v Ukrajini... Bo spet aktualna broshura, ki je izshla tik pred drugo vojno: *Ukrajina joka*. (Srbi v BiH grozijo z odcepitvijo in pridruzhitev k Srbiji, che se spremeni daytonski sporazum). Vsekakor se v Ukrajini nakazuje konchna kulminacija sedanjega panslovanskega razdruzhevanja, nasprotnega nich manj napornemu procesu zdruzhevanja v predhodnih dveh stoletjih; ta fragmentacija je strzhenski interes t. i. globalizacije v mashineriji zahodnega (neo)imperializma. Che bo Ukrajina postala chlanica Nata, kot je sicer zhe predvideno, bo imela Rusija natovske topove dobesedno pred vrati, to je klasichni izziv za vojno, vendar si Rusija v sedanjem polozhaju niti v sanjah ne more »privoshchiti« ostrejshih nastopov, poleg tega pa tudi Jushchenko, ki naj bi ga ruska tajna policija menda skushala zastrupiti in je zaradi posledic strupa dobil »chernobilski obraz« (zloglasni Chernobil je pach v Ukrajini), v vlogi predsednika Ukrajine ne bo mogel drugache, kot da znizha populistichni nacionalistichni ton in uposhteva predvsem sosedstvo »velikega brata«. Ukrajina se pach v nobenem primeru ne more resnichno »odlepiti« od geografskih dejstev, zato se verjetno tudi Rusija ne bo pretirano vznemirjala zaradi »nove Ukrajine«. (Za vse slovanske narode temeljna in po svoje aporichna, vechkrat sama s sabo sprta identitetna dolochnica hochesh nochesh ostaja slovanstvo, to je bilo jasno zhe Preshernu, ki je *Zdravljico* napisal kot »vseslovansko himno«; njegove pokopane »misli visokoletche«; biti vseslovanski »Orfej«; podobno Cankar, ki je v novih okolishchinah prebujajochega se Balkana bolj

praktično poudarjal politično jugoslovanstvo; nobeno slovanstvo, ki hoče biti radikalno osveshcheno, se ne more »izogniti« samo sebi, she najmanj s chlanstvom v atlantskih neoimperialističnih klubih; brez »neskonchnega« slovanskega zaledja in določenih zemljepisnih dejstev bi manjshe slovanske narode, ki mejijo na Nemce, odplaknil »zahodni cunami«...)

CUNAMI (tsu – nami: jap. veliki val). Chlovek in lepota / grozota narave: konec leta so svetovne medije obshle podobe prednovoletne »rajske apokalipse«. Potresni val, visok blizu dvajset metrov, izzvan s premiki tihomorskih zemeljskih ploshch, je v nedeljo zjutraj, 26. 12. 2004, pod jasnim nebom in z mirnega morja, zalil vrsto južnoazijskih drzhav od Sumatre do Somalije, ki veljajo za turistichni raj sodobnega sveta (Maldiva ali islamsko republiko Divehi, ki ima istega predsednika od leta 1978, sestavlja pa jo 1192 otokov, je skoraj zbrisalo z zemljevida). Ob takih katastrofah se do drobovja chistega obupa razgalijo klishejske podobe teh reklamarskih »dezhel vechnega sonca in uzhivanja«, ki so zhe v normalnih razmerah (kolikor te tukaj sploh obstajajo) pod povrshjem turistichne hysterije v veliki meri legla mamil, diktatur, vsakrshne prostitucije (izkorishchanje predsholskih otrok za garanje v berashkih »tovarnah« in za spolne »usluge«) in kuzhnih bolezn, kot so sifilis, aids, sars, ptichja gripa... K desetisochem zhe mrtvih domachinov in (bozhichno-novoletnih) turistov z Zahoda katastrofa pod rajskim soncem obeta she epidemijski dodatek s kolero, malarijo, pljuchnico... (Zaradi mnozhichnega hindujskega sezhiganja trupel na gmadah na prostem je v Indiji pogorela tudi kakshna stanovanjska hisha.)

ZHRELO (*Jaws*, ZDA, 1975 – Kanal A, 31. 12. 2004). Chlovek in lepota / grozota narave: aktualnemu katastrofalnemu kontekstu ustrezno silvestrsko darilo - paket shtirih amerishkih filmov o »zhrelu« (bolj tochen prevod bi bil »cheljusti«). Od osmih zvecher do zgodnjih jutranjih ur je bilo mogoche »uzhivati« ob tej zajetni »jawsjadi« kot sarkastichni novoletni pozhrtiji s chnohumorno uglashenimi vmesnimi komentarji tv voditeljev... Nedvomna klasichna filmska mojstrovina, ne zgolj v zhanru srhljivke, je seveda le prvi del, posnet po romanu Petra Benchleya (variacija na temo Moby Dicka: soochenje chloveka z dvoumno »metafiziko« narave v obliki morske poshasti, ki mesari po turistichnem raju ob obali Floride, mestece Amity - angl. prijateljstvo, lat. amicitia) v rezhiji Stevena Spielberga; ostale tri so kot bolj ali manj »izcuzane« podalshke rezhirali drugi. Prvi del trideset let po nastanku, kljub vsakrshnemu napredku tehnologije t. i. posebnih uchinkov, she zmeraj uchinkuje kot svezh, v vseh detajlih briljantno tempiran, gledljiv, kompetenten »shoker«. Trojica izvrstno profiliranih likov, lovcev belega morskega psa: oblastnik - sherif Brody, znanstvenik Hooper, proletarec Quint; zaigrali so jih Roy Scheider, Richard Dreyfuss in Robert Shaw. Vrh filma je njihov pogovor v klavstrofobichni kajuti na barki z imenom Orca tik pred konchno katastrofo, in sicer v pripovedi morskega volka Quinta (Shaw) o lastnem dozhivetju ob koncu vojne, junija 1945, v Tihem oceanu, ko so mornarji amerishke ladje Indianapolis, zadete od japonskega torpeda, plavali po morju in vech dni gledali, kako jih postopoma zhrejo morski psi; nekateri so, od spodaj pregriznjeni, plavali po povrshju kot zamashki. Ker so bili v tajni misiji (prenashali so atomsko

bombo za Hiroshimo), jim niso poslali pomoči, tako jih je po petih dneh od okoli tisoč ostalo nekaj chez tristo (te so zacheli reshevati, ko jih je po nakljuchju odkrilo letalo). Poanta (?): cinichnega, grobo impulzivnega Quinta kljub vsem pomorskim izkushnjam nazadnje pozhre morski pes, »bolj idealna« in premishljena kolega nekako le prezhivita...

LETO 2004 – EPILOG. Po mnenju nekaterih zgodovinsko leto zaradi prekinitve z »rdecho kontinuiteto«, ki jo je poosebljal slovenski liberalizem z LDS: na volitvah je zmagala pomensko preimenovana Jansheva SDS (z istimi kraticami: prej Socialdemokratska stranka Slovenije; po novem: Slovenska demokratska stranka; »sociala« kot etiketa je očitno postala problematichna; sploh imajo, kot kazhe, vse slovenske stranke probleme s svojimi imeni, se pravi s svojo politichno identiteto, morda to she najmanj velja za LDS, ki pa je skorajda kratica za eno od drog). Vprashanje liberalizma: po nadshkofu Rodetu je med zahodnim liberalizmom in marksizmom »globoka sorodnost«, saj so nekdanji marksisti »skoraj avtomatichno preshli na pozicije zahodnega liberalizma« (cit. *Stati inu obstati*, 1997); liberalec je torej le novim okolishchinam prilagojen, nekoliko civiliziran komunist. Glede na drzhavo, ki je najbolj izrazita predstavnica zahodnega liberalizma, logichna izpeljava pomeni, da sta bili ZDA in SZ »globoko sorodni« in je bila hladna vojna med njima le zaigrana iz politekonomskih interesov obeh: odriniti drugorazredne »velesile« (tekma se je konchala tako, da se je po amer. predvidevanjih upehala tudi SZ, vendar zdaj vstaja nov »mamut« - Kitajska). Che je neustrezen tako marksistichni kot liberalistichni sistem, preostane desni avtoritarizem (v surovi izvedbi: fashizem)? Vsekakor so Slovenci v letu vstopa v EU in Nato »nekoliko pozno«, a zato dobro pretehtano »zamenjali barvo«, (mnogi celo »za nazaj« - SDS ima po volitvah vech privrzhencev kot prejetih glasov); nekateri celo menijo, da je shlo za nachrtovani sestop LDS, da bi v zachetni »evrogolazh« potunkala Jansho in njegove... Po Kuchanu in Drnovshku je Jansha tretji pomembni akter iz zachetka 90. let, ki je osamosvojitvene zasluge »vnovchil« na vodilnem drzhavnem mestu; po tej logiki bi bila na vrsti za premiera in predsednika drzhave verjetno she Bavchar in Rupel (s tem bi bila prvolinijska garnitura 1991 verjetno »izchrpana«).

Velikoekranski dodatek 2004 / 2005

(Uvodna opomba)

CINEMA YEAR BY YEAR 1894 – 2004. Monumentalna knjizhna publikacija, pravi knjizhni »monstrum«, ob 110-letnici filma. Pregled dogodkov v zgodovini filma po letih. Vsekakor uposhtevanja vredna knjiga, s tehtnimi podatki in z obilico slikovnega gradiva. Zachetek filma premika za leto nazaj, saj obichajno velja prva javna kinematografaska predstava bratov Lumière 28. 12. 1895 v Parizu. Mozhna prilozhnost za ponovni »jubilejni razmislek« o umetnostnem fenomenu »magichnih« gibljivih slik, ki so zaznamovale, pravzaprav urochile XX. stoletje (spremenile so pogled na svet z montazho in relativizacijo chasa in prostora, blizhnjega in oddaljenega, zhivega in mrtvega: v filmu »enakopravno nastopajo« fotorealistichno-mimetichno odslikani kraji in ljudje ob izginulih, zhe pokojnih, izmishljenih itd.).

Ob takih jubilejih se je uveljavil običaj izbiranja »najboljših« s shtevilčnimi omejitvami, največkrat 10 ali 100. Priloznostno se torej tudi prichujochim belezhkam ponuja vprasanje, kateri so »top ten« iz ogromne, nepregledne, za posameznika neobvladljive svetovne produkcije prvega filmskega stoletja. In ker je zraven hkrati tudi 100-letnica slovenskega filma: kateri so slovenski filmski »top ten«. Za take izbore so potrebna določena izhodishcha, vsaj v osnovnih potezah zarisani kriteriji, cheprav seveda kljub vsem racionalizacijam v ozadju she vedno ostajajo sledovi osebnih »dozhivetij« ali »okusov«, povezani tudi z dejavnikom »nakljuchnih« okolishchin (kateri film v katerem chasu si je izbiralec sploh lahko ogledal). Naposled se najbolj zanesljiv kriterij zdi dejstvo, da je (igrani) film vendarle predvsem zvrst dramatike (dramska struktura) in zato vsaj v osnovnem obrisu zahteva dramsko intrigo (sizhe, fabulo), tega bistveno in dokonchno ni mogla razveljaviti nikakrshna, niti najbolj prepričljiva modernizacija (fr. novi val, vsakrshna »izogibanja« zgodbi v interesu bolj avtenticne »chisto filmske« vizualnosti, cinefilsko artistichno avtorstvo itd.). Film tudi po novovalovcu Truffautu ne sme dolgochasiti, utrujati gledalca (zhe kot fenomen ima določeno, tako ali drugače neizogibno »shpektakelsko funkcijo«, tudi che ne gre za lahkotnejši populizem). Skratka: v glavnem presezenost modernistichnih »ekshibicij« in pretiranega kulta forme; v jedru, »na chistini« fenomena ostaja drama v svoji klasichni, antichni, evropski definiciji (z možnostjo »katarze« v objektivizaciji osebnih problemov), ter avtorska kredibilnost kot moch realizacije v bolj ali manj neugodnih proizvodnih okolishchinah, povezana s tehtno sporochilnostjo, obrtno zrelostjo, identiteto v kontekstu. Razlichni »geniji neskonchnih kadrov«, indijska, tajvanska, hongkonshka, mehishka, brazilska, iranska itd. »eksotichna odkritja« - v vsem tem je sicer nemalo vrednosti, tudi svojevrstnih dragocenosti, a vendarle ostaja »v drugem planu«; izjema med »eksotiko« je le japonski film s Kurosawo na chelu. Gledano v celoti, so z navedenih vidikov trije najbolj markantni rezhiserji v dosedanji zgodovini filma Murnau, Bergman in Hitchcock.

Kako je pri tem z vesternom, ki naj bi bil po nekaterih film par excellence, najchistejši film, pravi amerishki film? Bistveno je, da so umetnishki dosezhki vesterna v glavnem vendarle razmeroma skromni, malo je vesternov, ki bi bili vsaj mozhni kandidati za »top ten«. Poleg avtenticnega amerishkega vesterna je zaslovel »italovestern« z rezhiserjem Leonejem na chelu (»dolarska trilogija« 1964, 1965, 1966; dokaj zanimiva kombinacija z japonskim samurajskim filmskim zhanrom in italijansko opereto, »alibi« za Leonejevo operetnost bi bila nekdanja oznaka za vestern kot »horse opera«); krajshe sape je bil sochasni nemshki »jugovestern« z rezhiserjem Haralodom Reinlom, ki je snemal v exYU (»Winnetoujeva trilogija« 1963, 1964, 1965). Obstaja tudi vzhodni, ruski, »borshch vestern« ali »eastern«, ki govori o boju sovjetskih »arijskih vitezov« proti nazadnjashkim, vzhodnjashkim, mongoloidnim, »indijanskim« bandam... V prichujochem »top ten« ima mesto le *Tochno opoldne* (1952), ki ga je (paradoksalno?) rezhiral Fred Zinnemann (Dunaj, 1907 – London, 1997), priseljenec iz Srednje Evrope in rezhiser vesterna »le po nakljuchju«...

T. i. »kavboj« je eden od treh poglavitnih likov klasichnega filma; poleg njega she

ljubimec (sharmer) in vampir (pod slednjega sodi tudi ženska varianta vamp ali femme fatale). Vsi trije so se zhe v obdobju nemega filma izoblikovali v okviru treh značilnih mitologiziranih »folklor«: vestern kot folklor ameriškega podezhelja, film o sodobnem urbanem okolju (končna izpeljava je ameriška velemestna folklor v »filmu noir«) in horror (grozljivke) kot evropska »gotška« folklor. Kavboja in mestnega junaka združuje Sturges v *Slab dan v Black Rocku* (1955), vse skupaj pa je združeno v neovesternu (Eastwoodov *Neznani zashchitnik / High Plains Drifter*, 1972; Rodriguezov *Od mraka do zore*, 1996)

Skupaj s filmom praznuje 110-letnico tudi strip; bila sta zmeraj v stiku, zlasti animirani (risani) film. Pravzaprav je film »oživljeni« fotostrip. Strip je tako rekoč nezakonski oče filma. »Top ten« svetovnega stripa: *Popaj, Nori Muč, Miki Mishek, Princ Valiant, Tarzan* (Hogarth), *Dick Tracy, Flash Gordon, Rip Kirby, Steve Canyon, Jerry Spring*

»Top ten« filmov (en režiser, en film; v glavnem evropska izhodishča, povezana z ZDA): Murnau: *Nosferatu*, 1922; Zinnemann: *Točno opoldne*, 1952; Bergman: *Devishki vrelec*, 1959; Hitchcock: *Psiho*, 1960; Kurosawa: *Yojimbo*, 1961; Bunuel: *Lepotica dneva*, 1967; Kubrick: *2001: vesoljska odiseja*, 1968; Polanski: *Rosemaryjin otrok*, 1968; Boorman: *Odreshitev*, 1972; Forman: *Let nad kukavichjim gnezdom*, 1975.

Slovenski filmski »top ten« bi se vsekakor zachel z *Jaro gospodo* (Stupica, 1953) in *Trenutki odločitve* (Chap, 1955), konchal pa s *Predmestjem* (Moederndorfer, 2004); omenjeni filmi so zhe z naslovi specifično pomenljivi za svoj geohistorični kontekst.

Sledi nekaj sodobnih filmskih primerkov (predvajanih v drugi pol. 2004 v »ostankih« ljubljanskih kinematografov in v Koloseju), med katerimi zlasti ameriški potrjujejo »postzgodovino« filma (»prave zgodovine« je konec tudi za strip, drugo tipično umetnost XX. stoletja): industrijsko shtancanje »megahitov« je tako rekoč povsem posrkalo she tistih nekaj odstotkov tehtnejše umetniške relevance, ki jih je bilo mogoče najti v »klasični« proizvodnji tovrstnega kruhoborstva.

NIKOGARSHNJA ZEMLJA (*Nichija zemlja, No Man's Land*, BiH-SLO-IT-FR-UK-BELG, 2001). Scenarij in režija Danis Tanovich, gl. vl. Branko Djurich, Rene Bitorajac, Filip Shovagovich. Visokopohvalne kritike, nagrada za najboljši scenarij (Cannes 2001), oskar za najboljši tuji film. Prvega »jugo-oskarja« je torej dosegel Bosanec. Podobno za animirani film Vukotich in nobelova za Andricha (sicer pa je Bosanec Kusturica trenutno v svetu najbolj znan »jugorezhiser«). Triumfalen uvod v možni prerod bosanskega filma. Uprizoritev vprasanja identitete BiH v kontekstu vsakršnega (psiho)terorizma. Prostorsko in chasovno skrajno zgoshčeno, inventivno, »preprosto« in uchinkovito: vojashki rov, v njem trije vojaki kot »trije kralji brez zemlje« (prim. angl. kralj Ivan »Brez zemlje«, tj. John Lackland, mlajši brat R. Levjesrchnega), z brezosebnimi nadimki, eden (verjetno) Hrvat Ciki, drugi Srb Nino, na odskočni mini nasedli Boshnjak (musliman) Cera. Bosanska tragedija prek medijev, lachnih senzacij, pred očmi sveta. Konec namerno nedorečen: kaj bo z vojakom, lezhechim na mini, kaj bo z Bosno, ki je oblehala kot »nikogarshnja zemlja« na spechi vojni v »luknji Evrope«?

KAJMAK IN MARMELADA (Slovenija, 2003). Scenarij, režija, glavna vloga Branko Djurich; njegovo »nadaljevanje« iz *Nikogarshnje zemlje* tam Bosna obvisi »v zraku« med svetovi, tu se »bosanska identiteta« nadaljuje v emigraciji v Sloveniji, sicer na področju nekdanje skupne države, a vendarle v tujini. Melanholična »komedija« na temo ex-yugo-nostalgije in imigracije v Slovenijo, sočenje domachijstva in tujstva, različnih kultur in njihovih stereotipov. Gotovo najboljši slovenski film zadnjih let, avtentično filmičen, navidezno preprost, populistichen, »lezheren«, vendar je profesionalno zanesljiv v vsakem pogledu, tematsko in igralsko preprichljiv (izvrstni Dragan Bjelogrih), z dramaturshko dobro umeshcheno zgodbo, vsi detajli so natančno tempirani in usklajeni, vrh filma je v beguncih, tihotapljenih v cisterni, v ujetosti glavnega junaka v primezh kriminala, na robu samomora. Na koncu brez sentimentalizma simbolichno nakazana nemozhnost idile, divergentnost poti, razhajanje. Tudi v naslovu fino plasirana simbolika za slovensko »postbalkansko« vzhodno-zahodno srehanje: »kajmak« (jugoturcizem, »družbena smetana« prishlekov na dnu) in »marmelada« (znachilna »zahodnoevropska« beseda, sicer tudi balkanskega, grshkega izvora, osladno-lepljiva sadna brozga). Vsekakor redkost, vredna ogleda.

POD NJENIM OKNOM (Slovenija, 2003). Scenarij in režija Metod Pevec. Nekakshna »chistoslovenska protiutezh« istoletnemu *Kajmaku in marmeladi* (oba izrazito avtorska projekta), s »preshernovsko« asociacijo v naslovu. Ambiciozno zastavljeno »nadaljevanje« rezhiserjeve teme »trubadurstva« v smislu raziskovanja »zhenske dushe«, kot je to nakazoval zhe njegov manj izumetnicheni, vsebinsko polnejshi, »notranje mochnejshi« prvenec *Carmen* (1995); she očitnejsha ekshibicija (tokrat v meshchansko bohemske, prej v klosharske socialnem kontekstu) z nadarjeno glavno igralko v vlogi osebe s prav tako »poetichno« pomenljivim imenom (Dusha); osredotochenost na »dusho« zhenskega lika, ki nima ustrezne dramatiche tezhe ne enakovrednega – zlasti ne moshkega - spremstva; film obvladujeta zapozneno (ne)zrela plesalka Dusha in njena pokroviteljska mati, moshki so blede lutke (mladenich kot mlachni psihopat, apaticni ljubimec srednjih let, senilno »duhoviti« stavec in pokojnik, Dushin oche, »navzoch« le kot pepel v zhari); z afektiranim kvazisuspensom v prvem delu, nakar po »razkritju« infantilnega voyeurja film uplahne in se, kot se rado zgodi v slovenskih filmih, porazgubi v bolj ali manj larpulartistichni (»hermetistichni«) nedorechenosti, ko bi se zanimivejshi in preprichljivejshi dramski spopad med »idealnima« ljubimcema shele zares lahko zachel. Kljub nekaterim dobrim sekvencam ne dovolj izkorishchena »prilozhnost«.

NASMEH MONE LISE (*Mona Lisa Smile*, ZDA, 2003). Režija Mike Newell. Film ne izpolni z naslovom nakazanega prichakovanja, saj mu »pod njenim nasmehom« ni jasno, kaj bi rad povedal ob 500-letnici nastanka slavne Leonardove slike, ki v filmski zgodovini velja kot nekakshen prototip ali celo arhetip za pojem »vamp« ali femme fatale (sochasno je izshel tudi Brownov knjizhni megahit *Da Vincijeva shifra*, 2003). Julia Roberts se s profesionalno rutino trudi ogreti svoj glavni lik »napredne« profesorice, ki iz sonchne Kalifornije pride leta 1953 na elitni, konservativno zaprashedi zhenski kolidzh v severnjashki Novi Angliji (5000 km geografske in 50 let psihosocialne

razdalje) za predavateljico umetnostne zgodovine. Stereotipne situacije, neoprijemljiva »simbolika« (zlasti naslova). Na prvi pogled obrtno solidna krparija, v resnici she manj kot to: psevdointelektualni kich s priokusom postanega »feminizma«.

ZADNJI SAMURAJ (*The Last Samurai*; ZDA, 2003). Rezhija Edward Zwick. Narejeno za Toma Cruisa v vlogi zapitega in demoraliziranega oficirja, udeleženca ameriške drzhavljsanske vojne, ki kot najemnik pride na Japonsko in »postane« samuraj; v letu dni mu uspe ena najtezhjih iniciacij v zgodovini chloveshtva, za katero so se kandidati pripravljali od zgodnjega otroštva s posebno vzgojo in prehrano (samo za solidno obvladovanje samurajskega mecha je potrebno ok. deset let vsakodnevnega treninga). »Napredno« koketiranje z delom eksotichno greshnega »tretjega sveta«, na katerem so Americhani preizkusili konkretno delovanje novodobnega orožja (Sodoma – Gomora/ Hiroshima – Nagasaki). V ozadju »kompleks krivde zmagovalcev«, le da so namesto Indijancev tu Japonci; »variacija« na Costnerjev izvrstni *Pleshe z vokovi* (1990). V dobro rezhijo z veliko hrupa zavit nishtrc, spektakelska »farsa«, brezpredmeten kich.

HEROJ (*Ying xiong: Hera*, Hongkong-Kitajska, 2002). Rezhiral pomembni sodobni kitajski režiser Yimou Zhang (rojen v Xianu, 1951), to je njegov prvi akcijski shpektakel, očitno nachrtovan za zahodni trg, toda v Ameriki ni imel posebnega uspeha, cheprav je bil nominiran za oskarja. Med sabo sparjena »shpageti western« in »boxing eastern« – rezultat je »pasha za oči«, ki deluje gledljivo približno prvih deset minut. Ambiciozna koreografija in »morriconejevska« glasba ves chas na robu absurdno nabuhlega kicha. Zanimiva, pravzaprav dragocena dramska (»rashomonska«) intriga iz kitajske zgodovine (chetrti atentator pripoveduje cesarju, zedinitelju kitajskega cesarstva, o svojih treh kolegih, ki so nachrtovali atentat na prav tega cesarja) se izgublja v ozadju med operetno poplavo »vizualnih senzacij«.

KRISTUSOV PASIJON (*The Passion of the Christ*; ZDA, 2004). Rezhiser in koscenarist Mel Gibson, gl. vl. James Caviezel. S shkofjeloshkim Kristusovim pasijonom in patrom Romualdom se zachne slovenska dramatika, Americhani imajo ob 110-letnici filma »pasijon po Gibsonu«. Simptomalni sizhe: Bog je »zapustil« svojega sina (svojo uchlovecheno »drugobit«), ki je bil sicer zmozhen izvajati vsakrshne chudezhe, ko pa bi moral reshevati sebe, mu je ta sposobnost odpovedala, ker je bilo potrebno izpeljati misterij do konca. V tem sizheju Gibson utemeljuje svojo predstavo martirija kot ključnega ali pravzaprav edinega dogodka v etichni kozmologiji zahodne civilizacije. Seveda film kot umetnostna zvrst »avtotorturno« kleca pod krizhem nedvomno monumentalne teme, od katere mu v glavnem ostaja plakatna pedagogika s »stripsko« profiliranimi liki in razmerji med njimi. Gibsonov film je za nekatere tradicionalno antisemitski; vprashanje, ali so Kristusa dejansko likvidirali Rimljani kot agitatorja, ki bi lahko ogrozil njihov imperij, potem pa je krshchanska ideologija vse skupaj »podtaknila« Judom, kljub vsakrshnim raziskavam, po vsem sodech, ostaja neodgovorjeno.

TROJA (*Troy*, ZDA, 2004). Moderniziran kvzihistorični shpektakel s popidolskim »babyface-killerjem Ahilom« (Brad Pitt) in infantilnim Parisom (Orlando Bloom). Mehanichno obrtnishtvo (rezhija Wolfgang Petersen, gost iz Nemčije), ambiciozen poskus »blockbusterja«; zahtevni panoramski prizori shtevilnih bojnih ladij in »totalni« klavski spopadi zaman skushajo biti tehtnejshe upravicenje filma. Praktichno neuzhitno, skoraj z »nostalgichnim« spominom na *Heleno Trojansko* (ZDA-Italija, 1956, rezhija Robert Wise).

POMLAD, POLETJE, JESEN, ZIMA... IN POMLAD (*Bom jeorum gaeul gjeoul geurigo... bom*, Juhna Koreja, Nemčija, 2003). Scenarij, rezhija, glavna vloga Kim Ki-duk (po evropskem nachinu: Ki-duk Kim). Pod nerodnim naslovom - lahko bi bil preprosto »Letni chasi«, a najbrzh ne bi povedal dovolj – je skrit eden redkih filmov v obtoku, ki so res vredni ogleda... Pushchavnishki menih z uchencem zhivi na otoku sredi gorskega jezera, film v tradiciji globoke daljnovzhodne identifikacije z naravo spremlja zhivljenjske »letne chase« tega učenca vzporedno s krogom letnih chasov v pokrajini: pomlad – otrostvo, poletje – najstnishtvo, jesen – zrelost, zima – blizhanje starosti in onkraj na obzorju spet nova pomlad. Menih uchi in vzgaja malega ter spremlja uchinke tega na njem: opazi, da ima mali v sebi dolocheno hibo, inhibiranost k negativnemu, k muchenju zhivali, to se kasneje pokazhe kot silovita impulzivnost ali neodpornost za naravne nagone. V poletju pride pride iz mesta bolehna mladenka k menihu, da bi se na svezhem zraku pozdravila; učenec z njo vzpostavi spolni odnos, stari menih jo odslovi, mladec gre za njo v mesto, jeseni pa se vrne k starcu kot morilec svoje ljubimke, ki mu ni bila zvesta, za njim dva policaja, ki ga odpeljeta v zapor. Pride zima, starec ne zmore vech zhivljenja v samoti, zato se sezhe na grmadi v cholnu sredi jezera. Morilec odsluzhi kazen, vrne se na zapushчени otok in zachne po starem prirochniku z menishkimi vajami telesa in duha. Zhivi kot stari menih, sam, dokler iz mesta ne pride begunka z dojenchkom, ki pust otroka pri menihu, sama pa hoche oditi, a se ji led na jezeru udre in utone. Menih poslej zhivi na otoku z malim sirotnikom, kot je sam prej zhivel pri pokojnem predniku... Mojstrovina v vsakem pogledu, v igri vseh nastopajochih, v umirjeni, a nezmotljivi rezhiji, v glasbeni spremljavi. Od tukaj omenjenih filmov dalech najvishja stopnja »art satisfakcije«, brez resne konkurence.

TROJCHICE IZ BELLEVILLA (*Le triplettes de Belleville*, Francija-Belgija-Kanada, 2002). Celovecherni animirani film brez dialogov (reklamiran kot »narisana na roko«) s scenarijem in rezhijo Sylvaina Chometa. Nedvomno sijajna animacija v »klasichni« maniri, nabita s satirichno duhovitostjo, prava karikirana »kinoteka«. Fabula naredi briljanten chezatlantski »levji skok« in povezhe Evropo (ki je Francija) z ZDA na podlagi intrige o izvozu evropskega chloveshkega potenciala: frankoamerishka mafija ugrabi francoske kolesarske prvake in jih za svoje zversko dobichkarske interese »inshtalira« v Bellevillu (Lepo mesto; fr. »belle« pomeni tudi »odlochilna tekma«; torej mozna asociacija: »mesto odlochilne tekme«), ki je metafora za New York z vsemi njegovimi bogatimi grozotami in revnimi odvratnostmi (tak NY spominja na nekakšno mrakobno srednjeevropsko mesto, kot je npr. Kafkova »Praga« ali Grumova

Goga); babica enega od ugrablencev s psom odide za njimi in jih reshjuje s pomočjo treh dobrih vil, bellevillskih domorodk, ostarelih pevk iz zakotnih barov. Kljub vsem odlikam se ni mogoče izogniti »tragichnim« vprasanjem: v chem je »poanta«, kaj hoče povedati ves ta animirani »kraval«, kaj pomenijo dobre trojchice iz novega sveta (upanje v vendarle dobro bistvo Amerike, katere krutost je tudi uvozhena iz Evrope?). Gre pravzaprav le za svojevrstno larpurlartistično ekshibicijo z neskončno odjavno shpico?

SLABA VZGOJA (*La mala educación*, Španija, 2004). Film razvpitega španskega režiserja Pedra Almodóvarja (nekakšnega »novega Bunuela«?). Tudi ta film je provokativno ekspresiven v smislu »tipično« španskega prepleta strasti, nasilja in religije, vendar se njegov »bistveni udarec« razprši brez pravega uchina. Kljub veshchi rezhiji in dobrim igralcem ni povsem jasno, kaj hoče povedati kompleksno konstruirana fabula v duhu »magičnega realizma« s chasovno-prostorskimi preskoki, reminiscencami, retrospektivami itd. Katera linija je poglobljena: prikrita pedofilija katolishkih vzgojnih inshitucij, vprasanje shizoidnosti in prostituiranosti igralstva, homoerotichna ljubezen v povezavi s travestitstvom in narkomanijo? Ta spiralno-eliptichni klobchich, vse bolj zapletajoch se sam vase, se naposled dokaj zasilno koncha z obrabljenimi, izrazito nefilmichnimi tekstualnimi sporochili na nekakshnih tablah v stilu: ta in ta je potem storil to in to, zhivel tam, umrl v nesrechi itd. Dosti (glasbenopevskega) hrupa, »bombastichnih« montazhnih prehodov in rezov, drznih homoerotichnih spolnih aktov; rezultat je občutno skromnejshi od režiserjevih ambicij in njegovega renomeja.

Z GLAVO V ZID (*Gegen die Wand*, Nemchija-Turchija, 2004), »najboljshi evropski film« leta 2004, zlati medved na berlinskem festivalu 2004, v Ljubljani premiera 7. jan 2005. Nemshki režiser Fatih Akin, po starshih turshkega porekla, odrastel v Hamburgu, je posnel film nekoliko, vsaj z »bohemskim« glavnim junakom, podoben *Marmeladi in kajmaku*, le da je v slednjem poudarek na komichni optiki. V obeh filmih gre za soochenje balkanske, orientalsko »sproshchene«, lezherne, depresivne letargichnosti s severnoevropskim kontekstom zunanjega aktivizma in pridobitnistva. Akin »svoj nemshki svet« predstavi skozi oči dveh Turkov v Nemchiji, nemshkih drzhavljanov, shtiridesetletnika in dvajsetletnice, ona neprilagojena družinski tradiciji, on neprilagojen tako nemshkim kot turshkim (emigrantskim) pravilom igre. Dovolj pomembna in splošno veljavna naslovna simbolika: tujerodni domachini ishchejo svojo identiteto, kot bi se zaletavali z glavo v zid... Režiser vsekakor pozna filmsko obrt in ima marsikaj tehtnega povedati, kljub temu je film neizenachen v intenzivnosti, iz fortisimov se razblinja sam vase, da je potrebno posebno potrpljenje za gledanje, vrsta situacij je filmsko izrabljenih, klishejskih, vkljuchno s forsirano glasbo ter z grotesknim folklornim orkestrom in pevko v funkciji klasichnega teatarskega »zbor«. Film ne izpolnjuje povsem pričakovanj, ki jih obetajo zhe dobljena priznanja. Verjetno mu je k uspehu (pri kritiki) pripomogla tudi izjemno aktualna tema, ki asociira vprasanje, kdaj bodo Turki v EU (zaman tolchejo z glavo v »evropski zid«?).

Chlovekov razvoj

Jozhe Shtucin

KD REPUBLIKA SLOVENIJA

S takimi ali drugalnimi drushtvi smo povezani skoraj vsi. V kulturnih drushtvih (KD), ki se mi zhe nekaj chasa opletajo pod nogami, je stanje v zadnjem chasu zaskrbnjuje. Sam sem konkretno pripet na dve drushtvi. Prvo se imenuje KD Literarni klub Tolmin, drugo pa KD Primorska srechanja. Dejavnost je zhe »po imenu« neprofitna, a od produkcije takih asociacij je v veliki meri odvisen kulturni »bris« okolja, v katerem zhivimo. KD-ji so lahko dusha nekega kraja; pevski zbor, na primer, te razveseljuje ob mnogih prilozhnostih skozi zhivljenje in se od tebe poslovi ob smrti. Itd. Da ne nashtevam znanih dejstev. »Moje« literarno drushtvo je majhno in skromno. Chlani so skorajda virtualni in se le poredko zavedajo pripadnosti, pa kljub temu v chasih »pade« kakshen lep literarni vecher in se natisne skromna pesnisha zbirka. Toda stanje postaja z leta v leto bolj zapleteno. Zdi se, da se je zachelo slabshati pred leti, ko je drzhava ukazala, da moramo postati drushtvo tudi pravno-formalno, z vsemi papirji in s transakcijskim rachunom v banki. To je bil perfiden ukaz. Zvit. Ko si enkrat drushtvo, si seveda odvisen le od samega sebe. Si sam svoj ustanovitelj in (u)porabnik. Od tu naprej ni nich vech po domache. Ne moresh vech stopiti do obchinskih organov, ki skrbijo za dushevno blagostanje svojih ovchic, in jih direktno nagovoriti za konkretne projekte, pristopiti je potrebno po pisni in uradni poti. S programi. Drzhava se skusha pred tem drzhati modro, chesh, dobro izpolnjeni programi so garant zanesljive izvedbe in s tem koristno porabljenih sredstev. No, chlovek bi prav rad temu verjel, pa ni tako, v principu se nas je elegantno otesla. Vse deluje namrech le she po principu razpisne papirnate vojne. Che hochesh pridobiti nekaj malega »druzhenih« cekinov, se je treba spopasti z zajetno dokumentacijo, uradniki pa te potem chakajo za prvim vogalom in dotolchejo tvoje upe zhe, che pozabish v razpisni obrazec napisati kakshno besedo ali che se po chloveshko zatipkash. Potem denarja ni, drushtvo pa za tisto leto ni dejavno. Razpisov je seveda v obilju – obchinski, zekadejevski, kulturnoministrski, regionalni, mednarodni ... prijavish lahko marsikaj, a kaj, ko se na koncu izkazhe (chetudi si uspesno izpolnil obrazce, napisal programe za nazaj in naprej ...), da so sredstva tako ali tako omejena in ti pripada le neki skromen odstotek od potrebne vsote, che sploh. V tej zvezi je letos pogorelo moje drugo drushtvo, s katerim sem povezan – *Primorska srechanja*. Chlovek, ki je bil zadolzen za razpisno dokumentacijo, je kulturnikom v Ljubljani menda pozabil prilozhiti en sam dokument, in glej – denarja od tam za letos ne bo.

Nihche se ni pozanimal, kje se je papir izgubil ali zalozhil, nich, uradniki so si zagotovo oddahnili, ker jim je uspel lep podvig: *Primorskim srečanjem* letos ne bo treba dati NICH. Drzhava se torej do drushtev obnasha kot do konkurenchnih ustanov; nerada dá in raje chimvech porabi zase. Situacija je groteskna: Kulturno drushtvo Republika Slovenija od obchanov zbira davke, da bi jih potem na vse kriplje skushala porabiti le znotraj svojih dejavnosti. Kaj ostane malim? Recimo »mojemu« literarnemu klubu v Tolminu? Praktichno nich. No, strah, da se bo komplicirano pridobivanje skromnih sredstev za osnovno delovanje she naprej stopnjevalo. Bojim se, da bo lepega dne objavljen nov aneks k pravilniku, ki bo od mene terjal, da sam sebi razpishem razpis za to, ali se bom sploh prijavil na kakshen razpis. Bolj preprosto povedano: drushtvo bo moralo (za svoj denar, seveda) v dnevnem chasopisju objaviti razpis za razpis na razpise. Jasno, stiskati bo potrebno tudi obrazce, s katerim se bo mogoche prijaviti, dolochiti rok in potem pri sebi she najti pravi trenutek, da se bosh odlochil. In che bom tistega dne slabe volje, si bom rekel, klinc gleda she razpise, in si za tisto leto sam zaprl možnost, da bi se sploh prijavil na kakshnega. Krog bo sklenjen – KD Republika Slovenija bo bogatejshe, moje okolje pa revnejshe.

Vadim Kozhinov

DRZHAVA ZHIVI V OZRACHJU DESTRUKTIVNIH MITOV

Mediji se zhe dobrih deset let ukvarjajo s razkrinkavanjem raznovrstnih mitov, ki so bili del propagande do leta 1985. Razumljivo, to je nujno in vчасih celo resnično plodno delo. Ker pa se s tem razkrinkavanjem ukvarjajo ljudje, ki so se vechinoma do leta 1985 ali celo do obdobja 1988–1991 sami nahajali v oblastnishi strukturi teh mitov, svoje delo praviloma opravljajo zelo površno.

Bistvo njihove “metode” je v elementarnem “prevračanju” prav teh pojmov in ocen, ki so se propagirali prej: tisto, kar je veljalo za povsem pozitivno, je zdaj povsem negativno, prejšnji “hura!” so zamenjali z “dol!”, pozivajo na anatemo. Tako je na primer sedanji “akademik” A. N. Jakovljevič leta 1984 izdal v nakladi vech sto tisoč izvodov obsežno knjigo *Od Trumana do Reagana* (oddana v tiskarno le nekaj mesecev pred zacetkom “perestrojke”), kjer so na štiristo straneh ZDA predstavljene kot resnično grozovit fenomen, kot zharishche svetovnega zla, ki ne dopushča niti zharka upanja. In kaj? Avtor v tej knjigi preklinja ZDA, v nashih časih pa to drzhavo predstavlja kot najvišji socialni vzorec, od katerega se mora Rusija pobožno učiti. Seveda pa je she bolj obzhalovanja vredno in škodljivo nekaj drugega – danes prevladujoče silovito prizadevanje prikazati vso porevolucijsko Rusijo kot nekakšno edinstveno in po logiki brezizhodno nakopichenje vsakršnega zla, lazhi, izprijenosti, ogabnosti. Ta nova mitologija (ki v svojem bistvu ni nich drugega kot le primitivno “preobrachenje” prejšnjega) vpliva zelo rushilno na zavest in konsekvantno s tem na obnashanje milijonov ljudi, ki se vse bolj predajajo brezupu ter so v končni fazi vse bolj demoralizirani, kajti kaj je sploh mogoče narediti v drzhavi, ki je v njihovih predstavah tako grozna. Stanje je pritirano do komichne skrajnosti: neredko je slishati bodrilna svarila kakega tujega gosta, ki, soochen z ekstremnim zanikanjem, zachne prepričevati “aborigine”, da chezmerno pretiravajo, da ni bilo vse tako brezupno v Rusiji itn.

Problem seveda nikakor ni v tem, da se pretirava z “*rossijskim zlom*”. Le-to je nedvomno ogromno in strashno. Problem pa je v tem, da se to zlo poskuša predstaviti predvsem in samo kot “*rossijska lastnost*”, saj kar naravnost izjavljajo ali pa tako dojemajo, da naj bi drugod (ali vsaj v t.i. “civiliziranem svetu”) na splošno vladali blaginja in dobrota.

Na tem temeljijo sedanji propagandni miti. V resnici pa je zlo v *Rossiji* nedvomno le eden od izrazov svetovnega zla (“civiliziranega sveta”). Kljub temu pa so uspeli milijonom ljudi vbiti v glavo, da smo mi malodane edini nosilci zla...

Vzemimo na primer vojno v Afganistanu, nanjo mechejo neshteta prekletstva kot na brezprecedenčno grozovito tragedijo, ki se je povrh vsega izkazala she za jalovo in je terjala zhivljenja 13,5 tisoč nashih vojakov. V medijih to vojno praviloma razlagajo kot znachilen, celo nekako neizbezhen izraz zloveshchega bistva prav nashe drzhave. Presenetljivo je, kako so ljudi uspeli prisiliti, da so pozabili samo pet let prej konchano vojno v Indokini, ki so jo ZDA vodile, naj omenimo, ne s *sosednjo*, marvech z drzhavo, ki je vech kot *deset tisoč kilometrov* od amerishkih meja. Ta vojna je bila prav tako dolga in prav tako jalova, poleg tega pa je v njej padlo 54,5 tisoč amerishkih vojakov (se pravi shtirikrat vech kot nashih v Afganistanu). Znano je, da so mnogi ljudje v ZDA zavzeli zelo kritichno stalishche do te vojne – predvsem zato ali pa celo samo zato, ker je bila *izgubljena*. Znani so se celo druzhbeni pojavi, ki so dobili oznako “vijetnamski sindrom”. Vendar je Reagan s svojo ekipo uspel preprihati vechino prebivalstva ZDA, da je bilo vse amerishko delovanje pravilno. Tako so bile kasnejshe vojashke akcije ZDA v Iraku sprejete s pravim navdushenjem.

Povsem drugachne so zadeve z Afganistanom. Med to vojno sem do nje imel negativen odnos, ki sem ga tudi objavil, ko sem leta 1982 dal intervju za japonski chasopis *Asahi*. Vendar sem se tudi takrat zavedal, da je bila vojna ZDA v Indokini z nrvstvenega vidika nich manj nedopustna akcija, kot je bila ruska v Afganistanu. In imam za absurdno in skrajno shkodljivo dejstvo, da ruski ljudje, ki so jih obdelali sedanji mediji, v afganistanski vojni vidijo nekaj takega, kar izrazito razkriva nasho drzhavo v sodobnem svetu – kot nekakshen sramotni madezh. Tu je bolj umestno rechi: sramota so tisti, ki so uspeli v dushe milijonov vbiti ta mit! Vbiti ljudem v glavo absolutno neutemeljeno mnenje, da si ravno in samo njihova drzhava dovoli surove in nrvstveno nedopustne vojashke akcije; to je svojevrsten informacijski zloch, ki vodi do tezhkih posledic.

Ali pa druga smer v danashnjih medijih: vsiljevanje ideje, da je bila ZSSR kot naslednica tradicij “*Rossijskega imperija*” nekakshna unikatna *jecha narodov*, ki je zatirala njihovo nacionalno samostojnost in zavest; povrh tega pa sovjetske republike opisujejo kot chisto fikcijo. No, dopustimo celo, da so bile te republike, recimo Azerbejdzhancev, fiktivne drzhavne formacije in da se je v skladu s tem shest milijonov Azerbejdzhancev nahajalo v stanju nacionalnega zatiranja. Che je temu tako, se logichno ponuja vprasanje: kako oceniti polozhaj *devetih milijonov* Azerbejdzhancev, zhivechih v sosednjem Iranu (priblizhno ena petina prebivalstva te drzhave), ki nimajo niti najosnovnejshe *avtonomije*?

Mogoche je ugovarjati, da Iran ni ustrezen primer, kajti to pach ni “civilizirana” drzhava. Poglejmo si ob tem primeru ZDA. V prejsnjem stoletju (tj. XIX. – chlanek je iz leta 1999; op. pr.) so si ZDA nasilno prilastile skoraj polovico ozemlja suverene drzhave – Mehike, skupaj z danes brez dvoma najbolj dragocenimi ozemlji v ZDA, kot sta Kalifornija in Teksas. Na ozemlju ZDA sedaj zhivi priblizhno petnajst milijonov Mehikancev. Vendar ni ne duha ne sluha niti namiga o dodelitvi avtonomije...

Skratka, tudi tukaj se kot v primeru afganistanske vojne srečujemo s sovražno, lazhnivo prakso "dvojnih meril". Do nas imajo maksimalne zahteve, ki jih ne izpolnjuje nobena država, glede drugih držav pa se odsotnost celo minimalne nacionalne samoodlochbe teh ali drugih narodov v njih obravnava kot norma ali pa, bolj natančno, se sploh ne obravnava.

Vsaka "omejitev" nacionalne suverenosti katerega koli naroda v ZSSR ali v danasnji *Rossiji* se razlaga kot manifestacija despotizma in totalitarizma, medtem ko v "demokratični" Veliki Britaniji in Španiji zhe desetletja potekajo krvave vojne za elementarno avtonomijo Ulstra ali dezhele Baskov.

Stvar ni v tem, da nas krshitve nacionalne suverenosti v ZSSR ne bi smele zadevati. Stvar je samo v tem, da te krshitve stalno predstavljajo kot nekaj lastnega prav nam in samo naši državi, to pa se potem dosledno prikazuje kot razvpiti "imperij zla", ki naj bi bil v tem smislu menda nekak unikatni fenomen.

"Primere" podobne propagande lahko nashtejemo na stotine in stotine. Ti miti, ki povzročajo veliko škodo, resnično unichujejo zavest ljudi, ki zachenjajo gledati na svojo državo kot na antipod tako imenovanim civiliziranim državam, kot na center raznovrstne nesnage, kot na državo, ki naj sploh ne bi imela pravice do obstoja. In che proti tem v glave vbijajochim mitom ne bo dosezhena omejitev, che se bo she naprej svetovno zlo opisovalo le kot "pravo rusko" zlo, o preporodu ne more biti niti govora. Danes pred vsakim avtorjem, v katerem je she zhiv občutek odgovornosti za svoje delo, stoji naloga nasprotovati propagandi unichujochih mitov.

Iz rushchine prevedel Just Rugel

Vadim Valerijanovich Kozhinov (1930–2001), ruski zgodovinar, literarni kritik, publicist, eden izmed najbolj bleshchernih in brezkompromisnih piscev levega krila. Odločilno je pripomogel k izdaji del Mihaila Bahtina (1895–1975), velikega ruskega literarnega teoretika in zgodovinarja. Kozhinov je kot eden prvih zachel tezhko delo objektivne in neprijetne analize najbolj zapletenih dogodkov minulega stoletja. Njegova trilogija *Zgodovina Rusije in ruske besede - Rusija, XX. stoletje, 1901–1939 - Rusija, XX. stoletje, 1939–1964* je za mnoge bralce postala zacetek osvobajanja od ideoloshkih ochal.

Prichujochi prevod je poglavje iz posmrtno izdane knjige *Ruske nesreche in zmage (Pobedi i bedi Rossii, EKSMO–Press, Moskva, 2002)*. (Op. prev.)

Sergej G. Kara–Murza

RUSI IN JUDJE: PRILOŽNOST ZA DIALOG

PREDGOVOR

Pred kratkim je izšla moja obsežna knjiga *Sovjetska civilizacija*. V njej je predstavljen poskus “rekonstrukcije” procesa zasnove sovjetskega “projekta” in oblikovanja sovjetskega sistema, se pravi njegovega udejanjanja v realnih pogojih, determiniranih z nasho zgodovinsko usodo. She zdalech se ni uresnichil ves ta projekt, ki se je oblikoval v zavesti in sanjah milijonov sovjetskih ljudi in njihovih predhodnikov. Nasha družba ni prenesla obremenitev in kriz, ki jih je povzročila tezhka “hladna vojna” z Zahodom, slabo razumljiva za nas. Sovjetski projekt je bil presekan, sovjetski sistem pa v svojih najvazhnejshih komponentah unichen.

Za razumevanje bistva sovjetskega projekta in sovjetskega sistema je izredno pomembno poudariti odpadnishtvo od njiju pri tistih politichnih in kulturnih silah, ki so prej aktivno sodelovale pri izgradnji sovjetske družbe kot dela svetovne civilizacije ter pri njeni zashchiti od idejnih in vojnih grozhenj. She vech, po drugi svetovni vojni smo bili priche spreobrnitve vrste vplivnih skupin in politichnih smeri tako doma kot tudi na Zahodu v aktivne *nasprotnike* sovjetskega sistema. V nekaterih primerih lahko celo govorimo o njihovem prehodu na stran sovrazhnikov ZSSR v hladni vojni.

Mogoche bo komu zvenelo chudno, vendar na bistvo sovjetskega sistema pomembno luch meche zgodba o dozorevanju tega, kar je mogoche imenovati antipod sovjetskega projekta ali *antisovjetski projekt*. Ta se je oblikoval kot celovit, notranje logichen sistem obtozhb in očitkov, naslovljen na sovjetsko družbo in sovjetskega chloveka. V chasih je bil zamaskiran s poudarjanjem politichnega sistema, ideologije, represivne politike etc. Navadno, pri odkopavanju bolj globokih in ne vedno jasno formuliranih temeljev teh očitkov, pa vidish, da je nezadovoljstvo izzvalo temeljno razhajanje interesov in idealov. Zato je antisovjetski projekt krivo, pa vendar mnogopomensko zrcalo, odsevajoche sovjetsko družbo.

Zhe prej je izšla moja knjiga *Inteligenca na pogorishchu Rusije*, ki je obravnavala glavne postulate antisovjetskega projekta, dozorevajochega v glavah dela nashe inteligence. V prichujochi knjigi pa obravnavam ozhji in bolj fragmentaren objekt – dve specifichni skupini znotraj sovjetske inteligence: t.i. disidente in sovjetske Jude. Mogoche bo koga presenetilo dejstvo, da so Judje, ki predstavljajo poseben narod in se razlikujejo po nacionalnem kriteriju, tukaj obravnavani kot kulturna in politichna smer, ki je odigrala pomembno vlogo v krizi in unichenju sovjetskega rezhima. Vendar za nasho temo niso pomembni etnografski dejavniki, marvech predvsem nachin razmishljanja in sprememba ciljev sovjetskih Judov kot vplivnega dela sovjetske inteligence. Znano

je dejstvo, da je velika vechina sovjetskih Judov pripadala izobrazhenim krogom, manjshina brez visoke izobrazbe pa se je nahajala pod vplivom izobrazhene judovske elite. Dejstvo, da je ta elita v najvehjem svojem delu zavzela v chasu perestrojke antisovjetsko pozicijo, je odigralo zelo veliko vlogo pri izhodu iz krize. Seveda je govor samo o delu tako Judov kot tudi inteligence nasploh. Vendar pa je bil ta del tako vpliven, da je v vseh primerih spremenil *vektor* politichnih idealov in ciljev teh skupin v celoti.

BREZ ANTISEMITIZMA IN JUDOFILJE

Pri tistem klobchichu protislovij, ki se je v 80. letih izrodil v krizo, ki je privedla do razpada sovjetskega druzhbenega reda, ni moznno mimo zelo delikatne okolishchine, o kateri ni bilo umestno govoriti – o kulturnh in politichnih ciljih sovjetskih Judov, ki so bili v ZSSR poseben narod, obenem pa tudi posebna, zelo vplivna socialna skupina. Burna kampanja proti “ruskemu antisemitizmu”, izpeljana ob koncu 90. let, je imela koristno stran: uzakonila je odkrito obravnavo judovskega vprashanja. To moznost moramo obvezno izrabiti, ko govorimo o zgodovini sovjetskega druzhbenega reda. Vprashanja se velja lotiti oprezno, tabu verjetno she ni odstranjen za vse. Kje vzeti licenco, ni znano. Celo mislec takega formata, kot je L. P. Karsavin, ki je leta 1927 napisal spis *Rusija in Judje*, ga je zachel s pripombo: “Precej tezhavno je omeniti v naslovu Jude in se izogniti obtozham o antisemitizmu”.

Pa kaj Karsavin! Zelo pomembna osebnost sionizma V. E. Zhabotinski je leta 1909 rekel: “Lahko se znajdesh med antisemiti zhe zgolj zaradi besede *Jud* ali zaradi najbolj nedolzhne oznake judovskih posebnosti. Judje so se spremenili v nekakshen prepovedani tabu, ki se niti najmilejshe ne sme kritizirati, in zaradi te navade najveh trpijo prav Judje, saj na koncu nastaja vtis, kot da je celo sama beseda *Jud* necenzurna.” Zakaj sem se torej, po premisleku, lotil te teme? Zato, ker che ne bomo spravili v red nashih misli o tem vprashanju, se bomo she naprej zaletavali kot slepi mladichi v kote ekonomike in politike. Namesto izhoda iz krize po tem ozkem prehodu, ki nam je she ostal, bomo ostali v kaotichnem brownovskem gibanju. Mar ima smisel govoriti o tem, ali se splacha porabiti vse krvavo zasluzhene denarje za reshitev banchnega sistema, che se pozablja, da je to – judovsko vprashanje? To so izjavili sami “oligarhi”.¹ Zakaj sem menil, do bom zmogel vzpostaviti vsaj impliciten dialog z Judi, lotevajoch se te teme? Zato, ker sem prishel do sklepa, po dolgem samsprashovanju, da nisem antisemit. Sicer se je ne bi lotil. Seveda, potrdila z zhigom mi ne bo dal nihche, zato bom pojasnil ta svoj sklep.

Nisem antisemit zato, ker imam med Judi prijatelje, ki jih imam rad. To pri obravnavanem problemu nima nobenega vpliva. Nekdo je lahko razvpit rasist, pa se zaljubi v mulatko. Judovskih prijateljev pravzaprav nimam vech, z njimi sem se razshel oktobra 1993. Ko pa sem prijateljeval z njimi, sem jih imel rad zaradi njihovega uma in znachaja, nikakor pa ne zaradi njihovih posebnih judovskih lastnosti. Kriterij “prijateljovati z Judi” ali “zaljubiti se v mulatko” velja za mnoge, in po tem kriteriju

Rusi niso antisemiti, to je dejstvo. Vendar pa jaz govorim o sebi osebno, in tu je sociologija nemočna.

Obenem je neumno nekoga imeti za antisemita, ker nima rad posebnih judovskih lastnosti in navad, komur je npr. zoprna farshirana shchuka. To je navaden "odpor do drugachnosti", navaden etnocentrizem, ki je nujen za ohranitev narodov. Če tega podzavestnega odpora in odtujenosti ne bi bilo, bi se vsi narodi zlili v eno samo mravljišče, vsi bi postali "simpatično porjaveli", in chloveshtvo bi, zaradi izgube raznovrstnosti, ugasnilo.

Zakaj torej nisem antisemit? Zato, ker so zame Judje ena od pomembnih in nujnih korenin Rusije. In ne zhelim si, da bi ta usahnila zaradi manipulacij Gusinskega. Ruski um in pogled sta neponovljiv plod kulture. Ta se je pojavil in okreplil v neprestanem dialogu in boju z judovskim umom in pogledom.

A. Mezhirov je v pesmi *Iz judovstva* takole povedal o nashih dveh narodih:

Vedno drug v drugem kot v zrcalu
 Odsevata. In drug od drugega stran
 Bezhita. In se vrachata v strahu,
 Ki ga nista zmoghna premagati.
 Enotna tako v svetosti kot v umazaniji,
 Ne moreta drug brez drugega ne tam ne tu
 In v nepremagljivi dvoedinosti
 Drug drugega slavita in preklinjata.

O tej dvoedinosti je mnogo razmisljal V. V. Rozanov, ki lahko zmede tudi vnete "lovce na antisemite" glede tega, ali je judofob ali judofil. Mimogrede, to je zelo znachilno: ravno tistih, ki izrazhajo najbolj skrite globine ruskega duha, Judje nikakor ne morejo opredeliti, ali so antisemiti ali judofili. Kaj na primer pishe v *Kratki judovski enciklopediji*, izdani v Izraelu, o Dostojevskem: "Globoka protislovja, znachilna za njegov svetovni nazor, so D. obenem privedla do slepega sovrashtva do Judov in do globokih dognanj, ki so v njegovem umu oblikovala lik judovstva, v katerem se karikaturne popachenosti združujejo z globokim razumevanjem eksistencialnih posebnosti judovskega naroda in njegove zgodovine".

V. Rozanov ni izhajal iz nikakršne direktive, temveč je preprosto opisoval, kar je videl – brez antisemitizma in judofilije. To je med drugim poudaril v tekstu: "V vsem svojem zhivljenju nisem videl Juda, ki bi se norcheval iz pijanega ali lenega Rusa. To vsekakor nekaj pomeni v oglushujočem krohotu samih Rusov nad svojimi hibami". Seveda, V. Rozanov ni bil na koncertih Hazanova in ni videl Judov nove formacije pri koncu XX. stoletja, na vrhuncu njihove oblasti v Rusiji. Vendar, oblast je minljiva stvar in le prikriva tisto, o chemer je govoril V. V. Rozanov. In che zhe prikriva, tudi mi za zdaj lahko o tem molchimo (vendar pomnimo). So she druge, očitne stvari. Kafka je v eni od svojih talmudskih zgodb zapisal: "Iz pravega nasprotnika se vate vлива brezmejni pogum". Ruski duh se je vedno neposredno spoprijemal prav s takim nasprotnikom, ki je imel enakovreden mesijanski zanos, ruski duh se je "odrivl" od

judovstva. Jud ni dobrodushen Nemeč s pivskim vrchkom. O Nemcu ne napishesh *Povesti o zakonu in usmiljenju*.

V zadnjih sto letih je judovski um pomemben del kulture v Rusiji, združen z ruskim umom po nachelu dopolnjevanja, kot v simbiozi, ne v parazitizmu. Vzemimo primer iz mojega zhivljenja. V 70-ih letih se je pojavil neumen vseobchi entuziazem z NOT². In tako pride k meni star Jud iz velikega panozhnega NII³ – namestnik sektorja NOT. Bral je moje referate iz sociologije ter me povabil, naj bi naredil raziskavo v njegovem NII. Navdusheno sem pripravil kar izviren program. Zachela sva razmishljati, kako organizirati delo, napravil sem nachrt, ki ga je sprejel. Zdaj sva morala iti k direktorju NII po blagoslov. Predlagal sem mu, da bom nachrt predstavil jaz, on pa ga bo podprl. Zamahnil je z rokami: kje pa, kje pa, vi raje lepo molche sedite.

Prishla sva torej k direktorju – normalen mozhakar, program je podprl. Moj pokrovitelj mu je zachel razlagati nachrt izvedbe in z grozo sem ugotavljal, da govori tezhke bedarije, nekakshne popolne norosti – v najinem imenu. Direktor se je namrshchil kot zaradi zobobola in rekel: “ Vi ste, Jevsej Solomonovich, zelo izkushen sodelavec, govorite pa take neumnosti!” In je zachel razlagati – najin nachrt. Jevsej Solomonovich pa se je zachel izvijati: “Oprostite, Pavel Vasiljevich, nisva dobro razmislila. Res, prav zares ste to pravilno predstavili, tako bomo tudi naredili.” Bil sem mrk in zhal mi je bilo direktorja, toda starec mi je rekel: “Misliti je treba o poslu, ne pa o prestizhu. Che bi predlagala normalen nachrt, bi ga vsak direktor zavrnil.”

Pravoslaven chlovek bo morda rekel, da je bolje sploh nich ne delati kot pa uporabljati take metode. To je res, vendar je vchasih potrebno tudi opraviti posel. Nisem se mogel nauchiti metode Jevseja Solomonovicha in se je tudi ne bom zmogel, v tandemu pa bi lahko delala, vse dokler bo moj dragi Pavel Vasiljevich, pameten mozhakar in sposoben kemik, ostal tak domishljav chudak. Ali je lahko drugachen? Odgovor ni razviden. Kamorkoli se ozresh, je blizu Pavla Vasiljevicha vedno kakshen sposoben Jevsej Solomonovich s svojo miselnostjo. Tako, da stvar ni samo v takih Kantorovichih in Zeldovichih, ampak tudi v armadi takih brezvestnih delavcev. V chasu perestrojke sem po sluzhbni dolzhnosti imel opravka z nekim kriminalistom, ki je prehodil vso pot od navadnega operativca do eminentnega izvedenca za organizirani kriminal. Vsaka, vsaj malo solidna banda – mi je pripovedoval – ima svetovalca Juda. Pa naj je samo penzionist, planski delavec ali rachunovodja. Vsako zadevo pretresejo z njim, s sposhtovanjem ga poslushajo. Skromno jim svetuje, pogojno: “Ne vem, ne vem. Jaz bi takole naredil.”

In ni samo ta gibkost judovskega uma, ki je nujno potrebna kot posebna nit v tkanini ruske⁴ racionalnosti. Potrebna je she njegova obratna stran – logichna strogost. Nadarjenost ruskega uma je osupljiva in obchudovanja vredna, vendar ko se je treba lotiti posla srednje velikosti, se ta nadarjenost nekam porazgubi. Takoj, ko pogovor nanese na posel, se ruski duh dvigne v vishave, iz posla srednje velikosti dela daljnosezhne sklepe, v katerih so skriti tudi etika, lepota in mistika. Ko je zraven Jud, on to vihravost usmeri v okvire discipline. Je nadzornik logike. Neprijetno, a neizogibno.

Mislim, da je dovoljeno spomniti se Nietzscheja. Res da ni imel pretirano rad Judov, vendar ga pa zato oni imajo radi, tako da ga lahko citiramo. Nietzsche tam, kjer govori o vlogi Judov v kulturi Zahoda, pojasnjuje, zakaj znanstveniki iz družin protestantskih duhovnikov in učiteljev v svojem razmishljanju niso dosegali polnega racionalizma: "Popolnoma so se navadili na to, da jim verjamejo – pri njihovih očetih je to bila 'obrt'! Jud, nasprotno, skladno s predmetom preučevanja in s preteklostjo svojega naroda, ni niti najmanj navajen, da bi mu verjeli: pogledajte s tega zornega kota na judovske znanstvenike – vsi posvečajo veliko upanja logiki, torej prisili, ne strinjanju s pomočjo argumentov; vedo, da bodo z njo zmagali celo tam, kjer je proti njim očitno rasno in razredno sovraštvo, kjer jim neradi verjamejo. Saj kaj je bolj demokratičnega od logike: zanjo so vsi enaki."

Tudi judovstvo, kot je znano, ne bi pridobilo svoje danashnje mochi, če ne bi raslo "v objemu" z Rusi.

Judovski um na ruskih tleh
je podobo duše pridobil ...

Niso bili mlahavi potomci francoskih rentnikov, razredčeni v civilni družbi, tisti, ki jim je bilo dano ustvariti državo Izrael. To so delali tisti, ki so odrasli z idejo države, ob duhovnem kruhu Rusije, npr. Mosha Dajan in Golda Meir. Ravno razrahljanih vezi z Rusijo se bojijo sionisti tiste generacije:

Potomec bogoizbranih Judov,
gojenec sem Rusije mesijanske...

Kakorkoli, priznamo ali ne – to je stvar samih Judov, mi pa se bomo pogovorili o sebi. Imeti opravka s "pravim nasprotnikom" je zapleteno in nevarno. Če bosh nesmotrn, te lahko tudi zadushi. Vprasanje je v tem, ali si tako močno oslabel, da se hočesh "znebiti" nasprotnika. Drugače povedano, danes je antisemit tisti, ki si zheli popolnega eksodusa Judov iz Rusije, "da ne bi bilo niti sledu o njih" – kot so molili Egipčani in se veselili celo tega, da so jih Judje pri tem oropali. Jaz pa nasprotno zhelim, da bi bila judovski duh in um prisotna v Rusiji ter bi nadaljevala z menoj dialog in boj.

Nisem mnenja, da smo danes tako oslabeli, da tega dialoga in boja ne bomo prezhiveli, da so nam potrebni sterilni pogoji. Da ne govorim o tem, da so iluzorni upi, da bi ustvarili take sterilne pogoje z izgonom Judov. Ni razlike, ali vodi Gusinski NTV⁵, Soros pa finančne spekulacije iz svojih moskovskih stanovanj ali iz Pariza. Bistveno je razumeti, zakaj v Rusiji ni antisemitizma. Tega pa ni, pa če se she tako trudijo. Da bi ga videli.

Rusi glasujejo za Juda Zhirinovskega in Juda Javlinskega⁶, če pa bo kdo dokazal, da je Jud tudi Luzhkov – bodo vseeno she naprej glasovali zanj. Radostno se rezhijo najbolj norim protiruskim shalam Hazanova: "Ja, ta pa zna!" V okeh Hazanova lahko preberemo bolechino – nikakor ne more razjeziti Rusov, saj to je osebna drama za umetnika. She vech, Rusi samo olikano, a ravnodushno poslušajo pritozhbe nashih najljubshih pisateljev glede rusofobije judovskih pisunov. "Spora o Sionu"⁷ do konca

nihche niti prebrati ne more, pa tudi che prebere, chez nedeljo pozabi – ni zanimivo, saj te stvari tako in tako vsi vedo. In tu ni nobene apatije ali neobchutljivosti.

Nasprotno, komentari, ki jih slishish na ulici, v vrsti, na vlaku, so presenetljivo praktichni in razsodni. O televiziji rechejo: “Nekako so se Judje chisto nehali brzdati, popolnoma so izgubili obchutek za mero.” Med kampanjo proti A. M. Makashovu – she bolj globokoumno: “Le kaj so se tako razjezili? Gotovo so jim nekje stopili na rep.” In v vsem tem ni nobenega antisemitizma (mogoche samo grobost, odvisno od sestava sobesednikov). Nobene zhelje “izgnati Jude”. Samo “postaviti jih na svoje mesto”, che “so izgubili obchutek za mero”.

Kaj stoji za tem? Kazhe, da obstaja podzavesten obchutek, da so Judje – plod Rusije same. Njen ne vedno prijeten, a zato neizbezhen in nujen izdelek. Znebiti se ga je nemogoche in tudi neumno si je to zheleti. Odidejo recimo vsi Judje – jutri se bodo pa samodejno zarodili nekje v Rusiji, kot je preshla v judaizem neka vas v Voroneshki regiji ali kot je ruski filozof V. S. Solovjov (skoraj) preshel v judaizem. Taka je pach umetnishka natura Rusov - kjerkoli kaj zagledajo, to v sebi prerodijo, pa she v pretirani izdaji. Tako se poistovetijo z vlogo, da presezhajo vzorec.

Poleg tega pa je Rusija sila zapletena in celostna civilizacija, ki je zadnji dve stoletji svoje rasti z lastnimi mochmi pokrivala vse socialne funkcije. Che so se Judje zhe vgradili v ta zapleteni sistem, jih ni vech mogoche odstraniti. Tu lahko navedemo analogijo z mravljishchem. V vsakem mravljishchu se v strogo določenem razmerju lochijo delovne in bojne mravlje, imajo razlichne navade in celo ustroj teles. Che polovimo vse mravlje enega razreda, se te chez nekaj chasa znova pojavijo in dosezhajo isto razmerje.

Judje so potemtakem v Rusiji postali podoba “razreda”, tako da, ko jih kdo “hoche postaviti na svoje mesto”, zadeva nima veze z narodnostnim nasprotovanjem. Judje o sebi radi govorijo kot o “kvasu”. Naj bo tako, kvas je nujen. Vendar ne smemo dovoliti, da bi testo prevrelo. Tako je torej antisemitizem slepa ulica. Prizadevati si moramo za “ekoloshko ravnotezhje”.

ENOTNOST IN NESLOGA IZRAELA

Povrh tega vem, da “nasprotnik” ni monoliten in da je tisti del, ki si zheli ali ki zaradi koristi tolerira zadushitev Rusije – le majhen del Judov. Majhen, cheravno vpliven. Antisemit, ki iz Judov dela monolit, je iskren in brezplachen pomocnik “daviteljev”. Naj se spomnim V. Rozanova, ki je v chasu revolucije takole rekel o notranji neslogi Judov: “Zhelim poudariti to preprosto stvar, da che judovski magnati mogoche res razmishljajo o tem, da bi nekoch vladali v Rusiji, obstajajo tudi revni Judki, ki niti rojakom niso pripravljani prepustiti ruskega muzhika⁸ (idealiziranega) in obrtnika ter sploh (tudi idealiziranega) revezha.” Tako da imamo judovske magnate in sovjetske “revne Judke”, ki nas niti svojim magnatom ne zhelijo prepustiti (cheprav se je shtevilo takih zmanjšhalo od chasov Rozanova). Pogovarjati pa se velja tako z enimi kot z drugimi.

Res pa se tukaj pojavlja tezhka naloga – kako imenovati to vplivno manjshino v

judovstvu, te "magnate"? Kako poudariti, da pri tem ne gre za Jude kot narod? Vsak tak poskus povzroča hrupno kampanjo politikantov – tudi danes je tako. Teh se ne boji samo navaden chlovek, ampak tudi "sistemska opozicija". V njej kar tekmujejo, kdo bo prej pojasnil vsem rabinom in veleposlanikom, da je "obsodila izjave Makashova"⁹, a tako posredno priznava, da izjave vsebujejo antisemitizem. To pa ne drzhi. A. M. Makashov je uporabil izraz "Zhidi"¹⁰ ravno zato, da lochi to manjshino od Judov kot naroda. Sram je lahko tiste izobrazhene politike in njihove prisklednike, ki se delajo, da tega ne razumejo.

Naj se tu malce posvetim temu incidentu, cheprav je postranskega pomena. A. Makashov je, resda impulzivno, zelo točno oznachil objekt – prav zato, ker je njegovim tipichnim sovjetskim pogledom antisemitizem tuj. Prvich, opozoril je, da govori o "Zhidih", o manjshini "magnatov–daviteljev", in dodal: "Pravi Judje so pa z nami". Pa tudi sam pojem "Zhid" je imel pri A. Makashovu socialno in ne nacionalno obarvanost (lahko govorimo le o nacionalnem odtenku – zaradi etnicne sestave danashnjih "magnatov"). Rekel je: "Osnovna bogastva, ustvarjena z rokami celotnega prebivalstva ZSSR, so preshla v roke Zhidov–krvosesov", med katerimi so 4/5 po nacionalnosti Judje. Torej je v Rusiji najmanj ena petina Zhidov, ki po njegovem mnenju niso Judje.

Drugich, v besedah A. Makashova ni bilo nikakrshne agresije, celo v odnosu do "Zhidov" ne. Opozoril je le, da che bodo njega in njegove sobojevnikje ubijali (kot so ubili Rohlina¹¹ – mimogrede, tudi Juda), bodo s sabo v grob potegnili she nekaj ducatov teh "Zhidov". Po pravilu "oko za oko" torej zelo malo. Tu ni niti namiga o tem, da bi "ubijali Zhide"¹². Recheno je bilo le, da bi "potegnili s sabo" Zhide, ki bodo prishli ubijati. Mar se celo "ubijalca" ne sme dotakniti niti s prstom, che je visoka verjetnost, da je Jud?

Naposled, v kaotichnem besednem boju s provokatorjem iz NTV Lobkovom (upam, da vsak logichno razmishljajoch chlovek priznava, da se je Lobkov s svojim shikaniranjem Makashova in z norchevanjem iz njega vedel kot hladnokrven in shkodozheljen huligan–provokator) je A. Makashov izrazil pomemben napotek: ko je zvedel, da je Lobkov Rus, je rekel, da je brezvesten Rus nedvomno slabshi od poshtenega Juda. Iz tega sledi, da v izjavah (niti, domnevam, v mislih) A. Makashova ni bilo niti sledu antisemitizma in "rasizma", se pravi trditev o geneticalni superiornosti ene nacije nad drugo. Kriterij ocenjevanja chloveka za A. Makashova ni nacionalnost ali kri, temvech vest: poshten Jud je boljshi od neposhtenega Rusa.

Primerjajte to, na primer, z aforizmom Arona Gurevicha, ki je v zahodnem tisku oznachen kot "na Zahodu znani zgodovinar, chlan Akademije znanosti": "V globini dushe vsakega Rusa utripa mentalnost suzhnja"... Ta aforizem kot avtoritetno oceno navaja znani shpanski poet Juan Goytisolo. Arona Gurevicha nisem bral, a iz dolochenih razlogov na Zahodu velja za glavnega izvedenca za zgodovino Rusije – nanj se sklicujejo v svojih monografijah znani zgodovinopisci. Prav ta njegov aforizem pa je chisti rasizem, kajti negativno oznako (suzhenjska mentalnost) pripisuje vsakemu Rusu kot nekakshno bioloshko znachilnost.

Ne navajam te stvari, ker bi hotel obtoževati, chesh "vi ste sami rusofobi". Iz primerjave je, mislim, razvidno, da so pogledi A. Makashova in A. Gurevicha strukturno različni. Tisti, ki skushajo zamegliti to razliko, pa naj se opravičujejo za A. Makashova ali pa ga "branijo" s protinapadom o rusofobiji, objektivno pomagajo provokatorjem. Sploh pa sama možnost izvesti hrupno kampanijo v zvezi z besedo "Zhid" govori o obzhalovanju vrednem znižanju ravni družbene zavesti. Kako zlahka je postalo skrivoma zamenjavati pomembno bistvo z najbolj nichvrednimi podrobnostmi! Kakshna je sploh povezava med besedo "Zhid" ter nacionalizmom in rasizmom? Sami Judje med prerekanjem zmerjajo drug drugega z Zhidi – so oni tudi antisemiti? Kako ni inteligence ni sram nasesti na tako izrabljeno vabo?

Na dvorishchu velike stanovanjske hishe, kjer sem zhivel v otroshtvu, je neomejeno vladal Jud. Zhivel je v podkleti, pustil je sholo in se prezhlivjal s preprodajo motociklov, prihajal je navskrizh z zakonom. Ne da bi kakorkoli skrival ali se sramoval svojega judovstva, se je vrashchal v rusko huligansko sredino. Bila sva v stikih – dvorishche je dvorishche, poleg tega pa sem zhe v otroshtvu vzljubil motocikel. V nashi hishi je zhivel znan zdravnik, sorodnik S. J. Marshaka.¹³ Bil je aretiran v zvezi z "zdravnishko afero".¹⁴ Potem pa se je spet pojavil in shel nekoch mimo nas proti stopnishchu. Nash "ataman" ga je vprashal: "No, kaj, Zhid, so te spustili?" Oni je huligana pozorno pogledal in molche nadaljeval proti stopnishchu.

Bilo mi je zoprno in sem vprashal: "Zakaj si ga ozmerjal? Saj si tudi sam Jud!" Zaklel je in rekel, da so eno "Zhidje", drugo pa "Judje". Takrat nisem razumel in sem mislil, da iz njega preprosto govori zloba chloveka iz podkleti. Zdaj, ko imam na voljo sodobne knjige, vidim, da je bila precej mrachna "zdravnishka afero" v judovski sredini izkorishchena za ustvarjanje izredno mochne psihoze (zgodovinar M. Gefter je celo obravnaval to afero kot "mejni fenomen"). Sodech po obnashanju "Juda z dna", she zdalech niso bili vsi Judje zadovoljni s temi dejanji svojih "vrhov".

Seveda, Judje zdaj ne vidijo zase nobene realne nevarnosti, proti kateri bi se v obrambi lahko solidarizirali z Rusi, vendar pljuvati v vodnjak, iz katerega si she vcheraj pil, je svinjarija. Svinjarija pa se prej ali slej mashchuje. Stari Judje, ki se spominjajo vojne in Nemcev, si lahko predstavljajo v svoji domishljiji takshno sceno: bezhijo pred Nemci in trkajo na okna tujih hish s proshnjo za pomoch. Z enega okna gleda grobijan Makashov, z drugega sladkobesedni antikomunist Svanidze¹⁵. Kakorkoli zhe, vsem je jasno, da bo Makashov reshil "Zhida", ga skril v svoji kleti, che pa ga srecha pusti na cedilu, bo shel zaradi njega na vislice. Svanidze pa, poljublajoch Juda in ves v solzah, ga bo izrochil "komandi" (prav tako podobo si je Svanidze ustvaril na tv ekranu).

Obracham se torej na tisto vechino tako judovskih kot tudi ruskih inteligentov, ki prikrito sovrazhijo "judovske magnate" in se bojijo njih in njihovih sramnih ushi, so se pa neprichakovano znashli skupaj, ko so izrazili svoje ogorchenje nad besedo "Zhid" A. Makashova. Kaj je izzvalo njihovo ogorchenje? Da A. Makashov ni znal iznajdljivo in nevtralnno reshiti problema razlikovanja "magnatov" in ostalih Judov? Vendar, ali je ta problem res preprost?

Tukaj bom spet uporabil primerjavo. Pri zalozhbi Nauka, med nashimi zalozhbami

najbolj akademski, je leta 1994 izšla knjiga *Ruska ideja in Judje: usodni spor*. Na platnici je podnaslov: *Kršchanstvo – antisemitizem – nacionalizem*. Avtorji torej zastavljajo vprašanje nadvse temeljito. Prvo poglavje nosi naslov: *Religiozna usoda Rusije in Izraela* (z Izraelom ni mishljena drzhava, ampak judovstvo nasploh). V tem poglavju kot duhovni nasprotnik atisemitizma nastopa oče Sergej Bulgakov, skupaj z objavo njegovega dela *Preganjanje Izraela (Dogmatichni esej)*, napisanega leta 1942.

Sestavljalci knjige so najradikalnejshi in najnestrpnejshi nasprotniki "rdeche-rjavih", ki jih satanizirajo približno tako, kot so Zahodni mediji satanizirali Srbe med vojno v Bosni. Dovolj je, če povem, da so bili ti sestavljalci povsem na strani tistih, ki so s tanki granatirali (ruski) parlament leta 1993. Tisti pa, ki so umirali od tankovskih izstrelkov ("pristashi oktobrskega prevrata leta 1993"), so zanje preprosto onkraj meje zakona in morale. Njihova oznaka očeta Sergija Bulgakova kot nasprotnika antisemitizma je najvishja ocena, popolnoma nedvomna. Celo med judovsko inteligenco zelo ugledni J. P. Majminas zato prihaja na konference, posvečene Bulgakovu, da mu izrazi sposhtovanje.

S. Bulgakov, veliki ruski mislec, je nedvomno nad antisemitizmom. Vendar pa ni zhivel v vakuumu. Kako je on reshil problem, pred katerim se je znashel A. Makashov – z vishine svojega znanja in svoje modrosti, ki mu ju priznava tudi judovska elita? Kako ga je reshil, je razvidno iz njegovih spominov na februarско revolucijo leta 1917: "S srcem... sem chutil, kako so tam, v sredishchu revolucije, sovrazhili prav carja, kako tam niso hoteli ustave, ampak so hoteli vrechi carja s prestola, in kateri *Zhidi* so tam poveljevali." Besedo "*Zhidi*" je poudaril sam S. N. Bulgakov, ki jo tudi vechkrat uporabi.

Sestavljalci knjige *Ruska ideja in Judje* govori o Rusih in o pravoslavju kot zmagovalci, ki so stopili na prsi lezhechemu sovrazhniku, in to pojasnuje pogum, s katerim so objavili razpravo Sergeja Bulgakova. Stvar je v tem, da je S. N. Bulgakov z veliko prenikavostjo postavil prav tisto vprašanje, s katerim se spoprijemamo tudi mi – o "razdeljenosti in enotnosti" Izraela, o tem, da je v njem prisotna zhivljenjsko pomembna korenina Rusije in njena udushitev. Če bi bilo namrech mogoche "*Zhide*" in "*Jude*" preprosto razlikovati, ne bi bilo nobenih tezhav. Spinoza je dober – Shylock¹⁶ slab, Marx dober – Trocki slab (s takim preprostim lochevanjem zavajata v skushnjavo A. Frolov v *Sovjetski Rossiji* z dne 17. novembra 1998 v chlanku *Habiru* in J. Belov v chlanku *Nenavadna vojna* z dne 10. decembra istega leta).

S. N. Bulgakov je povezal najbolj ostro protislovje sodobnega zhivljenja z religiozno podstatjo vsega zhivega. Na ta nachin je izvlekel problem iz lazhne forme konflikta krvi, rase, nacionalnosti (isto je naredil A. Makashov v preprostih izrazih grobega vsakdanja). Če bi bil S. Bulgakov samo religiozni mislec, samo oče Sergij, bi bila njegova razprava izključno bogoslovska. Vendar pa je bil tudi javna oseba, eden od duhovnih ustvarjalcev sodobnosti, zveza religije z zemeljskim zhivljenjem v njegovi razpravi je za nas nauk. Pozorno preberimo daljši navedek iz te njegove razprave: "Najbolj skrivnostna stran v usodi Izraela ostaja prav njegova sloga. Zaradi nje krivica samo enega njegovega dela, njegovih vodij, usodno vpliva na ves njegov narod, in ta

del govori v imenu svojega naroda, klichoch nase prekletstvo umora Kristusa in boja z njim. Vendar ima prav ta sloga zase tudi drugo, pozitivno stran: ves Izrael se bo reshil s pomočjo resitve njegovega "svetega ostanka", cheprav za zdaj ta ostanek ostaja skrit z *razdorom* v Izraelu. Kot tak se ta danes tudi kazhe celemu svetu. V svojem sedanjem stanju se njegovo samozavedanje izrojeva v judovski rasizem, v nacionalno idolatrijo. Nemshki rasizem je njegova ljubosumna parodija...

Podoba Izraela v tem stanju je usodna in strashna. Po eni strani je preganjan prav s strani krshchanskih narodov, in sicer tako, da je to preganjanje obchasno surovo in burno do stopnje sovrazhnosti, ki raste do iztrebljanja, taki so celo danashnji protijudovski pogromi, po drugi strani pa sam ostaja tajni ali odkriti preganjalec Kristusa in krshchanstva, kar vodi do njegovega neposrednega in groznega preganjanja, kot se to dogaja v Rusiji. Vendar niti eno niti drugo ni tista najtezhja znachilnost njegove usode. Najhujsha je ta, da se Izrael, ki je s prezirom zavrnil Kristusa, oborozhuje z orodjem vladarja tostranskega sveta, zaseda njegov prestol. Vsa nuja judovske stihije, vsa njegova nadarjenost in moch, usmerjeni k svetovni prevladi, se kazheta v kultu zlatega teleta, ki so ga Judje poznali she kot starozavezno skushnjavo v podnozhju Sinaja. Oblast denarja, mamona, je svetovna oblast judovstva. To nesporno dejstvo ni v protislovju s tem, da se pomemben, celo vechji del judovstva nahaja v globoki revshchini...."

Prav ta sloga in nesloga Izraela, ta obsesija s "svetovno oblastjo judovstva", posebno v trenutku, ko "Rusija, popljuvana od vseh, lezhi v blatu", je osrednja tezhava pri poskusu dialoga. Judje, ki so patrioti Rusije, "ne morejo izdati" Gusinskega in zato molchijo. Cheprav so tu, med nami.

V sovjetskem chasu se o tem ni govorilo – ni se hotelo pogrevati starih stvari. Mogoche je to tudi prav pri takih zadevah. Pot do dialoga je danes zelo tezhavna. Na eni strani – kriki o ruskem antisemitizmu, na drugi – poskusi zdruzhiti nacionalizem z marksizmom. Naj se vrnem k chlanku A. Frolova z naslovom "Habiru", ki sem ga zhe omenjal. To je dokument, v katerem je ves prvi del odkrito protijudovski, patos drugega dela pa je ukor domnevnim ruskim atisemitom. Glavne ideje chlanka se mi zdijo netočne. Habiru pomeni "prishleki, tujci, razbojniki". A. Frolov trdi, da izhaja poreklo besede "Jud" prav od tod. Torej avtor zhe v naslovu uporabi agresiven, ne pa pomirjevalen ton. Po chem udriha in kakshen je lahko razultat? Po moje udarja po samozavedanju Rusov kot naroda; po pravoslavju, po Rusih kot domnevnih antisemitih in "chnosotencih" (nasilni desnicharji v carski Rusiji; op. prev.). Udarja she po zdravi pameti. In vse to pod prevleko sterilnega, laboratorijskega antisemitizma, ki naj bi privabil bralca (domnevnega antisemita v dushi). Prepishimo zadevne teze iz chlanka A. Frolova:

1. Jud (Habiru) – nadnacionalna razbojnishka korporacija. Sami sploh niso predstavljali naroda. Njihova zgodovina ni nich drugega kot roparski napadi, mnozhichni poboji in seksualne iztirjenosti. Pri Judih namrech ni v sredishchu chistokrvnost, ni etnichno poreklo, ampak je bistvena pripadnost določeni ideologiji, - judovski veri.

2. Judom pripada "chast" izuma genocida, ki ni v funkciji boja za obstoj, temvech je

posebna ideologija. V starodavnih chasih so v praksi izvajali velikanski genocid. Vendar obstaja zakon zgodovinskega mashchevanja, ki deluje objektivno in neizbežno.

3. Jude velja strogo razlikovati od Judejcev (Izraelcev). Judejci so resnichen narod. Danes so Judje in Judejci med seboj premeshani, vendar med sabo nikakor (!) ne sovpadajo. Judejstvo vključuje vase Judejce in Nejudjce, tudi med Judejci se najdejo Judje.

Postavlja se vprasanje, kako jih je mogoče “strogo razlikovati”, che je pri zbiranju Judov v sredishchu njihova vera? Ne belite si glave s tem, te chudne zadeve so namenoma ali nakljuchno oblikovane po vzorcu, ki je izdelan prav z namenom podzhiganja antisemitizma v interesu t. i. “sionistov”. Realna, sodobna protislovja v odnosih z Judi nikakor niso povezana ne z dva tisoč let staro zgodovino ne z zgodovinskimi legendami. V chigavem interesu se mistificirajo ta realna protislovja? V vsakem primeru ne v ruskem interesu, she najmanj pa v delavskem.

Znano je, da v Rusiji ni antisemitizma, zato ga sedaj poskušajo ustvariti. Po istih vzorcih kot na Zahodu. Chlanek A. Frolova z njegovimi sivimi legendami o “Habiru” je prav iz te serije. Celo che bi bil v teh legendah kakshen sodoben smisel, iz tega ni mogoče potegniti nobene praktichne koristi za politiko. Nemogoče je razdeliti judovstvo na Judejce in Jude (Jevreje), tudi A. Frolov ne predlaga nobenih kriterijev. Koncept delitve judovstva na “Jude” in “Judejce” se dokonchno zaplete, ko A. Frolov tudi Hitlerja, Himmlerja in Eichmanna prishteje k “Habikom”. Celo ideja J. Muhine, ki predlaga imenovanje dobrih Judov “Judi”, slabih pa “Zhidi”, je manj shkodljiva kot “habirologija” A. Frolova.

Noben razumen Jud ne more sprejeti, kot se mi zdi, takega tolmacenja zadeve. V bistvu je vsa ta teorija A. Frolova, ki vodi do ideje zgodovinskega mashchevanja, kot mu jo je po njegovih navedbah sugeriral njegov učitelj M. A. Lifshic, navadna protijudovska provokacija. Predlog, da se v muzeju holokavsta razstavijo citati iz Stare zaveze, ki spominjajo na surovosti Judov–Habirov, je zunaj zdrave pameti. Rezultat takih potez je znan: sionisti bodo strnili Jude in ozhigosali z antisemitizmom “drzhavo prebivanja”, v nashem primeru Rusijo.

Naj tu omenim, da je ta opis “Habirov”, ki ga daje A. Frolov, mogoče prenesti tudi na Ruse. Ruski narod kot tudi judovski ima mesijansko religiozno zavest. To je narod – “bogonosec”, Rusija pa od Boga izvoljena dezhela (“sveta Rusija”). Podobno kot “Habiru” v podajanju A. Frolova se tudi Rusi niso zbirali po chistokrvnosti, ampak na duhovnih temeljih. Kot “Habiru” so bili tudi Rusi ves chas na poti (po besedah Kljujeva je Rusija “izba na vozu”). Te tri kvalitete, tri posebnosti, so videti pri A. Frolovu kot znachilnosti, ki predpostavljajo neki protichloveshki tip naroda. Vendar to niti priblizhno ne drzhi. Torej stvar ni v teh posebnostih.

Vrnimo se k tezam A. Frolova:

4. Sodobni Zahod je nova razlichica Judov–Habirov. Protestantski puritanci so njihovi dvojniki – nasledniki. Njihov nauk o predestinaciji je chista analogija judovske ideje o izvoljenosti od Boga.

Vse so to neverjetna pretiravanja. Rechi, da so puritanci dvojniki tistega lika Habirov,

ki ga je predstavil A. Frolov (razbojniki, morilci in seksualni perverznezhi), je absurd. Zveza protestantizma z Staro zavezo je znana, vendar je subtilna in zapletena. Ko se zrno resnice razpihuje chez mero, se spreobrne v prevaro. Ideolog, ki tehta fenomene s ponarejenimi utezhmi, je provokator, naj to zheli ali ne.

V celoti gledano, ideja Lifshica–Frolova o zakonitosti “zgodovinskega mashchevanja” (celo za predzgodovinska dejanja) vodi naravnost do logichnega sklepa: KPRF nosi vso odgovornost za nedolzhne zhrtve komunistov v 30–ih letih. In che k Judom–Habikom sodita Hitler in Himmler, zakaj potem ni mogoche istovetiti komunistov s fashisti, kot to na televiziji pochne nekakshen Svanidze?

Poglejmo she eno tezo A. Frolova:

5. Sionizem je izkljuchno razredni fenomen, zamaskiran z “masko judovskega nacionalizma”. V chlanku se celo poskusha najti razredne korenine sionizma.

Prihajajoch v protislovje s samim sabo, A. Frolov hkrati pishe: “Prav sionizem je naslednik starozaveznega judovstva in za svoje cilje izkorishcha nacionalna chustva Judejcev. Zanj je judovstvo samo orodje, ki se mu lahko v vsakem trenutku odpove”. To je kopichenje netochnih trditiev. Prvich, sionizem je radikalni nasprotnik starozaveznega judovstva (katerega skrajni eksponent so hasidi, ki so kategorichni nasprotniki ustanovitve izraelske drzhave – ta drzhava bi se morala ustanoviti skupaj z ponovno izgradnjo Hrama shele po prihodu mesije). Sionizem je modernistichno gibanje v judovstvu, sovrazhno tradicionalni judovski religiozni skupnosti.

Drugich, v kontekstu razrednega boja je sionizem zgodovinsko predvsem socialistichno gibanje. She vech, sionistichna komunistichna partija Poalej Zion je vztrajno skushala vstopiti v Kominterno, vendar je bila zavrjnena, ker se ni hotela odpovedati judovskemu nacionalizmu. Torej je sionizem inachica nacionalistichnega socializma. Prva etapa delovanja sionistov v Palestini je bila ustanovitev kooperativ ali zadrug (kibucov) komunistichnega tipa, s popolno prepovedjo osebne lastnine in celo družinske prehrane (po kibucih je bil leta 1929 “prerisan” model kolhozov, ki je privedel do katastrofe v prvi fazi kolektivizacije). Osrednja sionistichna stranka je Delavska stranka Izraela, ki so jo vodile zelo znane sionistichne osebnosti (Ben Gurion, Golda Meir, Izak Rabin in dr.) in je del Socialistichne internacionale. Ta stranka je vsrkala vase marksistichno stranko Poalej Zion. Iz tega naj bi torej sledilo, da so sionisti Habiri, Marx pa, nasprotno, dober Jud?

Tretjich, kaj govori v korist trditve, da je sionizem le chisto socialno gibanje, da samo nosi masko nacionalizma, ki jo je v vsakem trenutku pripravljen zhrtvovati interesom judovstva? Stoletna zgodovina sionizma ne daje nobenih razlogov za take trditve. Celo OZN je kvalificirala sionizem kot skrajno obliko nacionalizma. Zanimivo, morda ima A. Frolov tudi nacizem za chisto razredni pojav?

Najverjeteje ima A. Frolov iz določenih razlogov glede vprashanja o sionizmu svoje bralce za norce. Chetudi to dela iz dobrih pobud, je rezultat nezashchiten, prevaran bralec z zmanipulirano zavestjo.

6. A. Frolov predstavlja Staro zavezo kot tekst, ki povelichuje zverinske zlochine “Habirov”. S tem vstopa v nepomirljiv konflikt s krschanstvom, ki ima Staro zavezo za sveto knjigo.

V politični demagogiji se neredkokrat uporabljajo odlomki iz Svetega pisma kot doumljene metafore. Včasih se ni mogoče izogniti razpravi na tem področju, vendar je zazheleno zavrachati tako uporabo Svetega pisma (she posebej, che je predstavljeno v slabi luchi). Napadi A. Frolova na Sveto pismo so prav tako nezakoniti, kakor je bilo nezakonito in antireligiozno enachenje ZSSR in "Egipta", kot je to naredil glavni moskovski rabin, ki se je skliceval na talmud (kabalo), ko je opravicheval unichenje ZSSR.

Religioznega teksta ne kazhe razlagati kot zgodovinski tekst, ker je ves – prispodoba. A. Frolov uporablja celo shtevila, ki so navedena v Svetem pismu: "Vsota chloveshkih zhrtev, omenjenih v Stari zavezi, poraja ambivalentno chustvo odvratnosti in nezaupanja". Za komunista neverjento priznanje. Ta je pa dobra, shtevilke iz Svetega pisma "porajajo v njem nezaupanje"! Ali to, da je bil svet ustvarjen pred sedmimi tisocholetji, A. Frolovu ne vzbuja nezaupanja? Shtevila v religioznem tekstu nimajo nobene zveze z fizichnim shtevilom; le zakaj je treba predstavniku KPRF, ki deklarira sposhstovanje do religije, dajati take izjave?

Od razkrinkavanja "Habirov" A. Frolov prehaja k borbi s "chnrosotensko, fashistichno in podobno ideoloshko okuzhbo". Tu je glavni smiselni poudarek chlanka. Pravljiice o "Habirih" so objektivno v sluzhbi vabe za izpolnitev tiste naloge, ki se v teoriji manipulacije zavesti imenuje "prilastitev avditorija". No, o tem se pogovorimo spodaj. Skratka, ustvariti pogoje za dialog je danes zelo tezhko. Vendar ne smemo zamuditi prilozhnosti in hotel bi navesti vrsto tez – pa cheprav bodo videti kot monolog. Da bi se izognili nepotrebnemu prepiru in preprostim obtozhbam, se bom skliceval samo na zanesljiva dejstva in podatke, ki jih priznavajo tudi pomembne judovske avtoritete. Nekaj bom poiskal sam, nekaj bom nachrpal iz temeljitih in podrobnih raziskav Vadima Kozhinova, ki v teh raziskavah ni samo pokazal visoke znanstvene ravni, ampak je dejansko vodil dialog s pomembnimi osebnostmi sodobnega sionizma.

Razumljivo je, da tak pogovor ne more blesteti s svojo ostrino, zato se bo komu lahko zdel dolgochasen. Vendar sem mnenja, da potrebujemo prav tak dialog.

ALI JE DIALOG MOZHEN?

Ko zachenjamo dialog z radikalnimi predstavniki judovstva, smo dolzhni najprej razumeti njihove izjave o Rusiji. Ne bomo se dotikali grotesknh figur, kot sta Novodvorska ali Borovoj. Vzemimo chisto akademsko publikacijo – zhe omenjeno knjigo *Ruska ideja in Judje* (1994), ki je bila izdana v nakladi 15.000 izvodov, neverjetni za zalozhbo, kot je Nauka.

Prvo, kar zbode v ochi, je prav izognitev kakrshnemukoli dialogu. V tej knjigi so vsi izvorni spisi zbrani v poglavju *Krshchanstvo po Auschwitzu in gulagu*. Veliko je besed o pravoslavju, vendar med avtorji ni niti enega pravoslavnega duhovnika ali pisateljca. So pa med njimi poljski ksenz (rimokatolishki duhovnik, op. pr.), judovski bogoslovec, zgodovinar talmuda (kristjan nepoznane lochine), pisateljica iz kroga disidentov in

zgodovinar zahodne znanosti XVI. stoletja. Ni izključeno, da so bili pravoslavci povabljeni, vendar so, potem ko so prebrali, kaj so napisali njihovi soavtorji, zavrnili sodelovanje. Katere so torej glavne misli?

Prva med njimi trdi, da je krshchanstvo v svojem bistvu antisemitizem in judofobija. Jedro zla je v krshchanstvu.

Ta misel je tako brezkompromisna, da je krshchanstvo predstavljeno skorajda kot neposreden razlog za holokavst (nacistični pomor Judov). Dalje beremo:

“Krshchanski teologi so se prvich zamislili nad temo *antijudaizem v Novi zavezi*. Odkrivajo judofobski potencial Nove zaveze – potencial, ki se je scela realiziral v nadaljnji zgodovini Cerkve.”

“V evangeliju po Mateju najdemo... geslo krshchanskega antisemitizma: “Vse ljudstvo je reklo: naj bo Njegova kri na nas in otrocih naših” (27:25). V evangeliju po Janezu pa je tekst, ki je postal ključen za krshchansko varianto ideje o židovsko–masonski zaroti.”

“Danes Auschwitz prihaja nad nas kot obsodba krshchanstva... Če v krshchanstvu ne bi bilo judofobije, ne bi bil možen Auschwitz v samem srcu Evrope. Nezmožnost kristjanov, da bi se uprli nacistični judofobiji, je bila pogojena z judofobijo cele vrste krshchanskih svetnikov, kot so Janez Zlatoust, Avgushtin, Tomazh Akvinski, Martin Luther.”

Cheprav nisem religiozen chlovek, pa naj vendarle povem, da je podobna neposredna povezava socialnih procesov XX. stoletja z Novo zavezo ali Janezom Zlatoustom – neverjetna profanacija religije. She posebej, kadar je govor o Zahodni Evropi, kjer je Nietzsche zhe davno izjavil: “Bog je mrtev.” O atrofiji “naravnega religioznega organa” v povprečnem chloveku meshchanske družhbe so mnogo pisali teologi in zgodovinarji kulture – kakshen smisel ima obtozhevat i krshchanstvo? Evropejec zhe zdavnaj iz njega ne izvaja svojih političnih in socialnih idej.

Poleg tega, zakaj bi bili evropski kristjani krivi, ker niso shli v smrt, da bi zashchitili Jude, ko pa sami Judje niso shchitili drug drugega, celo svojih družhin ne? Nacisti so vendar brez prelite kaplje svoje krvi zbrali in unichili, kot je znano, shest milijonov Judov. To bi bilo nemogoče, che bi se pri Judih pojavila vsaj minimalna volja do upora. Upor v varshavskem getu je edina, v razsezhnostih svetovnega klanja majhna epizoda.

She vech, Erich Fromm, ki v svoji znani knjigi *Anatomija chloveshke destruktivnosti*¹⁷, podrobno citira raziskavo B. Bettelheima o obnashanju raznih skupin ljudi v nacističnih koncentracijskih taborishchih, pishe o tem, da so se prav nepolitični jetniki iz srednjega razreda (she posebno Judje) vedli nesolidarno in so bili celo sokrivci SS: “Vse ukaze in dejanja SS so sprejemali kot absolutno zakonite in ugovarjali so le temu, da so tudi sami postali zhrtve; preganjanje drugih pa so imeli za povsem pravichno.”

Vendar pa je knjiga *Ruska ideja in Judje* posvečena *ruski ideji*. Kaj ima z njo zahodno krshchanstvo? Sklepi lateranskega koncila (1215), na katere se knjiga vechkrat sklicuje, ker so lochili Jude od Kristjanov, so bili sprejeti po popolni prekinitvi stikov Zahoda s pravoslavjem, celo potem, ko so krizharji oropali Bizanc. V kontekstu knjige pa vseeno

izhaja, da so krivi Rusi. Čeprav so se pravoslavni kristjani in njihovi sinovi uprli Hitlerju ter reshili pomemben del judovskega prebivalstva pred holokavstom, osvobodili so tudi Auschwitz. Osupljivo, o tem v knjigi ni niti besedice.

Na splošno je pravoslavje v knjigi predstavljeno tako, kot da je nekrshchansko, skorajda pogansko, *nacionalno* (njegova podpora ruski drzhavnosti v sovjetskem chasu pa je jasno oznachena kot "sodelovanje z birichi"). Eden od avtorjev pishe: "Mislim, da je nashe pravoslavno krshchanstvo izgubilo znachaj *Evangelija*... Namesto tega je postalo jedro ruske kulture. Ker je nekoch nauk evangelija zhrtvovala v prid nacionalni ideji, ruska pravoslavna cerkev ostaja vera nerazmishljajochih kmetov in ljudi, katerih zavest korenini v mentaliteti "obshchine"¹⁸. Nisem prepričan, da lahko RPC (Ruska pravoslavna cerkev) postane tista cerkev, ki lahko priblizha ruski narod k razumevanju krshchanskih vrednot demokracije."

Ustavimo se pri teh dveh trditvah, saj tvorijo idejno jedro klasicne zahodne rusofobije. Zgodovinar-emigrant N. I. Uljanov pishe:

"Zhe od zdavnaj se vzdrzhuje mnenje o dvomljivosti ruskega krshchanstva, o barbarstvu in boguzoprnosti njegovih obredov, o ruskem odpadnishtvu, o podlosti ruskega znachaja, o klecheplaznishtvu in despotizmu, o tatarshchini, aziatstvu in o zadnjem mestu, ki ga zavzema v chloveshkem rodu preziranja vredni narod Moskovitov."

Ochitki, da pravoslavna cerkev (ochitno drugachna od zahodne) ne vodi do "demokratskih vrednot", je osupljiv recidiv infantilnega evropocentrizma liberalne elite XIX. stoletja (ta je bila, po N. I. Uljanovu, preprihana, da je "na Zahodu policija boljsha in cerkev bolj progresivna"). Povezovati cerkev, slonecho na dogmah, starih skoraj dva tisoeh let, s sodobno zahodno demokracijo, ki se je pojavila pred nekaj sto leti, je preprosto bedasto. Celu chudno. Kje je tukaj hvaljena judovska logika?

Torej, kamorkoli pogledash, ista podoba. Na Zahodu je krshchanstvo resnichno, temelji na Novi zavezi in je zato antisemitsko. Rusija se je dvignila proti Hitlerju, vendar zato, ker je pravoslavje, ki je neresnichno, strnilo narod s pogansko drzhavno idejo tako, da je zanikalo evangelij. Tu je vzrok antisemitizma v neresnichnem, nepravem ("nacionalnem") krshchanstvu. Torej se leta 1994 ponavlja formula, s katero je V. Grossman postavil definicijo domovinske vojne: "Nashe boj je bil napachen." Nekaj je v vsem tem nenormalnega. Nekakshna bolestna duhovna izchrpanost.

Preidimo od krshchanstva k ruski ideji v njenem shirshem pomenu, k ideji Rusije. V omenjeni knjigi Judje vidijo svet skozi prizmo holokavsta. Dobro, skozi vsako prizmo je mozšno nekaj videti, le opis videnega naj bo poshten. Kaj torej vidijo avtorji, ki si prizadevajo za to, da bi izrazili bistvo judovstva?

Tezhko je pisati o tem, vendar po teh avtorjih izhaja, da je vzrok za holokavst prav Rusija. Che ne bi poznal osebno in precej dobro nekaterih od teh avtorjev, bi pomislil, da to pishejo ljudje, ki se jim je zmeshalo zaradi nevzdrzhnega, iracionalnega strahu – kakor Luthru, ki se mu je prikazoval hudich. Rusija, kjer se je zbrala vech kot polovica Judov vsega sveta, izgnanih iz Zahodne Evrope, je zdaj razglashena kot glavna in praktichno edina pokonchevalka Judov!

Tak splošni napotek je dal eden od ustanoviteljev in predsednik Znanstveno-prosvetnega centra za holokavst, zgodovinar M. J. Hefter, v svoji knjigi *Odmev holokavsta*

in rusko-judovsko vprasanje (1995). Glasi se takole: "Holokavst, vzet v svojem filozofsko-zgodovinskem in v eksistencialnem obsegu, je ruska tema, je rusko vprasanje." Torej, čeprav so Jude unichevali v 40. letih XX. stoletja Nemci, tri ali štiri stoletja pred tem pa vse druge zahodnoevropske drzhave, je v "filozofsko-zgodovinskem" smislu vsega kriva Rusija. Pri tem sta "afera Bejlisa" leta 1913 in "zdravnishka afera" leta 1953 (obe brez ene same zhrtve med Judi) izenacheni z nacistichnim pomorom shestih milijonov Judov. Taka so merila za tezho in tehtnico, s katerimi judovska Femida tehta "krivico Rusije".

Kakshna je logika Hefterjevih "filozofsko-zgodovinskih" obtozhb? Po mojem logike ni nobene, je pa preprosto "od zgoraj dana direktiva", ki trdi, da obstaja domnevna genetična zveza med izrazi antisemitizma v Rusiji in grozodejstvi nacistov. Z vidika znanosti je to sleparija, kajti fashizem je zelo neobichajen produkt Zahoda, samo Zahoda. Nobene genetične zveze nima z na zunaj podobnimi pojavi v Rusiji, Indiji, na Kitajskem itn. Vsa ta "filozofska zgodovina" – je chista ideologija. Celo na Zahodu je bil fashizem prelom s kontinuiteto, napad bolezni, ki ni "izhajal" iz prejsnjih stanj kulture. Znano je dejstvo, da antisemitizem nacistov nikakor ni povezan z antisemitizmom weimarske republike. Toda vseeno nam vztrajno vsiljujejo verzijo o zakonitosti holokavsta, ki naj bi vrh vsega izhajal iz Rusije. Berimo:

"Zgodovinska usoda Judov, na katero so jih obsodili krshchanski narodi, se je v Babjem Jaru preprosto nadaljevala. Hitlerjevci niso bili prvi, ki so organizirali masovno unichenje Judov v Ukrajini. Njihov predhodnik je bil Bogdan Hmelnicki, eden od najbolj groznih zlochincev v zgodovinskem spominu judovskega naroda... Domache prebivalstvo na podrochjih ZSSR, ki so jih okupirali nacisti, je aktivno sodelovalo pri unichevanju Judov." Frazelogija teh razmishljanj je taka, da bo naslednji korak odsotnost kakrshnekoli omembe hitlerjevcev. Zhe zdaj si mlad, neizkushen bralec lahko predstavlja naciste le kot drugorazredne in pasivne udelezhence unichevanja Judov v XX. stoletju. Tako se izkrivlja merila – zlagal se pravzaprav ni, vendar je belo predstavil kot chrno. S tako logiko je tudi mozžno rechi, da so "Judje aktivno sodelovali pri unichevanju Judov" – in to veliko bolj kot Rusi in Belorusi.

Pred kratkim so mediji z namenom zabiti klin med Ruse in Jude napihnili nezaslishano grdo gonjo okrog povprechnega filma Stevena Spielberga *Schindlerjev seznam* (v filozofskem pogledu je film naravnost mizeren). Smisel gonje je bil v tem, da bi iz nashega zgodovinskega spomina izbrisali tiste sovjetske ljudi, ki so v ilegali skrivali Jude in shli za to na vislice (je Vasilij Bikov zhe sezhgal, kot je partijsko izkaznico, svoje zgodbe o takih ljudeh?). Za podobo reshitelja ni bil izbran beloruski kolhoznik, temvech Schindler, ki si je iz garanja Judov ustvaril premozhenje ter je zhivel sredi zaprtih Judinj kot petelin v kurniku.

Zagon, s katerim so ta film propagirali po svetu, je presegel vse meje, zato so zanimivi v zahodnem tisku navedeni podatki, temeljechi na spominih njegove zhene, iz katerih sledi: Schindler je bil agent gestapa ter je vse pochel v okviru dogovorjenega delovanja. Tako torej Judov ni reshil on, ampak jih je gestapo. Pred sovjetsko vojsko je moral Schindler zbezhati na Zahod, ker bi bil neizogibno kaznovan za svoje delovanje v koncentracijskih taborishchih.

Da bi predstavili Rusijo kot krivca za holokavst, morajo ideologi ustvarjati dva medsebojno skoraj izključujoča se mita – o globinskem antisemitizmu carske Rusije in o drzhavnem antisemitizmu v ZSSR. Se pravi, bralcu je treba vsiliti mnenje, da je antisemitizem bistvena znachilnost Rusije. R. Rivkina v knjigi *Judje v postsovjetski Rusiji: kdo so oni?* (1996) tako tudi pishe: "Antisemitizem je v Rusiji (govor je o antisemitizmu politichnih skupin) invarianten v vseh njenih politichnih rezhimih: ohranja se ne glede na trenutno oblast v drzhavi."

Odprimo spet knjigo *Ruska ideja in Judje*. Tu je naslednja povezava chasov: "V zemeljska nedra je bilo vrzheno seme zlochinstva. Sovrazhnost do Judov, narashchajocha v predrevolucijski Rusiji, je spodbudila Nemchijo in potem tudi Rusijo. Svet je enoten. Rusija je plachala za svojo hlepenje po kaznovanju Judov z gulagi."

Torej je seme zla prav v Rusiji. Rusija je "spodbudila" Nemchijo. In sklep: gulagi so pravichna kazen za Rusijo. Ker naj bi bilo "hlepenje po kaznovanju Judov" Rusiji svojstveno za vechne chase (invariantno), se sprashujemo, kakshna kazen se nam pripravlja po gulagih. Takemu vprashanju se preprosto ni mogoche izogniti.

Podoba Rusov v knjigi je naslednja: "Iz nedrja "najbolj krshchanskega" naroda je slishati samo: "Zh-zh-id pro-kle-ti!" Ta "Zh-zh-id pro-kle-ti!" je vzet iz V. Rozanova, a gre za lazh. Nikoli ni govoril, da se "iz nedrja" slishi samo to. Isto je prihajalo iz zelo shtevilnih ust v trenutkih zloma vsega zhivljenja. Zakaj *tako* banalno lagati?

Chudna je ta logika: oznaka "najbolj krshchanski" je dana v narekovaje, cheprav je le malo pred tem trditev, da je bistvo antisemitizma prav v krshchanstvu. Ampak logika shepa v vsej knjigi, katere cilj je hipnotizirati bralca, ne pa ga prebuditi. Zanimivo je drugo: s svojo totalno obtozhbo avtorji knjige razkrivajo, da so sami sebe izgnali iz "neder" ruskega naroda ter da mu nasprotujejo absolutno in nepomirljivo...

Pripisovati velikemu narodu (v resnici shtevilnim narodom Rusije) in veliki kulturi invariantno, geneticalno nagnjenje k zlochinstvu, "hlepenju po kaznovanju", ne pomeni le ignorirati znanost, ampak tudi racionalno mishljenje nasploh. Prav isto pochne razisem, vendar celo ta vedno poskusha nekako pojasniti izvor sovrazhnosti. V tej knjigi pa nikjer ni niti poskusha najti morebitne razloge za domnevni patoloski ruski antisemitizem. Z vidika utemeljenosti in preproste resnicoljubnosti smo pri danashnjih ideologih antiruskega judovstva priche velike regresije v primeri z judovskimi zgodovinarji in osebnostmi sionizma iz prve polovice XIX. stoletja.

Znova naj poudarim, da nisem nashteval ostrih izrazov iz chasopisov. Te misli so navedene v akademski publikaciji in odsevajo celoten kontekst knjige. Toda ta si prizadeva, da bi vzpostavila dialog ("usodnega spora"). O dialogu pa ni ne sluha ne duha. Prebral sem jo vechkrat in nisem nashel niti sledu nasprotnega mnenja, vsaj v povzetku. Kot svetla izjema v Rusiji je predstavljena le "svecha B. Pasternaka, svetlecha tudi v tej nochi... Jurij Zhivago, odpadnik in dezertter z vseh front." Da bi si prisluzhil priznanje, morash biti odpadnik ruskega naroda in "dezertter z vseh front".

Celo pridrzhek, da je Rusija "svojo besedo izrekla s svojo literaturo", je v nasprotju z vsem kontekstom knjige, kajti kazhe, da so to literaturo v Rusiji slishali in razumeli le odpadniki:

“Sin judovskega trgovca iz Kijeva, avtor *Apoteoze neukoreninjenosti*, filozof svetopisemskega eksencializma Lev Shestov, je kot nihče drug razumel filozofski smisel izkushenj, ki jih je ohranila ruska literatura. Kdo, razen Juda, “filologa” po bozhji milosti, lahko občuti vseobsežno ljubezen do ruske besede, ruskega govora in literature?”

To je nekakšna fantazmagorija. Včasih pomisliš, ali ne gre pri vsem tem za prikrito norchevanje iz Judov. Ko prebirash vse te sposhtovalce Leva Shestova in Spinoze “v istem paketu”, te osupne njihova nesposobnost pogledati lastni tekst z distance. Kot da se ne morejo zadržati, da bi izjavljali nekaj popolnoma skreganega z zdravo pametjo. Mimogrede, blagohotna omemba ruske literature (kot da se ta ni porodila iz istih neder) ni nič drugega kot prijem “dobrega preiskovalca”. Sočasno v drugi elitni reviji, ki se imenuje *Druzhbene znanosti in sodobnost*, neki Ab Mishe navaja Gogolja kot primer svetovno veljavnega vzorca antisemitizma ter piše: “Gogolj je nesmrten. In povsod navzoch. Z besedo antisemitizma podzhiga chloveshka srca, vsak narod ima kakshnega” – in nashteva glavne “Gogolje” raznih narodov, med drugim: “v Rusiji vodja dekabrizma Pestelj, nichvredni Buharin in veliki Pushkin, Dostojevski, I. Aksakov”... itn. Torej tudi ruski literaturi velja, po ukazu Aba Misheja, prishiti zvezdo antisemitizma.

Glavno pa je pri tem sovrashtvo, ki ni usmerjeno na neko nepravilno podobo Rusije, tu pach ni napake. Če izpishemo vse obtozhbe proti Rusom, navedene v knjigi, in jih ochistimo od zlobnih ocen, ki odrazhajo temperament in vzgojo avtorjev, se vidi, da je bistvo pravilno dojeta. Jedro Rusije so Rusi, združeni z drzhavotvornim mishljenjem in “obshchinskim” duhom (to se imenuje “totalitarizem” – uporabljeno kot kletev). Od tod nezdruzhljivost z individualizmom in demokracijo zahodnega tipa, tezhave pri gradnji drzhavlanske družbe. To je vse res. In to torej sovrashite? Vendar so te znachilnosti veliko bolj svojstvene Judom kot Rusom! Znane osebnosti judovstva celo imenujejo Jude ne narod, temvech družina.

Pa saj to je vendar ochitno: če bi Judje spustili v svojo skupnost razdruzhevalno silo demokracije in drzhavlanske družbe, bi se brez sledu razblinili v vechjih narodih. Ves mehanizem, ki s tisočletnimi tradicijami, prazniki, rituali in prepovedmi povezuje Jude, je zashchiten na najbolj rigorozen nachin. She do pred kratkim je ta mehanizem dosegal prav skrajni totalitarizem (pri meni to ni kletev). Zelo znana osebnost sionizma V. Zhabotinski je leta 1936 pisal: “Razocharal bom naivnega bralca, ki je vedno verjel, da nas je v ghetto zaprl neki hudi ochka ali hudi knez (kurfuerst)... Ghetto smo naredili sami, prostovoljno, iz istega razloga, kot se Evropejci v Shangaju naseljujejo v posebni chettri.”

V. Rozanov prav v tistih zapiskih, v katerih idealizira Jude, opisuje judovski kagal¹⁹ kot najvishji vzorec “obshchinskega” (skupnega) zhivljenja ter se ne ustavi niti pred apologetiko: “Naravna znachilnost kagala – ne dovoliti lochitve od sebe, sovrashstvo do tistega, ki se je oddvojil (usoda Spinoze v Amsterdamu), in “herem” nad njim... Herem je bil resnichno najbolj pravichen, zato ker je “obshchina” bolj pomembna od vsake osebnosti, pa naj bo ta osebnost Sokrat ali Spinoza... Pa tudi sicer in sploh, ne glede na odnos do Kristusa in odnos to Judov, je kagal naravno-socialna forma zhivljenja vseh ljudi.”

Druga stvar je, da so bili Judje zunaj svoje skupnosti v novem veku razdruževalna, tržna (in za demokracijo zavzeta) sila, torej proti aristokraciji in kmetom, to pa je povzročalo očitke, konflikte in katastrofe, kot je bil izgon iz Španije. Vendar je to poseben, velik problem, ki ga avtorji knjige mogoče sploh ne morejo razumeti. Prav zaradi svojega sovrashtva do ruske "obshchine".

Pri primerjavi Judov in "ruske ideje" avtorji zamolčujejo zgovorno dejstvo, da so Judje celo v rusko "obshchinskost" vpeti bolj kot Rusi (največji ruski pijanec v vsaki pivnici je Jud). Celó v rusko državnost so vpeti. In to ne z asimilacijo z Rusi, temveč prav s svojim judovstvom:

Vечно in niti najmanj se ne starajoch,
povsod in kadarkoli,
poteka, kjer se srechata dva Juda,
spor o usodi ruskega naroda.

Prav ta gluhost radikalnih intelektualcev judovstva glede pomembnih lastnosti tako Rusije kot tudi ruskih Judov je obzhalovanja vredna. Tega niti ni mogoče imenovati tendencioznost, kajti zaznati je vonj sovrashtva, zhelje po prelomu, vojni, mashchevanju. Ne govorim o avtorjih, ki so zhe postali drobni vijaki v ideoloshkem stroju shchuvanja ruskih drzhavljanov. Obzhalovanja je vredno, da jih nihche od Judov ne zaustavi in jih niti z besedico ne pokara. S kom torej voditi dialog? Vendar ga vseeno moramo poskušati.

Iz rushchine prevedel Just Rugel

Sergej Georgijevich Kara-Murza (1939), Rus, doktor kemije, od 1968 se je posvetil metodologiji znanosti, kasneje s sistemsko analizo. Avtor mnogih knjig, med njimi *Manipulacija družbene zavesti, Sovjetska civilizacija, Evrocentrizem - Edipov kompleks inteligentov, Ideologija in njena mati znanost, Stolipin - oče ruske revolucije* idr. Naslov prichujočega teksta *Rusi in Judje* je skrajshan prevod knjige *Judje disidenti in evrokomunizem*, Algoritm, Moskva, 2002.

¹ Magnati, velekapitalist, v Rusiji 1990-ih so nastali tako, da je drzhavna lastnina preko nagle, "druge etape privatizacije" leta 1994 preshla v roke manjšhega shtevila "poslovnezhev". V nekaj mesecih je bila izpeljana splošna in praktično brezplachna predaja drzhavnega premoženja "zaslužnim" izbrancem.

² - "Nauchnaja organizacija truda" (Znanstvena organizacija dela).

³ - "Nauchno-issledovateljski institut" (Znanstveno-raziskovalni inshtitut).

⁴ - V originalu "rossijskoj", kar je oznaka za vse prebivalce Ruske federacije (Rossijskoj Federaciji), ne samo za etnichne Ruse. Slovenshchina nima ustreznega izraza.

⁵ - NTV - ruski nacionalni televizijski kanal, do nedavnega pripadal Gusinskemu, enemu od judovskih oligarhov.

⁶ - Popularni moskovski zhupan, nasprotnik "reform" po Gaidarju in Chubajsu.

⁷ – *Spor o Sionu (2500 let Judovskega vprašanja)*; Johannesburg 1986; avtor Douglas Reed je rokopis knjige, zacet 1931 in končan 1956 v New Yorku, pustil lezhati 20 let v svoji omari. Znanstvena analiza sionizma.

⁸ – Nav. ekspr., v ruskem okolju zlasti pred oktobrsko revolucijo: kmet.

⁹ – Chlan ruskega parlamenta – dume, izbran na seznamu komunistichne stranke, bivshi general.

¹⁰ – Ruska beseda “*Zhid*” je slabshalna; “ne zhidis”, recimo, pomeni “ne bodi skop” in se nanasha na kogarkoli, ne nujno na Juda. Ekvivalent slovenskih izrazov *Zhid* in *Jud* je v rushchini “*Jevrej*”. *Jud: stiskach, oderuh: nikar si ne izposojaj pri tem judu in Zhid; ekspr. stiskach, oderuh: postal je pravi zhid* (SSKJ, Elektronska izdaja).

¹¹ – ROHLIN, LEV, ruski general, veteran vojne v Checheniji; bil je izbran v dumo na domoljubni listi, zlochinsko ubit v ne povsem pojasnjenih okolishchinah.

¹² – “*Bej Zhidov, spasaj Rossiju*” - geslo predrevolucijske Radikalne domoljubne organizacije.

¹³ – MARSHAK, S. J. - znani ruski otroshki pisatelj judovskega porekla, prevajalec shkotskega pesnika R. Burnsa etc.

¹⁴ Namishljena zarota med moskovskimi zdravniki, ki naj bi stregli po zhivljenju Stalinu in drugim vodilnim politikom. Po smrti Stalina 5. marca 1953 je bila preiskava ustavljena, aretirani pa izpushcheni. Proti zdravnici L. Timashchuk je po njeni (dirigirani?) ovadbi januarja 1953 sprozhena preiskava, odvzeto drzhavno priznanje za razkrinkanje “sovrazhnikov ljudstva”, odpushchena je bila iz sluzhbe. Diagnoza, navedena v ovadbi pa je bila pravilna!

¹⁵ – televizijski komentator, “serviser” reformistichnih sil, znani zanichevalec vsega sovjetskega in ruskega.

¹⁶ – lik judovskega posojevalca denarja iz komedije Williama Shakespeara *Beneshki trgovec*.

¹⁷ – V SFRJ izshla v hrvashchini leta 1978.

¹⁸ – Obshchina: *srenja*, ruska vashka skupnost.

¹⁹ – Organ samouprave judovske obchine.

Odnosi med Rusi in Judi so v danashnji Rusiji zaostreni, posebej v chasu transformacije sovjetskega sistema so bili obremenjeni s tezhko hipoteko. Dialog je torej nujen, a poprej se je treba odkrito soochiti z dejstvi in z manipulacijo družhbene zavesti. Sergej Kara-Murza analizira socialna dejstva v teh odnosih, brez dlake na jeziku. “Manipulacija družhbene zavesti” je njegovo podrochje, saj je napisal knjigo s tem naslovom.

Prichujochi tekst utegne kdo razumeti kot podpihovanje antisemitizma. Vendar to ni; je drzen, a resnichno odkrit poskus vzpostaviti dialog med Rusi in Judi, kot pravi avtor v nalovu in v zapisani avtorefleksiji: »Zakaj sem menil, da bom zmogel vzpostaviti vsaj impliciten dialog z Judi, lotevajoch se te teme? Zato, ker sem prishel do sklepa, po dolgem samosprashevanju, da nisem antisemit. Sicer se je ne bi lotil. Seveda, potrdila z zhigom mi ne bo dal nihche, zato bom pojasnil svoj sklep ...« (Op. ur.)

Nadaljevanje v prihodnji shtevilki revije.

Za zgodovinski spomin

Bogdan Novak

NEKAJ GNILEGA JE V DEZHELI DaNSki

Ob stoletnici bratstva resnice, kot se imenuje Drushtvo novinarjev Slovenije (DNS), so me povabili na proslavo v Narodni galeriji, čeprav nisem njihov član. Zgodba je v tem, da sem zhe nekaj chasa nadlegoval predsednika DNS Gregorja Repovzha z vprashanjem, kdaj se bo drushtvo meni in Pavlihovcem opravičilo za to, da me je drushtvo najprej 2. 3. 1983 nezakonito razreshilo kot odgovornega urednika, nato pa se je she odreklo ustanoviteljstvu lista Pavlihe. Zaradi vsega tega je Pavliha v nekaj letih propadel, ukinili so ga, in njegovi ustvarjalci smo shli ali na zavod za zaposlovanje, kdor pa je mogel, v penzijo. Na proslavi stoletnice pa sem bil presenečen. Nobenega opravičila nisem slišal, pach pa si je DNS pripelo Pavliho na svoje prsi kot lastno kolajno, chesh da se je borilo za Pavliho. Sic! Volk je pozhrl ovco, dobrih dvajset let pozneje pa se hvali s tem, da jo je skushal reshiti pred svojo pozhreshnostjo. Moram priznati, da me je to dodobra sesulo.

Pri tem je bratstvo resnice pozabilo na mojo razreshitev, pozabilo na to, da se je odpovedalo ustanoviteljstvu, pach pa se je sklicevalo na nekaj floskul svojega chastnega razsodishcha o vlogi chasopisne satire, ki da jo je treba shchititi. Bratstvo resnice je zamolchalo, da je Upravni odbor DNS takrat deloval na svoji seji o Pavlihi kot naglo sodishche, chisto v nasprotju s stalishchem svojega chastnega razsodishcha, predvsem pa v nasprotju s statutom DNS. Prav tako je zamolchalo, da je bratstvo resnice unichilo svoj lastni chasopis, kar se po moji vednosti ni nikoli zgodilo niti v stalinistichni Rusiji. Urednike so zhe zhagali in zamenjevali, a Krokodil je izhajal vse do prihoda »demokracije«, ki je opravila s satirichnimi listi po vseh vzhodnih drzhavah. Tranzicija je najprej poskrbela za »labodji spev« satirikov.

Kar sem prosil, sem dobil. She en udarec novinarske resnice po glavi. Gospoda Repovzha sem nagovarjal, naj se DNS opraviči, ker sem naivno mislil, da se je v teh dobrih dvajsetih letih kaj spremenilo. Bilo bi tudi bratstvu resnice v korist takshno jasno sporochilo, da upravni odbor DNS ni ravnal prav in zakonito, ko je razreshil odgovornega urednika Pavlihe in se potem she odrekel ustanoviteljstvu (in s tem nadaljnjim sitnostim kot Poncij Pilat z umivanjem rok). Sedanje vodstvo DNS bi se s tem ogradilo od nedemokratichnega in nezakonitega ravnanja v preteklosti in jasno povedalo, da gradi na novih temeljih. Kot kazhe, vodstvu očitno ni do tega, ker nadaljuje na stari politiki iz preteklih nedemokratichnih chasov, ko je v informiranju

vladal monopol ministrstva za resnico, kot smo se tedaj norchevali iz sekretariata za informiranje, katerega sekretar je bil tudi predsednik DNS in predsednik skupshchine Dela (trojni funkcionar).

Zato se mi nikakor ne zdi nakljuchje, da se tudi DNS danes imenuje bratstvo resnice kot kakshna prostoziarska lozha, saj vlechejo niti v njem iz ozadja she vedno isti ljudje, kot so jih nekoč v prvih vrstah v sluzhbi ministrstva za resnico. Kakshna je ta resnica, se pokazhe takoj, ko razgrnemo strani osrednjega slovenskega chasnika ali odpremo televizor: neznanje, puhloglavost, samovshechnost, lenoba, tek na prvo zhogico. Predvsem pa so chlanki pisani tako pristransko, da očitno novinarji mislijo, kako imajo she vedno monopol nad resnico.

A z resnico je tako kot s pravico: res so ji zavezali oči, gluha pa ni!

Zato she vedno chakam na opravichilo DNS in obsodbo ravnanja njegovega upravnega odbora v primeru Pavliha. Jaz imam chas. Do smrti, pa she veliko dlje.

Bogdan Novak

ZAKAJ SMO PISATELJI PADLI Z DELOVE LOJTRE

Prejšnji teden je imela založba Mish tiskovno konferenco, na kateri je predstavila štiri novitete. Najprej dve knjigi dram Alenke Goljevshček, kar je založniški podvig leta, saj se založniki v glavnem otepajo tiskanja odrskih del, chesh da se jim to ne splacha. Pa še dve knjigi moje malenkosti: roman za odrasle *Niki* in mladinsko delo *Temno srce*. Delo, edini časopis, ki ga berem, o tem ni zapisalo niti besede.

Sklenil sem strokovno analizirati vzroke za takšno ravnanje Dela in ugotovil, da je do tega prishlo zato, ker izdaja štirih novih knjig ni enakovredna enemu padcu z lojtre. Delo namreč skorajda ne piše o novih knjigah slovenskih avtorjev, pač pa sem opazil, da vestno zapishe vsak slovenski padeč z lojtre. Prejšnji teden je poročalo o 82-letnem Slovenceľnu, ki je plezal po lojtri na streho, padel z lojtre, pristal najprej na tleh, nato tudi v bolnishnici. Isti teden so poročali še o 38-letniku, ki je prav tako padel z lojtre in konchal v bolnishnici. Da bi torej slovenski mladinski pisatelj prishel v Delo, mu ne bo uspelo s pisanjem knjig, ampak s padanjem z lojtre. Tako bi še bolj upravicili Delovo pisanje o tistih, ki padajo z lojtre, saj zdaj padeta z lojtre dva Slovenca na teden, kar so letno 104 padci. Če bi padali z lojter in streh še pisatelji, bi se glede na shtevilchnost DSP shtevalo padcev naglo povechalo. Sem je treba dodati še poročila Dela o padcih z balkonov, z oken, z zidarskih odrov, padcih in zdrsih v planinah, o padcih na ledu in padcih kar tako. Tako kmalu pričakujem v Delu obshiren komentar o tem, zakaj Slovenci tako množichno padajo. Kot je obichajno, bodo prishli Delovi novinarji do epohalne ugotovitve, da imajo Slovenci tako kot vsi drugi narodi v malih mozhganih center za ravnovesje, ki vchasih ne deluje, kakor bi moral. Odvech je pripomniti, da v Delu ne bodo pisali o malih, ampak o majhnih mozhganih, kar pa je zhe posledica nerazvitih velikih mozhganov. Dokaz? Prav danes v Delovih Knjizhevni listih malo umno pishejo, da je Kovachich dobil nagrado kresnik postumno.

Bom takoj dokazal, da je takshen odnos Dela do pisateljev resnichen. Da ne bom govoril o sebi, kar ni spodobno, saj nisem javna osebnost, ker Delo o mojem delu ne poroča, bom vzel za zgled in materialni dokaz kolega Slavka Pregla. To je še posebej primerno, ker smo mladinski pisatelji Slavka pred tremi leti na srechanju Oko besede v Murski Soboti izvolili za predsednika Drushtva za zashchito slovenskih mladinskih pisateljev. V pravilniku tega drushtva pa piše, da so chlani drushtva dolzhni hvaliti predvsem svojega predsednika.

Letos je Slavko Pregl na istem srechanju dobil nagrado vechernico, ki jo podeljujejo

vsako leto za najboljshe mladinsko delo preteklega leta. To je Slavkov *Zaklad v srebrni shpilji*. Mimogrede: drushtvo za zashchito SMP mu je ob tej prilozhnosti v Soboti podelilo tudi pokal za viski. Delo je o vechernici in Slavku porochalo v natanchno enaki dolzhini kot o obichajnem padcu z lojtre. Ob vseh drugih slovenskih literarnih nagradah objavijo Knjizhevni listi pogovor z nagrajencem, tokrat ga niso. Kajti poklicni amaterji z Dela ocenjujejo, da se o tej nagradi ne sme porochati obshirneje, ker za denarno plat poskrbi pokrovitelj vechernice kokurenchni chasopis Vecher, ki sicer vsakich korektno in obshirno porocha o nagradi kresnik konkurenchnega Dela.

Kar nekaj dni sem mozgal, kaj je Slavko storil napak, da ni dobil v Delu zasluzhene hvale. Prishel sem do sklepa, da je njegova napaka ta, da je napisal novo delo za mladino, napaka strokovne zhirije pa je ta, da mu je podelila nagrado. To vsekakor ni prava pot, da pridesh v chasopis. Po skrbni analizi Dela sem prishel do spoznanja, da bi Slavko moral storiti she vse kaj drugega.

Najbolj preprosta mozhnost bi bila, da se ga spodobno napije in pochne nespodobne stvari. V tem primeru bi se vsi mrhovinarji, tudi tisti z Dela, takoj zgrnili nadenj in bi pisali o njem v obshirnih chlankih ne enkrat, ampak vechkrat, in v njih bi mimogrede omenili tudi kakshno njegovo knjigo in nagrado vechernica! Cheprav obstaja mozhnost, da bi urednik Dela to chrtal, ker za chlanek in javnost ni pomembno! Slavka poznam in vem, da nima mozhnosti za to. Nisem ga she videl pijanega, le okajenega, pa she takrat je ostal gentleman. Edini shkandal, ki ga je zakuhal v Murski Soboti, je bil ta, da je med plesom slekel suknjich. O takshnih krshenjih bontona Delo za zdaj she ne porocha.

Druga mozhnost bi bila, da bi Slavko napisal kakshen strokovni leksikon. Kajti Knjizhevni listi so takrat namesto pogovora s Slavkom objavili skoraj celostransko predstavitev *Etnoloshkega leksikona*. O slednjem bi morala porochati priloga Znanost, ker gre za strokovno, znanstveno delo. Knjizhevni listi so namrech namenjeni knjizhevnosti, ne knjigam na sploshno. Ali pa naj se Knjizhevni listi preimenujejo v Knjizhne liste, v katerih bodo lahko porochali tudi o Mercatorjevih reklamnih knjizhnicah in lepljenju znamkic vanje. Ker jasno je, da so o *Etnoloshkem leksikonu* porochali tako obshirno zato, ker ga je izdala zalozhba, ki je najvechji Delov oglashevalec med zalozhniki. O leksikonih drugih zalozhb namrech porochajo kot o padcu z lojtre.

Najbolj realna mozhnost, da bi o Slavku shirshe pisali v Delu, je, che bo Delo zachelo izdajati Vrhunce mladinske knjizhevnosti. Denimo, da bodo vzeli med Vrhunce Slavkov *Zaklad v srebrni shpilji*. V tem primeru bodo Knjizhevni listi objavili obshiren chlanek o artiklu v obliki knjige, ki ga prodaja Delo, in she celo vrsto chlanchichev v prilogah Dela. Pod njimi bodo podpisani novinarji Dela, kar je očitna krshitev novinarskega kodeksa. Kajti knjige iz Vrhuncev stoletja so prodajni artikel in pisati reklamne chlanke je za novinarje po kodeksu prepovedano.

Drushtvo novinarjev bi se moralo nad temi krshitvami kodeksa poshteno zamisliti.

A kaj, ko je to drushtvo z eno nogo she v prejšnjem rezhimu, ko je delalo tako, kot so ukazali shefi. To dokazujem s tem, da se Drushtvo novinarjev Slovenije she do danes ni distanciralo od svojega ravnanja, ko me je leta 1983 razreshilo z mesta odgovornega urednika Pavlihe in s tem unichilo edini slovenski satirichni list.

No, po tem pisanju vem, da v Delu o meni ne bodo vech pisali, pa che vsak dan znova padem z lojtre!

P.S.: Prebrano na slovenskem knjizhnem sejmu 2004 na okrogli mizi o mladinski literaturi novembra 2004. (Op. avt.)

Iz zgodovinskega spomina

Lucijan Vuga

VENETI IN ANTI

Karel Oshtir je posebej obdelal to vprašanje v razpravi *Veneti in Anti* (Etnolog, II, 1928), dasi se je tega loteval tudi v drugih spisih, med katerimi je za nash namen zanimiv *K predslovanski etnologiji Zakarpatja* /Etnolog, I, 1926-1927), kjer nam pade v oči poudarek na "etnologiji"; čeprav je bil izrazit lingvist, je chutil potrebo, da svoje jezikoslovne analize povezhe z etnologijo (narodoslovje), kar je zelo sodoben pristop!

Toda preden se vrnemo k Oshtirju, she nekaj drugih mnenj o Antih, saj gre za pravcati **misterij izginulih Antov**.

Anti naj bi bili izumrla veja vzhodnih Slovanov in predstavljajo eno najglobljih in nerazreshenih zgodovinskih ugank, tako glede njihovega izvora, obstoja kot nenadnega izginotja, vendar so jih malo raziskovali.

Kako je mogoche, da se je ob tem, ko za ostale Slovane velja, da so (po tradicionalnih teorijah) iznenada preplavili velik del Evrope, izgubila sled za tem pomembnim in mochnim ljudstvom Antov?

Kaj sploh vemo o Antih?

Kashen je bil odnos med Anti in Veneti?

Zhe v 19. st. so nekateri pisci kritichno povzemali iz Iliade, da naj bi Antenor po padcu Troje pripeljal prezhivele Venete na severni Jadran; kot Gilferding so menili, da ime Antenor izhaja iz *Antes aner* "mozh Antov, vodja Antov", ki naj bi mu ga kot nadimek dali Grki, njegovo pravo ime naj bi bilo Venet, kot so svoje vodje imenovali Veneti, in je osnovo Ant mogoche izpeljati iz slovanske podstati. Tako kakor starobolgarsko *ant*, rusko, srbsko in starocheshko *ut*, slovansko *ot*, jo je najti v staroruskem osebnem imenu *Utin* (leta 945), starocheshkem *Uta* in toponimih na mochvirnatem, jezernatem ozemlju *Ut*, *Uty*, *Utinka*, *Utova*, *Utin*, obstajajo tudi osebna imena *Utin* (iz leta 945), starocheshko *Uta*. Upravichena je domneva, da je mogocho izpeljava iz osnove *uta*, *utva* "(divja) raca"; v starobolgarshchini *anty*, *onty*, *anta*, *onte* "raca", rusko *utka*, srbsko *utva*. Stara plemena so si dajala imena po totemskih zhivalih: Volki, Sokoli, Orli, Medvedi itd. Zato nas ne bi smelo chuditi, che bi bi bilo poglavarju plemena ime Ant, chlanom plemena pa Anti. Jordanes je o Antih zapisal: »paludes et sylvas pro civitatibus habent«. Prav tako bizantinski pisci porochajo o Antih, da so se prikriili pod vodo blizhnjih rek in jezer ter dihali skozi dolge votle trse, nato pa iz zasede napadli sovrazhnika. Che najdemo slovansko etimologijo za prvi del imena, ga dobimo tudi za konchni del. Koren *nor* pomeni "potopiti(se), ponikniti", v slovenshchini je ohranjen v (*po*)*nor* "kjer voda ponikne", v cheshchini *norec* "potapljach", poljsko

nurek, srbsko *norac*, gornjeluzhishko *norjak*, litovsko *naras*, vse "potapljach". Tako bi Antenor izrazil lastnosti race potapljachke, kar je she posebno pomembno, che vemo, da so Veneti tako v Benechiji kakor na Baltiku, v Panoniji in spodnjem Podonavju, ob shvicarskih jezerih, na atlantski obali ali ob Chrnem morju zhiveli ob vodah, jezerih, mochvirjih in celo na kolishchih (TRS 1875, str. 131).

Na drugem mestu pravi Trstenjak (TRS 1870 [1869?] str.51), da Antje, *Ανται* niso niti tako stanovitno niti tako splošno ime kakor Slovani, dasi jih omenjajo Jordanes, Prokopij, Agatias, Menander, Maurikij, Theofilakt, Hronikon Paskal, Teofan in Pavel Diakon za obdobje kakshnih dvesto let, in soditi je, da njihovo ozemlje nikoli ni bilo obsezhnejshe od zgornjega dela Dnepra ter okolice Chrnega morja. Po Jordanesovem navajanju je mogoche sklepati, da so bili poglavitni rod Vinidov med Dnestrom in Dneprom na severozahodu od Chrnega morja, kako globoko v notranjost, pa ne pove. Prokopij pishe podobno kakor Jordanes, le da naseljujejo ozemlje she nekoliko bolj proti severu: »Mejotski zaliv (*Iacus Maeotis*, danes Azovsko morje, v katerega se steka Don, nekdanji *Tanais*) je povezan s Chrnim morjem; tamkajshnji prebivalci so bili nekdej Kimerci, zdaj pa so Uturguri, ozemlje od njih proti severu naseljuje brezshtevilno ljudstvo Antov". Prav tako se strinjata, da so Antje sosedje Slovanov, ki so nekoch imeli isto obche ime; oba porochevalca pa postavljata Dneper kot mejo med obema ljudstvomaa. Od kod ime Anti, ni lahko dolochiti, Grki so shele od Gotov in drugih Germanov zvedeli zanj; ko so ti odshli, so tudi Grki pozabili na Ante. Nekateri vidijo osnovo v anglosashki besedi *ent* "velikan", vendar je staronemshki izraz *anzi*, od koder je mogoche izpeljati gotsko *ants* ali *antus* (?). Shafarik je menil, da je pravo ime slovansko *Uti*, v ednini *Utin* (op. L.V.: nasho pozornost pritegne nenavadna podobnost z *Utinum*, najstarejsim zapisom za Udine, Videm).

Tako so pisali pred priblizhno 150 leti.

In kakshni so sodobni pogledi na Ante?

V Stanojevichevi *Narodni enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenachki* (STA) iz okoli leta 1920 (knjiga nima letnice) je razlozheno: **Anti**, latinski in bizantinski pisci v 6. st. omenjajo Slovane in Ante skupaj, kot plemeni istega imena in ljudstva, kot zelo hrabre ljudi, stanujochे vzhodnejе od Slovanov med Dnestrom in Dneprom. V 6. st. so se hudo spopadli s Slovani in leta 602 so jih Avari pokorili, odtlej ni o njih vech govora v starih listinah. Zelo verjetne so predpostavke ruskih uchenjakov, da pod imenom Slovani pisci v 6. st. mislijo na juzhne Slovane, medtem ko pod imenom Antov razumejo plemena vzhodnih Slovanov oziroma Rusov (A. Shahmatov, *Uvod u historiju ruskog jezika*; L. Niederle, *Manuel de l'antiquité slave*, I, 1923). Toliko a Antih in nich vech!

Eden najpomembnejshih slovenskih znanstvenikov **Karel Oshtir** (1881-1934), chlan Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki je protestno izstopil iz nje (!), je raziskoval predindoevropske in indoevropske jezike ter napisal za nashe razpravljanje dvoje zanimivih del: **Veneti in Anti** (Razprave Znanstvenega drushtva, II, Ljubljana, 1928)

in *Drei vor-slavisch-etruskische Vogelnamen* (Razprave znanstvenega drushtva v Ljubljani, 8, 1930).

Nekoliko obširneje in po svoje bolj izpostavljač je opis v *Hrvatski enciklopediji* (HRV) iz leta 1941: **Anti**, drugo ime za Cherkeze, ki so ga vsilili sosednjim lezgijskim plemenom *Andov*. Ko so Huni unichili okoli leta 375 drzhavo gotskega kralja *Ermanrika*, je del Gotov pod vodstvom *Vidimera* zbežhal k Antom in ubil njihovega kralja *Boksa*. To ali prodiranje Hunov, ki so zasledovali gotske ubezhnike, je povzročilo veliko preseljevanje. Roji Antov, ki so se jim priključili sorodni Srbi in iranski Hrvati, so se zatekli s Kavkaza na slovansko Zakavkazje in prodrli onkraj njega celo do Odre, tako da so Germani Gornjo Shlezijo zhe v zacetku 5. st. imenovali »dezhela Antov (Anthaib)«. Sto let za tem je bila ta kavkashka zmes zhe poslovanjena, vendar je ohranila toliko naravne energije, da je okoli sebe zbrala pod vodstvom svojega vodilnega plemena Antov vse Slovane od Zakarpatja do juzhnoruskih step. V chasu cesarja Justinjana I (518-527) so zachele njihove skupine prodirati na Balkan skupaj z bolgarskimi Kutriguri in Slovani iz Dakije, sosedi zahodno od Dnestra. Da bi razbil to trojno zvezo, je bizantinski cesar okoli leta 540 odobril Antom, »najhrabrejšim med Slovani«, pravico pobiranja davka in jim prepustil mesto Tyras (Akerman) v ustju Dnestra, prav na poti, po kateri so trgovci Kutriguri prihajali do Donave. Odtlej jih je razdvajalo krvno sovrashtvo, kar je bil pravzaprav cesarjev namen. Ko so Avari okoli 560 napadli antsko zvezo, so se jim precej pridruzhile trume Kutrigurov, ti so celo vzpodbujali k zahrbtnemu uboju antskega poglavarja Mezamira, ki je prishel k avarskemu kaganu na pogajanja. Pod neusmiljenimi napadi Avarov je antska oblast skoraj povsem razpadla. Podobno kakor 200 let prej pod Huni, tako so sedaj Anti bezhali pred Avari na Cheshko, v Turingijo, na ustje Visle in **na jug v Alpe** (podchrtal L.V.). Kar je ostalo ljudi, so trpeli pod avarskim jarmom; ta strahotni chas se je ljudem tako vtisnil v podzavest, da she dandanashnji pod Karpati ob Visli velja za psovko rechi »ty obrzynie«, »ti si Avar«. Vendar suzhenjstvo ni trajalo predolgo; odhod glavnih avarskih sil na Madzharsko je tako oslabil njihove posadke med Anti, da je slednjim uspel osvobodilni upor okoli 580. Zato se je she za Nestorja govorilo v Rusiji: »Izginili so kot Obri, brez potomcev in naslednikov«. In zhe 583 so Anti spet na spodnji Donavi kot zavezniki Bizantincev proti Avarom, prav tam jih najdemo she 602. Odtlej v zgodovinskih virih o njihovem imenu ni vech nobenega sledu – vse tako kazhe – ker se je kavkashki gospodovalni, vladajoči sloj okoli 626 zhe drugih razredchil z odselitvijo Hrvatov in Srbov na jug, na Balkan. (Schora-Beknursin-Nogmow, *Sagen und Lieder des Tscherkessenvolks*, Ed. A. Berge, 1866; M. Grushevskij, *Istorija Ukraini-Rusi*, 1904; L. Niederle, *Antove*, Vestnik cheske Akademie, 12, 1909; N. Zhupanich, *Izvor in ime Antov*, Etnolog, 7, 1934; L. Hauptmann, *Kroaten, Goten und Sarmaten*, Germanoslavica, 3, 1935.) In she ime, ki je omenjeno na zacetku: **Anado** – kavkazijski jeziki; avarski.

Tu je zanimivo:

- (1) da je navedena ena od kontroverznih različic, od kod izhajajo Srbi in Hrvati;
- (2) da so se Anti umaknili do Alp, torej v kraje, kjer danes žive Slovenci!

Nato sledi sovjetska verzija v *Boljšoj sovetskoj enciklopedii* (BOL) iz leta 1950: **Anti**, poimenovanje za vzhodnoslovansko veliko plemensko zvezo med 4. – 6. st. med Dnestrom in Dneprom. Bizantinski in sirijski pisci so prvi verodostojni porochevalci o Slovanih na vzhodnoevropskih ravninah. Jordanes omenja, da so bili v 6. st. Anti skupaj s sorodnimi Sklavini, ki so živeli zahodno od Dnestra, prej znani pod skupnim imenom Venedi, te pa so dobro poznali rimski zgodovinarji v 1. in 2. st. Jordanes tudi prenasha staro legendo o vojnah Antov z vzhodnogotskim kraljem Vinitarom, ki so ga premagali Huni (376); po tej legendi nekateri mislijo, da je združitev Antov potekala med boji slovanskih plemen z Goti in Huni. Po pisanju Prokopija Cesarejskega in Mavricija Stratega so bili Anti stalni naseljenci, kmetovalci (proso, žito) in zhivinorejci, zhivechi v gozdnatih stepah in na gozdnatem področju na bregovih rek ter jezer v "kuchah, skirdah". Niso imeli vrhovnega vodje, ampak so se upravljali na skupshchinah. Imeli so zelo razvito metalurgijo in trgovino tudi z bolj oddaljenimi deželami. Arheoloshke najdbe potrjujejo, da je bilo zhe dokaj opazno socialno razslojevanje, cheprav so Anti zelo slabo arheoloshko raziskani. Ker se niso lotili sistematičnih odkopavanj, so v Podneprovju odkrili le nekaj njihovih *gradishch* (op. L.V.: Rusi uporabljajo enako ime kot pri nas tako razshirjen toponim *gradishche*), ki so stala na tezhje dostopnih vzpetinah, obdanih z nasipi in rovi. V 5.-6. st. so skupaj s Sklaveni napadali Bizanc in v zacetku 7. st. so zasedli Balkan. Bizantinski in sirijski zgodovinarji podajajo podroben opis njihovega vojashkega delovanja, z imeni sklavenskih in antskih vodij, s shtevilom vojshchakov, z oborozhitvijo, ki se je postopoma zelo izboljšhala. Arabec Masud v 10. st. she poroča o njihovi nekdanji drzhavni zvezi v zgornjem Podnestrovju, cheprav po 7. st. o njih ni vech podatkov (zadnji je pisal o njih Teofilakt Simokatton). Po mnenju tvorcev te sovjetske enciklopedije so Anti zacetniki kijevske drzhavnosti v 9.-11. st. in she dodajajo, da so do sovjetske revolucije normansko usmerjeni zgodovinarji ignorirali Ante!

Nato ta sovjetska enciklopedija (BOL) pove she: **Venedi** – zahodnoslovanska plemena, ki so v 1.st. naseljevala ozemlja od severnih odrastkov Karpatov (*Venedske gore*) do Baltskega morja (*Venedski*, danes *Pomorjanski zaliv*); sorodna vzhodnoslovanskim plemenom Antov. Plinij je v 1. st. prvi omenil Venede; bizantinski porochevalec Prokopij (6. st.) je pod skupnim imenom Venedi oznacheval Sklavene (ali Sklave) in Ante. Od 1.- 2. st. do poznega srednjega veka se je ime Venedov razshirilo na velik del zahodnoslovanskih plemen.

Italijanska enciklopedija (TRE, S, Slavi, str. 943): **Anti** (*Antae, Antes, Άντες, Άνται*) je v 4. st. bolj kot ime nekega mochnega plemena oznaka za skupnost vzhodnih Slovanov (izvor imena je popolnoma neznan). Za 6. st. imamo pomembno vest od Jordanesa (Get., 35) »*Antes vero, qui sunt eorum* (torej so "*Venetharum natio populosa*") *fortissimi qua*

Ponticum mare curvatur a Danastro extenduntur usque ad Danaprumk; in enako od Prokopija (*Bellum Gothicum*, IV, 4). S teh svojih selishch ob Dnestru si Anti niso upali na Balkan in ogrožati rimski imperij, so pa to storili pod pritiskom Avarov; za tem, na zacetku 6. st., je njihovo ime izginilo iz tedanjih porochil. Kaj se je zgodilo s tem ljudstvom? Po mnenju ruskih in ukrajinskih zgodovinarjev naj bi bili ti Anti predhodniki bodoče ruske drzhave, ki je nastala dobrih dvesto let potem na povsem drugacnih osnovah in verjetno z delno novim prebivalstvom, ki je medtem prishlo iz stare domovine Slovanov. Shele ta drzhava "Russov" iz Skandinavije (pod tem ne smemo razumeti le vrhnje, vladajoče plasti), saj je skandinavsko tudi samo ime, ki so ga dali osvajalci dezveli, t.j. obmochju okoli Kijeva; kot dokaz naj bi bilo to, da Finci she danes pravijo Shvedom *Ruotsi*, Estonci pa *Rõts*, in to ime spravljajo v zvezo z *Roslagen*, obalnim obmochjem Shvedske, s prebivalci *Ropiggari*, kar izhaja iz starejshega *röthshyggar*, primerljivo z islandskim *rodr* "obala". Nenavadno je, da sami Rusi danes rechejo svoji domovini Rossia, to je oblika, ki je nastala pod grshkim vplivom iz Ῥωσς.

In nato she *Enciklopedija leksikografskog zavoda FNRJ – Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, Zagreb, 1955 (ELZ): **Anti**, skupnost slovanskih plemen v chasu selitve Slovanov na Balkan. Prvich jih imenuje Jordanes okoli leta 370 v zvezi s prodori Hunov v Evropo, ko so Ostrogoti premagali Ante. Njihovo ime ni slovansko. V 6. st. so prebivali vzhodno od Dnestra in severno od Azovskega morja, ko med njimi in Slovani ni vech razlike; viri jih opisujejo skupaj in z enakimi znachilnostmi ter jezikom. Napadi Antov in Slovanov na Bizanc zachnejo leta 514; okoli leta 560 Avari razbijejo Ante in podjarmijo Slovane. Poslednjih jih viri omenjajo leta 602.

Po danashnjih slovenskih knjizhnih virih so **Anti** skupina slovanskih plemen v chasu slovanskih selitev na Balkanski polotok; verjetno so bili predniki vzhodnih Slovanov. Prvi jih omenja letopisec Jordanes (druga polovica 4. st), in to v zvezi z vdorom Hunov v Evropo in njihovim prihodom na vzhodne meje ostrogotske drzhave, ki so se ji Anti uprli in v prvih spopadih zmagali, vendar so jih Ostrogoti kasneje premagali in ubili njihovega vladarja Bozha s sinovi in shtevilnimi velikashi. Ime Anti ni slovanskega izvora in mnenja o njih se razhajajo. Vech vesti o njih sporochajo bizantinski pisci iz 6. in 7. st., to je od zacetka njihovega pritiska na Bizanc do izginotja vsakrshne njihove sledi v virih. Po Jordanesu in Prokopiju so zhiveli v pokrajinah vzhodno od Dnestra in severno od Azovskega morja. Med njimi in Slovani ni bilo vechjih razlik; po Prokopiju so govorili isti jezik, zavzemali velika prostranstva in se ukvarjali s poljedelstvom in zhivinorejo. Zhiveli so vechinoma v rodovno-plemenski druzhbeni ureditvi; od chasa do chasa so nastajale plemenske zveze pod streshinskim svetom in ljudsko skupshchino. Ko so v 6. st. napadli Bizanc, se je pri delitvi plena pokazala druzhbena in premozhenjska neenakost in lochevanje streshin od drugih chlanov plemena. Skupaj s Slovani so napadali Bizanc med leti 514 in 517, pozneje pa tudi samostojno. Okrog leta 560 so razbili njihovo plemensko zvezo Avari,

Anti se nato kot zavezniki Bizantincev borijo proti avarsko-slovanski plemenski zvezi. Leta 602 posljejo Avari vojsko proti Antom in od takrat o njih ni več nobene vesti.

Presenetljivo, da po mnenju nekaterih zgodovinarjev in jezikoslovcev niso slovanskega izvora naslednja imena: Slovani, Hrvati, Srbi, Anti, Bolgari, Rusi, Makedonci ... in tudi ne Veneti! Sodobni francoski raziskovalec, profesor na Sorboni in direktor Slovanskega inštituta, Francis Conte v svojem delu *Les Slaves* (CON, str.12-14) pravi, kakšna sreča je, da je Jordanes v svoji knjigi *De rebus Gethicus* strnil Kasiodorovo (ok. 480 – ok. 575) izgubljen *Zgodovino Gotov*, iz katere je hrpal mnoge podatke. Zemljepisna preučevanja za dolochitev ozemelj, s katerih so prihajali gotski zavezniki ali sovražniki, so navedla Jordanesa, da je dolochil prostor tudi za Venede, ki se je razprostiral na velikanskem trikotniku, na eni strani z vzhodnim bokom Karpatov in onkraj njih do zgornje Visle na severu, na vzhod do Dnepra in na zahodu do Pruta. Obenem razločuje poglobitni skupini (III, 34-35): »Od izvirov reke Visle je na neizmernih shirjavah naseljeno ljudstvo **Venedov**; cheprav se njihova imena spreminjajo od plemena do plemena in od kraja do kraja, se vsi skupaj imenujejo **Sklaveni** in **Anti**. Sklaveni zhive na ozemlju, ki lezhi med mestom *Novietum* [vse op. tu F. Conte: južno od Ljubljane], jezerom *Mursjanski* [jezero Balaton ali morda eno od jezer na sotochju Pruta z Donavo], *Danastrom* [Dnester] in na severu Vislo. Tod ni mest, so le gozdovi in vodovja. Anti, najpogumnejshi, zhive, kjer se uslochi Pont [v sedlu Chrnega morja med Dnestrom in Dneprom]. Med tema rekama je več dni hoje...«. Nekaj kasneje (XXIII, 119-120) dodaja: »Kot smo zhe predhodno ugotovili ob nashtevanju ljudstev, izhajajo vsa iz istega rodu, cheprav nosijo tri različna imena: Venedi, Anti in Sklaveni«. Za velike mnozhice Antov naj bi vesti potrjevale, da zhive v stepah severno od Azovskega morja. Poleg tega so natanchneje oznacheni **zahodni Slovani** kot **Venedi**. Conte zaključuje (CON, str. 318): »Problem ni toliko v neposredni povezanosti med Skiti in vzhodnimi ali južnimi Slovani, ampak predvsem v stoletni prisotnosti iranskega substrata, ki je opazen v mentaliteti, jeziku, omiki, religiji in celo v strukturiranosti oblasti ljudstev romanskega ali iranskega govora, ki izhajajo iz istega indoevropskega jedra – v katerem so Slovani, Germani, Balti, Heleni ali Kelti... pri Antih je opazna dvojna sestavina, slovanska in iranska... V bojih proti Gotom in nato proti Avarom so Anti pridobili posebne znachilnosti in omiko, ki je temelj za *“chernjahovsko kulturo”*, ta je dobila ime po vasi pri Kijevu«. Z omenjenim nam Conte dopoveduje, da je iranski vpliv veliko shirshi od samih Antov, cheprav je tam morda najbolj opazen, in obenem, da so Anti postavili temelje kulture okoli Kijeva, kjer je kasneje nastala prva ruska drzhava.

She posebej je za nas pomembna njegova pripomba, da so Anti segali do okolice Ljubljane! To smo zhe prebrali v prej navedenih virih, da se je del Antov preselil v Vzhodne Alpe.

Posebno shtudijo o odnosih med Veneti in Anti je pripravil A. Dostal (*Venetove-Antove*,

»Slavia«, XIX, 1949, str. 62-72); nakazuje vrsto problemov, ki bi jih morali raziskati ali so bili zanemarjeni, ker se niso vklapljali v nobeno shemo, izoblikovano pri posameznih teorijah.

Che sedaj skushamo strniti tako nanizane informacije, nam ostaneta dva odgovora na vprasanje, kam so izginili Anti v 6. st.:

1. Da so se odselili na zahod kot Srbi in Hrvati vse do Vzhodnih Alp; kar nas spominja na t.i. "gotski izvor Hrvatov", kot ga najdemo pri Hauptmannu in drugih, pri chemer zajamejo kot naselitveno območje tudi Slovenijo. Toda pri taki razlagi nastane dodatna tezhava, kaj in kam z Veneti? Che pritegnemo Jordanesu, da so pod tem pojmom zlasti v kasnejših stoletjih razumljeni zahodni Slovani ter da so bili prej Slovani, Anti in Veneti poznani pod skupnim imenom Veneti, je ob uposhtevanju migracijske teorije, da je del Antov na svoji poti na zahod tam naletel na zhe domnevno prej odseljene Venete, s katerimi so zhiveli Anti pred tem v skupnosti, treba vprashati, kaj pa je z onimi Veneti, ki so bili tam zhe najmanj tisočletje pred tem? Po tej teoriji, naj bi se po tisoč ali vech letih slovanski Veneti z vzhoda priselili med zhe dolgo zhiveche Venete na zgornjih obalah Jadrana... In morebitni Anti-Hrvati ali Anti-Srbi, ki naj bi prishli v Vzhodne Alpe, bi tam nashli zhe venetske predhodnike!

2. Da so ostali na (shiršem) območju Kijeva, kjer so (okoli dvesto let) kasneje v novih okolishchinah in s spremenjeno etnichno strukturo osnovali drzhavnost v Kijevski knezhovini; slednje zagovarja dobrshen del sodobnih ruskih zgodovinarjev.

Preden nadaljujemo razpravo o Anith ter razmerju med Anti in Veneti, bo koristilo, che se zaustavimo na vprashanju Keltov in Japodov, v nadaljevanju nam bo jasno, zakaj ta zastranitev.

ZAGONETKE O KELTIH

Tudi o izvoru Keltov in njihovi vlogi v zgodovini potekajo v mednarodni znanstveni srenji hude polemike, ki neredko prestopajo na tla politichnega obrachunavanja. Tako Peter S. Wells v svoji knjigi *Beyond Celts, Germans in Scythians: Archaeology and Identity in Iron Age Europe* (Duckworth, 2001) pojasni, kako se je spremenil nash koncept Keltov z razvojem arheoloshke in zgodovinske teorije, prakse in dojemanja, in razkrije, kako je popreproshcheno prevzemanje grshkega in rimskega oznachevanja Keltov, Germanov in Skitov postalo sploshna akademska praksa, ki jo je nujno presechi in reinterpretirati stare vire, kar seveda ni brez posledic za odnos do polozhaja in vloge vseh ostalih ljudstev v Evropi. V strokovnih krogih je to delo ocenjeno kot pomemben prispevek k velikim razpravam o Keltih, ki se veliko premalo naslanjajo na arheoloshka odkritja.

Tudi druga študija, ki je izšla v knjizhni obliki in jo je prispeval Barry Cunliffe – *The Celts: A very Short Introduction* (Oxford University Press, 2003), se osredotoča na dejstvo, da sodobna kultura uporablja in izrablja pojma “Kelti” in “keltsko” ter z njima ljudje opredeljujejo nasprotne stvari, ideje in ljudstva! Zato je potrebno vnesti v znanstvene kroge ter med široko javnost jasne zgodovinske in arheološke opredelitve, da se bodo zavedali zmotnosti dosedanjih vsakdanjih oznak za “Kelte”. Prav tako se lotevajo avtorji prispevkov v knjigi, ki sta jo uredila Gillian Carr in Simon Stoddart, *Celts from Antiquity* (Antiquity Papers 2, 2001), identitete “Keltov”, z jasno ugotovljeno potrebo po reinterpretacijah evropske arheologije.

Toda vsi ne mislijo tako; naj za uvod citiramo Johna Collisa, ki je tudi sam kritičen do zablod o “Keltih” in je dozhivel hude napade in politične diskvalifikacije s strani po-starem-mislečnih; ob njegovem delu *The Celts: Origins, Myths, Inventions* (Tempus Publishing, 2003) se bomo nekoliko dlje ustavili.

Kdo in kako napada Johna Collisa?

Toda preden na to odgovorimo, si oglejmo, kaj sploh trdi.

Kaj John Collis trdi takega, da je v nasprotju z običajnim naukom?

Sam izjavlja, da radikalno reinterpretira Kelte, in svoje ugotovitve strne v dvanajst točk:

1. Sploh ne vemo, kako so v preteklosti definirali Kelte, to se spreminja od enega do drugega antichnega avtorja, zato je treba razumeti kontekst in stališča vsakega posebej.
2. Povezane oznake, kot sta Kelti in Galci, so bile splošno v rabi za skupine ljudstev od Španije na zahodu do Male Azije na vzhodu ne le pri Grkih in Rimljanih, marveč so se ta ljudstva tudi sama tako oznachevala; toda ti termini niso bili nikoli uporabljeni za prebivalce britanskih otokov, le izjemoma v najsplošnejšem pomenu za vse prebivalce zahodne Evrope, vključno z Neindoevropejci, kot so Baski.
3. Termin “keltski” za opis jezikovne skupine je inovacija iz 18. st. in jo gre pripisati napachnemu razumevanju, da je moderna bretonshchina prezhivel ostane jezika starih Keltov, ki so zhiveli v Galiji, v resnici gre za novejši vnos iz Britanije.
4. Opredeliti za Kelta nekoga, ki govori ali so njegovi bližnji predniki govorili keltshchino, je prav tako izum 18. st., in je napachno to uporabiti za prebivalce Britanije in Irske.
5. “Keltska umetnost” je bila prvich definirana na Irskem sredi 19. st. in je imenovana “pozno keltska” na osnovi zmotne domneve, da so bili Kelti stari prebivalci Britanije in Irske.
6. Izvor tega umetnishkega sloga je bil ugotovljen v severni Franciji, juzhni

Nemchiji in na Cheshkem, toda to ne uposhteva tezhnje po shirjenju (npr. odsotnost grobov v srednji in zahodni Evropi in zaradi tega odsotnost najdb), saj je lahko bilo izvorno področje veliko shirshe in je zajemalo vechino Francije, Nemchije, Cheshke, Shvice, del Avstrije ter celo del severne Italije in juzhne Britanije.

7. Ena od interpretacij zgodovinskih in jezikoslovnih podatkov tudi skusha najti izvor Keltov v jugozahodni Nemchiji, toda druga razlaga klasicnih virov je prav tako mozna, morda celo verjetnejsha, pa poskusha zajeti osrednjo in zahodno Francijo.

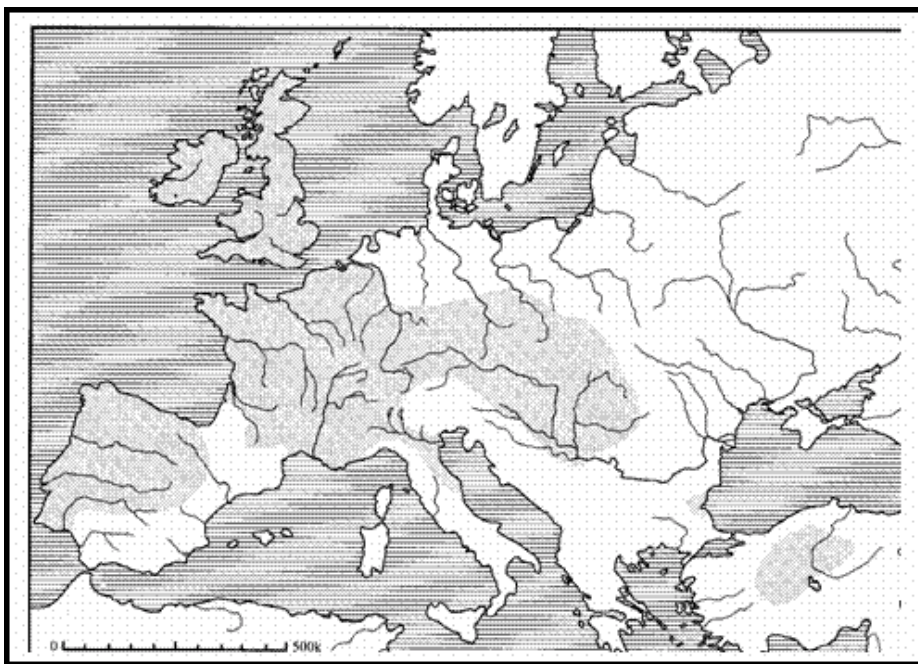
8. V poznem 19. in zgodnjem 20. st. je bilo sprejeto, da arheoloshke "kulture" ali "skupine kultur" lahko definiramo s pomocjo slogov oblachenja, umetnosti, pogrebnih obredov, tipov hish, lonchevine itd., ter da se te kulture ujemajo s starimi ljudstvi; seveda so te opredelitve pogosto svojevoljne, saj ne moremo sprejeti ujemanja s katerokoli staro etnichno skupino, v resnici se to pogosto izkazuje za napako.

9. Za zhelezno dobo sta bili opredeljeni dve prevladujochi "kulturi": zgodnejsha »Hallstatt« in kasnejsha »La Tene«. Slednja korelira s Kelti iz 5. st.pr.n.sht. na gornji Donavi. Ker lahko dokazhemo kontinuiteto, posebej she v zahodni Nemchiji, med pogrebnimi obichaji Hallstatta in La Tena, je bilo tudi sprejeto, da je keltska tudi »hallstattska kultura« na tem podrochju in da tako predstavlja izvor Keltov. Seveda kontinuiteto lahko dokazhemo ali sugeriramo za veliko shirshe podrochje.

10. Uporablajoch rasne koncepte 19. st., je bilo sprejeto, da so Kelti posebna rasna skupina, katere izvor in shirjenje je mogoche dolochiti z uporabo arheoloshkih podatkov. Te zamisli je razvil Gustav Kossinna in so jih uporabili nacisti pri zasnovi svojega koncepta germanske gospodujochne rase. Interpretacije shirjenja Germanov in Keltov uporabljajo identichno metodologijo in so nesprejemljive.

11. Kolonialistichne teorije, da razvoj obichajno vzpodbudijo zunanji vplivi in da se "domorodci", prepushcheni sami sebi, "spridijo, degenerirajo", vodi do migracionistichne interpretacije kulturnih sprememb (npr. za Britanijo je to pomenilo, da so bili za nove ideje v preteklosti potrebni prishleki s celine).

12. Za rase so si zamislili karakteristichne znachilnosti, kot so religija, druzhbena ureditev, jezik itd. To vodi do rasne stereotipizacije, in zamisel, da razlichne izvore z razlichnih podrochij in v razlichnih chasih lahko zlepimo skupaj za definiranje "keltske kulture", je koncept o "brezchasnih Keltih", to je ideja, ki she vedno prevladuje v vechini knjig o Keltih.

Morebitna največja razširjenost keltskih jezikov v 2. in 1. st. pr. n. sht. (John Collis-COL)

Na zemljevidu je jasno videti, da sta bila po njegovem Balkan in Vzhodne Alpe izven keltskega območja; na to je potrebno opozoriti, ker se bomo v nadaljevanju srečali s tem vprašanjem, ko bo govor o teoriji kontinuitete, ki zagovarja stališče, da je bilo to območje že v neolitiku, če ne celo prej, kontinuirano naseljeno s Slovani oziroma na zahodu s predniki Slovencev.

John Collis je profesor arheologije na univerzi v Sheffieldu in je vodilna britanska avtoriteta za evropsko zhelezno dobo. Kar smo pravkar prebrali, je torej plod dobre strokovne razchlembe virov, dejstev in najrazlichnejshih domnev. Zato nas zachudi, chemu ga nekateri tako napadajo; če bi zhe shlo za strokovne polemike, bi bilo to razumljivo in, po mojem prepričanju, tudi potrebno, saj bi to koristilo vsem stranem, da izostrijo ter dopolnijo svojo argumentacijo. Toda chemu se ga lotevajo s politichnimi sredstvi?

Sam si to dogajanje razlaga na naslednji nachin (prav tam, str. 225): »Kot je bralec te knjige zhe ugotovil, zavracham mnoge od konceptov in metodologij, ki sem jih nashel v vecini knjig o Keltih, če zhe ne v celoti pa vsaj kot sploshne teorije in pristope. Doumeti moramo, od kod to prihaja in kakshne so posledice, to je bil moj poglavitni smoter. Ta alternativni pogled na Kelte ni bil brez prerekanj. Ko je prvich izshla knjiga *The Atlantic Celts* (British Museum Press., London, 1999), je njen avtor Simon James moral ugotoviti, da je dobil lepo shtevilo sovrazhnih sporochnik, v enem je bila neposredna

obtožba za "genocid"! Znachilen komentar sta na naju naslovila Ruth in Vincent Megaw, da sva skrajna desnicharska nacionalista, z izjavo: »v Združenem kraljestvu ... posebej v Angliji, je protievropska mentaliteta globoko ukoreninjena; podpihovanje strahu "pred izgubo suverenosti" se zdi za torijsko desnico poglavitno upanje, da ohrani politični nadzor. Kelte, stare in sodobne, vidijo kot možni simbol notranje dezintegracije in zunanega vpliva; od tod, morebiti, dvom o dolgo veljavni predpostavki o Keltih, Piktih ali Anglo-Saksoncih kot nekdanjih otoshkih "ljudstvih" (Megaw in Megaw)«. Ali pa še druga obtožba izpod istih peres obeh Megaw: »Evropska unija, ki se ji je Združeno kraljestvo pozno in nerado pridružilo, je bila za Anglijo dolgo politična groznja, nikakor pa ne priložnost. Zato bi bilo čudno, če ne bi proizvod visokosholskega sistema odrazil, seveda nezavedno, tega strahu.« Skoraj vsi, ki smo se oprijeli te nove interpretacije, tezhimo k levicharski liberalni politiki, ter smo v splošnem proevropski, zato je za marsikoga takšno obdolževanje čudashko. Niti Simon James niti jaz nisva nameravala razgraditi sodobnega koncepta Keltov ali zanikati regionalno različnost (držalo bo prej narobe!) ... Kot sem zhe razložil, je moja izvirna namera izhajala povsem iz problema arheoloshke interpretacije krajev in območij, kjer sem raziskoval.«

Tako je bil napaden in tako se brani John Collis. Morda še citat iz njegove knjige, ki ima v naslovu tudi vprashnje mitov o Keltih, in se spet nanasha na politizacijo arheologije, s chimera se nikakor ne more strinjati, ko navaja Rhodrija Morgana, vodjo Valizhanske skupshchine, ki je na vprashanje, kaj meni o delu Simona Jamesa, odgovoril: »Keltshchina in ponos nanjo! To je angleshka zavist. Mi smo bili prvi civilizirani. Najstarejsa pesnitev v poklasichnem jeziku je bila v valizhanshchini. Kelti so bili tu, ko je Cezar stopil na kopno. To je sodobna anglo-saksonska propaganda.« K temu je Collis dodal, ter tako zakljuchil svojo knjigo, misel uglednega profesorja Barryja Cunliffa, v kateri sluti tudi kritiko svojega dela: »Najjizzivalnejshe delo o celotnem vprashanju veljavnosti "keltskega" koncepta je M. Chapmana *The Celts: construction of a myth*. Zasluži si skrbno branje, ker je tehtno uvajalno. Drugi pisci so precej prevzeli politično korektno nasprotovanje uporabi oznake "Kelt", cheprav obichajno brez Chapmanove poglobljene uchenosti.« John Collis ne skriva, da je mogoche iz tega povzeti, da prihajajo pushchice tudi z akademske strani, ker pach dvomi o tradicionalni interpretaciji Keltov.

Za nas je posebej zanimovo, ko John Collis v poglavju *Northern Italyshe* zapishe (prav tam, str. 191): »Zgodovinsko sosledje v severni Italiji je popolnoma preprosto. V sedmem stoletju pr.n.sht. so jo zavzeli krajevni Ligurci, morebiti Galci, kot na primer Lepontci (ki jih je Katon oznachil za Galce), ter italsko govoreche skupine, kot na primer Veneti; v 5. st. pr.n.sht. so del Padske nizhine: zasedli Etrushchani. Zelo pozno, v 5. st. ali v 4. st. (che zanemarimo Livija z njegovo [sporno] letnico 600), so razlicni Galci v vech valovih prishli chez Alpe ter jo kolonizirali, zachenshi na zahodni strani Padske nizhine; naslednje skupine, ki so nashle zhe s predhodniki poseljeno ozemlje, so shle malo naprej, in naslednje she dlje, dokler niso poslednji Senoni prishli do obal Jadrana, pred

tem so še okoli leta 387 pr.n.sht. oplenili Rim. Nekaterih predelov niso kolonizirali – med temi je bilo ozemlje Venetov. Vendar so v naslednjih stoletjih sem prodrli nekateri novi prishleki in vmes so nenehno potekali spopadi, med katerimi so Rimljani postopoma zasedali ozemlje, na katerem je preostalo nekaj Galcev, medtem ko so se ostali, kot Boji leta 193, umaknili nazaj chez Alpe.

Toda (nadaljuje John Collis) arheoloshka dejstva še zdalech niso tako preprosta. Prvich, obstaja znatno shtevilo epigrafov z nagrobnih stel, z grafitov na posodah in bronastih izdelkih, ki prichajo, da so Lepontci v resnici govorili keltsko zhe najmanj od 6. st. pr.n.sht. in verjetno še prej, saj obstaja **kontinuiteta** (podchrtal L.V.) kulture vse tja do pozne bronaste dobe, verjetno vsaj do 1300 pr.n.sht. Napisi nam omogochajo domnevati etnichno pripadnost posameznikov, zato na tej osnovi ugotovimo, da so bili po imenu Etrushchani, ki so se porochili s Kelti, imena tujcev najdemo tudi v njihovih naselbinah ali pokopalishchih. Prichakujemo neko vrsto kompleksnosti, che predpostavimo, da cheprav so priseljenci zavzeli prostor, so prejšnji prebivalci prezhiveli in so se ali integrirali s prishleki ali so poslej zhiveli poleg njih.

Che k temu dodamo še ostanke materialne kulture, postaja polozhaj še bolj zapleten. Dejansko imamo dokaze, da so skozi vse zgodnje obdobje prvega tisocholetja pr.n.sht. obstajali chez Alpe zhivahni stiki in so prihajale skupine iz Padske nizhine, ter celo one iz centralne Italije, in jih v kulturnem smislu smemo shteti med regionalne razlichice “kulture zharnih polj” na severni strani Alp, s podobnimi slogi lonchevine, bronastih izdelkov in pogrebnih obredov. Po tem scenariju smemo dopushchati stalne stike skozi celo prvo tisocholetje pr.n.sht., ne pa, da bi shlo za nekakshno neprepustnost Alp, kot nam jo orishejo klasichni avtorji ob prvem vdoru Galcev ali ob pohodu Hanibalove vojske chez Alpe... Kulturni razvoj severno in juzhno od Alp je potekal vzporedno, to je videti v narashchajochem bogastvu grobnih dodatkov, uvajanju shtirikolesnih voz, orozhju, uvozhnenih grshkih in etrushchanskih kovinskih izdelkih, keramichnem posodju za gostije ter v osebnem okrasju... razvila se je umetnost situl...«

Toda sedaj pride na vrsto nekaj posebno pomembnega, ko John Collis izjavi: »Naj povzamem; arheoloshka dejstva kazhejo znatno podporo zgodovinskim virom o nekem vdoru zgodaj v 4. st.pr.n.sht., ker obstaja dolochen porast shtevila predmetov srednjeevropskega sloga, vendar prav tako **obstaja ochitna kontinuiteta** (podchrtal L.V.). Prav zares, za obmochja, kakrshno je Veneto, ki ni bil koloniziran, a je najti latenske predmete v grobovih, antichni pisci pripominjajo o podobnostih med Veneti in Galci, kljub jezikovni razlichnosti. Vsekakor pa so bile razlike v pogrebnih obredih med Italijo in centralno Evropo v pogledu prisotnosti etrushchanskih in grshkih izdelkov ter v bogastvu krajevskih predmetov, kot so mechi, chelade in zlate ogrlice.«

(prevod L.V.)

Tako smo pri **vprashanju kontinuitete**, ki je prav tako eno osrednjih “bojnih polj” danashnje zgodovine.

JAPODI

Zakaj tu govoriti o Japodih? Ker gre za zelo zapleteno vprašanje o Ilirih!

O Japodih nam zgodovinarji nashtevajo marsikaj o njihovem izvoru in pripadnosti. V času rimskega imperija naj bi bilo to močno ilirsko pleme naseljeno od notranjskega Snezhnika do reke Sane, ki izvira zahodno od Jajca in se zliva v Uno, ta pa v Savo pri Novski, in do reke Zrmanje, ki se zliva v jadranski Podgorski kanal pri Obrovcu pod južnimi obronki Velebita. Njihovo naj bi bilo obsežno ozemlje zahodne Bosne, hrvashkega Primorja, do Istre in Notranjske. Po tej verziji naj bi po vdoru Keltov v 4. st. pr.n.sht. prishli pod njihov vpliv, vendar naj bi v svoji kulturi ohranili stare ilirske elemente. Japodi so se zbirali v teritorialne skupine okoli utrjenih sredishch. V 2. st.pr.n.sht. so od tod pogosto odhajali na roparske pohode v severno Italijo. Rimljani so jih poskušali pokoriti, to se je dokončno posrečilo shele cesarju Oktavianu v spopadih med leti 35-33 pr.n.sht., ko je zavzel njihovo poslednjo utrdbo Metulum. Na slovenskem ozemlju je vech nahajalishch, ki prichajo o njihovem posebnem ilirskem znachaju.

V *Zgodovini chloveshtva*, II/1, str. 59-60 (DZS, Ljubljana, 1970) Luigi Pareti spregovori o Ilircih kot indoevropskem narodu, za katerega ni jasno, ali sodi k vzhodnemu ali vmesnemu tipu, svoje prodiranje na severozahodni Balkanski polotok pa so morali zacetih najpozneje v 14. stoletju pr.n.sht.. Potiskali naj bi Trachane na jug in na vzhod, to so posredno chutili tudi Grki, ki jih je zato gnalo v isti smeri. Neposredno dokazno gradivo o Ilircih je zelo pichlo, saj poznamo zgolj kratek napis iz Skadra v Albaniji in nekatera lastna imena. Dolgo so mislili, da bi nam lahko besedishche in izgovarjava sodobne albanshchine (njeni najstarejsi zapisi izvirajo shele iz 15. st.n.sht.) razkrila chisto ilirsko jedro, che bi izlochili vse novodobne grshke, latinske, beneshke, turshke, slovanske in druge izposojenke. Nemalo sodobnih avtorjev pa misli, da nam pri dokonchni obnovi stare ilirshchine ne more pomagati sama albanshchina, ki je nastala iz meshanice ilirskega in trashkega jezika. Tako si morda lahko razlozhimo razliko med starimi kolonijami Ilircev v Italiji – venetske kolonije naj bi nam dale pravi severnoilirski jezik, kolonije v Apuliji in Mesapiji pa hibridno juzhno narechje, ki je bilo meshanica med trashkim in ilirskim jezikom.

Luigi Pareti she dodaja, da je v narechju starih Venetov ohranjenih poleg lastnih imen she okoli dvesto kratkih napisov v severnoetrurskem chrkopisu, ki je bil v rabi od 4. do 1. st.pr.n.sht. Seveda je bila po njegovem beneshka pokrajina v Italiji naseljena najpozneje v zacetku zhelezne dobe [torej po letu 1.000 pr.n.sht.], ko je vzkliha »atestinska« civilizacija. Herodot (I, 196) in Polibios (II, 17) izrecno ugotavljata, da so bili Veneti Ilirci; Polibios trdi, da se je njih govornica razlochevala od keltske, cheprav sta si bili civilizaciji podobni. Zato je chisto mogoche, da so bili Veneti – kakor Liburni blizu Aterna v Picenu (ob katerih se spomnimo na Liburne v Iliriku; Plinij *Naturalis historia*, III, 110, 112) – prav tako ilirskega rodu, vendar so se v Italiji pomeshali z domachimi predindoevropskimi ljudstvi v obeh dezhelah, kjer so se naselili; ta

ljudstva so bili Evganci in severni Etrushchani (pozneje so se jim pridružili Kelti) v Benehiji ter Azilci v Picenu. Ni jasno, ali so bili Liburni in njihovi prezhiveli predniki Azilci tvorci tako imenovanih »predsabelijskih« napisov na jadranski obali.

Tu naj prekinemo navajanje Paretija z opozorilom, da shteje Venete k Ilircem, medtem ko jih drugi imajo za Italce (npr. Devoto) ali za Kelte. Poleg tega nam ne sme uiti, da naj bi se Veneti v Italiji pomeshali s Predindoevropejci, ki naj bi bili Evganci in severni Etrushchani. O Evgancih obstajajo povsem nasprotujoča si mnenja, celo taka, da jih nikoli ni bilo (gl. mojo knjigo *Davnina govori*), o severnih Etrushchanih pa so prav tako mnenja deljena in se krizhajo z vprasanjem Retov. Sergi je mnenja, da so bili predvsem Praslovani tisti, ki so bistveno prispevali h genezi ljudstev v Italiji, potem ko so se pomeshali s tamkajšnjimi avtohtonimi Predindoevropejci – Mediteranci, kot jih imenuje. Mario Alinei v teoriji kontinuitete zagovarja tezo, da so bili Iliri v bistvu Slovani oziroma kvechjemu za določen čas zgornja, vodilna plast slovanskih ljudstev, prav tako naj bi bili Trachani zgolj praslovanska veja. Oshtir pa se oslanja na Ilire in Trachane kot podstat kasnejšim slovanskim ljudstvom in prav zaradi tega se tu zaustavljamo pri ilirskih Japodih, s katerimi je Oshtir utemeljeval svoja alarodska preučevanja.

Pareti pa še dodaja, da je prav tako prišlo z Balkana vech drugih narodov, katerih ilirski izvor je izprichan, vendar so prispeli po morju, še preden so Grki ustanovili kolonijo v Tarentu. Imenovali so se Davni (prim. Festus, *Egypt*, 69 M), Pevceti (Plinij, III, 102), Salentinci (Probus o Virgilu, *Ed.*, VI, 31; Festus 329) in Mesapijci (Nikander v *Antonius Liberalis*, 31). Skupno se imenujejo Japigi, to ime pa zhe Hekataios spravlja v zvezo z Japodi, ki so zhiveli onstran Jadranskega morja. Njihova lastna imena in dvesto ohranjenih napisov nam omogochajo preprichljive primerjave med njimi in zgodnjim jedrom ljudstev v Albaniji. Verjetno izvirajo iz juzhnega dela Ilirika, kjer je bila bolj obchutna primes trashkih ras.

Po tem, kar smo tu na kratko navedli, je videti, da še zdalech ni mogoche rechi, kdo naj bi bili Iliri, in zato tudi Oshtirjeva razglabljanja, ko postavlja alarodske, predindoevropske jezike kot prvotne, na katere naj bi se kasneje nalozhili nekakshni predslovanski jeziki ter naj bi iz tega meshanja nastala praslovanshchina, velja ponovno interpretirati.

Karel Oshtir zachne svojo razpravo *Japodi (m-prefiks)* (Etnolog, III, / 1929, str. 87) s pregledom stanja ter na jadranskem obrezhju jezikovno razlochuje naslednje plasti: (a) Palaevropejci, ki so avtohtoni in sorodni z Etrusko-Reti, Liguro-Pikti, Ibero-Baski, Predgrki⁽¹⁾, Staroprednjeazijci (Kari, Liki, Predhetiti, Kavkazijci, Alamiti, Sumerci, Mitanijci) ter Hamiti, izvzemshi Semite. (b) Doseljeni centralnoindoevropejci Iliri⁽¹⁾, Veneti⁽¹⁾ in Mesapijci⁽¹⁾. (c) Satem-indoevropski Albanci in kentum-indoevropski Itali; in slednjich v juzhni Italiji Grki iz Grchije in Gali ter Slovani na vzhodnem Jadranu. [Op.⁽¹⁾: Kjer se je avtohtona plast ohranila le v doseljenih Indoevropejcih, jo oznachuje Oshtir s pred-, torej Prediliri itd.; cheprav je dotlej predindoevropsko plast na vzhodnem Jadranu imenoval kar Ilire, centralnoindoevropsko plast pa Trake.]

Na zhalost Oshtir te stratifikacije chasovno ne opredeljuje določneje, zato imamo kar precej težav pri spremljanju in sprejemanju njegovega razmishljanja, saj je očitno, da je razpon dogajanj lahko zelo različen, tudi za nekaj tisočletij. Toda kljub temu je njegovo razmishljanje izredno poučno in koristno, tudi če ga bo potrebno v (pra)zgodovinskih okvirih reinterpreterirati.

Oshtir nas uvede z nashtevanjem različnih zapisov imena *Iapodes*, *Ἰάποδες*, *Iapydes*, *Ἰάπυδες*, med Istro in reko Uno so Iliri, pomeshani z Galci; deblo **japud*, **japod* nahajamo tudi v Italiji, in sicer v **Iapudiskom* > *Iapuzkum numen* na iguvinskih tablah ter v *Apuli(a)* ob gori Garganus v jugovzhodni Italiji. Zachetni *j-* v **japu/od* > *Apuli* je izginil: bodisi chez grški **Apod*, **Apud* v južnoitalski Veliki Grčiji, če je tu še prehajal *j>h*, bodisi verjetneje chez etrushi **Apud*, **Apod* – v etruschini odpada zachetni *j*, npr. latinsko *Iuno* > etrushko *uni* itd., – in sicer na poti iz jugovzhodne Italije prek etrushke Kampanije v Rim. Prehod *d>l* v **japud*, **japod* > *Apuli* je ali latinsko (dialektično?) kakor v *dacruma* > *lacrima* ali pa zhe prediliromesapijsko kakor npr. *Dasimos* <> *Lasimos* itd.; to iz drugih paleoevropskih dialektov, tudi predilirotrashke zglede, obshirno obravnava v drugi razpravi (*Vorindogerm. Metallnamen in Alteuropa*, Arh. arbanas. IV).

Ne moremo se izogniti prikazu podrobnejšega Oshtirjevega jezikoslovnega razchlenjevanja, cheprav se bo to marsikomu zdelo duhamorno in razvlecheno, toda v resnici je potrebno, da vidimo, kako zahtevna so ta prodiranja v stanje davnih jezikov.

Recimo, Oshtirja zanima, kako se je izgubil *j-*, to se formalizirano zapishe *j-* > *0*, kar je vsebovano v primeru **japud*, **japod* > *Apuli*. Po njegovem je to zhe predmesapijski pojav, k temu je mogoče dodati iz paleoevropschne predkimrijski primer *iach* <> (*kk* < *k* <> *k*), predgrshko *akos* itd., torej ni izključena sorodnost med **(j)apud*, **(j)apod* v imenu *Iapuzkum* in *Apuli* ter **(j)a*poid v *Poediculi* = *Peuketioi* apulijskem grichevju (Le Murgie) južno od reke *Aufidus*. K izpadu zachetnega samoglasnika *a-* v **(j)apu/od* > **poid* velja primerjati predmesapijskoilirski *Apenestai* <> *Penestai*, *Aloufoi* <> *Lopsi*, *Avendone* <> *Ouendon*, kolikor *a-* ni *a-*prefiks.

Kar pa se tiche *u/o* v **japo/ud* > *Iapuzkum*, *Apuli* <> *Poediculi*, je primerljivo s prediliromesapijskim *Calucones* (< **caluca* : **calanca* »burrone; prepad, globel«) v Alpah <> *Kaloikinoi* v Iliriji; *Monetion* <> *Moentinoi* (che ne **Monet-*) v Iliriji; *Onaion* <> *Oineus* – poleg **aun*, **oun* v Una – v Iliriji; morebiti semkaj sodi tudi *u* <> *ui* v ilirskem *Muccurum* <> *Mouikouron*.

Che obstaja vez med **(j)apod* v *Iapo/udes*, *Iapuzkum*, *Apuli* in **(j)a*poid v *Poediculi* – ki jih prishtevajo k ilirskim *Poidikoi* ob izlivu Murice v Muro na meji med Norikom in Panonijo – se da morebiti s precejšnjo verjetnostjo dognati tudi prvotni pomen debela **(ja)po(i)d*. Spricho naziva *Peuketioi* za rimsko *Poediculi* ni nemogoča domneva, da je **poid* v *Poediculi* = grshko *peuke* »pin maritime; morski bor« v *Peuketioi*. S tem **poid* »grshko *peuke*; bor« je s prehodom *oi* <> *a* identichen ligurskemu **pad* v *padi* »Kiefern; borovje« – Plinij 3, 122: »...*quoniam circum fontem* (sc. *Padi*) *arbor multa sit*

picea, quales Gallice vocentur padi...« (»...ker je zhe okoli izvira [namrech Pada] veliko dreves bora, ki jim galsko pravijo *padi...*«) – izraz »Gallice« oznahuje le »v jeziki Galije«, kjer pa se je poleg galshchine govorilo na jugu tudi iberokavitski in ligurski. K razjasnitvi prehoda *oi* <> *a* pa tole: v *Poediculi* »*Peuketioi*« <> *padi* »bor« primerjaj deloma *oi* <> *o/u* v *Poediculi* : *Iapo/udes* itd., deloma *o/u* <> *a* v liguropredvenetsko *Bodegkos* <> (*b* <> *p*) *Padus* »Po; reka Pad« (sorodno z etruskim *pute* »Quelle, Fluss; izvir, reka« > latinsko *puteus* itd.).

Mesto *Abdera* z *r*-formantom praoblike **jap[a^x]dar* > **jbdar* > *Abdera* – *a:e* je ali grško narečni *a* > *e*, ki odraža maloazijsko-etrushchansko *a* <> *e*, ali pa je zhe predgrshkega izvora – gre pa za podaljšan **jabd* »abietineae« z *-l* v predсловanskem **jbdla* > *jedla* (lat. *ebulus* »Holunder; bezeg«, zaradi dozdevnega nastanka iz krvi padlih vojshchakov, k predgrshkemu *abantes nekroi* in *alibantes*, k **l[i]b* »nekros; truplo«) »elate; abies; Tanne; jelka, hoja« prek *ja* > *je* na slovanskih tleh, ter s slovanskim *bd* > *d* kakor v *ebdomos* > *sedьmь* ipd. Seveda se dá izvajati slovansko *jedla* tudi iz **jbdla* s poznanim mediteranskim *a* <> *e*, s tem velja primerjati poleg predсловanskega *Danapris*, *Danastris* : *Дънепр*; *Дънестр* predvsem etruschansko *dan* : *denar*, maloazijsko *atli* : *etli* itd. Praoblika **jbdl* se opira predvsem na predbaltsko **jbdlje* > **edlev* staropruskem *addle*, litavskem *egle*, letonskem *egle* »Tanne; jelka«.

Kakor se je ob gori *Garganus* prvotno pojavilo ime *Apuli* iz **(j)apod* »peuke; bor, pinija« in se nato razširilo na celotno Apulijo oziroma na Mesapijo in Japigijo – *Messapia Appulia*; *Iapygia autem est, quae nunc Apulia appellatur* – prav tako se je najbrž tudi ime predmesapijskoilirskega naroda *Iapuges*, *Iepuges* raztegnilo ne le na kalabrijski polotok od mesta *Tarentum* do kraja *Brundisium*, ampak na celo jugovzhodno Italijo od mesta *Metapontum*, celo od kraja *Thurii* oziroma *Kroton* do gore *Garganus*. *Iapug* ohranjeno tudi v *iapuks* »severozahodni veter iz Kalabrije«, vezhejo z *Iapud*, *Iapod*, tako da se glasi koren **jap-* in da je *-od-* oziroma *-ug-* le priponska podaljšava.

H korenu **jap* »abietineae« v *Iapodes*, *Iapudes*, *Iapuges* itd. s preglasom *a* <> *u* kakor etruschansko *afle* <> *ufle*, simpleks **jup(p)* tichi morebiti v **alpskoromanskem* > valtellinskem *güp*, *gup*, tessinskem *zhüp*, *gip*, *gub*, wallisanskem *zhup*, engadinskem *gok* »Alpensrose; slech, ravsh«... (str. 91).

Toda Oshtir she vedno misli na jug, ko ime prvotno pach kalabrijskih *Iapuges* po **jap* »abietinae« podkrepi she z naslednjimi okolishchinami: (a) Kalabrija je bila v starem veku gozdnata in pechke njenih pinij so uzhivale velik sloves; (b) ime kalabrijskih *Sal(l)entini* se tezhko lochi od predlatinskega *saltus* »gebirgiger, waldiger Landstrich; gorska, gozdna pokrajina«, (*a* <> *l*) *Sila* »ein Waldland; gozdna dezhela«, *silva* »Wald; gozd« itd. (c) Slednjih sodi ime severnokalabrijskih *Messapioi* k predlatinskemu *sa(p)inus* »Art Tanne oder Fichte; vrsta jelke, hoje ali smreke«. (Prehod predgrshkega **juph* < *ufear* je po Oshtirju podoben predсловanskemu *ьmela* »Mistel; omela« (*i* <> *a*), predlitavsko *amalas* k predjugoslovanskemu **[b]molik* »pinus peuce« (*l* <> *l*) *omora* »Fichte; smreka«.) Ime Mesapijcev se je razširilo na Sal(l)entince, Kalabrijce, Peucence = *Poediculi*, *Daune* in *Apulijce*. Poleg tega so Mesapijce deloma istovetili z Japigi.

Pri *Ebesas* Oshtir navaja, da je glasoslovno spricho $b \leftrightarrow bh$ identično predgrškemu Efesos, če spominja ženski spol mesta Efesos na feminina imena drevja in če je Samorna "Efesos" = Smirna sorodno s predsllovanskim $*(s)smark$, $*(s)smerk$, $*(s)smirk > smorbk$, $smorbk$ »Fichte, Tanne, Wacholder, Zeder; smreka, jelka, hoja, brin, cedra«, $smorbk$. Tudi *Amorges* "Efesos", *Ephesos* morebiti iz **Amorg* kakor tudi *Elloi* : *Seloi* iz **samorg* ($g \leftrightarrow k$) predsllovansko $smorbk$, $smorbk$. Najslavnejši boginji mesta *Efesos*, *Artemis Efesia*, je bila posvečena cipresa, ki je iglasto drevo, podobno kakor »abietieae«, pri tem prvotni pomen *kiparissos*, *cupressus*, dasi spominja ϵf zaradi chebele na efeshkih novcih (chebela je bila sveta zhival efeshke *Artemis*) prek $bh \leftrightarrow b$ na predgrški plural $*/ejbr$ »chebele« ter z $e \leftrightarrow a$ in $b \leftrightarrow p$ na predlatinsko *apis* »chebela«. Sicer pa je najverjetneje *Amorge* "Efesos" z $u \leftrightarrow a$ identično s predsllovanskim $*(a)mar$ »abietineae« v srbschchini-hrvashchini *omora* »Fichte; smreka«, jugoslovansko *molik*.

Z izpadom zacetnega $(j)a$ -v $*/(j)a/$ bar primerljivo s paleoevropskim **baru* »Wald von abietineae« (alpsko in subalpsko **bora*, **borra* »legno rotondo, pedale; okrogel les, deblo, steblo«, npr. v narechju livinallunga *boreshk* »bosco di conifere; iglichasti gozd«; semkaj tudi predskitsko *Borousoi* »Volk in Sarmatien neben den Abijoi, Bewohner der Hylai...«, *Borousoi*) (str. 93), pragermansko **baru*, praslovansko *borb*, grško *barues* "dendra".

Oshtir pa nam zna pripraviti tudi presenečenje, npr. ko naenkrat pravi, da so se kalabrijski *Mesapi* prvotno morda imenovali tudi **Atabi*, che izhaja veter *Calaber atabulus* iz narodnega imena **Atabu(lu)s* (kakor grški *iapuks* < *Iapuks*); o tem vetru poje Horacij (*Sat.* I 5, 78), pri tem je samoglasnik *a*-v *atabulus* ali *predpona* ali sodi h korenu in je v *Thebae* : *(Me)tabon* odpadel. Prav ta Oshtirjev vložek nas opogumlja, da njegovo delo ustvarjalno nadgrajujemo in reinterpretiramo v skladu najnovejših dognanj, saj nam odpira drugachne možnosti razlage.

Oshtir opominja, da je na Balkanu vech gora z imenom *Messapion*, v Bojotiji, na Evboji in v Pajoniji; poleg tega ob uposhtevanju $p \leftrightarrow b$ she *Messaba* »mesto v Kariji«, *Messapeai* »kraj v Lakoniji«, *Messapia* = Boiotia, *Messapioi* v Lokridi, *Metapa* »kraj v Ajtoliji, *Metapioi* v Elidi, *Metapontis* = *Sime* in slednjih na Kreti potok *Messapios* iz **ssap* »abietineae« kakor *borb* > ruski potok *Borovenka*, ravno tako morebiti reka *Bradanus* pri Metapontu; *Messapos* je tudi ime Pozeidonu (?) in njegovima sinovoma (Bojochan, Etrushchan) in na bojotski gori *Messapion* lezhi eno izmed najznamenitejših svetishch Pozejdonu. Oshtir meni, da je mogoche **Messap(i)os* = *Pozejdon* razlagati iz **ssap* »abietineae«, in te so, zlasti *elate* »jelke, hoje«, posvečene Pozejdonu, chigar priimek *Asfal(e)ios* iz *asfales* »ferme; trd, chvrst, krepek« + *asphal* »abietineae« < $ss/a^x/p$, prim. *asfaltos* »abietineae« > **pix* > bitume, asphalte; smola«. *Thob(h)* > predsllovansko *topol* »popupus alba = lat. *albarus*« : *asfodelos* »albus« : *alfos* : *afuo* »être ou devenir blanc; biti ali postati bel«; **asp* »albus« tudi predsllovansko **as* (< *aps*) > *as*, *os* »Silber pappel, Zitterpappel, Espe; topol, jagned, trepetlika, osika«, predstarovisokonemshko *aspa* »Espe; osika, trepetlika«, predbaltsko **apsa*, *apse* s **kar* »niger; chrn, temen« je sestavljeno predsllovansko *osokor* »Schwarzpappel; chrni topol«.

Che povzamemo: Oshtir se je v prvem delu svoje razprave za izvajanje imena japodojapigijskega *Metaponta: Thebe, Thebae, Metabon, Metapontion (: Messapioi) : Alubas (: Iapudes, Iapuges)* osredotočil na **thap* »abietineae« ter prek zapletenega lingvističnega postopka prishel prek predromanskega **sappo* <> na predсловanski *elovъcъ* »Wacholder; brin«, **elaw*, **welawij*; predgrško *elate* »sabin; smreka, jelka«, kar pa ne spada k novovisokonemškemu *Linde*, ki iz **limth* gre k predkimrijskemu *llwyf (m<>ph)*, predсловansko *lipa* (str. 101).

Med obsežno obravnavo prefiksa *m(a)^x*-v Metabon, Messapioi itd. je vech zanimivih povezav z etrushchino ter drugimi paleoevropskimi jeziki, toda znachilno se mi zdi naslednje: predсловansko *mesto* »Ort, Stadt« iz **megst*, kar omogocha primerjavo z etrushkim *methl* »populus«, ki ga zraven navaja tudi Oshtir, a ne vzporeja; prav tako je **meg* najti v grškem *megaro* »large imposing building, mansion; velika imenitna zgradba, grashchina« (109).

Malo pred tem beremo predgermansko **meluk* »nemshko *Milch*«, predсловansko *melka*, predlatinsko *melca* (alpin **malga* »Alpenwirtschaft«) < **melak* : predlatinsko **lak* najdemo v *de-licus* (str. 108), kar potrjuje praobliko, kajti kaj bi bilo bolj osnovnega za chloveka, kakor je mleko, bodisi da je to materino mleko – prva hrana novorojenchka, ali mleko molznic. Si je mogoche misliti, da bi za to zhivljenjsko pomembno hranivo neko ljudstvo ne imelo imena? In kljub temu naj bi si Slovani to izposodili pri drugih ljudstvih... Chesa bolj nemogochega si ni misliti!

Ali pa predсловansko *modrъ* »blau« < **madr* »Waid, Färbepflanze; *oblajst*, *Isatis tinctoria*« (kakor *vornъ* »Rabe > schwarz; vran, krokar, vranje chrn«), tudi *madrua* »prunelles, creques« morda kakor *liveo* > *sliva*; predlatinsko **widr* > *vitrum* »Waid : blau« (str. 109). Cheprav Oshtir tega ne vzporeja, pa se mi zdi smiselno prikljuchiti predсловansko *moder[b]njъ* »Lärche; macesen« (str. 109), ker v naseljih Modreje, Modrejce in Bacha pri Modreju na obeh straneh jezera pri Mosti na Sochi oz. ob Bachi ishchejo etimologijo zunaj slovshchine, mislim pa, da nam omogocha *moder[b]njъ* »Lärche; macesen« lepo razlago.

Predсловansko *Mokoshъ* »malakia; mehkuzhnost« : *-koshъ* »Wollust; naslada, poltenost«, predlitavsko *kekshе* »Hure; vlachuga«; (op. L.V.: Janezhichev slovar – *mokosh(zh)*, *makosh*, *kosec* »Ralle«; Pletershnikov slovar – *mok(r)ozh* »der Regenwind; (Janezhich) mokrec, mokoZh«; *mokosh*, *mlakosh* = »das Rohrhuhn "gallinula", liska, tukalica«).

Oshtir povezuje tudi navidez zelo oddaljena imena, predgrško *mormunos (n<>l/r)* *mormuros*, *mormulos* »vrsta morskih rib« : (*m-n<b-n*) *tereinthos* > *terminthos*, predсловansko *ryba* »Fisch«; egipchansko *rm*, baskovsko *arrain* preko *n<m?* Zraven she *murm[n]e* »vrsta rib«, *murmillo* »gladiator, ki mu na vrhu chelade shtarli riba« (str. 110).

Ali celo predlitavsko *moft]muo* »Scheitel; teme« : predсловansko *teme* preko *m-n<p-n* : (*t<>-*) predlatinsko *apex* »Spitze; ost« (egipchansko *tp* »Kopf; glava«) (str. 111).

Etrushchansko *mursh* »urna« < **murc*^ø (kakor *Felsina* < *felcna*) : predlatinsko *urceus*, *urhe* (-<>n) *ur[c]na* (-<>k) predсловansko *kъrk*, *kъrg* (str. 112).

Prav na koncu pa se Oshtir bezhno zaustavi na vererici, ki jo Mario Alinei shteje kot enega od pomembnih imen zhivali za dokazovanje slovanske kamenodobne naseljenosti v Vzhodnih Alpah. Takole Oshtir: predlatinsko mustella »Wiesel < **muksterla* »nevestka = Wiesel; podlasica« : gr. kester "neanias". K razvoju »jung; mlad > Braut; nevesta > Wiesel; podlasica« primerjati obravnavo v delu Falk-Torpa (str. 113).

Nadvse nenavadno kratek je Oshirjev povzetek v nemshchini k obshirni jezikoslovni obravnavi Japodov, pri chemer se je osredotočil na etnikone: »*Iap-odes* aus **jā^xB-* : **t/ssā^xB-* »abietineae«; wozu mit *m(ā^x)-* Präfix auch *Με-σσάπιοι*.« (»*Iap-odes* iz **jā^xB-* : **t/ssā^xB-* »abietineae«; k temu s predpono *m(ā^x)-* tudi *Με-σσάπιοι* .«)

Kaj smo bistvenega zvedeli iz Oshtirjeve razprave? Po mojem mnenju to, kar smo od njega kot alarodista pričakovali: da naj bi indoevropski jeziki prevzeli lep del besed od predindoevropskih, staroevropskih, megalitskih ljudstev. Gradivo za podrobnejšo analizo je nabral z zavidljivo vztrajnostjo in erudicijo, vendar pa se nam vseeno vzbuja dvom, ali spricho izredno majhnega shtevila ohranjenih japodskih, ilirskih besed lahko postavljamo verodostojne sklepe. Oshtir se tega zaveda in, kot smo spotoma opazili, to vechkrat nakazhe, tudi z izrecnim »morda, morebiti«...

Najvazhnejše pa se zdi to, da je mogoche tudi to delo z ustrezno interpretacijo priblizhati sodobni teoriji kontinuitete. Njegove razchlembe predindoevropskih jezikov, ko je uspel vzpostaviti lingvistiche odnose z indoevropskimi jeziki, lahko razumemo tudi drugache, da gre v resnici za prajezik(e) v Evropi, ki so ga govorila takrat in she danes tod prebivajocha ljudstva, a se je v pet do deset tisoeh letih nujno moral spreminjati. Zakaj tako velik razpon pet do deset tisoeh let? Tradicionalni jezikoslovec Devoto npr. postavlja indoevropske jezike v tretje tisoehletje pr.n.sht. – tj. bronasta doba, medtem ko eden od tvorcev teorije kontinuitete Mario Alinei govori o lahko celo koncu paleolitika ali zachtetku neolitika – to pa je deset tisoeh let pr.n.sht. Che je Oshtirjeva rekonstrukcija »*Iap-odes* iz **jā^xB-* : **t/ssā^xB-* »abietineae«; k temu s predpono *m(ā^x)-* tudi *Με-σσάπιοι*, predstavljata osnovi **jā^xB-* : **t/ssā^xB-* ter *m(ā^x)-* vzorca za evropski prajezik, in dovoljujem si rechi, da ju je potrebno obravnavati, poleg Oshtirjevega nachina, tudi v smislu teorije kontinuitete, kar pomeni, da bi bili v takem primeru praslovanski besedi; (1) che izhajamo iz predpostavke, da ta evropski prajezik ni bil en sam, ampak jih je bilo vech, bi se tu omejili le na praslovanski (v Oshtirjevem izrazoslovju: predslovanski, kar seveda ni povsem isto kakor praslovanski, saj sam Oshtir opozarja v eseju *Predslovansko *seberry* »*zadrugar*« (Etnolog, IV, 1930-31, str. 2): »Zatorej pomeni "pred-" npr. v "predslovanski" itd. dvojce: (A) predslovansko = ilirottrashko, npr. indoevropsko **ghans* > ilirottrashko **g(h)ans* > slovansko *gosb* »*Gans*«; (B) predslovansko = staroevropsko (seveda po ilirottrashkem posredovanju) npr. etrushchansko **ablon* »*Apfel*« = staroevropsko **ab(a^x)l* v slovanshchini *ablan*, germansko **apl* itd. Razlichne od teh reliktoev so izposojenke kakor letonsko *ermš* »*Affe*« iz etrushkega *arimos*, poleg tega je mnogokrat nemogoche dolochiti, ali je slovanska, z ilirottrashkim korelatom prekrivajocha se beseda, ilirottrashki relikto na

praslovanskem teritoriju ali poznejša izposojenka od sosednjih kulturno višje stojelih Ilirotrakov, kar velja npr. za *bersky* »Pfirsich« iz latinskega *persica* z ilirskim $p > b$ in z ilirsko femin. konchnico *u* namesto latinske *a*.; ali (2) che je Oshtirjeva predpostavka o neindoevropskem prajeziku in predslovanshchini točna, kakšne so relacije s Sergijem in Semeranom.

(1) **Prva predpostavka:** praslovanshchina je bila eden od prajezikov v Evropi, skladno s teorijo kontinuitete, Iliri(-Traki) so bili Praslovani oz. so tvorili le neslovansko vrhnjo, vodilno, elitno plast, ki je vladala Slovanom, kot pravi teorija kontinuitete.

(2) **Druga predpostavka:** Oshtir je imel prav – kakšne so potem relacije do Sergijeve teze o latinshchini kot sinteze jezika staroselcev in praslovanshchine na tleh Italije ter do Semeranove teze o močnih semitskih (izhajajoch iz akadshchine) sledovih v Evropi, pri čemer je treba opozoriti, da Oshtir izrecno in vechkrat poudarja, da izključuje Semite v kontekstu Predindoevropejcev ter uposhteva le Hamite!

Preden se lotimo odgovorov, si pogledjmo she nekatera od Oshtirjevih razmishljanj. Sem sodi, po mojem mnenju zelo pomembna, pravkar omenjena razprava *Predslovansko *sebrьъ »zadругar«* (Etnolog, IV, 1930-31) in spet se moram bralcu opravičiti, da bom navedel nekaj Oshtirjevih zapletenih jezikovnih transformacij, toda to moram nujno storiti, da bi pokazal, kako zahtevno je to delo in da jih ni stresal iz rokava.

Zachne z navajanjem, da v velikorushchini nahajamo *sjabrь, sjaberь, sjaborь, sjabra* in narečno preko *sj>sh* tudi *shaberь, shabra* »Nachbar, Kamerad, Genosse, Bekannter, Freund; Bauer, der ein Stück Ackerland bearbeitet und in der Versammlung des Мигъ Stimme hat; sosed, tovarish, drug, znanec, prijatelj; kmet, del polja obdelovan s soglasjem skupnosti; iz drugih ruskih narechij she beloruski *sjabrь, sjabrukь* »Verwandter, Bruder, Genosse, Teilnehmer an einer Arbeit; sorodnik, brat; tovarish, udelezhenec pri nekem delu«, maloruski *sjabra* »Gemain deackerland; skupno polje«, *sjabri* »die auf *sjabra* Anbauenden; na *sjabra* pridelano«, *sjabro* »Nachbar; sosed«. S prehodom *ja>jepred* palatali, *pri-sebritь sja*, iz chesar z metatezo malorusko *pryserbyty sha* »priviti se, prilizovati se«, belorusko *sebrьъ* »tovarish, daljni sorodnik«. Iz staroruskih listin *sabryna* 12. str., ohranjeno v listini iz 14. st. Ruska literatura navaja tudi narečne izraze *sibra* s *sja>sji* preko **s'ð*. Poljsko *siabr* »Gefährte, Gesellschafter, Mitbruder, Genosse; drug, druzhabnik, pobratim, tovarish« je najbrzh iz rushchine, ker se je razvil ruski *ja* iz *e*, ki bi v poljshchini preshel v nosni *a* ali *e*. Grki so si izposodili iz južne slovanshchine *sembros* v Patrasu, pomen »georgos...; kmet« se zelo približuje smislu ruskih besed, medtem ko v Epiru, Tesaliji, na otokih Krfu, Leukas in Kefaloniji ter na Peloponezu *sempros, sumpros* »spolovinar, polkmet«, *sempra, sempria* »spolovinarstvo, druzhabnishtvo«, *ksesempreio* »razdreti druzhabnishtvo« (str. 2). To je morda ohranjeno tudi v *Sember, Semberija* »del nahije pri Zvorniku«, *Seberovo, Seberovac*, izrazi so povzeti iz starih listin. Iz prvotnega južnoslovanskega **seb(ь)rbь* »polzakupnik, zadругar«, se je razvil srbski-hrvashki *sebrь, sebrьi* »zakupnik, seljak« v listinah iz 14. st., danes *sebar* oz. *srebar, sreber* pomeni danes »plebejus, rusticus; puchanin, kmet, seljak, tezhak, podlozhnik vlasteoski«, vendar ne »rab; rob suzhenj«.

Romuni so prevzeli *simbra* »societas, communio, commercium«, od njih pa Madzhari *imbora* »consortium, pactio, partitio«, kar Madzhari izvajajo kot romunski *simbra* iz grškega *sumbola* »trgovska pogodba«, Mikloshich pa vztraja, da so jo dobili od Slovanov. Spricho srbskega-hrvashkega *sebar* in ruskega *sjaber* itd. je najbrz h mogoče izhajati iz praslovanskega **sebrь* iz **senbir* v *sjaberь* (str. 3).

(1) Prav glede odnosa med slovanshchino in finshchino je pomembno navesti, da ni skoraj nobene finske izposojenke iz baltshchine, ki bi bila izposojena iz slovanshchine (str. 8).

(2) Poleg tega ni nobene praslovanske izposojenke iz romunshchine (str. 9).

(3) Oshtir vseskozi dokazuje, da obstaja veliko sorodnosti med trashchino in praslovanshchino. To je zelo pomembno, ko govorimo o teoriji kontinuitete, ki zagovarja tezo, da so bili Slovani na Balkanu zhe najmanj v neolitiku in so se od tam shirili na sever.

Litavsko *sebras* in letishko *sebrs* se shteje za izposojenki iz belorushchine, nasploh so finske izposojenke iz baltshchine starejshe kakor germanske besede v finshchini, saj naj bi prishli Finci v stik z Germani shele v 1. st. pr.n.sht. Oshtir polemizira z Mikloshichem, ki ima *sjabrь* za izposojenko iz finshchine in dokazuje prav nasprotno, tudi se upira Rozwadowskemu, ki besedo izvaja iz germanshchine, ter oporeka madzharskim etimologom, da je njen pravi izvor grshchina in se je preko romunshchine razshirila drugam. Ker Oshtir meni, da je slovanski **sebrь* najbrz h soroden s trashkim *ziburthides* in je torej obstoj te besede zagotovljen dolgo pred pojavom romunshchine (str. 9).

K temu velja dodati navedbo, da obstaja she druga mozhnost, kako je prishla beseda **menih** k Slovanom; to obichajno pojasnjujejo z nemshkim posredovanjem, Oshtir pa ne izkljuchuje, da je grshko-latinsko **monak(h)os*, **monak(h)us* preshlo prek *a>i* v slovanski *тѣнѣчь* kot posledica trashkega posredovanja v prvi dobi pokristjanjevanja severnega Balkana okoli 4. st.n.sht., saj bi po novovisokonemshki poti nastal slovanski *тѣнѣчь* (str. 13). To je le eden od mnogih primerov, kako lahkotno so (ali she) jezikoslovci pripisovali germanski izvor slovanskim besedam, ne da bi kritichno uposhtevali, da gre za ogromno skupnih osnov. Zgolj en primer.

Oshtir razlaga, da so pri Iliro-Trachanih uporabljali tudi proso za varjenje piva, zato *brutos* iz **bharsut* preko **barut* > **brut* z *rs>r* in *aru>ru*, slovansko *brь* (iz **bh_oru*) »vrsta prosa« (str. 16). Po drugi strani pa se italijanski etimologi (ZIN) za *birra* »pivo«, nemshko *Bier*; sprashujejo ali je to mogoče izvajati (?) iz latinskega *bibere* »piti«.

Naj se povrnemo k trashkemu *ziburthides*, kar stari viri glosirajo kot »legitimni, zakonski ali pravi (v nasprotju z Netrachani)« ali »sorodni«, torej »k isti družini ali iz te nastali zadruzi (=veliki družini) oziroma bratstvu in dalje plemenu pripadajochi«, in s tem »plemeniti« (str. 17). Vse te pomene najdemo vsaj deloma tudi pri **sebrь*: »brat, tovarish, drug, družhabnik itd.«. Che je pri *ziburthides* le s »plemeniti«, tedaj tudi to ni nezdrushljivo z »družhina>zadruga>bratstvo>pleme«. K temu pomenskemu prehodu *plemenit* iz *plemen* »pleme« in to iz **pled* »ploditi« lahko primerjamo cheshko *shlecht*

(Geschlecht>Adel; plemstvo), slovansko *zhlakta>zhlalten* »plemenit«. Zatorej je mogoče spojiti pojem »zadružništva«, ki tichi najbrž v slovanskem **sebr̥ra* »Arbeitsgenossenschaft; delovna zadruga« (ker je zadruga opravljala predvsem poljedelska dela, ni chudno, da pomeni danes srbski in hrvashki *sebar* »tezhak ipd.«), s pojmom »plemenitashstva« v trashkem *ziburthides*; skupno izhodishche je na krvnem sorodstvu temeljecha družina > zadruga > bratstvo > pleme, od koder plemenit (str. 18).

Oshtir obravnava tudi sorodna bozhanstva med Traki in Slovani, npr. edini predtrashki *Zeus Keraunos* je po njegovem mnenju le **Perun* = predslovansko **Peryn̥* (*uo<* > kakor etrushchansko *ufle* : *aufle*, predtrashko *Arrolas* : *Araulos* itd.), bog groma, v Bolgariji *Perin planina* in v *perunika* »Schwertlilie; perunika, plutnik« (str. 21).

Oshtir sklepa, da iz vsega obravnavanega sledi predslovansko *sebr̥ra* »zadruga«, *sebr̥rb* »zadružnik, zadrugar ali slično«, nadalje morebiti (che ne iz rushchine) predbaltsko **se(n)b(i)r*, **sa(n)b(i)r* ter predtrashko **senbir* »zadružnik > *soplemenjak > *gnēsios*«. Pravi pomen te skupine je zhe spricho tega težko dolochiti, ker ne vemo, ali je ta beseda v baltoslovanski-trashchini indoevropska ali predindoevropska = staroevropska. V prvem primeru sta dve možnosti: ali je baltoslovanska beseda sorodna s trashko ali so jo Baltoslovani prevzeli od pred Baltoslovani doseljenih Trachanov, ki so se z njimi pomesali. V slednjem primeru zadostuje skupna praoblika **senbir*, ki dá v trashchini **se(n)b(i)r*, **sa(n)b(i)r*, od koder naprej **ziber*, **zibur* in s prehodom iz trashchine prek baltoslovanshchine v slovanshchino **sebr̥rb* ter morda litavsko-letonsko **sebr*, **sabr*, *sanb(u)r* (str. 21). Oshtir skratka domneva, da je rekonstruirani pomen »zadruga« = velika družina« zgornjih besed nastal iz izraza za »familia«, cheprav je mogoče zadružništvo tudi na drugi podlagi. Družino tvorijo chlani, ki imajo v patriarhatu istega ocheta ali v matriarhatu isto mater. Tako je grshko *fratria* prvotno sestavljena iz potomcev istega ocheta, pach pa je v predgrshki dobi vladal matriarhat, ki je izpodrinil indoevropski *frater*, *frator* »brat > chlan bratstva« in ga nadomestil z *adelphos* »brat« = staroindijsko *sagarbhyas* »co-uterrinus«. Chlani zadruge, v kateri ostanejo sinovi tudi po ozhenitvi v skupnem gospodarstvu, zhive pod enim krovom, »*sinoikoi*«. Che je »zadruga« = »chlanstvo po istih starshih«, tedaj slovansko **sebr̥rb̥a* iz indoevropskega **sem-bh_ṛ* (oziroma s prevojem *sem-bh_ṛ* in z redukcijo **sem-bhr*) »istih« = enim = skupnih starshv. Indoevropsko **bher* »nesti > nositi > roditi > mati > starshi (tudi oche)« lahko primerjamo z novovisokonemshko *ge-bären*, gotsko *ber-us-jos* »Eltern«, albansko *bir* »sin« in gotsko *haur* »sin« iz indoevropskega **bh_ṛ*, **bh_ṛ*. Za pojasnitev »eden« (=isti), skupaj, s/z« primerjamo keltsko **sin* < **sem*, **som* > baltsko **san* v litavshchini *san*, letshchini *sua*, slovansko *so* > srbsko-hrvashko *su*, slovansko **sem-bhir* > **sebr̥rb* po Oshtirju ne omogocha zanesljivega razvoja in zato misli, da je najbolje izhajati iz trashkega, indoevropskega **semb[h]ir* > **seb(i)r*, **sab(i)r*; od koder ne le slovansko **sebr̥rb* in trashko **ziber*, **zibir*, ampak tudi baltsko **sebr*, *sabr*, celo finsko **sebr* > *seur* (str. 22).

No, sedaj pa pridemo do Oshtirjeve poante, da so Baltoslovani na ozemlju med Karpati in Baltikom **doseljenci** (podchrtal K. O.), in ker so se **doselili** (podchrtal K. O.) tja tudi pred njimi na istih tleh bivajochi Ilirotraki, moramo slednjih računati z možnostjo, da je slovansko **sebr̥r̥* = baltsko **se(n)br*, **sa(n)br* = finsko **sebr* > **seur* sicer ilirottrashki relik, ki mu ustreza trashko **zibir* > **ziber*, *zibur*; da pa prailirottrashki **senbir* ni indoevropskega, ampak neindoevropskega, tj. staroevropskega izvora. Če she upoštevamo, da se pojem **sebr̥r̥* v mnogočem prekriva z izrazom *drug̥* »alter, alius, Genosse« in da se razvija tudi pojem »zadruga« iz izraza »drugi, alter, alius«, k temu slovansko *drug̥* »anderer, alius; Genosse, Freund« > družina (tudi »Heeresabteilung; vojashki oddelek« kakor v sorodnem starovisokonemškem *truht* »Kriegerschar; vojashko krdelo« > *truhtin* »Kriegsherr, Fürst; vojskovodja« je morebiti ta pomenski prehod tudi v trashkem *ziburthides*) in iz *drug̥* nastane srbsko-hrvashko *zadruga* »velika družina«. Končno naj se opremo she na finski sinonim *toinen* (*mies*) »ein zweiter (Mann); drugi mozh« za **sebr* > **seur*; tedaj smemo izvajati celo iz staroevropskega **senb(h)ir* »alter, alius«, **ki je ohranjen v etrushchini!** (podchrtal L.V.) (str. 22).

Oshtirju se zdi primerno zacheti razlago z etrushchanskimi shtevniki:

<i>maχ</i>	“1”	<i>śa</i>	“6”
<i>zal</i>	“2”	<i>œzp</i>	“7”
<i>thu</i>	“3”	<i>śemf</i>	“8”
<i>huth</i>	“4”	<i>ceanuth</i>	“9”
<i>ci</i>	“5”		

To povzema po Cortsensu (*Etruskische Standes- und Beamtentitel* 140). Od izbire shtevnikov je odvisen pomen etrushkega **tsemp(h)ir* »alter, alius«. (Bolj zaradi zanimivosti naj omenimo, da je Oshtir tu primerjal etrushko-preditalski **thuishsh*, *theishsh* »1000« s predslovanskim *tysetja*, *tisetja*.)

Oshtir je prerpichan, da zgornji vrstni red shtevnikov med drugim potrjuje tudi etimologija, in to podrobneje utemeljuje (str. 24), npr.:

maχ “1” spricho etrushchansko-predgrshkega > latinskega *maccus* “sim-plex = einfältig”, **o-m[a]c* > *oncia*, *uncia* »ein Teil eines As«; *makk(h)* < *mat-k(h)*, (*m* < > *b*), baskovsko *bat* “1” = predgrshko **bat-il* »primus« > *basileus*; predkretsko **i-pt* > *itton en* (str. 24) itd.

Tako lahko Oshtir preide k sklepu, da je etrushchansko **zp(h)ir*, **zp(h)il* v **œ-zpil* »quinque (et) alterum« > *œzp* “7” in v **śem-zphil* “sex (et) alterum” > *śemf* “8” ter *xo-sfer* »oktober« nastalo iz praetrushchanskega **zenp(h)ir*, *zenp(h)il* »alter; blizhnji«, to se pokriva s predtrashkim **zibir* (> **ziber*, **zibir*) iz **dzenb(h)ir* »alter«; torej bi bil trashki z poleg *s* v slovanshchini **sebr̥r̥* zhe staroevropska alternacija. Sicer pa je najbrz tudi v etrushchini sami **tsemp(h)ir* > **zenp(i)r* »alter« v rimskem, prvotno etrushkem gentiliciju *Sempronius* s priimkom *Atratinus*. Spricho dvojezichnosti v pasu med Etrurijo

in italjskimi narečji, ki meje z etruskim jezikovnim ozemljem, srečujemo dvojezična imena npr. *Iuventii* s priimkom *Thalna* (etrushko **t(h)al* »juvenis; mlad, mladenich, mladenka, mladezh«); ta so nastajala, kot je npr. znano *Q. Scribonius – zixu = Scribonius*; pisar.

Torej: etruschansko **zen-p(h)ir* »alter; blizhnji« = predtrashko **zenb(h)ir* > **ziber*, **zibur* = predslovansko **sebr̥ra* > »zadugar, zadruga« je sestavljeno iz: (1) **tse* <> **dzen* "2", ki je ohranjeno v etruschanskem **tson* »zweiter; drugi« v sestavljenki *fer-su* > lat. *per-son-a* »*Mann + zweiter > Rolle, Charakter einer Person, Maske des Schauspielers itd.; *dvojniki, znachaj osebe, igralska maska« = baskovsko *zun* »zweiter«, in ga predpostavljamo v **dzen* > **dze* predgrshkega *Ze-th-os*. (2) Drugi del *-*b(h)it*: *-*p(h)ir*; **p(h)il* se ponavlja v etruskem **thu-p(h)l-th* »dvanajst, 12=10+2«.

Predslovanski **sebr̥ra* »chlan velike družine« je nastal kot staroevropski relikv, povezan s predtrashkim *ziburthides "guesioi"* ter priključen na etruschanski **zenpir* »blizhnji«, izpeljivo iz *æ-zp* "5+2", *šem-[z]f* "6+2", *Xo-sfer* (beri **šósf̥r̥*) "6+2" > oktober (iz *octo*=osem) ter iz *Sempronius Atratinus* (: ater »alter; blizhnji«) (str. 27).

Kljub Oshtirjevi strogo znanstveni temeljitosti v jezikoslovnem smislu, ki je nadvse dragocena, nam spet ne more ponuditi kaj vseh jasnosti glede izvora Praslovanov. Ker jih postavlja na iliro-trashko starejšo etnično plast, ki ji pripisuje vishjo kulturo, a obenem ima tako Ilirotrake kakor Praslovane za Indoevropejce, se vselej znova vrachamo k vprasanju, od kod pa so prishli ti indoevropski Praslovani, saj so morali pred tem pripadati istemu indoevropskemu jedru kakor Ilirotraki, ki so tudi prishli od nekod na Balkan in v Zakarpatje, kamor so kasneje prishli Praslovani in jih (vsaj delno) poslovanili, medtem ko naj bi se (del) Ilirotrakov odselil na jug – kdaj, Oshtir pravi, da ne ve! Ker pa povsem jasno zagovarja stalishche, da je (tudi v primeru) **sebr̥ra* »zadugar« beseda tesno povezana s trashchino in etruschino, je izrednega pomena pojasniti, kako je prishlo do teh prenosov izrazov. Oshtirjevo splošno prepričanje je, da je obstajal staroevropski, predindoevropski jezik(i), iz katerega sta chrpala trashchina in praslovanshchina.

Ali so bili Etrushchani samo v Italiji, vključno s Padsko nizhino, ali pa velja teorija, da so tudi oni bili pred tem v Panoniji in celo v spodnjem toku Donave (teorija Radivoja Peshicha), od koder naj bi jih potisnili proti zahodu Indoevropejci, po Oshtirjevem mnenju očitno Ilirotraki? Če je bilo tako, od kod so prishli indoevropski Ilirotraki? Ključni problem je naslednji in bi ga imenoval: **problem tretjega**.

Neindoevropska staroevropskshchina, ki naj bi prevladovala v Evropi (po klasičnih teorijah) do bakrene dobe okoli 3000 let pr.n.sht. in naj bi bila jezik (jeziki) megalitskih kultur, naj bi bila bistveno različna od indoevropskshchine. Iz tega moremo sklepati, da dve tako različno koncipirani jezikovni skupini nista mogli zhiveti druga blizu druge, da sta torej bili zelo narazen. Toda ta predpostavka odpira še dodatno vprasanje, kdo pa je bil vmes med tema dvema skupinama? Je bil vmes prazen prostor ali je obstajal nekdo tretji? Kdo bi bil ta tretji?

Che pa ni bilo vmes nikogar in so bili Predindoevropejci ali Megalitci ter Indoevropejci v stiku, bi se to moralo bolj poznati v jezikih.

Ostir je k svoji razpravi priložil tudi pregledno grafichno shemo (str. 28-29) razvoja besede* *sebr̥r̥v*, zachenshi s staroevropsko **dze^hbir* »drug, družabnik; blizhnji«, ta se je neposredno prenesla v predilirotrashchino in etrushchino, torej gre za skupni izvor, kar pomeni, da so bili tako Iliotraki kakor Etrushchani dedichi istega jezikovnega substrata in so tudi morali zhiveti na ozemljih s tem istim jezikovnim substratom! To pomeni, da niso bili Etrushchani tisti, ki naj bi Iliotrakom posredovali to besedo iz svojega besednega zaklada, marveč sta oba jezika chrpala iz megalitske jezikovne zakladnice.

Zato se mi zdi, da je moralo biti prav to slednje res, ter bi morali priznati veliko večje afinite med etrushchino, baskovshchino itd. s t.i. indoevropskimi jeziki. Končno gre za chasovni razpon med sedem do deset tisoč let, v katerem je prihajalo do najrazlichnejših interakciji in transformacij jezikov. Tako v bistvu ustreza teorija kontinuitete, ki lahko razlozhi, kako so si lahko Grki izposodili iz juzhne slovanshchine *sembras*, kako je etrushchanska oz. staroevropska beseda prishla v daljnih krajih v rushchino itd.?

A po mojem mnenju Ostir ni odgovoril she na eno, nich manj pomembno vprasanje: kako da besede *sebar* nimamo v slovenshchini, ki je (kot pravi France Bezlaj) izredno arhaichna oz. bi se moralo v njej ohraniti razmeroma največ prvotnih besed, saj bi tako moralo biti (pravi teorija) v predelih, najbolj oddaljenih od prvotnega jedra, kot je Slovenija oddaljena od domnevne praslovanske zibelke Zakarpatja?! Je mogoche, da je *sebar* izginil iz slovenskega spomina in se ohranil zgolj v besedi *zadruga*?

A preden nadaljujemo, she o skrivnostnih Antih.

Neprevedene knjige

*Lev Detela*DUNAJSKA »ANTISEMITSKA ZAROTA« PROTI
KOMPONISTU GUSTAVU MAHLERJU

Nemški avtor C. S. Mahrendorff (roj. 1963, Eschwege) opisuje v svojem tretjem romanu *Temna igra* (Das dunkle Spiel) intrigantske dogodke v dunajski dvorni operni hishi v času, ko je bil njen direktor znani komponist in dirigent Gustav Mahler (roj. 1860, umrl 1911). V ospredju je politično, družbeno in tudi družabno zelo nervozno dunajsko ozračje v zadnjem obdobju habsburške monarhije. Mahrendorff razvija tezo, da je Zhid Mahler moral zapustiti dunajsko Opero zaradi antisemitske zarote. Pri tem se spretno poslužuje številnih literarnih domislic in trikov. Dogajanje predstavi iz različnih zornih kotov in različnih pripovednih perspektiv. »Avtentičnost« svojih domislic podkrepi z dnevniškimi zapiski glavne osebe v romanu, dunajskega zdravnika za živčne bolezni dr. Leonharda Heydingerja, ki je znanec znamenitega dunajskega zdravnika dr. Sigmunda Freuda, temu »gradivu« pa doda še fiktivna pisma in »dokumente« drugih, v romanu nastopajočih ali omenjenih oseb.

Heydinger ni le zdravnik, temveč tudi obozhevalec Mahlerjeve glasbe in njegove lepe žene Alme, po sili razmer pa se udejstvuje celo kot privatni detektiv. Na sled pride dunajski velikonemški tajni lozhi »Chrna roka«, ki ne rovari le proti Mahlerju, temveč tudi proti številnim drugim dunajskim Zhidom na boljelih položajih, na piki pa ima celo Zhidom naklonjeni cesarski dvor. Njen končni cilj je eliminiranje židovskega vpliva na politično in kulturno življenje v avstrijski monarhiji. Dogajanje, ki se odvija na osrednjih ploskvah dunajske kulturne scene na prelomu 19. in 20. stoletja, se razplete v zanimiv »kulturološki« kriminalni roman s številnimi smrtnimi žrtvami. Napeto podani dogodki se še stopnjujejo zaradi zahrbtnih in skrivnostnih Mahlerjeve krvne bolezni, ki ji po kratki karieri kot dirigent v New Yorku in Ameriki po vrnitvi na Dunaj tudi podleže. Glavni predmet Mahrendorffovih literarnih posegov so za dunajske kulturne in politične kroge tako znachilne intrige, ki se ne zaustavijo niti pred umazanimi udarci v zasebno življenje posameznikov, vendar prav tako ne manjkajo opisi morbidne atmosfere na dvoru Franca Jozhefa in njegovih številnih nadvojvod.

Različni protagonisti, med drugim Alma, lepa Mahlerjeva žena in femme fatale tedanjega časa (pozneje poročena še z arhitektom Gropiusom in pisateljem Werflom – ter ljubica slikarja Oskarja Kokoschke), so nadaljnji Mahrendorffovi

dodatki. Z njimi ta nemški avtor, ki se nagiba k trivializiranju kompleksne zgodovinske tematike, okraši in popestri spretno oblikovani roman, pri tem pa se ne izogne drastičnim poudarkom, ki jih sestavlja tudi s pomočjo pitoresknih zasukov in fiktivnih dogodkov, ki pa se odvijajo na realnem dunajskem odru avstro-ogrske monarhije s cesarjem Francem Jozhefom I. na chelu. Zanimiva posebnost prichujočega romana so v dejanje vključene interpretacije nekaterih Mahlerjevih glasbenih del, na primer njegovih *Kindertotenlieder* (Otroških mrtvashkih pesmi), nastalih po realnem tragichnem družinskem dogodku ob smrti Mahlerjeve in Almine hčerke, in nekaterih simfonij, ki so zaradi disonančnega značaja naletele pri konservativnem delu tedanje kritike na odpor.

C. S. Mahrendorff, *Das dunkle Spiel* (Temna igra), roman, edition Lübbe, Bergisch Gladbach 2003, 507 strani.

Chitalnica

*Lev Detela*CELOVSHKO LITERARNO TEKMOVANJE
ALI CHLOVEK, NE JEZI SE!

26. junija so se v Celovcu konchali 29. tekmovalni dnevi nemshke literature. Zhe od zacetkov v letu 1977 potekajo po strogo določenih pravilih, ki so dozhivela le manjshe spremembe. Osemnajst avtorjev (letos le sedemnajst, ker so Dunajchanko *Gabriele Petricek* neposredno pred zacetkom izkljuchili iz tekmovanja, saj je tekst, ki naj bi ga prebrala, objavila zhe pred tekmovanjem) se s tridesetminutnim branjem she neobjavljenih nemshkih tekstov vsakich poteguje za odlicno dotirano nagrado Ingeborg Bachmann (22.500 evrov) in she za shtiri druge nagrade. O usodi prebranih tekstov in njihovih avtoric in avtorjev odlocha devetchlanska zhirija, ki ji od leta 2003 predseduje urednica feljtona mednarodno znanega hamburshkega tednika DIE ZEIT *Iris Radisch*. Eden od ustanoviteljev nemshkega tekmovalnega branja v koroshkem glavnem mestu ob Vrbskem jezeru, kontroverzni literarni kritik *Marcel Reich – Ranicki*, je prireditev od vsega zacetka razumel zelo kompleksno, kot tekmovanje, kot praznik literature, kot literarni trg, kot sejem in kot literarno modno revijo. Pomembno je, da je prireditev javna, tako rekoch vsem na ocheh, saj jo neposredno prenasha televizijski kanal 3sat. Tudi zato je postala nekakshen »klasik« novih knjizhevni nachinov in prijemov v nemshkem jeziku. Med dosedanjimi dobitniki nagrade Bachmann sta Avstrijca *Gert Jonke* (1977) in *Franzobel* (1995), kar je literarni psevdonom za leta 1967 rojenega mag. *Stefana Griebela*, Nemca *Ulrich Plenzdorf* (1978) in *Sten Nadolny* (1980) ali Shvicarka *Erica Pedretti* (1984). Nagrade so prejeli tudi nekateri avtorji iz tujih kulturnih in jezikovnih obmochij, ki pishejo v nemshkem jeziku. To dejstvo opozarja na interkulturizacijo literature na nemshkem jezikovnem prostoru. Lansko leto je glavno celovshko nagrado prejel Nemec *Uwe Tellkamp*. In kako je bilo letos? Kaj sploh she pomeni literatura v sodobnem svetu, ki se skusha osmishljati le s pomocjo gospodarskih dejavnosti in konzuma? Kako v tem nekulturnem kontekstu sploh she pisati? Zato niti ne zachudi, da so mnogi tokrat v Celovcu prebrani teksti zveneli precej narejeno, nenaravno, umetelno. Kot konfekcija brez pravega stila. Kot berila iz zaprtih laboratorijev, brez navdiha. Kot negotovost. Kozmos prebranega pa je vsekakor »globalno« segal od Islandije prek psiholoshko poglobljenih travm vse do nedavne vojne v Bosni in Hercegovini – toda brez posebnih vrhuncev. Zato so branja in diskusije uchinkovala tu in tam omrtvicheno in niso pozhela kakega posebnega navdushenja. Literarni konzum na dovolj primernem nivoju, po ustaljenih obrazcih. Na nerazumevanje je na primer naletelo besedilo *Helmuta*

Kuhna o chloveku, ki je zhe od rojstva zaradi tezhkega poroda pohabljen, a zato obdarjen s posebnimi duhovnimi darovi. *Hans Magnusson* je v svoj »islandski« tekst vpletel spolnost, obup in pop glasbo. Humoristichno obarvana je bila obeshenjashka zgodba Shvicarja *Christopha Simona*. Zato je tem bolj poetichno delovala proza Avstrijke *Gerhild Steinbuch*. Iz ne povsem preprichljivih razlogov je bila zhirija navdushena ob branju nemshke gledalishke rezhiserke *Nathalie Balkow* in je njenemu tekstu o ljubezenskih zgodbah mlade zhenske, ki ishche smisel v dogajanju, ki vedno bolj izpuhteva v nich, podelila nagrado Ernesta Willnerja (7000 evrov). Poleg *Julie Schoch* iz Nemchije, dobitnici nagrade zhirije (10.000 evrov) za tekst o nekem predavatelju po Juzhni Ameriki ob sploshni izgubi politichne verodostojnosti, je tudi *Steinbuchova* veljala za eno od favoritinj, a je ostala brez priznanja.

Za vse udelezence celovshkega literarnega dogajanja pravzaprav veljajo pravila znane igre "Chlovek, ne jezi se!" To je verjetno dober moto psiholoshkega ozadja za vse udelezence tekmovanja kot napornega in razburjljivega dogajanja, ki pa se mu je zaradi privlachnih nagrad in she bolj zaradi medijske inscenacije vredno podvrechi. Zato se zdi kar primerno, da so literarni tekmovalci skupaj s chlani zhirije sedeli v gledalishchu avstrijske televizije ORF pred kuliserijo ogromnih igralnih ploskev omenjene igre za utrjevanje in pomirjanje zhivcev.

26. junija opoldne je bil konchno znan zmagovalec 29. tekmovanja. Nagrado, poimenovano po pomembni avtorici Ingeborg Bachmann, rojeni v Celovcu, so podelili 38-letnemu *Thomasu Langu* iz Münchna za napeto zgodbo *Na vrvi* (Am Seil) o ochetu, ki skusha s pomocjo svojega sina narediti samomor. Nagrado televizijskega zdruzenja 3sat (7.5000 evrov) je prejela v Franciji zhivecha Nemka *Anne Weber* za satirichni tekst o shvicarskem uradu, ki zrase v shifro o poskusnem laboratoriju chloveshtva. Che so glavne nagrade, ki jih je dolochila zhirija na kar precej birokratski nachin, delovale v smislu sedanjega ustaljenega literarnega konteksta literature brez vechjih tveganj in mozhnosti, je nagrada obchinstva (5000 evrov), ki jo financira koroshka akcijska druzhba za elektrichno energijo Kelag, uchinkovala spontano. Prejel jo je simpaticni, v Vishegradu rojeni in v Leipzigu zhivechi, nemshko pishochi *Sasha Stanishich* za tekst o otrocih v nedavni vojni v Bosni in Hercegovini. Avstrijci so tudi letos ostali brez nagrade.

Lev Detela

GOETHEJEV ZAHODNO – VZHODNI DIVAN V IZBORU IN PREVODU MIRKA KRIZHMANA

V zbirki *Absint* Mariborske literarne družbe je slabih dvesto let po prvi nemški izdaji končno izšel (leta 2003) v znanstveno komentiranem izboru slovenski prevod Goethejevega *Zahodno – vzhodnega divana*, ki ga je opravil mariborski univerzitetni profesor Mirko Krizhman. Slovensko zamudništvo? Vsekakor bolje pozno kot nikoli. Goethejev *Divan* je nastal v zanimivem zgodovinskem času konflikta med dvema duhovnima svetovoma: fevdalno–religioznim in novim, znanstveno racionalnim. A tudi v znamenju soochanja dveh različnih geografskih svetov: Evrope in azijskega vzhoda. Na zacetku 19. stoletja se je namrech tudi iz političnih razlogov na nemškem prostoru povechalo zanimanje za zgodovino, religijo in kulturo Azije in izvenevropskih dezhel. Na posebno pozornost je med drugim naletel prvi obširni nemški prevod knjige (divana) Hafisove poezije. V dveh knjigah jo je v letih 1812 in 1813 v Tübingenu objavil avstrijski orientalist Joseph von Hammer – Purgstall pod naslovom *Divan Mohameda Shemsed – din Hafisa*. Zbirka slovitega perzijskega pesnika iz 14. stoletja obsega v izvorniku okrog 600 pesmi, povechini gazel, a tudi nekaj pesmi v drugih oblikah.

Johann Wolfgang Goethe se je z nemškim prevodom *Divana* seznanil leta 1814. Hafisova privrženost realnemu zhivljenju in ljubezni, njegov ostri pogled na vedenjske nachine, za katerimi se skriva licemerstvo in hinavshchina, njegova zavzetost za filozofska in verska vprashanja so bile tiste poglobitne razpoznavne silnice, ki so vodilnega nemškega pesnika posebno pritegnile. Zdi se, da so bile napisane na njegovo dusho. Hafisova poezija je Goetheja močno nagovorila. Po prezgodnji smrti prijatelja Friedricha Schillerja leta 1805 in zaradi neprestanih Napoleonovih vseevropskih vojn se je zhe dalj chasa nahajal v ustvarjalni krizi in mislil, da je »njegovo literarno delo zaključeno«. V Hafisu pa je nenadoma zachutil svojega duhovnega »dvojchka«. Zazdelo se mu je, da so ga verzi perzijskega pesnika duhovno in telesno pomladili. Julija 1814 se je napotil na zahod, v svojo ozhjo rojstno domovino ob Neckarju, Renu in Maini, kamor zaradi Napoleonovih vojn prej ni mogel oditi. V avgustu istega leta se je srechal s poznejšo »Sulejko« svojih novih pesmi, she mlado Marianne von Willemer, sicer zheno prijatelja in frankfurtskega banchnika Johanna Jakoba von Willemerja. Intenzivno chustveno – erotichno razpolozhenje med vodilnim nemškim pesnikom in senzibilno prijateljico je bilo nadaljnji povod za nastanek Goethejevega *Zahodno – vzhodnega divana*. Ta je izšel najprej leta 1819 – ter v razshirjeni obliki v letu 1827 v Stuttgartu in Tübingenu.

Goethejev *Divan* je vechsmerna literarna stvaritev. Verzi posameznih pesmi uchinkujejo sicer navidez lahko, svetlo, »veselo«. Vendar se za to navideznostjo skriva past. Teksti so namreč kompleksni. Tudi dvorezni. Ponekod epigramatični in lapidarni. Njihov pomen je včasih zakrit oziroma pokrit z besednimi zvezami, katerih smisel se razkrije shele v povezavi cikličnih struktur, iz katerih je *Divan* pravzaprav sestavljen. Goethe vpleta v svoj jezik, ki je danes star zhe dvesto let in zato preprostemu nemškemu sodobniku ni vech povsod dovolj umnljiv, tudi shtevilne arhaizme. Kot da hoche nekaj zakriti. Kaj? Verjetno starost, katere se je po smrti prijatelja Schillerja pred točno dvesto leti vedno jasneje zavedal. Veliki nemshki pesnik bi bil she vedno rad mlad, cheprav sodi *Divan* zhe med njegova pozna dela. V Krizhmanovem izboru in slovenskem prevodu so na primer v ciklu *Knjiga Sulejka 2* nazadnje objavljeni naslednji verzi Sulejkinega (Marianninega) dvogovora z ljubljenim Hatejem (Goethejem), ki izrazhajo eksistencialni dvom in negotovost:

Komaj sem te spet dobila,
s pesmijo, poljubom osvezhila,
shel si tiho zopet vase;
kaj te muchi vse te chase?

Zanimivo je, da se je Goethe »komplicirane preprostosti« svojega *Divana* jasno zavedal. Pesnitev je – proti svoji navadi – tokrat dopolnil z izredno obshirnimi opombami, komentarji in razmisleki, kar bi naj pripomoglo k boljshemu razumevanju *Zahodno – vzhodnega divana*. Ti Goethejevi komentarji so pravzaprav prava mala kulturna zgodovina povezav in razlichnosti Vzhoda in Zahoda ter koristno aktualno berilo tudi za danashnji chas tako imenovane globalizacije z napetimi razmerji med Zahodom in ostalim svetom.

Opoj ljubezni, pretkan v Goethejevih verzih z vidnim chustvenim nabojem, a vendar racionalno kontroliran in postavljen v filozofsko-zgodovinski kontekst dialektichne povezave med vzhodno in zahodno kulturo, je ena od glavnih silnic prichujoche pesnitve. Zanj je znachilna nenavadna pestrost tem in motivov (pivske pesmi, filozofsko modrovanje, verska tematika z vidnim zanimanjem za vprashanja islama in za njegovo sveto knjigo *Koran*, hvalnice vinu in ljubezni, razmisleki o vojnah in oblastnikih itd.). Gotovo je posebno zanimiv zhe omenjeni cikel *Knjiga Sulejka*, ki je ljubezenski dvogovor med Hatimom in Sulejko. Nastal je iz Goethejevega nagnjenja do Marianne von Willemer, ki je sama, kot je literarna zgodovina odkrila shele kasneje, napisala nekaj pesmi, ki jih je Goethe (kot lastne, kar bi bilo danes tezhko razumljivo) vkljuchil v cikel.

Mirko Krizhman, mariborski univerzitetni profesor, germanist, raziskovalec jezikovno občutljivega tkiva slovensko-avstrijske mejne kulture, prevajalec zlasti avstrijske lirike, je tudi sam pesnik. Z Goethejem se je ukvarjal skoraj vse zhivljenje. S tem, da se je odlochil prevesti v slovenshchino izbor iz Goethejevega kompleksnega *Zahodno –*

vzhodnega divana, je pokazal velik pogum in ustvarjalno drznost. Svoj izbor iz sštevilnih *Knjig* Goethejevega *Divana* je opremil z obširno in zelo koristno literarnozgodovinsko in stilistično študijo *Goethe in Hafis*, v katero je vpletel tudi nekaj prevodov Hafisove poezije iz nemškega Hammer–Purgstallovega prevoda, ki ga je uporabljal tudi Goethe. (Zanimivo je, da je Hammer–Purgstall, ki je pokopan v bližini groba pesnika Lenaua v pokopaliskem gaju v Klosterneuburgu pri Dunaju, kot študent iz Gradca zahajal na slovenske vinske griche pri Ljutomeru in tu tudi sam zlagal nemške pivske pesmi.) Goethejeve pesmi iz *Divana* so za vsakega prevajalca trd oreh. Ob nekaterih Krizhmanovih prepesnitvah nemškega izvirnika bi lahko razmisljali o bolj ali manj adekvatnih možnostih prevoda, kar pa v prichujočem kratkem članku ni mogoče. Pomemben je namreč generalni zaris, ki ga je Mirko Krizhman opravil s svojim prevodom. V najboljših primerih je nashel ob nemškem izvirniku tudi popolnoma primeren izraz v slovenshchini, povsod drugod pa je pravilno informativen. Njegov slovenski Goethejev *Divan* ne bi smel biti le berilo za študente germanistike in njihovo boljše razumevanje tezhkega nemškega besedila, temveč knjiga, ki nedvomno sodi na polico vsakega pravega intelektualca.

Ivo Antich

POD LUNO GLASOVI »VOLCHIC«

Ducat slovenskih pesnic v italijanski reviji *Le voci della luna*

Preprosto in funkcionalno opremljen informativni shtirimesechnik za literarno in umetnostno kulturo (»Quadrimestrale di Informazione e Cultura Letteraria e Artistica«), ki izhaja v Bologni z značilnim imenom *Le voci della luna* (Glasovi lune), v zvezku, posvečenem 8. marcu (sht. 31; marec 2005), odmerja obsežen sredishčni prostor sodobni slovenski poeziji, in to zhenški. (Znachilnost imena revije in istoimenskega kulturnega drushtva, ki jo izdaja, je v tem, da nakazuje feministichno mitoloshko konotacijo: ker luna kot nebesno telo pach nima glasu, omenjeni glasovi lahko asociirajo tudi fonemsko alternacijo »lupa«, se pravi »glasovi volkulje«, starodavnega rimskega simbola materinstva.) Chetudi se mnogim posebno oznachevanje »zhenske« literature zdi problematichno, je spolna dolochnost celotne prichujoche publikacije, tako po vsebinski kot po likovni strani, pach »golo dejstvo«. Vechina prispevkov je podpisana z zhenškimi imeni, s svojo poezijo sta predstavljeni v angleshkem izvirniku in italijanskem prevodu Americhanka Dorianne Laux in angleshko-shvedska pesnica Agneta Falk, slovensko zastopstvo, ki ga uvaja zgoshchena razprava Tanje Renner o polozhaju zhenšk v Sloveniji, pa sestavlja ducat pesnic v izboru in prevodu Jolke Milich. Uvodno besedo v rubriki *Attraversamenti* (Prechkanja) je pod naslovom *Le vicine voci d'oltre Isonzo* (Blizhnji glasovi z onstran Soche) prispevala Vittoria Ravagli, ki med drugim omenja informacijo, da poezija v Sloveniji premore vech avtorjev kot bralcev in kupcev, da morajo pesniki sami plachevati svoje knjige ali poiskati kakshnega sponzorja, da je zhivljenje nekomercialnih revij tezhko, da je aktualno stanje sploh precej podobno kot v Italiji; dalje opozarja, da so izbrani taki teksti, ki jih je mogoche natanchno prevesti v drug jezik, zato niso uvrshchene pesnice, ki pishejo rimane pesmi (»rime baciare«), saj te niso prevedljive brez ponarejanja poetichne snovi, ter da so tokrat predstavljene le avtorice, ki doslej she niso bile objavljene v tej reviji. Nato pa so po letnicah rojstva zvrshchene Sasha Vegri, Anica Perpar, Tatjana Pregl Kobe, Ifigenija Simonovich, Maja Razborshek, Vida Mokrin Pauer, Maja Vidmar, Magdalena Svetina Terchon, Taja Kramberger, Jana Puterle, Alja Adam in Luchka Zorko. Vsaki pesnici je namenjena ena stran revije, najprej z bio-bibliografsko belezhko, nato s tremi – shtirimi pesmimi v italijanskem prevodu, le Tatjana Pregl Kobe nastopa s ciklom 33 haikujev. Predstavitev v tako ozkem izboru je seveda omejena na poskus prikaza najbolj znachilnega, kljub temu pa je Vittoria Ravagli na koncu svojega uvoda zgoshchena in lucidno oznachila vsako prevedeno pesnico posebej, pod vodilno ugotovitvijo o zelo navzochem in zhivem odnosu med

naravo in chlovekom («molto presente e vivo è il rapporto tra natura e uomo»). Izbor slovenskih pesnic je z izbranega vidika dovolj reprezentativen, podatki o avtoricah in prevodi so skrbni in natančni. Zajete so skoraj vse generacije zhivih sodobnih slovenskih pesnic, ki pishejo v glavnem, poenostavljeno recheno, »dnevniško poezijo« v prostem verzu («mitoloshka poezija» v vezanem stihu, znachilna npr. za Svetlano Makarovich, je pri tem pach »druga zgodba«). Slovensko temo prichujočega zvezka po svoje dopolnjuje she izjemno zanimiv intervju Vittorie Ravagli z italijansko pesnico Aldino de Stefano (pishe tudi haikuje), obchudovalko mejne furlansko-slovenske pokrajine ob Nadizhi, kjer raziskuje sledove starodavnega (slovenskega) kulta Boginje Matere Zemlje, kot kazhe zlasti njena zgodovinsko-mitoloshko-filozofsko esejistichna knjiga z naslovom *Le Krivapete delle Valli del Natisono – Un' altra storia* (Krivapete v dolinah ob Nadizhi – Neka druga zgodba, 2003).

Vprashalnica

Jolka Milich

O PREVAJANJU IN POEZIJI

V sobotni prilogi *Dela* z dne 23. julija 2005 se Patricija Malichev v članku *Raje Babilonija kot krasni novi svet* skupaj z nekaj prevajalci, ki so se najbržh povečinoma udeležili nedavne 3. mednarodne prevajalske delavnice v Lipici, sprashuje o teoriji in praksi prevajanja. V njem je bila izrečena marsikatera misel, ki bi jo tudi sama podpisala. Obregnila pa se bom le ob stavek, ki ga shtejem za chisto navadno floskulo, pa brez zamere, cheprav obichajno godi samoljubju prevajalcev, ki so je delezhni. Torej, beseda teche o dobrem prevodu:

»Pisci se namrech zavedajo, da je uspeh njihovega dela v drugem jeziku v precejshnji meri odvisen tudi od kakovosti prevoda, in zato znajo ceniti delo svojih prevajalcev. Tako je Claudio Magris na primer Radi Lechich in Vasji Bratina, prevajalcema njegovega romana *Mikrokozmosi*, rekel, da sta s tem postala soavtorja.«

Vprashanje:

Kako je mogoche, da nekdo izreche kakrshno koli mnenje o prevodu svoje ali katere koli knjige, in povzdigne prevajalca v »soavtorja« prevedenega dela, pa naj bo she tako briljanten pisatelj in po osebni plati najbolj sharmantno bitje, ki ga poznash, che pa... slovenshchine sploh ne zna? Niti malo, da ne rechem, morda za nohtek ali za kar je chrnega pod nohtom. In s to svojo naravnost neverjetno oz. iz trte izvito izjavo neznansko razveseli prevajalski par – ki je na lastne oči videl, che je hotel videti, kako je trzhashki pisec v slovenshchini shvoh, saj mu je pietetno oz. solidarno marsikaj popravil – da jo okrog samovshechno pripoveduje, ki pa naj mimogrede osrechi tudi nas, saj je nekakshno jamstvo, da bo kakshen nash pisec ali pesnik tudi nas velikodushno povabil k mizi soavtorstva. Saj brez nas bi bil na Slovenskem gluha loza. To drzhi kot amen. Mi smo pach tisti najmochnejshi chlen, ki ga skoraj noben krst (she) ne uposhteva, a brez nas ni prestopov jezikovnih barrier. Kar je res, je res. Soavtorji smo sicer vsivprek, pa che dobro ali slabo prevajamo, angelsko ali pasje. Ker se slovenstvo pita le s tistimi prevodnimi artefakti, ki jih ponuja trg, ne glede na njihovo kvaliteto. Saj nimajo niti mozhnosti, da bi izbirali tuje pisce po kvaliteti prevoda. Vse jim je prodano, dobro in slabo pa she ono vmes, za suho zlato. Oni navadno kupujejo le avtorje. Na prevajalce, o katerih bolj malo ali nich ne vedo, se najcheshche veselo pohvizhgajo. Kar pa se nas tiche alias kategorije prevajalcev od najnizhje kakovosti do sublimnih peres, dovolj je, da nashe (recheno je bilo: vsak dan slabshe plachane)

prevode kakšen voljan zalozhnik tiska, folk pa kupuje. Saj zalozhniko bolj malo zanima, ali njihovi kupci knjige tudi prebirajo, zanje je glavno, da jih pokupijo. To skrivnost mi je razodel pred kakšnim desetletjem pokojni Branko Hofman, ki je bil knjizhevnik, a tudi v zalozhnishtvu doma. Jaz, ki sem kot bralka navijala za zhepne (poceni) knjige z mehкими platnicami, sem bila tako rekoč definirana kot zanemarljiva postavka v njihovi »rachunici«. Povsem nezanimiva, pa naj sem bila še tako nenasitna pozhiralka literature. Kupci dragocenejših knjig, magari na metre, so bili zanje bolj privlačne in zanimive ribe. Te so namreč lovili in lovijo na svoje mnogotere trnke. A povrnimo se k Magrisu:

Avtor *Mikrokozmosov* je moral prav gotovo koga vprashati, kaj meni o prevodu, je ali ni v sorodu z njegovim izvirnikom in kako zveni v našem jeziku, polno ali prazno, doneche ali pocheno. In sploh ni recheno, da je tisti, ki je delo pohvalil, knjigo v slovenshchini prebral. Morda prelistal in prechital po kakšen stavchich. Morda je še videl ni. Jaz namreč poznam kar preveč ljudi, ki so, recimo, znameniti Ecom roman *Ime rozhe* prebrali najdlje do... šestdesete ali devetdesete strani, pa so jih Eca polna usta. Da o Kermaunerjevih knjizhnih razglabljanjih, naj omenim tudi kakšnega domachega avtorja, ne zinem niti besede! In v zvezi z Ecom govorim tudi o Italijanah, ne samo o nas Slovencih – in seveda zlasti o izobrazhencih, ne o kakih frizerkah in pleskarjih. Prevajalec Srechko Fisher, ki se mi zdi od vseh ostalih sogovornikov še najbolj prizemljen in shegav, naj naredi »shtih probo« (ali »prova finestra«): ker so lani ali predlanskim v enem samem dopoldnevu razprodali *Delovo* skoraj zastonj izdajo *Imena rozhe*, naj se postavi pred kakšen kiosk in vsakega kupca *Dela* vprasha, ali je roman medtem tudi prebral ali ga je samo kupil za kasnejshe dni in ugodnejshe prilozhnosti. Naj se ne gre preveč učenega doktorja in prestrastnega bralca, da vprashanca ne prestrashi, naj deluje malce skeptichno, chesh Eco je Eco, veliko literarno ime, a vseeno takshne shpehe pishe, skoraj neprebavljive (che mattoni!). In potem bo marsikaj zvedel, chesar še ne ve. In naj mi sporoči, kakšen bo izid.

Na koncu mimogrede povedano: tako Radi Lechich kot Vasji Bratina privoshchim še kup tako laskavih avtorskih floskul/pohval. Saj jih tudi jaz pobožno zbiram v posebno shkatlo z napisom MALE TROFEJE, in se pri prijateljeh in znancih – samo po sebi umevno – petelinim z njimi, cheprav vem, da vech... plachajo kot veljajo, ker so prishle iz uglednih, a nepravih (beri: nevednih) ust. A tega njim ne povem, saj ni obvezno! Naj zrejo vame z zavisti vrednim obchudovanjem, ki vsakemu chloveku dobro dé, tudi prevajalcem. Resnichno laskave pohvale kakšnega bolj anonimnega poznavalca in strokovnjaka pa ljudi pol manj impresionirajo, che jih sploh, potemtakem je chista zguba chasa sklicevati se nanj(e). Na uho pa, ker sem po naravi nagajiva in da se ne bosta omenjena prevajalca preveč prevzela, jima povem, da androgen in androgen (str. 10) sploh nista dve osebi in en sam bog, marveč dve razlichni stvari, ki ju ne kazhe zamenjavati. Tudi glagol *figurarsi* v velelniku (*figùrati! si figuri!*) ni *zamisli si ali pomislite*, pach pa ima nikalno funkcijo *kje pa, kje neki, kaj she*. Tudi za (*uva*) *fragola*

imamo domače ime, pa za *ferragosto*, sploh ju ni treba pustiti v italijanshchini in tako hočesh nočesh molche trobentati, da je moč izražanja našega jezika očitno in zdaleč revnejša kot pri nashih sosedih, saj ne premore, sirotica, kar lepega shtevila dokaj navadnih besed. Vrh tega: che ti Furlan reche, da si *tambùr*; si prav bedak ali bebec ali budalo ali (bolj narečno) buchman, sploh te ni treba polepshati ali omiliti v telichka in she marsikaj, kar sicer sodi med male prevajalske grehe, ki jih bolj ali manj »lezherno« in malce tudi površno – da si prihranimo tuhtanje ali listanje po slovarjih in tako pridobimo na chasu, saj konciznost in izbrusenost nam ga na debelo kradeta – delamo vsi. Mal comune mezzo gaudio!

*

V isti sobotni prilogi *Dela*, po zadnjem nadaljevanju dnevnika kolumnista Marka Zorka (vredno branja je njegovo shaljivo razmishljanje o prazgodovinski pishchali na str. 22), se Vesna Milek pogovarja s Tomazhem Shalamunom. Intervju sem prebrala z velikim užitkom. Tudi on je končno privlekel na dan iz družinske ropotarnice... prababico, ki se ji je po zhilah pretakala in klokotala plava baronska kri. Plemenita vrzel, ki je do nedavno pri nas strahljivo zevala, se, sicer z dokajshnjo zamudo, a rajshi pozno kot nikoli, polni in uravnava. Obeta se nam prava restavracija domachega plemstva, kar je na moč razveseljivo. Doslej so pri nas... strashili – she pomnite, tovarishi? – le aristokrati duha, ponajvechkrat samozvani, bilo jih je kar nekaj, a v spominu so mi ostali trije, in sicer: Jozhe Javorshek, Bojan Shtih in Lojze Rebula. In se jih je, resnici na ljubo, aristokratska patina she kar drzhala. Naj se oglasijo she tisti, ki so mi ushli iz spomina, da se ne bodo pochutili prikrajshane za plemeniti naslov. Potem smo dobili zaresnega »plemenitega« (beri: po krvi, ne [zgolj] po duhu). Ker je edini na politichni sceni, ga ni treba niti imenovati. Pred kakshnim letom pa je neki menda granichar ali carinik, nekaj takega pach, morda milichnik, na nashem koncu, odkril na podlagi nekakshne raziskave nekega na tem področju izuchenega Italijana, da so bili njegovi predniki italijanski markizi, torej za rang vishji od Shalamunove biznone baronice. Prosil je mene kot prevajalko iz italijanshchine, naj mu atestat, ki je bil zhe lichno, da ne rechem pompozno uokvirjen, prevedem v slovenshchino, da bo lahko dal zraven slovensko, vsem razumljivo verzijo in mu ne bo treba vsakemu radovednezhu posebej razlagati. Ker sem prijazne sorte, sem mu psevdolistino prevedla, a mu obenem skushala dopovedati, kje se skrivajo hakeljci, da tisti papir ne pomeni chisto nich, da je vse skupaj larifari, iz samih neoprijemljivih in tudi protislovnih trditev, ki spodbijajo celo same sebe, da gre pach za pravi nishtrc, ki ga zlasti nashi sosedje znajo mojstrsko pricharati, da na lahek nachin zasluzhijo kakshno lir'co, pa ni verjel. Ker je bil vsaj 30 let skoz in skoz... prej "tvrdi socialist kao meke vrste", sem ga nejeverno vprashala, kako to na vsem lepem, ali gre sploh to dvoje vshtic. Pa mi je salomonsko odgovoril: "Che si, pa si, in tu je dokument, ni kaj. Tako pach je." (Ne

navajam dobesedno, le po smislu.) Strashno me je imelo, da mu tudi jaz zasolim prevod, kaj bi ga vlekli za nos le nashi prefrigani sosedi, naj si ga privoshchi tudi prebrisana domachinka, pa se mi je novopeчени plemenitash zasmilil ob malce trepetavem vprashanju: koliko sem Vam dolzhen? Nich, nich, sem mu odvrnila grandomansko in sama pri sebi pomodrovala: bomo pa Slovenci pridelali she kakshen litrček ali hekt plave krvi, kar konec koncev niso machje solze. Jaz pa bom zraven kot pricha pri krstu.

Skratka, nashe plemstvo vidno narashcha, kar je sila obetavno. Saj je splošno znano, da ljudstvo brez aristokracije ni niti narod, kvechjemu pleme ali krdelo.

In da se bo kolichina te zhlahntne tekochine she povechala, sem pri prichi odprla blizhnji predal s svojimi predniki notri in zachela brskati po gori popisanih papirjev, v upanju, da naletim vsaj na kakshno grofichno senadolsko ali senozheshko, morda kneginjo shmarsko ali sezhansko, pa nich. Niti sen(chi)ce, ki bi dishala po odlicnosti. Skakali so ven sami villici in rustici, pa kakshen servus, saltuarius, vehicularius, sutor, custos, sartor, mercator, possident, celo zakonski par mendicantov in neki nash sorodnik v drugem ali tretjem kolenu je bil nich manj kot venator (!) – pishem izraze v latinshchini, kot sem jih nashla v zhupnjishkih registrih, in jih nalashch ne prevajam, z upanjem, da malodko pri nas zna ta mrtvi, a she vedno zelo zgovorni jezik, in potemtakem ne bo kapiral, kaj so sploh bili moji neslavni predniki, in bo družhinska sramota – orkotudindio – malo manjsa, vsaj ne vesoljnemu svetu razbobnana, skratka... ne bodo točno zvedeli, da izhajam iz ene same uboge gmajne, ki se je miceno povzpela shele v prejšnjem stoletju in pridelala pishi in beri enega jezuita, enega odvetnika, dva literata in nekaj doktorjev najrazlicnih ved. In shlus. Vsi ostali pa b.p. in nizhje sarzhe. Nobenega aristokrata. Drugache recheno, niti kanchka plave krvi, samo ona prostashka: rdecha. (Ostajata mi sicer she neraziskana trzhashka veja in »jugoslovanska« linija Milichev kot zadnje upanje. Che odpovesta she ti dve, sem izgubljen.)

Ker je bila v pogovoru s Tomazhem Shalamunom omenjena tudi njegova zadnja zbirka *Sonchni voz*, ki je pravkar izshla pri Belettrini, sem kot njegova najzvestejsha bralka in za navrh tudi »dvorna prevajalka« (v italijanshchino) stekla v knjizhnico ponjo iz gole radovednosti, da vidim, ali se je medtem kaj... poboljšhal.

Ni se. Drzhi se she vedno – kot pijanec plota ali iz umetnishke nachelnosti? – svoje znane pesnishke metode alias specialitete meshanja zlatih pepit s shodrom. Jasno, tudi v tej zbirki je vech shodra kot pepit. Pred desetletji sem se sprashevala in tudi njega vprashala, zakaj neki to pochenja, ko pa je shoder en sam... dolgchas, pa she kot cent tezhak, ki ti je pogosto oblezhal le na zhelodcu in brez unche ricinusa se ga nisi mogel otresti ne zgrda ne zlepa. Zakaj neki redchi ali razvodeneva svoje zares bistre misli pa zlate iveri z vsem tistim besednim klumpom in balastom..? Saj nista nobeni rechi podobna? Potem sem razumela, zakaj, ali se resignirala. Navsezadnje tudi na

televiziji (razni Marioti in Hribarji, pa najrazlicnejshi govorce Polnochnega kluba in okroglomizarji et consortes) marsikdaj blebetajo, blebetajo, blebetajo brez konca in kraja, nato – tak! – chisto neprichakovano iz kakshnih ust naravnost genialna pogruntacija ali misel iz samih bleshchic pa kakshno zares lepo petje ali muzika, ki ti sapo vzame, ali edinstvena novica, da se ti chas, ki si ga presedel in se na smrt namartral, naenkrat ne smili vech. Ne zdi se ti vech zapravljen. Morda bi same pepite v Tomazhevih zbirkah, take brez pavz in grushcha vmes, delovale precej... slonokoshcheno, kot pregosto nakopichene dragocenosti, in konsekvntno delovale tudi malce enolichno in rahlo duhamorno, saj bi pesnika najbrzh she obdolzili, da nima smisla za pravo mero, ker konec koncev pretirava z razstavljanjem svoje neprekosljivo inventivne duhovitosti in zrachne ali eterichne... globine.

Na zacetku sem rekla, da se Shalamun ni poboljshal. Ochitno sem lagala, ker se je. V italijanshchini. Nekoch je v njej, ko jo je vnashal v svoje pesmi, kar mrgolelo pravopisnih in vsakrshnih napak. Zdaj zna zhe napisati po cele stavke brezhibno. Poznajo se mu daljshe pochitnice v Italiji med italijanskimi pesniki, uredniki in ljubitelji poezije. Zatikajo se mu le posamezne besede. Nekatero najbrzh, ker nima she izostrenega ushesa za »le doppie« (podvojene soglasnike: tonmato, San Sabba). Chestitam ti, Tomazh, za nenadejani dosezhok in napredek.

Dokumenti

Dokument 1.1

k,u,l,t,u,r,a • • • • •

republika slovenija
ministrstvo za kulturo
maistrova ulica 10
1000 Ljubljana
t: 01 369 5900
f: 01 369 5901
e: gp.mk@gov.si
www.kultura.gov.si

Gospod
Rajko Shushtarshich
Revija SRP
Zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti
Prazhakova 13
1000 Ljubljana

Sštevilka: 403-173/203-8
Datum: Ljubljana, 11.5.2005

Zadeva: Vprašanje o sofinanciranju revije SRP
Zveza: Vash dopis z dne 1. 5. 2005 »Odprto pismo X«

Sposhtovani g. Rajko Shushtarshich,

po naročilu ministra dr. Vaska Simonitija Vam odgovarjam na zgoraj omenjeno pismo, v katerem ga seznanjate o tem, da MzK ne sofinancira revije SRP, s tem v zvezi zastavljate vseh vprašanj, med njimi o tem, ali bi spor »lahko reshili s poravnavo«. V zvezi s tem Vam sporočam, da s strani MzK ne gre za nikakršno »zavrhbo« revije ali morebitni »spor«; finančne podpore reviji niste prejeli, ker se, kot so mi sporočili pristojni na MzK, niste prijavi na razpis za kulturne projekte, kar je pogoj za dodelitev sredstev. Na MzK namreč ugotavljajo, da minister nima pravne podlage, da bi reviji dodelil pomoč po drugi poti, tj. iz interventnih sredstev, saj MzK lahko na podlagi veljavne zakonodaje sofinancira kulturne projekte zgolj na osnovi javnih razpisov in javnih pozivov. Tako določa 102. člen *Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo* (Uradni list RS, št. 96/2002).

Vendar pa minister lahko iz svojih sredstev izjemoma financira projekt, s katerim prijavitelj (iz utemeljenih razlogov) ni mogel sodelovati na razpisu ali pozivu. Toda za revijo to ne velja, saj s svojo stalnostjo oz. periodičnostjo »opozarja« prijavitelja, da pravočasno vložijo vlogo na razpis in prosijo za sredstva. Tako so doslej storile vse revije in večina jih je subvencijo prejela.

Tako Vam sporočam ministrov predlog, da se jeseni prijavite na razpis za sofinanciranje kulturnih projektov, tj. revije SRP za leto 2006.

Lepo Vas pozdravljam
Jozhe Horvat, sekretar

The image shows a handwritten signature in blue ink, which appears to be 'Jozhe Horvat'. To the right of the signature is a circular official stamp in blue ink. The stamp contains the coat of arms of the Republic of Slovenia in the center. The text around the coat of arms reads 'REPUBLIKA SLOVENIJA' at the top and 'Ministrstvo za kulturo' at the bottom. Below the coat of arms, the word 'Ljubljana' is written in a smaller font.

Dokument 1.2

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/,
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>
Ljubljana, 18. maja 2005

ODPRTO PISMO X-1

Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije
Maistrova 10, Ljubljana

Sposhтовani gospod Jozhe Horvat, sekretar na ministrstvu za kulturo

KAJ SE DOGAJA?
/tretje nadaljevanje/

Zadeva: tozhba Revije SRP zoper MK RS iz leta 2003

Zadnji dopis: MK RS sht. 403-173/2003-8, Jozhe Horvat, 11. 5. 2005

KAJ SE DOGAJA?

— ... Vse po starem.

Morda v zadnjem pismu MzK – Ministru Vasku Simonitiju res nisem bil dovolj jasen, tako sklepam po vašem odgovoru na pismo po naročilu ministra dr. Vaska Simonitija.

– Pravite, da MzK ne sofinancira revije SRP. Se povsem strinjam, saj je tudi ne more, ker se ne prijavljamo na vaše razpise, kar je v *Odprtem pismu X* jasno povedano: »Na razpise MK RS se ne bomo prijavljali.« Torej ne moledujemo za »finančno podporo«, kot pravite v odgovoru.

– Da s strani MzK ne gre za nikakršno »zavrzhbo« revije ali morebitni »spor«, pravite. (Glej Sklep MzK RS sht. 403-50/2003-26, dr. UG, z dne 18. 3. 2003, vročen dne 26. 3. 2003 [<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/7dok.htm>], in Odgovor MK RS na tozhbo Revije SRP sekretarja Cirila Bashkovicha na Upravno sodišče RS, z dne: 23. 4. 2003 [<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/tozhba1o.htm>].) Gre seveda za nezakonito in neupravičeno zavrzhbo prijave *Revije SRP* na programski razpis, kar naj bi imelo praktično posledico ukinitve zavoda Revije SRP ali vsaj njegove programske, tj. redne dejavnosti.

Zahvaljujem se ministru za njegov predlog, da se jeseni prijavimo na razpis za sofinanciranje kulturnih projektov za leto 2006. Vendar pa se na projektni razpis, in celo na morebitni programski razpis, kot zhe rečeno, ne bomo prijavili.

V chem je torej sodni spor ali o chem teče pravda?

Najprej, vložitve tožbe je bil neizogiben naslednji korak zavoda, ko in ker se na Sklep MzK o zavržbi vloge zavoda ni bilo mogoče pritožiti na MzK RS. Ker je bil po našem mnenju, in ne samo po našem, sklep evidentno neutemeljen in nezakonit in je MzK s programskim razpisom za leto 2003 zamujalo, *Revija SRP* pa je izhajala redno, tj. po programu za leto 2003. Kratko rečeno, MzK RS je s svojim programskim razpisom zavodu Revija SRP povzročilo materialno in še večjo moralno škodo. Odškodninska tožba oz. odškodninski zahtevek zavoda bo ali pa ne bo mogoch po pravnomočni sodbi iz tožbe, vložene na Upravno sodišče RS. (Prav lahko, da bo o zadevi odločalo še ustavno sodišče RS in evropsko sodišče.) Druga možnost za rešitev spora pa je zunajsodna poravnava po umiku tožbe. Ne recite torej, da vsaj z naše strani ni bila dana pobuda za poravnavo spora med zavodom Revija SRP in MzK.

Glavno vprašanje g. ministru je bilo, ali se strinja z zavrženjem *Revije SRP*, tj. s postopki njegove predhodnice, gospe ministrice Andreje Rihter. Ali pa morda meni, da je sodni način reshevanja sporne zadeve nepotreben ali nesmiseln ali neprimeren in bi spor morda lahko rešili s poravnavo. (Zadeva pa ni »Vprašanje o sofinanciranju revije«, kot navajate v vašem odgovoru, ampak je: »tožba Revije SRP zoper MK RS iz leta 2003«.)

Naj pojasnim samo še podnaslov in opombo *Kaj se dogaja*^{*}. Do podrobnosti in potankosti, vključno z vsemi dokumenti, o katerih teče beseda in še mnogih drugih, je zadeva dostopna tudi slovenski kulturni javnosti na elektronskem mediju na internetu, in sicer v knjigi *ZHIGOSANA USTVARJALNOST*.

[<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/zhigo.htm>].

^{*} *Kaj se dogaja* je bila famozna rubrika MK RS na internetu, tukaj pa je le kratek povzetek tega, kaj se v resnici dogaja v slovenski kulturi, in sicer na primeru neke neodvisne revije. Zgodba je zdaj dolga zhe trinajst let, trinajst let ukinjanja neodvisne revije, najprej na RTVS, nato na enak način na MK RS. V celoti je dokumentirana v elektronski knjigi na internetu: Rajko Shushtarshich, Franci Zagorichnik, Matjazh Hanzhek: *ZHIGOSANA USTVARJALNOST* (za javnost zadeve – priloge, dokazi v nadaljevanju). (Op. ur.)

V vednost:

– g. ministru Vasku Simonitiju

S sposhtovanjem
Rajko Shushtarshich
za zavod: Revija SRP
odg. ur. in v.d. direktorja

Dokument 1.3

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/,
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>
Ljubljana, 18. junija 2005

Opr. sht. U 693/2003-8

Ministrstvo za pravosodje RS

Ljubljana, Zhupančičeva ulica, 3

Sposhtovani gospod Lovro Shturm, minister za pravosodje RS

Zadeva: **Nadzorstvena pritožba**

Ministrstvu za pravosodje RS vlagam nadzorstveno pritožbo, po 72. členu Zakona o sodishchih (Ur. list RS, sht. 19/94, 45/95, 38/99 ter 28/00). Apeliram **za pospesheo reshitev tozhbe**

zavoda Revija SRP, Prazhakova 13, Ljubljana, ki ga zastopa Rajko Shushtarshich, odg. ur. *Revije SRP* in v. d. direktorja zavoda

zoper Ministrstvo za kulturo RS, Maistrova 10, Ljubljana, vložene 12. 4. 2003, **sprejete na Upravnem sodishchu RS 14. 4. 2003.**

Po pripadnosti zadev na Upravno sodishche RS je vložena tožba v nerazumnem zaostanku med reshevanimi oz. nereshevanimi primeri vložjenih tožb na Upravno sodishche RS. Po pomenu zadeve za svobodo medijev pa ukinjanje neodvisne revije ali vsaj njenega rednega programa ni nepomembna zadeva.

Podrobnejša utemeljitev:

Prichakovali smo odziv oz. sklep Upravnega sodishcha RS v razumnem roku. Vsekakor prej kot v dveh letih. Prichakovali smo celo vech, namrech hiter odziv sodishcha na tožbo zavoda, ker je bil po nashem mnenju evidentno krshen postopek javnega razpisa MzK RS za založništvo v letu 2003. Ne nazadnje tudi zato, ker ukinjanje neke neodvisne revije, ki je redno izhajala (po programu, do takrat zhe deset let), ni ravno zanemarljiva zadeva.

V publiciranih shtevilkah revije v letu 2003 (tako v natisnjenih kot v elektronskih – na internetu v *Reviji SRP*, sht. 53/54, feb. 2003, *Reviji SRP*, sht. 55/56, jun. 2003, *Reviji SRP*, sht. 57/58, okt. 2003) **je na vidnem mestu navedeno**, tako kot zahteva MzK RS (v pogodbah o izvedbi kulturnega programa v chl. 4 pogodbe iz leta 2002 oz. v prejšnjih letih v 8. chl. pogodb), **da revijo sofinancira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije!** Tako tudi v vseh predhodnih letih, ko je MzK RS sofinanciralo revijo oz. program Zavoda Revija SRP.

Revija SRP, sht. 53/54, je izšla natanko 1. februarja 2003. To je pred Sklepom MzK RS o zavrzhenju revije na programskem razpisu. *Reviji SRP*, sht. 55/56, jun. 2003 in *Reviji SRP*, sht. 57/58, okt. 2003 pa sta bili delno zhe pripravljene. Taka je namrech narava programskega dela pri revijah, ki izhajajo natanchno v predvidenih rokih, kar je bilo za *Revijo SRP* neprekrsheno pravilo oz. zaveza (da vsako leto izide 1. februarja, 1. junija in 1. oktobra; inachica na internetu pa mesec dni prej).

“Izdajanje revij in knjig zavoda *Revija SRP* v dveh medijih (v tiskanem in v elektronskem) skoraj v celoti omogochajo sodelavci v reviji! Ministrstvo nas je sofinanciralo zgolj simbolichno, priblizhno do desetine ali celo samo dvajsetine celotnih stroshkov, po grobo ocenjenih dejanskih stroshkih za izdajanje revij in knjig izdajatelja. Resnichno pa bi naposled radi izvedeli, na koliko ocenjujejo celotne stroshke letne izdajateljske dejavnosti nashega zavoda? Ali pa koliko bi stali ministrstvo, che bi nas financiralo kot javni zavod, po merilih in kriterijih slovenskega kulturnega ministrstva (se pravi strokovne sluzhbe MK in strokovne skupine²)? **Zato pa si je kulturno ministrstvo dovolilo (s podpisom – Andreje Rihter) zhaljivo ovrednotenje celotnega nashega ustvarjalnega prizadevanja oz. vse nashe izdajateljske dejavnosti in s tem vseh avtorjev – sodelavcev *Revije SRP*!**”

² Utemeljitev MzK je bila taka: “Kar pomeni, da je prehod na programski/projektni nachin sofinanciranja zahteval določeno diferenciacijo in koncentracijo sofinancirane zalozhnishke dejavnosti, saj bi ohranjanje razprshenega stanja glede na dani prorachunski okvir shlo na shkodo v prvi vrsti najproduktivnejshih in najkakovostnejshih programov slovenskih zalozhnikov. Tako pa so ti letos podprti mochneje kot doslej.” (Glej: Odprto zaprto pismo VII MzK RS, ministrici za kulturo RS Andreji Rihter, MERILA IN KRITERIJI MK RS, Diferenciacija slovenskih revij, z dne 28. maja 2002, in Odgovor na odprto pismo ministrice Andreje Rihter, 10.06.2002.)

Navedbe o sofinanciranju MzK v *Reviji SRP* v razpisnem letu 2003 so bile prevara ali potegavshchina MzK RS. Drugache povedano, ministrstvo nas je vsaj glede navedbe o sofinanciranju februarske shtevilke *Revije SRP* 53/54 izigralo. Zavrzhenje oz. “diferenciranje” *Revije SRP* (v zhargonu ministrstva) pa je za sodelavce revije zhaljivo! *Revija SRP* je edina slovenska revija, ki je zhe vrsto let v celoti dostopna Slovencem po svetu in tistim, ki razumejo slovenshchino, tj. globalno dostopna, z vsemi avtorji oz. njihovimi prispevki, ki so izshli v reviji, in s knjigami, ki so izshle v ediciji *Pogum* (glej: *Revija SRP – Knjizhnica*, na internetu <http://www.revijasrp.si/knreversp/knjizh.htm>), ki ima tudi sodelavce po svetu, a je bila izlochena kot neproduktivna in nekakovostna. Domnevno manjkajochi in dvomljivi obrazec v razpisni dokumentaciji *Financhni nachrt – rekapitulacija* je bil slab izgovor MzK.

Mzk RS je torej povzročilo zavodu *Revija SRP*, kot navajam MzK v drugi zavrnjeni oz. ignorirani ponudbi za poravnavo spora, materialno in she vechjo moralno shkodo: “Najprej, vlohitev tozhbe je bil neizogiben naslednji korak zavoda, ko in ker se na Sklep MzK o zavrzhibi vloge zavoda ni bilo mogoche pritozhiti na MzK RS. Ker je bil po nashem mnenju, in ne samo po nashem, sklep evidentno neutemeljen in nezakonit

in je MzK s programskim razpisom za leto 2003 zamujalo, *Revija SRP* pa je izhajala redno, tj. po programu za leto 2003. Kratko rečeno, MzK RS je s svojim programskim razpisom zavodu Revija SRP povzročilo materialno in še vechjo moralno škodo. Odshkodninska tozhba oz. odshkodninski zahtevek zavoda bo ali pa ne bo mogoch po pravnomochni sodbi iz tozhbe, vlozhene na Upravno sodishche RS. (Prav lahko, da bo o zadevi odlochalo še ustavno sodishche RS in evropsko sodishche.) Druga možnost za reshitev spora pa je zunajsodna poravnava po umiku tozhbe. Ne recite torej, da vsaj z nashe strani ni bila dana pobuda za poravnavo spora med zavodom Revija SRP in MzK.” (Glej: Odprto pismo MK RS, X-1 – /Kaj se dogaja? – tretje nadaljevanje.)

MzK vztraja pri svoji nezmotljivosti, tudi po zamenjavi vlade in ministra za kulturo (naj spomnim, da se je nekdanja opozicija zelo zavzemala za neodvisne medije); pod sedanjim ministrom Vaskom Simonitijem so zavrgli dve pobudi zavoda Revija SRP za poravnavo spora. Torej nam preostane le še apel za pospeshitev sodnega razpleta zadeve, ki bo omogochil odshkodninski zahtevek zavoda zoper MzK.

Odshkodninski zahtevek zavoda Revija SRP (celotno ime zavoda je: Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/, zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana) pa zdaj ni vech le simbolichen znesek v vishini spornega sofinanciranja, ampak je zdaj, po dveh zavrjenih pobudah za poravnavo, tolíkshen **“kolikor bi zavod Revija SRP dobil, che bi ga Ministrstvo za kulturo RS v letu 2003 financiralo kot javni zavod”**, po merilih in kriterijih slovenskega kulturnega ministrstva in povečan za zamudne obresti od polovice leta 2003. Konkreten znesek pa naj določi sodni izvedenec za področje založništva.

Priloge:

Tozhba zoper MzK Zoper – Sklep MK RS sht. 403-50/2003-26 dr. UG, z dne 18. 3. 2003, vrochen zavodu Revija SRP dne 26. 3. 2003, o programskem razpisu za leto 2003 (P1-03)

Odgovor tozhene stranke – MK RS, Cirila Bashkovicha, z dne 23.4.2003, vrochen Reviji SRP 6. 5. 2004

Odgovor na odgovor (Revije SRP na odgovor tozhene stranke), 10. maja 2004

Objavljena dokazila v elektronski knjigi:

Pogum Revije SRP 2003/3, Rajko Shushtarshich, Franci Zagorichnik, Matjazh Hanzhek, ZHIGOSANA USTVARJALNOST (za javnost zadeve – priloge, dokazi v nadaljevanju):

Rajko Shushtarshich: Odprto zaprto pismo MK RS, VII – Andreji Rihter, Diferenciacija slovenskih revij in program neodvisne *Revije SRP* 2003 do 2012/

Andreja Rihter: Odgovor ministrice MK RS na odprto pismo

Rajko Shushtarshich: Obeti slovenski kulturi /Javni interes v kulturi/

SHE ODPRTA PISMA – SHE MERILA IN KRITERIJI

Jolka Milich: Odprto pismo Jozhetu Horvatu, podsekretarju Ministrstva za kulturo /She merila in kriteriji MK RS – konkretno/

Slovenski ustvarjalci: Odprto pismo (43) literarnih ustvarjalcev in ustvarjalk ge. Andreji Rihter, ministrici za kulturo, vladi in parlamentu RS ter slovenski javnosti

Jolka Milich: Slovenska poezija v Italiji /*Kdo peha voziceh, nalozhen s slovensko poezijo, chez domache planke v svet?!*

KAJ SE DOGAJA?

Ivan Pal – Ministrstvo za kulturo RS: Vpis v razvid ... Najava odlochbe ...

Rajko Shushtarshich: Vpis *Revije SRP* v razvid medijev

Ivan Pal – Ministrstvo za kulturo RS: Odlochba vishjega inshpektorja Ivana Pala /izvajanje ZMED/
Rajko Shushtarshich, Chemu taki toni? /11. september 2002/

Rajko Shushtarshich: Odprto zaprto pismo MK RS, VIII – Andreji Rihter /Zavrzhene slovenske revije/

Urosh Grlic – Ministrstvo za kulturo RS: Odgovor svetovalca vlade RS

Rajko Shushtarshich: Odgovor na odgovor /nadaljnja poizvedovanja/

JAVNA RAZPRAVA – TOZHBA

Rajko Shushtarshich: Tozhba zoper MK RS na Upravno sodishche RS / Tozhba na internetu – v vednost sodelavcem in za javnost zadeve/

Rajko Shushtarshich: “Cukrarna d” /zbral in izpolnil priloge in dokaze, t.j. obrazce, dokazila ob prijavi na Javni razpis MK RS za zalozhnishtvo, za l. 2003/

Rajko Shushtarshich: Odprto pismo MK RS, IX – Andreji Rihter /Kaj se dogaja/

Rajko Shushtarshich: Odprto pismo MK RS, IX-1 – Andreji Rihter /Kaj se dogaja (1.1) – prvo nadaljevanje/

Rajko Shushtarshich: Odprto pismo MK RS, X – Vasku Simonitiju /Kaj se dogaja? – drugo nadaljevanje/

Jozhe Horvat: Odgovor na Odprto pismo MK RS, X /Kaj se dogaja? – drugo nadaljevanje/

Rajko Shushtarshich: Odprto pismo MK RS, X-1 – /Kaj se dogaja? – tretje nadaljevanje/

SKRIVNI DOKUMENT

Finančni nachrt za leto 2003 - rekapitulacija

Komentar k “Skrivnemu obrazcu” /in pojasnilo k tozhbi/

Rajko Shushtarshich, Uradu Varuha chlopekovich pravic RS

Rajko Shushtarshich, Uradu Varuha chlopekovich pravic RS /dopolnitev vloge/

Ciril Bashkovich, Odgovor MKRS na tozhbo *Revije SRP*

Rajko Shushtarshich, Odgovor na odgovor (*Revije SRP* na odgovor tozhene stranke – MK RS)

Matjazh Hanzhek – Odgovor Varuha chlopekovich pravic RS

Rajko Shushtarshich, Nadzorstvena pritozhba, Ministrstvu za pravosodje RS

V Ljubljani, 18. junija 2005

Rajko Shushtarshich

za zavod *Revija SRP*

poobl. oseba za zastopanje

odg. ur. in v.d. direktorja

Nadaljevanje zadeve je bilo neizogibno: (zachasna op. ur.)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so tri vrednotne orientacije individua, tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum. Pomembne so, vsaka od njih posebej, pomembno je prezemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP, ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici, katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.
Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.